

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DISERTAČNÍ PRÁCE

2006

JUDr. Petr Langer
Podroužkova 1683/11
708 00 Ostrava

petr_langer@centrum.cz

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

**ODVOLÁNÍ V ČESKÉM TRESTNÍM
PRÁVU PROCESNÍM**

Knihovna UK PF

3125070645

Školitel:

Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Autor disertační práce:

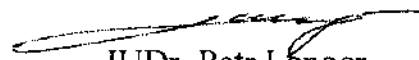
JUDr. Petr Langer

Práce předložena k obhajobě:

říjen 2006

Prohlašuji, že jsem disertační práci zpracoval samostatně a že jsem prameny, ze kterých jsem ve své práci čerpal, označil způsobem ve vědecké práci obvyklým.

říjen 2006

JUDr. Petr Langer

Na tomto místě bych rád vyslovil poděkování svému školiteli **Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc.**, který mi dal podnět ke zpracování této problematiky a který mě při psaní práce odborně vedl a poskytl mi řadu užitečných rad.

ČÁST OBECNÁ

Kapitola 1.

Pojem odvolání jako řádného opravného prostředku

1. 1. Systém záruk zákonnosti	13
1. 2. Opravné řízení jako součást trestního řízení	15
1. 3. Místo odvolání v systému opravných prostředků	18

Kapitola 2.

Stručný historický vývoj opravných prostředků na našem území se zaměřením na odvolání

2. 1. Historický vývoj až do 16. století	24
2. 2. Historický vývoj od 17. století do roku 1945	27
2. 3. Historický vývoj v Československu od roku 1945 do roku 1948	29
2. 4. Historický vývoj v Československu od roku 1948 do roku 1953	30
2. 5. Historický vývoj v Československu od roku 1953 do roku 1961	32
2. 6. Historický vývoj v Československu od roku 1961 do současné doby	33

Kapitola 3.

Uplatnění základních zásad v odvolacím řízení

3. 1. Zásada řádného zákonného procesu	38
3. 2. Zásada presumpce nevinny	39
3. 3. Zásada legality	43
3. 4. Zásada oficiality a zásada dispoziční	43
3. 5. Zásada rychlosti řízení	45
3. 6. Zásada zdrženlivosti	52
3. 7. Zásada materiální pravdy	52
3. 8. Zásada vyhledávací	54
3. 9. Zásada volného hodnocení důkazů	59
3. 10. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů	62

3. 11. Zásada obžalovací	63
3. 12. Zásada veřejnosti	65
3. 13. Zásada ústnosti a bezprostřednosti	67
3. 14. Zásada zajištění práva na obhajobu	70

Kapitola 4.

Uplatnění specifických principů v odvolacím řízení

4. 1. Principy způsobu vyřizování odvolání	74
4. 1. 1. Charakteristika apelačního (odvolacího) principu	76
4. 1. 2. Charakteristika kasačního (zrušovacího) principu	77
4. 1. 3. Charakteristika tzv. smíšeného opravného prostředku	78
4. 1. 4. Uplatnění principů apelace a kasace v odvolacím řízení v českém trestním právu procesním	81
4. 1. 5. Výhody a nevýhody uplatnění apelačního a kasačního principu v odvolacím řízení	85
4. 2. Principy rozsahu přezkoumávání rozhodnutí napadeného odvoláním	93
4. 2. 1. Rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí vybudovaný na uplatnění zásady oficiality (revizní princip)	97
4. 2. 2. Rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí vybudovaný na uplatnění zásady dispoziční (princip vázanosti soudu podaným opravným prostředkem)	103
4. 3. Devolutivní účinek odvolání	121
4. 4. Suspenzivní účinek odvolání	123
4. 5. Beneficium cohaesionis	126
4. 6. Zákaz reformationis in peius	135

ČÁST ZVLÁŠTNÍ

Kapitola 5.

Návrh na přezkoumání

5. 1. Odvolání jako podání	152
5. 2. Náležitosti odvolání	153
5. 2. 1. Formální náležitosti odvolání	154
5. 2. 2. Obsahové náležitosti odvolání	154
5. 3. Předmět, rozsah a důvody odvolání	161
5. 3. 1. Předmět odvolání	161
5. 3. 2. Rozsah odvolání	165
5. 3. 3. Důvody odvolání	168

Kapitola 6.

Připustnost odvolání

6. 1. Objektivní podmínky připustnosti odvolání	173
6. 1. 1. Existence nepravomocného rozhodnutí soudu	173
6. 1. 2. Připustnost odvolání proti rozsudku	176
6. 1. 3. Lhůta k podání odvolání	176
6. 2. Subjektivní podmínky připustnosti odvolání	183
6. 2. 1. Státní zástupce	184
6. 2. 2. Obžalovaný	187
6. 2. 3. Osoby se samostatným odvolacím právem	191
6. 2. 4. Zúčastněná osoba	193
6. 2. 5. Poškozený	194

Kapitola 7.

Dispozice odvolacím právem

7. 1. Oprávnění podat odvolání	200
7. 2. Vzdání se odvolání	202
7. 3. Zpětvzetí odvolání	204

Kapitola 8.
Řízení o odvolání

8. 1. Řízení u soudu prvního stupně	208
8. 2. Řízení u odvolacího soudu	217
8. 2. 1. Hlavní zásady rozhodování odvolacího soudu	217
8. 2. 2. Typy jednání odvolacího soudu	220
8. 2. 2. 1. Rozhodnutí odvolacího soudu v neveřejném zasedání	220
8. 2. 2. 2. Rozhodnutí odvolacího soudu ve veřejném zasedání	221
8. 2. 3. Jednotlivé způsoby rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání	227
8. 3. Řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci	246
Závěr	254
Seznam použité literatury a pramenů	261

Úvod

Odvolání jako řádný opravný prostředek proti rozsudku soudu prvního stupně patří k tématům, které vyvolává značný zájem a diskuse (jak v teorii, tak v praxi) o jeho charakteru, používání i způsobu úpravy, a to zejména proto, že mezi ostatními opravnými prostředky zaujímá zcela zvláštní a výjimečné postavení. Toto zvláštní a výjimečné postavení odvolání je dáno nejen tím, že se jím napadá ještě nepravomocné rozhodnutí, ale hlavně tím, že předmětem jeho napadení, a v jeho důsledku i přezkoumání, je rozsudek soudu prvního stupně, který není jen výsledkem, bilancí, shrnutím soudního projednávání, ale celého řízení ve věci.

K významu odvolání se rovněž sluší hned v úvodu poznamenat, že právní úpravou odvolacího řízení v trestních věcech je realizován závazek České republiky vyplývající ze závazných mezinárodních smluv o lidských právech, které jsou součástí našeho právního řádu, konkrétně z ustanovení čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (publikované pod č. 209/1992 Sb.) a čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (publikovaného pod č. 120/1976 Sb.), podle nichž každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, má zásadně právo – až na výjimky – dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně.

Problematika odvolání byla v naší, resp. slovenské literatuře již samostatně zpracována. V této souvislosti je nutné zmínit zejm. práci *Husára* „Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom“ z roku 1961, který ve své práci věnoval pozornost odvolání jednak z historicko-teoretického pohledu, jednak z pohledu rozboru jednotlivých institutů odvolání. Jeho práce však rozebírá právní úpravu odvolání podle zákona číslo 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. V naší literatuře se opravným prostředkům věnoval *Pipek*. Velikým přínosem je jeho práce věnovaná principům apelace a kasace nazvaná „Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení“, jakož i jeho monografie věnovaná reviznímu principu s názvem „Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (revizní princip)“, ve které *Pipek* na revizní princip pohlíží komplexně z pohledu řízení o opravných prostředcích.

Jinak se v naší literatuře problematice odvolání nevěnovala komplexní pozornost, jednotliví autoři se na stránkách odborných časopisů zaměřili zpravidla jen na vybranou problematiku. Častým námětem k diskusi bylo uplatnění apelačního a kasačního principu v odvolacím řízení a jejich vzájemný poměr. V této souvislosti lze odkázat zejména na články *Růžka* „Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech“, *Husára* „Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní“, *Barešové* „K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě“ nebo *Bobka* „Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech“. Na odvolání z pohledu obhajoby se zaměřil ve svých člancích *Mandák* „Právo obviněného a obhájce při konečných návrzích v odvolacím řízení“; „Doručení odvolání ostatním přímo dotčeným stranám v trestním řízení“. *Fajstavr s Pipekem* napsali pojednání „K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu“, *Baláš* „K zákazu reformatio in peius v československém

trestním právu“. Zásadám rozhodování v opravném řízení věnovali pozornost *Růžek s Císařovou*, problematikou chybějícího a neúplného výroku rozhodnutí napadeného odvoláním nebo stížností pro porušení zákona se věnoval *Fajstavr. Rolenc* si kladl otázku, kdy může odvolací soud rozhodovat sám rozsudkem a velice podrobně se touto problematikou zabíral. Problematické řízení o opravných prostředcích (tedy i odvolacího řízení) z pohledu komparativního a z hlediska výhledů rekodifikace trestního procesu se věnovali *Sotolář, Šámal a Sovák*. Přínosné jsou rovněž články *Pipka* uveřejněné v souvislosti s novelizací trestního řádu z roku 2001, a to „Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení“ a „Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení“. Vzhledem k povinnosti odvolatele odůvodnit podané odvolání se *Vantuch* zabýval vadami odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu uveřejnili *Púry se Sotolářem*. Otázce vázanosti dovolacího a odvolacího soudu právním názorem, vysloveným v jeho vlastním kasačním rozhodnutí se věnoval *Vočka*.

Opravným prostředkům v novodobé literatuře věnuje pozornost *Šámal* v práci „Opravné prostředky v trestním řízení“, ale svou pozornost zaměřuje pouze na mimořádné opravné prostředky, tj. stížnost pro porušení zákona a obnovu řízení. Problematickou dovolání se vzhledem k době publikace své práce nezabývá, v této souvislosti lze odkázat na práci *Sekvarda*, který věnuje pozornost tomuto mimořádnému opravnému prostředku v práci nazvané „Dovolání“.

Z uvedeného je zřejmé, že otázce odvolání je v teorii věnována veliká pozornost, ovšem vzhledem k tomu, že komplexní práce věnovaná odvolání vyšla v roce 1961 a zabývala se právní úpravou podle trestního řádu číslo 64/1956 Sb., domnívám se, že má práce věnovaná odvolání bude mít z pohledu dnešní doby svůj přínos. Při psaní práce jsem si kladl za cíl o co možná nejkomplexnější a analytický pohled na problematiku odvolání v českém trestním právu procesním včetně připomínek k právní úpravě de lege lata a návrhů de lege ferenda.

Při zpracování tématu jsem čerpal z odborné literatury, a to i zahraniční, z učebnic, komentářů, odborných časopisů, jakož i judikatury. Významným pramenem informací mi byla judikatura soudů obsažená ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaných Nejvyšším soudem České republiky (v práci tato rozhodnutí uvádím číslem, pod nímž jsou tato rozhodnutí uveřejněna v trestní části Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Ve své práci uvádím rovněž i dnes použitelnou judikaturu vydanou před novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb., jakož i judikaturu starší, vycházející z trestních řádů dřívějších. Při psaní práce jsem rovněž čerpal z rozhodnutí uveřejněných v Soudních rozhledech, které jsou vydávány nakladatelstvím C. H. Beck Praha jako příloha časopisu Právní rozhledy, přičemž tato rozhodnutí označuji v práci zkratkou „SR“ a číslem, které označuje pořadové číslo uveřejněného rozhodnutí/ročník. Pokud před číslem judikátu používám označení „B“, jedná se o rozhodnutí uveřejněné v Bulletinu bývalého Nejvyššího soudu ČR (ČSR), trestní část. Číslo označuje pořadové číslo sešitu/ročníku a za pomlčkou je uvedeno pořadové číslo judikátu. Je-li před číslem rozhodnutí uvedeno označení „NS“, jedná se o rozhodnutí uveřejněné v Souboru rozhodnutí

Nejvyššího soudu, který je vydáván Nakladatelstvím C. H. Beck. Označení „ÚS“ před číslem rozhodnutí znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, vydávané nakladatelstvím C. H. Beck Praha.

Při zpracování práce jsem využil metody historické (a to nejen v kapitole pojednávající o historickém vývoji právní úpravy odvolání), která je dále používána v jednotě s metodou logickou, především deduktivní, analytickou a syntetickou. V práci jsem využil rovněž metody komparativní. Z tohoto pohledu v práci srovnávám zejména právní úpravu odvolání před novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. a po ní, ale i právní úpravu podle trestních řádů, které v minulosti platily na našem území (zejm. v souvislosti s uplatněním principů apelace a kasace v odvolacím řízení).

I když práce je zaměřena na odvolání v českém trestním právu procesním, nevyhnul jsem se ani použití komparativní metody v souvislosti se srovnáním se zahraničními právními úpravami. V práci zmiňuji právní úpravu slovenskou, a to zejména proto, že ve Slovenské republice nabyli účinnosti nový trestní řád – zákon číslo 301/2005 Z.z. (v práci dále též jen „slovenský trestní řád“), kterým byl zrušen zákon číslo 141/1961 Zb., který upravoval trestní řízení na území Československa a po jeho rozdělení v obou samostatných republikách. Slovenské právní úpravě odvolání nevěnuji systematickou pozornost, v práci zejména poukazuji na odlišnosti slovenské právní úpravy od české; instituty, které jsou upraveny shodně nebo velmi podobně, se v práci nezabývám.

Komparativní metodu v práci používám rovněž v souvislosti se srovnáním úpravy odvolacího řízení v Německu, kde oblast trestního řízení je upravena trestním řádem ze dne 1. února 1877 (Strafprozessordnung), v platném znění (dále v textu práce též jen „německý trestní řád“). Ani německé právní úpravě odvolání, potažmo revize nevěnuji v práci systematickou pozornost, ale upozorňuji na některé odlišnosti od české právní úpravy, jakož i na řešení některých procesních situací německou naukou (např. problematika nicotných rozsudků apod.).

Práce je obsahově rozdělena do dvou relativně samostatných základních částí. Kapitola I. – IV. tvoří část obecnou a obsahuje obecné výklady, tedy pojednává o místu odvolání v českém trestním právu procesním, jeho historickém vývoji na našem území a analyticky nahlíží na uplatnění jednotlivých základních zásad trestního řízení z pohledu odvolacího řízení a na uplatnění specifických principů v odvolacím řízení.

Kapitoly V. – VIII. tvoří druhou, zvláštní část práce, která se zabývá výkladem jednotlivých institutů odvolání. V této části nahlížím na odvolání jako na procesní úkon a rozebírám formální a obsahové náležitosti odvolání, předmět, rozsah a důvody odvolání; pozornost věnuji i podmínkám přípustnosti odvolání. Samostatná kapitola je věnována rovněž právu disponovat odvoláním a v neposlední řadě i řízení o odvolání.

ČÁST OBECNÁ

Kapitola 1.

Pojem odvolání jako řádného opravného prostředku

1. 1. Systém záruk zákonnosti

Trestní řízení, upravené v současné době zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, vždy mimořádně zasahuje do základních práv a svobod fyzických osob, proti nimž se vede. De lege ferenda nelze ani vyloučit zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob¹.

S ohledem na tuto skutečnost musí být trestní řízení upraveno tak, aby obsahovalo *systém záruk*, kterými bude zabezpečeno zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a samozřejmě i náležitě, zákonu odpovídající právní posouzení. V podstatě jde o uplatnění jedné ze základních zásad trestního řízení - zásady stíhání jen ze zákonných důvodů, jež je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu.

Zmiňovaný systém záruk zákonnosti se promítá již od samého počátku trestního řízení. Tak v přípravném řízení se jedná zejména o institut zahájení trestního stíhání, o vzájemnou prověrku práce orgánů policie, státního zástupce a soudu, o dozor státního zástupce nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Při předběžném projednání obžaloby, jehož základním účelem je, aby soud prověřil, zda přípravné řízení bylo provedeno v souladu se zákonem a zda výsledky přípravného řízení dostatečně odůvodňují, aby obviněný byl postaven před soud, to je samotný institut předběžného projednání obžaloby. V hlavním líčení se zmiňovaný systém záruk promítá v jeho úpravě, když hlavní líčení tvoří jádro celého trestního řízení, v němž se v nejširší míře uplatňují základní zásady trestního řízení.

Nezastupitelnou úlohu v systému záruk spravedlivého procesu, jak jej má na mysli Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod ve znění protokolu č. 7, tvoří rovněž *opravné řízení*. Podle čl. 2 odst. 1 citovaného protokolu má každý, koho soud uzná vinným z trestného činu, právo dát přezkoumat výrok o vině nebo trestu soudem vyššího stupně. Výkon tohoto práva, včetně důvodů, pro něž může být vykonáno, stanoví zákon. Druhý odstavec pak z tohoto práva připouští výjimky pro případ méně závažných trestných činů, které jako takové kvalifikuje zákon, nebo jestliže byla příslušná osoba souzena v prvním stupni nejvyšším soudem nebo byla uznána vinnou a odsouzena na základě odvolání proti osvobozujícímu rozsudku.

Jak dále ještě uvidíme, česká úprava opravných prostředků vyhovuje znění Úmluvy plně, resp. jde nad její rámec, když podle § 246 odst. 1 a 2 trestního řádu má obžalovaný (v pojmosloví Úmluvy

¹ Otázkou trestní odpovědnosti právnických osob se s ohledem na její specifickou povahu nelze zabývat na tomto místě. V naší odborné literatuře najdeme řadu různých názorů na trestní odpovědnost právnických osob. Převážná většina autorů se vyjadřuje optimisticky, i když téměř každý zdůrazňuje obtíže, které s použitím tohoto institutu souvisejí. Velmi se této problematice věnuje např. J. Musil (J. Musil, Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne?, Trestní právo č. 7 – 8/2000, str. 2 – 9; J., Musil, H. Prášková, F. Faldyna: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob, Trestní právo č. 3/2001, str. 6 – 16.

ten, koho soud uzná vinným z trestného činu) právo rozsudek napadnout odvoláním pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká, nikoliv jen výroku o vině a trestu, jak to uvádí čl. 2 odst. 1 protokolu č. 7 k Úmluvě. Navíc naše úprava nevyužila benevolentního ustanovení Úmluvy u tzv. bagatelních trestných činů a z možnosti napadnout rozsudek odvoláním nepřipouští žádné výjimky.

Řízení v prvním stupni končí vydáním meritorního rozhodnutí [nejen rozsudkem, ať již odsuzujícím nebo zprošťujícím, ale také například usnesením o zastavení trestního stíhání, usnesením o schválení narovnání apod.]. Takové rozhodnutí však bude málokdy zcela uspokojující pro všechny strany zúčastněné na řízení, neboť v trestním řízení proti sobě stojí zpravidla protilehlé zájmy jednotlivých stran. Osvobozující rozsudek nebude zpravidla vyhovovat státnímu zástupci, který se snažil dosáhnout odsouzení obžalovaného (avšak i státní zástupce je povinen vystupovat v trestním řízení objektivně, nestranně a nezaujatě, nikoliv jednostranně – tuto povinnost mu ukládá ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu). Osvobozující rozsudek nebude vyhovovat ani poškozenému, který, ač je samostatnou stranou, nezávislou na ostatních stranách, stojí v podstatě na straně obžaloby². Důvodem je jednak snaha poškozeného o přiznání náhrady škody v odsuzujícím rozsudku, jednak i morální uspokojení ze spravedlivého potrestání pachatele. Často to jsou poškození, kteří podávají podnět k zahájení trestního stíhání a očekávají vyslovení viny pachatele a spravedlivého trestu, případně též náhrady škody (bude-li se jednat o poškozeného s právem žádat náhradu škody, kterou v trestním řízení včas a řádně uplatní).

Naproti tomu s odsuzujícím rozsudkem nebude zpravidla spokojen obžalovaný, který chtěl soud přesvědčit o své nevině nebo alespoň o menší vině, než mu kladla za vinu obžaloba nebo návrh na potrestání, případně některá z osob se samostatnými obhajovacími právy (§ 247 odst. 2 trestního řádu, § 72 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).

Tato z hlediska stran posuzovaná správnost či nesprávnost rozsudku, tj. subjektivní hledisko na věc, není jediným důvodem pro zakotvení institutu opravných prostředků. Vždyť i při sebedokonejší úpravě jednotlivých stadií trestního řízení a při vší pečlivosti orgánů činných v trestním řízení a jejich snaze učinit věcně správné, zákonné i spravedlivé rozhodnutí může dojít vzhledem ke složitosti a ke komplikovanosti skutkových i právních otázek k chybám a nedostatkům, jež pak ovlivňují správnost učiněného rozhodnutí. Proto hlavním důvodem právní úpravy opravných prostředků je úvaha o možné nesprávnosti jakéhokoli rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, které může být nesprávné i z objektivního hlediska.

Podle článku 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech má každý, komu bylo dokázáno, že se dopustil trestného činu, právo, aby důkazy a rozsudek byly přezkoumány vyšším soudem.³ Toto právo bylo i v Československu před rokem 1989 po celou dobu trvání totalitní moci obviněnému poskytováno, avšak právní úprava opravných prostředků umožňovala využívat práva obviněného na přezkoumání rozhodnutí v konečné fázi proti samotnému obviněnému, čehož

² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 234.

³ Flégel, V.: Člověk a lidská práva. Sbírká úmluv a deklarácí. Spektrum Praha 1990, str. 40.

soudní praxe do značné míry využívala.⁴ Až novelizací trestního řádu zákonem č. 178/1990 Sb. byla změněna ta ustanovení, která umožňovala obcházet zákaz reformationis in peius.

1. 2. Opravné řízení jako součást trestního řízení

Význam opravného řízení v trestních věcech vyplývá především ze skutečnosti, že trestní stíhání je vedeno pro typově nejzávažnější právní delikty v podobě trestných činů a provinění, za něž lze uložit nejrůznější druhy sankcí, jimiž je výrazně zasahováno do nejširšího okruhu základních práv a svobod, přičemž již samotný průběh řízení může být spojen se závažnými omezeními, včetně omezení osobní svobody.

Rovněž i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 505/98⁵ zdůraznil, že k základním zásadám spravedlivého procesu („stanoveného postupu“ dle čl. 36 odst.1 Listiny základních práv a svobod) náleží mimo postulát nezávislého a nestranného rozhodování, vyloučení libovůle v soudní jurisdikci aj. – nikoli v poslední řadě – také ústavní požadavek přezkumu rozhodnutí soudu nižšího stupně soudem vyššího stupně, neboť jen tak se naplňuje ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu (hlava pátá Listiny základních práv a svobod) a z ní vyplývající právo na spravedlivý proces. Dále Ústavní soud dovodil, že proto také tam, kde zákon, ať již z jakýchkoli důvodů, připouští dvojitý výklad, je v intencích zásad spravedlivého procesu nezbytné dát při jeho aplikaci přednost tomu z nich, který je ve své interpretaci s ústavním pořádkem republiky co nejvíce souladný.

Každá kvalifikovaná lidská činnost je spojena s určitým rizikem omylů a chyb. Jak na to poukazuje Kühne⁶, vadným rozsudkům se nelze vyhnout, neboť i soudci jsou jen lidé a k pochybení tak může dojít i přes sebedokonalejší právní předpisy a vzdor pečlivému postupu orgánů činných v trestním řízení, které musí řešit mnohdy složité skutkové a právní otázky.

Potřeba nápravy nedostatků rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení však nemusí být (a v praxi ani nebývá) vyvolána, jak je již výše uvedeno, jen objektivní možností výskytu omylů a chyb, ale též především subjektivním přesvědčením těch, jichž se rozhodnutí týká. To je zřejmé z toho, že trestní řízení je řízením kontradiktorním, kde se setkávají protichůdné zájmy stran řízení (zejména státního zástupce, obviněného a poškozeného), jež mají odlišné názory na výklad a použití příslušných právních norem nebo na správnost určitého postupu řízení a na zákonnost a odůvodněnost vydaného rozhodnutí.

Opravné řízení je tedy jako součást trestního řízení jedním z důležitých institutů, jehož účel bývá v teorii vymezován jako všeobecný, bezprostřední a širší⁷ a zahajuje se procesním úkonem –

⁴ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 53, 1992, str. 131.

⁵ Nález ze dne 9. září 1999 sp. zn. III. ÚS 505/98, uveřejněný pod č. 99 ve sv. 15 Sb. nál. a usn. ÚS ČR.

⁶ Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. Ein Lehrbuch zum deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht. 5., völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 1999, str. 429.

⁷ Srov. např. Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 17 a násl.; Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 542 - 543.; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4.

opravným prostředkem, jímž se osoby k tomu oprávněné domáhají přezkoumání rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení z důvodů uvedených v zákoně. Trestní právo procesní České republiky upravuje několik druhů opravných prostředků. Jsou to stížnost, odvolání, odpor, dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení. Trestní řád uvádí ještě jeden zcela specifický opravný prostředek v hlavě XXV. o právním styku s cizinou (§ 397 odst. 5), který záleží v tom, že ministr spravedlnosti, má-li pochybnosti o správnosti rozhodnutí soudu v řízení o vydání do ciziny, má možnost věc předložit Nejvyššímu soudu k přezkoumání tohoto rozhodnutí. U jednotlivých druhů opravných prostředků zpravidla převažuje některý ze shora uvedených účelů, např. v případě stížnosti, odporu a částečně odvolání je to bezprostřední účel, u jiných je dominantní širší účel, zejména v případě dovolání, stížnosti pro porušení zákona a částečně odvolání.

Obdobný systém opravných prostředků platí i na Slovensku. Podobnost právní úpravy je dána zejména tím, že oba státy tvořily do konce roku 1992 jeden celek. Však i po rozdělení platil na území obou států (na území České republiky stále platí) zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Po rozdělení Československa se však již tento zákon měl samostatný osud na území obou republik. Zatímco na území České republiky tento zákon platí ve znění jeho novel nadále, na území Slovenské republiky byl s účinností od 1. 1. 2006 zrušen zákonem číslo 301/2005 Z.z., trestní řád (§ 568). Zajímavostí je, že ještě dříve, než tento zákon stačil nabýt účinnosti, byl novelizován zákonem číslo 650/2005 Z.z.

I slovenský trestní řád zná několik druhů opravných prostředků, jejichž podobnost je s českou právní úpravou veliká. Stejně jako tomu je v české nauce, i na Slovensku se rozlišují opravné prostředky řádné a mimořádné. Toto dělení se objevilo i v systematice slovenského trestního řádu, kde je ve třetí části nazvané soudní řízení věnována osmá hlava mimořádným opravným prostředkům (§ 363 až 405 slovenského trestního řádu). Řádné opravné prostředky však v jedné hlavě pod tímto společným názvem soustředěny nejsou. Z řádných opravných prostředků lze proti usnesení podat stížnost (§ 185 a násl. slovenského trestního řádu) a odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně (§ 306 a násl. slovenského trestního řádu). Slovenská právní úprava zná rovněž i odpor proti trestnímu příkazu (§ 353 a násl. slovenského trestního řádu). Mimořádné opravné prostředky jsou celkem tři a jak je již výše uvedeno, jsou soustředěny ve třetí části, hlavě osmé. Prvním mimořádným opravným prostředkem je zrušení pravomocných rozhodnutí v přípravném řízení (§ 363 a násl. slovenského trestního řádu), dále následuje dovolání proti rozhodnutí soudu, kterým byla věc pravomocně skončena (§ 368 a násl. slovenského trestního řádu) a škálu mimořádných opravných prostředků uzavírá obnova řízení (§ 393 a násl. slovenského trestního řádu).

Rovněž v německé trestněprávní nauce se rozlišují opravné prostředky řádné a mimořádné, přičemž k řádným opravným prostředkům patří stížnost (Beschwerde), odvolání (Berufung) a žádost o přezkoumání právní stránky případu – revize (Revision). Mezi mimořádné opravné prostředky

---

aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 504 a násl.; Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck, Praha 1999, str. 501 a násl.

německá nauka řadí obnovu řízení (Wiederaufnahme des Verfahrens), navrácení lhůty (Wiedereinsetzung in den vorigen Stand) a dokonce i ústavní stížnost (Verfassungsbeschwerde).⁸

Opravné řízení v českém trestním procesu je sice součástí trestního řízení, nikoliv však jeho obligatorním stadiem. Koná se zásadně jen z podnětu opravného prostředku, který je dispozitivním úkonem oprávněné osoby. Nikdy není zahajováno z úřední povinnosti, ani kdyby orgán činný v trestním řízení dodatečně sám zjistil, že jím vydané rozhodnutí je vadné, anebo jestliže by takové zjištění učinil jemu nadřízený orgán, který by jinak o opravném prostředku rozhodoval. Obligatorní přezkum rozhodnutí by totiž neúnosně zatěžoval orgány vyššího stupně rozhodující o opravných prostředcích a mnohdy by činil řízení těžkopádným, zejména tam, kde oprávněné osoby nemají zájem na dalším pokračování v řízení a jsou spokojeny s určitým rozhodnutím.

Rozhodování o opravných prostředcích v českém trestním právu procesním je založeno na zásadě, že o každém opravném prostředku musí být vždy rozhodnuto (nebyl-li vzat zpět), což platí, na rozdíl od některých zahraničních úprav, i o mimořádných opravných prostředcích. U některých opravných prostředků však zákon umožňuje alespoň jejich jednodušší způsob projednání, nesplňují-li formální náležitosti, jsou-li zjevně neopodstatněné apod. (viz např. § 263 odst. 1, § 265r odst. 1, § 274 věta třetí trestního řádu).

Podstata opravného řízení spočívá v tom, že zpravidla (výjimka platí jen u stížností, u které je za podmínek ustanovení § 146 odst. 1 trestního řádu přípustná tzv. autoremedura, případně při projednávání obžaloby v hlavním líčení nařízeném po podání odporu proti trestnímu příkazu) orgán vyššího stupně, který k tomu má kvalifikační předpoklady (zkušenější a specializovanější osoby, více profesionálních soudců v senátě apod.), přezkoumá na podkladě podaného opravného prostředku zákonnost a odůvodněnost napadeného rozhodnutí nižšího orgánu činného v trestním řízení, jakož i správnost postupu řízení, které rozhodnutí předcházelo.

Základním předpokladem tedy je, aby přezkoumávající orgán byl po stránce složení a sestavení vybaven lépe než orgán, jehož rozhodnutí je přezkoumáváno (nepůjde-li o výjimečné případy přezkumu vlastního rozhodnutí samotným orgánem, který rozhodnutí vydal). Proto rozsudky samosoudců, jakož i senátů složených ze soudce a přísedících, přezkoumávají senáty vyšších soudů. Tyto senáty bývají složeny výhradně ze soudců z povolání, což je důsledkem toho, že v opravném řízení rozhodují orgány zkušenější a kvalifikovanější, zejména z hlediska právní erudice.

I když laický prvek rozšiřuje profesionálnímu soudu úhel pohledu o další dimenze, když přísedící vnášejí do činnosti soudců z povolání při rozhodování, při výkladu a použití zákona i neprofesionální hodnocení činu i pachatele a jsou tak významným korektivem profesionálního pohledu soudců z povolání a jejich rutiny, přesto se domnívám, na rozdíl od Pipka⁹ a Husára¹⁰, že

⁸ srov. např. Volk, K.: Grundkurs StPO. 4. Auflage. C. H. Beck, München 2005, str. 316.

⁹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 97.

právní úprava vylučující z rozhodování laický živel v opravném řízení má své opodstatnění, zejména vzhledem ke složité právní úpravě odvolacího řízení, kde se neřeší pouze skutkové otázky, ale též především právní.

Pípek svůj názor k účasti laického živlu v opravném řízení, především odvolacím, spatřuje v možnosti odvolacího soudu provádět v odvolacím řízení dokazování a na jehož podkladě může vydat za určitých podmínek i vlastní rozhodnutí ve věci. Proto by se podle něj měl laický živel podílet na rozhodování soudců v senátech všude tam, kde se uplatní apelační princip. Rovněž Husár odůvodňuje svůj názor ohledně účasti přisedlících v odvolacím řízení uplatněním apelačního principu, když odvolací soud může při uplatnění tohoto principu rozhodovat i za velmi změněných podmínek, a to s konečnou platností.

Opravné prostředky umožňují širokou nápravu vad rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Výsledkem přezkoumání rozhodnutí v opravném řízení je buď zamítnutí podaného opravného prostředku a potvrzení napadeného rozhodnutí jako bezvadného, nebo v případě zjištěných vad zrušení napadeného rozhodnutí a jeho nahrazení rozhodnutím novým či jiná modifikace, a to orgánem rozhodujícím o opravném prostředku nebo orgánem nižšího stupně poté, co mu věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí.

1. 3. Místo odvolání v systému opravných prostředků v českém trestním řízení

Odvolání v systému českého trestního procesního práva již tradičně nepatří, jako tomu je například v řízení civilním, k univerzálním řádným opravným prostředkům. Odvoláním lze totiž napadnout pouze rozhodnutí soudu, a to pouze rozhodnutí zvláštního charakteru, tj. rozhodnutí meritorní učiněná ve formě rozsudku.

Lze souhlasit se Šámal¹¹, že v rámci připravované rekonstrukce českého trestního práva procesního je třeba zachovat systém řádných opravných prostředků, které ve formě odvolání a stížnosti jsou používány v podstatě ve všech demokratických evropských kontinentálních zemích. Nebylo by vhodné přejít na systém jednotného opravného prostředku typu odvolání, který je například používán u nás v občanském soudním řízení, nebo jak uvádí Šámal v podstatě i ve Spojených státech amerických¹².

Je sice možno poukazovat na jednoduchost takového systému, kde je pouze jediný opravný prostředek, což je výhodné z hlediska přístupnosti a srozumitelnosti opravného řízení, ale na druhé straně je tato srozumitelnost plně vyvážena možností zjednodušeného a tím i rychlejšího řízení o stížnosti proti usnesením, kterými jsou rozhodovány převážně procesní a méně závažné otázky; pokud

¹⁰ Husár, E.: Uplatnění apelačního a kasačního principu v trestním konání. Socialistické soudnictví 11/1983, str. 9 – 10.

¹¹ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Svazek 53, str. 163.

¹² Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Svazek 53, str. 163 a text v poznámce č. 325.

jsou pak usneseními rozhodovány i velmi důležité otázky související se zásahy do základních práv a svobod občanů, je právě rychlost a jednoduchost přezkoumání takových rozhodnutí velmi důležitým prvkem při odstraňování nezákonností v této velmi citlivé oblasti. Proto je třeba zachovat i velmi krátkou lhůtu k podání stížnosti do takových usnesení, jakož i to, aby stěžovatel nemusel povinně podanou stížnost odůvodňovat. De lege ferenda by bylo možné uvažovat rovněž o stanovení závazných lhůt pro projednání stížností nadřízeným orgánem, aby byla zajištěna urychlená náprava pochybení zejména v těch rozhodnutích, která se dotýkají základních práv a svobod.

Na odvolání jako jeden z druhů opravných prostředků lze nazírat z několika úhlů pohledu. Jako kritérium třídění opravných prostředků lze vzít hledisko:

- a) zda je možné opravný prostředek podat proti doposud nepravomocnému rozhodnutí či proti rozhodnutí, které již právní moci nabylo,
- b) jaké účinky podaný opravný prostředek vyvolává,
- c) rozsah přezkoumávání původního rozhodnutí na podkladě podaného opravného prostředku,
- d) způsob vyřizování opravného prostředku,
- e) proti jakým vadám rozhodnutí podaný opravný prostředek směřuje.

Uvedenými hledisky se budu na tomto místě zabývat pouze zevrubně, podrobnější výklad bude podán zejm. v kapitole pojednávající o specifických principech odvolacího řízení.

ad a)

Odvolání patří do kategorie *řádných opravných prostředků*. Řádnými opravnými prostředky se v českém trestním řízení rozumějí ty opravné prostředky, které směřují proti dosud nepravomocným rozhodnutím. Přestože platný trestní řád pojem řádných (a mimořádných) opravných prostředků nepoužívá, jde o označení v teorii českého trestního řízení tradiční, používané pro odlišení od mimořádných opravných prostředků (dovolání, stížnosti pro porušení zákona a obnovy řízení), které lze podat až poté, co rozhodnutí nabylo právní moci. Hovoříme-li však o tom, že odvolání lze podat proti dosud nepravomocnému rozhodnutí, neznamená to, že by takové rozhodnutí nemohlo být v tzv. částečné, resp. relativní právní moci.

Tak například, podá-li odvolání jen zúčastněná osoba, nabývá rozhodnutí právní moci ve výroku o vině, trestu a případně o náhradě škody, poněvadž tyto výroky odvolací soud k odvolání zúčastněné osoby nepřezkoumává. Ty výroky, které soud přezkoumat nemůže, jsou v „částečné“ právní moci. Ohledně již zmiňované relativní právní moci platí, že výrok rozhodnutí se ještě nestal pravomocným proti všem osobám, které jsou podle zákona oprávněny podat do výroku opravný prostředek, ale jen proti některým z nich. Lze si tak představit, a v praxi to bude častý jev, zejména s ohledem na institut zákazu reformace in peius, který svědčí obžalovanému, jak o tom bude ještě zmínka dále, že rozsudek nabude právní moci jen vůči některé z oprávněných osob (např. vůči

státnímu zástupci, kterému marně uplyne lhůta k podání odvolání nebo který se odvolání výslovně vzdal); taková oprávněná osoba, vůči níž již rozhodnutí nabylo právní moci, nemůže účinně odvolání podat. Tato právní moc není na překážku k podání odvolání té z oprávněných osob, které ještě lhůta k podání odvolání neuplynula.

ad b)

Odvolání jako řádný opravný prostředek má *suspenzivní (odkladný) účinek*, jak to zmiňuje § 245 odst. 2 trestního řádu. Odkladný účinek odvolání znamená, že rozsudek napadený odvoláním nelze vykonat dříve, než nabude právní moci. Zákonodárce tedy odvolání přiznal ze zákona suspenzivní účinek, neboť by výkon dosud nepravomocného rozhodnutí mohl mít neodčinitelné následky. Rozsudek soudu prvního stupně tedy nemůže být nikdy předběžně vykonatelný tak, jak tomu je například u usnesení (§ 141 odst. 4 trestního řádu). Odkladný účinek odvolání však nebrání za podmínek uvedených v § 139 odst. 2 trestního řádu tomu, aby některé části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány i v případě napadení částí rozsudku odvoláním (odvolání podané jen poškozeným a odvolání podané jen zúčastněnou osobou nebrání tomu, aby ostatní části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány, stejně tak odvolání týkající se jen některého z více obžalovaných nebrání tomu, aby právní moci nabyl a byl vykonán rozsudek u ostatních obžalovaných).

O odvolání přísluší rozhodovat soudu, jenž je nadřizen soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni. V ustanovení § 252 trestního řádu je vyjádřen tzv. *devolutivní (odvolovací) účinek* odvolání, který stanoví, že o odvolání proti rozsudku okresního soudu rozhoduje nadřizený krajský soud a že o odvolání proti rozsudku krajského soudu jako soudu prvního stupně rozhoduje nadřizený vrchní soud. Ustanovení § 252 trestního řádu stanoví věcnou, resp. funkční příslušnost, která se v teorii považuje za druh věcné příslušnosti¹³, krajských (a jim naroveň postaveného Městského soudu v Praze) a vrchních soudů jako soudů druhého stupně k projednání odvolání podaných proti rozsudkům soudů prvního stupně. Z uvedeného vyplývá, že krajský soud je nadřizovaným soudem, a tedy opravnou stolicí, vůči všem okresním soudům ve svém obvodu; podobně vrchní soud je nadřizovaným soudem vůči krajským soudům v jeho obvodu. Nejvyšší soud nepůsobí nikdy jako soud odvolací, v řízení o řádných opravných prostředcích je pouze stížnostním soudem v případě uvedeném v § 141 odst. 3 trestního řádu a tehdy, rozhoduje-li o stížnosti proti rozhodnutí vrchního soudu, které ten vydal ve věci svou povahou prvostupňové (např. vzetí do vazby apod.).¹⁴

ad c)

Podle rozsahu přezkoumání původního rozhodnutí je právní úprava odvolání po novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002 označována za úpravu

¹³ Jelínek, J.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 173.

¹⁴ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář, II. díl (§ 18 až 392), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1563.

zásadně bez revizního přezkoumávání, když se nově primárně vychází z vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. jeho vytýkanými vadami. Nelze hovořit ale o úplném opuštění revizního principu, neboť dosud dominantně uplatňovaný revizní princip byl zmiňovanou novelou podstatně omezen; odvolací soud se jako primárním východiskem při své přezkumné činnosti bude napříště řídit principem vázanosti obsahem podaného odvolání, resp. vytýkanými vadami, ovšem s širokou možností tzv. přesahů, které se někdy ve svých důsledcích rovnají uplatnění revizního principu tak, jak jej znal trestní řád ve znění účinném do 31. 12. 2001.

ad d)

Z tohoto hlediska můžeme hovořit o opravných prostředcích, u nichž se uplatňuje *princip kasační (zrušovací)* a o opravných prostředcích, u nichž se uplatňuje *princip apelační (reformativní)*.

Tyto dva základní principy se většinou v jejich čisté, ryzí podobě v právních úpravách nevyskytují. V českém trestním řízení bylo odvolací řízení do 31. 12. 2001 vybudováno zásadně na principu kasačním, který byl doplněn principem apelačním, od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb., tj. od 1. 1. 2002 je tomu právě naopak, když uvedená novela výrazněji posílila apelační prvky na úkor prvků kasačních.

ad e)

Nesprávnost rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, který rozhodoval v nižším stupni, se může projevit a být tak předmětem námitek v opravném prostředku ve vadách skutkových (jde o „error in facto“), ve vadách právních (označovaných jako „error in iure“), které mohou být vadami hmotněprávními (týkají se zejména výkladu a aplikace trestního zákona nebo jiných předpisů hmotného práva, na něž trestní zákon odkazuje), nebo vadami procesněprávními (spočívají v porušení procesních ustanovení o rozsudku), anebo ve vadách procesního postupu (jedná se o „error in procedendo“). V konkrétním případě může jít o kombinaci více nebo všech uvedených vad.

Řešení skutkových vad vyplývajících z nedostatků v dokazování má místo především v řádném opravném řízení, výlučně právní vady se řeší především v mimořádném opravném řízení. Odvolání z tohoto pohledu slouží k nápravě jak vad skutkových, tak vad právních. Výjimečně lze tyto nedostatky řešit též v řízení o mimořádných opravných prostředcích, cestou stížnosti pro porušení zákona nebo obnovy řízení. Dovolání jako mimořádný opravný prostředek je však určeno k nápravě výlučně nejzávažnějších právních vad napadeného rozhodnutí nebo řízení mu předcházejícího, a to procesních i hmotněprávních, nikoli však vad skutkových.¹⁵

Z tohoto pohledu je zajímavá úprava opravných prostředků v Německu. Nikoli všechna rozhodnutí soudu první instance lze napadnout odvoláním. Rozhodnutí okresních soudů, odhlédneme-li od případů tzv. bagatelních deliktů, lze napadnout odvoláním, avšak prvostupňová rozhodnutí

¹⁵ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 600.

zemských a vrchních soudů odvoláním napadány být nemohou; proti těmto rozhodnutím lze brojit pouze tzv. revizí. Protože i rozhodnutí odvolacích soudů lze napadnout revizí, je možné domáhat se přezkumu rozsudků okresních soudů ve dvou dalších instancích, zatímco proti prvostupňovým rozsudkům zemských a vrchních soudů se přípouští další pouze instance jedna.¹⁶

Společně oběma těmto opravným prostředkům je to, že jsou řádnými opravnými prostředky, jsou však vybudovány na odlišných principech. Odvolání a revize se neliší pouze v tom, které soudy jsou příslušné o nich rozhodovat, ale odlišují se zcela i co do svého obsahu – odvolání vede k plnému přezkumu rozsudků z pohledu zjištění skutkového stavu a právního posouzení, revize však vede pouze k přezkumu rozsudku z pohledu porušení práva.¹⁷

Z tohoto pohledu se zdá být odvolání pro obžalovaného výhodnější, neboť umožňuje nové důkazní řízení před soudem druhé instance a rovněž další řádný opravný prostředek. Pokud však obžalovaný stojí o co možná nejrychlejší pravomocný osvobozující rozsudek, jeví se revize pro něj z tohoto pohledu výhodnější.¹⁸ Pokud byl obžalovaný odsouzen rozsudkem okresního soudu, umožňuje mu ustanovení § 335 německého trestního řádu volbu: v případě, že se tento obžalovaný rozhodne brojit proti rozsudku opravným prostředkem, může se rozhodnout, zda podá proti rozsudku odvolání nebo revizi. V případě, že obžalovaný hned zvolí revizi (aniž by tedy využil – tzv. „přeskočí“ – odvolání), nazývá se v německé teorii tato revize jako tzv. *Sprungrevision*¹⁹ (der Sprung – skok).

Vrátíme-li se ale zpět k poslednímu kritériu třídění opravných prostředků, tedy proti jakým vadám rozhodnutí opravný prostředek směřuje, lze všechny výše uvedené vady klasifikovat na vady podstatné a nepodstatné. Podstatné vady závažným způsobem porušují zákon a ovlivňují správnost vydaného rozhodnutí, a proto zpravidla vedou ke zrušení napadeného rozhodnutí. U odvolání to jsou důvody uvedené v § 258 odst. 1 písm. a), b) a c) trestního řádu. Vady nepodstatné jsou vady, které se sice stát neměly, ale nemají zásadní vliv na správnost napadeného rozhodnutí a vzhledem k tomu zpravidla nevedou ke zrušení rozhodnutí. Příkladem nepodstatné, formální vady, je například méně závažné porušení předpisů o dokazování, které nemůže způsobit ani relativní neúčinnost důkazu (např. nezjištění všech osobních dat obviněného předepsaných zákonem podle § 91 odst. 1 trestního řádu)²⁰; může se jednat i o vadu, která je odstranitelná případně jiným postupem, například opravou písařských chyb a jiných zřejmých nesprávností podle § 131 trestního řádu apod.²¹

Jak uvádí Solnař ve starší učebnici trestního práva, „v buržoasní“ právní vědě se s oblibou užívalo dělení *opravných prostředků na materiální a formální* podle toho, zda opravný prostředek směřoval proti chybám rozhodnutí spočívajícím v tom, že byl porušen trestní zákon (právo hmotné)

¹⁶ Kühne, H. H.: Strafrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag Heidelberg 2003, str. 526 – 527.

¹⁷ Schroeder, F. Ch.: Strafprozessrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck. München 2001, str. 202.

¹⁸ Schroeder, F. Ch.: Strafprozessrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck. München 2001, str. 204.

¹⁹ Volk, K.: Grundkurs StPO, 4. Auflage. C.H. Beck. München 2005, str. 325; Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 534.

²⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 331

²¹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 504.

anebo proti chybám spočívajícím v porušení trestního řádu (právo formální).²² Toto dělení je však pouze formalistické a v právní vědě nemá význam, protože jak porušení ustanovení trestního zákona, tak porušení trestního řádu má důsledky materiální, neboť trestní řízení je formou uskutečňování trestního zákona a porušení jeho ustanovení má obvykle za následek i porušení ustanovení trestního práva. Přijmeme-li však zmiňované hledisko třídění, můžeme odvolání zařadit mezi materiálně-formální opravné prostředky, neboť důvodem odvolání mohou být jak vady skutkové, tak právní (nejen hmotněprávní, ale i procesněprávní); zákon jako důvod pro podání odvolání uvádí jednu z procesněprávních vad, kterou je skutečnost, že výrok nebyl učiněn, jakož i porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, pokud toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu).

---

²² Solnař, V. a kol.: Československé trestní řízení. Orbis Praha 1963, str. 240

Kapitola 2.
Stručný historický vývoj opravných prostředků na našem území
se zaměřením na odvolání

2. 1. Historický vývoj až do 16. století

Při pohledu na trestní proces v dávné minulosti zjistíme, že v období feudalismu nebylo rozlišováno řízení trestní od civilního, což se významně projevovalo i v možnosti stran napadat vynesené soudní rozhodnutí. Vývoj samostatného českého soudnictví v trestních věcech ukončila teprve Tereziána (1768), která odstranila prakticky možnost stíhat delikty fakultativně buď pořadem procesu inkvizičního, anebo akuzačního a odlišila tím důsledně řízení v civilních a v trestních věcech.²³

Český feudální proces tedy ve svých počátcích patřil k onomu historickému typu procesu, který označujeme jako akuzační, obžalovací.²⁴ Vycházel ze zásady, že řízení může být zahájeno až po podání žaloby ve smyslu známého právního přísloví „kde není žalobce, není soudce“. Nebylo přitom důležité, zda tímto žalobcem byla osoba soukromá²⁵, tak jak tomu bylo převážně u nás až do roku 1627, či úřední, tj. nějaký veřejný žalobce. Proces měl tedy povahu soukromoprávní a to se projevovalo v celé řadě jeho typických rysů. Iniciativa k zahájení řízení vycházela od soukromé osoby, tj. od poškozeného či jeho blízkých. Proces mohl být kdykoliv na základě rozhodnutí stran ukončen jejich dohodou (smírem).

V období raně feudálního státu vykonával soudní moc knížecí soud, který odvozoval své oprávnění od svrchovaného oprávnění panovníka. Byl to tedy kníže, který mohl změnit rozhodnutí svého soudu, pokud o to byl požádán stranou, která se cítila soudním rozhodnutím dotčena.²⁶ Na změnu rozhodnutí samozřejmě nebyl právní nárok. Žádost o změnu rozhodnutí nebyla z hlediska své povahy řádným opravným prostředkem, který by byl právně zakotven, ale šlo spíše o jakýsi druh mimořádného opravného prostředku s prvky milosti, závislý spíše na tehdejší politické situaci než na právní úpravě. Ani z dostupných právních pramenů z té doby [např. Dekreta Břetislavova (1039), Statuta Konrádova (konec 12. století) či právní knihy 14. století] nenalzáme zakotvení žádné možnosti řádné revize soudního rozhodnutí. Avšak s ohledem na povahu tehdejšího procesu, založeném na soukromé iniciativě, existovala i po vynesení nálezu možnost individuální soukromé iniciativy směřující ke změně rozhodnutí. Tak se souhlasem vítěze sporu mohl být odsouzený propuštěn z vězení, mohl mu být změněn trest smrti jen v peněžitou náhradu škody apod.

Již v době feudální rozdrobenosti se v městském právu plně prosazuje možnost napadat rozsudek odvoláním jako zvláštním řádným opravným prostředkem, neboť ji u městských soudů nepřekážela ani svrchovanost panovníka, ani představitelů šlechty. Soudy to ovšem neviděly rády a

²³ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudovalo). Praha Orbis 1967, str. 236.

²⁴ Malý, K.: České právo v minulosti. Orac 1995, str. 52.

²⁵ Souviselo to s tím, že útok proti soukromé osobě byl stále ještě považován pouze za soukromou záležitost napadeného a škůdce a nikoliv za útok na veřejné zájmy, které by chránil stát či celá společnost.

²⁶ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. Problémy dějin a teorie státu a práva. Univerzita Karlova. Praha 1982, str. 11.

spatřovaly v odvolání jakoby spor odvolávající se strany se soudci, v němž se bere v pochybnost jejich rozum nebo spravedlivost. Proto starší městské právo ztěžovalo odvolání předpisem, že odvolávající se strana musí při pronášení žádosti strnule stát a ani svalem nepohnout, jinak se odvolání nepřijímalo. A soudcové číhali jako ostříži po tom, zda se strana, napadající rozsudek, nedopustí nějaké urážky soudu.²⁷

Zpočátku šlo o odvolávání k některému „vrchnímu právu“ (ve formě žádosti o právní naučení), nebo u královských měst k podkomořimu.²⁸ Od roku 1548, kdy byla Ferdinandem I. zřízena rada nad apelacemi (apelační soud) bylo možno podat řádný opravný prostředek (odvolání) k tomuto soudu. Odvolací řízení však bylo spojeno se značnými formalitami a bylo velmi drahé, neboť bylo nutno zaplatit poplatek (tzv. spomocné či důkladné). Od 16. století se však proces u městských soudů postupně oprostil od formalit, kterými byl ještě zatížen ve starší době, např. v právu brněnském podle právní knihy písaře Jana či v oblasti práva magdeburského. Proces užívaný u městských soudů byl značně ovlivněn římským a kanonickým právem a ve srovnání s řízením na zemských soudech byl mnohem rychlejší a jednodušší.²⁹

V době stavovské platila jiná pravidla před soudy šlechtickými a jiná před soudy městskými. Rozdíly byly dokonce i v řízení mezi jednotlivými druhy soudů šlechtických. Pro šlechtické právo však za přímo modelový vzor můžeme považovat proces, který se vyvinul na větším soudu zemském. Mezi další druhy šlechtických soudů patřil například soud komorní, soud dvorský nebo soud nejvyššího zemského purkrabího.³⁰ Rozdíly v řízení však nebyly jen u soudů šlechtických, ale do sjednocení městského práva na základě Koldínova zákoníku z roku 1579 i mezi soudy různých právních oblastí (oblast práva norimberského a oblast práva magdeburského). Nejednalo se tedy o jeden proces, jednotný pro všechny druhy soudů, což bylo projevem principu stavovské personality práva. Teprve reformy osvíceného absolutismu vedly k reorganizaci soudního systému odpovídající právním rozdílům mezi jednotlivými společenskými skupinami.

Pro šlechtu se stal nejvyšším soudním tribunálem zemský soud. Proti rozhodnutí (nález) tohoto soudu nebylo možné až do roku 1627 podat opravný řádný opravný prostředek (odvolání), kdy od této doby rozhodoval v druhé instanci proti rozhodnutím zemských soudů česká dvorská kancelář.³¹ Do té doby zemský soud rozhodoval v první a zároveň v poslední instanci. Dokonce ani král neměl pravomoc změnit rozhodnutí tohoto soudu, sám mu i podléhal (!). Byla mu však ponechána jistá forma milosti. Určitou formou revize rozhodnutí však byla možnost napadnutí soudců pro nesprávný výrok, což mělo za následek samostatný proces mezi napadeným soudcem a hanobitelem, což by z našeho pohledu bylo možno považovat za mimořádný opravný prostředek, neboť podmínkou tohoto zvláštního odděleného a samostatného druhu procesu byla právní moc napadeného rozhodnutí. Jestliže

²⁷ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Praha Orbis 1967, str. 223.

²⁸ Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1970, str. 212.

²⁹ Malý, K.: České právo v minulosti. Orac 1995, str. 62.

³⁰ Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1964, str. 224 a násl.

³¹ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 382.

se podařilo usvědčit soudce z nesprávnosti výroku, musel být soudní výrok revidován.³² Významné omezení tohoto postupu však spočívalo v tom, že neprokázaná urážka soudce byla považována za zločin a trestána smrtí. Stále i v tomto období, jak o tom byla zmínka výše, přetrvávala možnost změny soudního rozhodnutí v kterémkoli stadiu ze soukromé iniciativy (např. ve formě smíru nebo narovnáni); výjimkou byly jen delikty politické, kde zájem panovníka vylučoval soukromou iniciativu.

V právu městském i v době stavovské byla zachována možnost podat odvolání, byť nikoli v současném slova smyslu. Vyvinuly se dvě právní oblasti; v první, nazývané oblastí práva norimberského, byl odvolacím soudem soud Starého Města Pražského, a ve druhé, tzv. magdeburské, to byl soud litoměřický, který se ve sporných případech obracel se žádostí o právní naučení ke kmetské stolici magdeburské. Žádost o právní naučení však nebyla původně odvoláním, neboť vrchní soud v odpovědi podával jen svůj právní názor (stanovisko). Původně tyto cizí instance nevybíraly rozsudky, nýbrž dávaly jen rady, stejně tak jako zase naopak některé české soudy, třeba horní, byly takovými vrchními instancemi pro řadu tribunálů z Uher a z Německa.³³ Až v době stavovské se právní naučení postupně stalo v podstatě odvolacím rozhodnutím, kterým byl rozsudek soudu první instance buď změněn nebo potvrzen.

Zřízením apelačního soudu roku 1548 došlo k podstatné změně popsaného stavu. Od počátku byla rada nad apelacemi zamýšlena jako všeobecná odvolací instance. Zpočátku byla pravomoc soudu omezena pouze na městské a vrchnostenské soudy v Čechách, od 17. století se došlo k rozšíření soudní pravomoci i na tyto soudy na Moravě a ve Slezsku. Nadále však odvolání proti rozhodnutí zemského soudu nebylo přípustné. Až teprve po Obnovených zřízeních byla i v šlechtickém procesu připuštěna revize.³⁴

V případech, kdy určité městské soudy působily jako soudy odvolací soudů nižších, působil apelační soud jako soud třetí instance. Řízení u tohoto soudu bylo ovládáno zásadou písemnosti, z hlediska způsobů vyřizování odvolání soud mohl rozsudek nebo jiné rozhodnutí buď potvrdit nebo ho mohl sám změnit. O odvolání měl apelační soud rozhodnout do čtyř neděl, ale tuto lhůtu zpravidla nedodržoval. Řízení probíhalo bez účasti stran, jen na základě spisu (akt), který obdržel od první instance. Tzv. nova nebyla v odvolacím řízení obvykle přípustná - strana se tedy v odvolacím řízení nesměla dovolávat nových fakt, která by nebyla uplatněna již v první instanci. Apelační soud zásadně neprováděl dokazování výslechem svědků. Výjimkou byly případy, když před soudem první instance nebyli svědkové slyšeni, mohl být jejich výslech proveden. Soud své rozhodnutí nevyhlášoval, ale poté, co dospěl k rozhodnutí, posílal svůj rozsudek k vyhlášení soudu první instance. Poté, co rozsudek soudu první stolice došel, soud uložil stranám termín k stání, v němž byl rozsudek otevřen a přečten. Kasace, tedy zrušení rozhodnutí a jeho vrácení soudu první instance, byla rovněž možná, ale v praxi tohoto soudu se objevovala velmi zřídka.

³² Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. Problémy dějin a teorie státu a práva. Praha 1982, str. 12.

³³ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 385.

³⁴ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 229.

I nadále byla zachována v některých případech možnost požádat o revizi přímo panovníka, podmínkou uplatnění tohoto zvláštního druhu mimořádného opravného prostředku však bylo vynesení nálezu apelačního soudu. Lhůta k podání žádosti o revizi činila 10 dnů. Zprvu bylo žádostí o revizi málo, později však, s počtem narůstajících žádostí o revizi, musel Maxmilián II. nařídít trestání kverulantů vězením, aby zabránil neúměrnému počtu těchto žádostí.³⁵

Význam apelačního soudu byl značný, zejména v oblasti městské správy, neboť postup soudů v městech vykazoval různé rozdíly, což je s ohledem na partikularismus městského práva té doby pochopitelné, a rozhodování apelačního soudu vedlo ke sjednocení a objektivizaci rozhodování městské justice.

2. 2. Historický vývoj od 17. století do roku 1945

V 17. a 18. století v souvislosti s byrokratizací výkonu absolutistické soudní moci byla uplatněna možnost, aby strana nespokojená s výrokem soudu mohla vyvolat nové řízení a rozhodnutí vyšší instance. Byl tak všeobecně zaveden opravný systém, nejprve dvojinstanční a později (od roku 1640) i trojinstanční.

Obnovené zřízení zemské úředně vyhlášené pro Čechy v roce 1627 a o rok později pro Moravu zavedlo revizi jako prostředek nápravy vadných rozhodnutí, kterým strany napadaly neplatnost či zmatečnost soudního rozsudku. Tento opravný prostředek do rozhodnutí šlechtických soudů vyřizovala česká dvorská kancelář, od roku 1624 sídlící ve Vídni. Od roku 1640 tato revizní instance vyřizovala žádosti o revizi rozhodnutí městských soudů v případech, pokud nebylo vyhověno odvolání k apelačnímu soudu.

Pouze proti odsuzujícímu rozsudku se mohl odsouzený (inkvizit) odvolat, jakož i kterákoliv další strana, a to od vydání josefinského hrdelního řádu z roku 1707, ve kterém byla připuštěna apelace od všech soudů nižších (tedy soudů městských a pozemkově vrchnostenských) k soudu apelačnímu. Od šlechtických soudů se odvolání podávalo k dvorské kanceláři. Odvolání mělo v trestním procesu odkladný účinek a podávalo se písemně. Odsouzení měl být dopřán dostatek času, aby mohl odvolání sepsat a opatřit si k tomu potřebné dokumenty, a nemohl-li všechno stihnout ve stanoveném termínu, mohl mu apelační soud povolit třikrát čtrnáctidenní odklad.

Proti odvolacímu rozsudku už dalších opravných prostředků nebylo. Odsouzení zbývala jen žádost o milost, jejíž udílení náleželo výlučně panovníkovi. O milost se žádalo písemně ve lhůtě 14 dnů po rozsudku. I zde mohla být lhůta prodloužena, a to až dvakrát. Na řízení o milost se podílely soudy obou stupňů, neboť písemná žádost se podávala k soudu první instance, který ji odeslal k apelačnímu soudu. Apelační soud pak žádost postoupil k dvorské kanceláři se svým dobrozdáním. Od soudů, které apelačnímu soudu podřízeny nebyly, šla žádost o milost přímo ke dvorské kanceláři. Toto

---

³⁵ Kloubouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 229.

odvolání bylo později hrdelním řádem Marie Terezie z roku 1768 nahrazeno tzv. rekursem k panovníkovi a žádost o milost byla spojena s odvoláním.

Velmi významnou etapou v historickém vývoji opravného řízení bylo vytvoření Nejvyššího soudního úřadu ve Vídni, který měl pravomoc rušit výroky nižších soudů (působil jako nejvyšší kasační dvůr). Zřízení společného Nejvyššího soudu pro české a rakouské země neznamenovalo z hlediska státoprávního narušení jejich suverenity (Nejvyšší soud nadále soudil v Čechách jen z královské moci české a jeho rozhodnutí měla platnost jen z titulu odvození z Obnovených zřízení), ale prakticky znamenalo toto sjednocení nejvyšší soudní instance nejen sblížení práva v českých i rakouských zemích, ale i počátky jednotné legislativy pro obojí tento státní komplex.³⁶

Tzv. Josefínskou jurisdikční normou z roku 1784 byla pro všechny obyvatele předvídána soustava trojinstančního rozhodování. Nejvyšší instance byla už od roku 1749 ve vídeňském Nejvyšším soudním místě hotova, druhé instance už také fakticky existovaly v ještě starších apelačních soudech, jimž stačilo jen podřídit dosud jim nepodléhající soudy první instance. Pouze soustavu soudů první instance bylo nutno přebudovat. Nejméně bylo třeba měnit na soudech ve městech, kde existovaly již delší dobu magistráty s profesionálními soudci zcela podle představ jurisdikční normy. Stačilo jen odstranit archaické postranní a zastaralé kauzální soudy ve městech jako starobylé židovské soudnictví, soudy konířský, univerzitní, desetipanský, osmipanský, právo mlynářské, uhlířské, mostní a další, čímž byla soustava městských soudů očištěna od přežitků minulosti a poněkud zjednodušena, v podstatě se však nezměnila. Nejvíce změn doznalo soudnictví pro šlechtu, kde ponechala jurisdikční norma jako první instanci tradiční zemské soudy v Praze a v Brně, z jejichž staré slávy zůstávalo však už jen jméno. Musely se řídit procesním právem, které platilo stejně pro jejich strany jako pro každého podruha na vesnici, byly podřízeny apelačnímu soudu. Ostatní šlechtické soudy se staly zbytečnými a byly roku 1784 uzavřeny (např. starobylý soud komorní, dvorský, purkrabský, purkrabství hradu pražského, menší soud zemský i soud při deskách apod.)

Postupem doby se však stal neudržitelný i stav, kde v první instanci přetrvávaly nějaké rozdíly v soudech, třeba převážně jen formální povahy. Proto nová organizace soudů, uskutečňovaná od roku 1849 do roku 1868, přinesla zřízení úplně jednotných civilních a trestních okresních soudů s vyššími krajskými soudy jako jednotnou soustavu. V ní se pozůstatky staré české soudní slávy ztratily úplně.³⁷

Trestí řád Josefa II. zavedl jako nový opravný prostředek zmateční stížnost, kterou strany napadají rozsudek nižšího soudu u Vrchního kriminálního soudu. Řízení před ním bylo výlučně písemné. Obligatorně byla stanovena povinnost nižším soudům předložit rozhodnutí k přezkoumání tomuto soudu u těžkých zločinů.

Historicky velmi přínosnými byly trestní řád z roku 1850 a trestní řád č. 119/1873 ř. z. Základními rysy prvního zmiňovaného byla zásada volného hodnocení důkazů, ústnost, veřejnost,

³⁶ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 386.

³⁷ Klabouch, J.: Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Orbis 1997, str. 387 a násled.

zásada obžalovací (byl zřízen institut státního zástupce). Ke škodě věci se tento trestní řád v roce 1853 plně vrátil k zásadám inkvizičního procesu z doby před revolucí; ponechána však byla instituce státního zastupitelství. Druhý zmiňovaný trestní řád, jehož autorem byl Dr. Julius Glaser, se však vrátil (někde doslovně) k zásadám procesního řádu z roku 1850.³⁸ Jeho význam je o to větší, že úprava opravných prostředků (a nejen jich) podle trestního řádu č. 119/1873 ř. z. platila s dílčími v podstatě nevýznamnými změnami na území České republiky až do vydání zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, resp. trestního řádu č. 87/1950 Sb.

Oba trestní řády věnovaly opravným prostředkům velkou pozornost. Rozlišují se zde již opravné prostředky na řádné a mimořádné, přičemž kritériem zde byla, stejně jako je tomu dnes, skutečnost, zda opravný prostředek směřoval proti dosud nepravomocnému rozhodnutí nebo naopak proti rozhodnutí, jež dosud nenabývalo právní moci. Z řádných opravných prostředků to bylo odvolání a zmateční stížnost, z mimořádných obnova řízení a zmateční stížnost pro zachování zákona. V Glaserově trestním řádu byla navíc upravena i stížnost, kterou se vytýkala nesprávnost rozsudečného výroku o náhradě nákladů trestního řízení.

Odvolání zakotvené v uvedených trestních řádech bylo materiálním opravným prostředkem v tom smyslu, že mohly být vytýkány jen nedostatky v porušení materiálního práva, přičemž bylo možné napadat jen výroky o trestu a o nárocích soukromoprávních, popřípadě některé výroky vedlejší. Výjimka platila pro řízení přestupkové patřící do pravomoci okresních soudů, neboť zde mělo odvolání jak materiální, tak formální povahu – mohlo tedy napadat jak skutková zjištění, kdy se mohlo dovolávat i nových skutečností a důkazů, tak i formální právní nedostatky. Řízení o odvolání proti rozhodnutím okresních soudů bylo neveřejné s účastí státního zástupce a po zjištění jeho důvodnosti veřejné za účasti stran, a s ohledem na možnost přípouštění tzv. novot i např. svědků apod. Nejednalo-li se o odvolání v přestupkovém řízení, kdy v první instanci rozhodl okresní soud, podávalo se odvolání od sborových soudů první instance a soudů porotních ke sborovému soudu druhé instance. Řízení o odvolání proti rozhodnutím těchto soudů bylo písemné a neveřejné (a to i pro strany). Odvolací soud působil jako soud apelační, jeho pravomocí bylo buď odvolání zamítnout nebo rozsudek zrušit a ve věci rozhodnout při vázanosti skutkovými zjištěními i právní kvalifikací přezkoumávaného rozsudku.

2. 3. Historický vývoj v Československu od roku 1945 až 1948

V letech 1945 až 1948 hrály významnou roli prezidentské dekrety. Po osvobození v roce 1945 byla na základě ustanovení ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. ČSR v plném rozsahu obnovena platnost trestněprávních předpisů vydaných do 30. 9. 1938 (tzv. mnichovská dohoda), kdežto použitelnost těchto norem, pokud byly vydány po 30. 9. 1938, byla vyloučena. Tento dekret ze dne 3. srpna 1944, o obnovení právního pořádku, zůstal v platnosti podle usnesení vlády ze

³⁸ Malý, K.: České právo v minulosti. Orac 1995, str. 190.

dne 27. července 1945. Byl schválen a znovu usnesen jako zákon číslo 12/1946 Sb. Formálně se trestní právo vrátilo v podstatě ke stavu existujícímu před druhou světovou válkou. V roce 1945 tedy pozbyly v českých zemích významu změny trestního řízení zavedené okupanty a jejich přísluhovači. V oblasti trestního práva procesního v českých zemích platil zákon o trestním řízení číslo 113/1873 ř. z. a v oboru vojenského soudnictví vojenský trestní řád číslo 131/1912 ř. z.³⁹

2. 4. Historický vývoj v Československu od roku 1948 až 1953

Úprava opravných prostředků podle trestního řádu č. 119/1873 ř. z. platila s dílčími v podstatě nevýznamnými změnami na území České republiky až do vydání zákona č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.

Tento zákon zakotvil zásady soudní organizace (okresní soud, krajský soud, státní soud na úrovni krajského soudu – zákon č. 232/1948 Sb., nejvyšší soud), účast soudců z lidu na rozhodování, zásadu dvouinstančního řízení i základy trestního řízení.⁴⁰

Význam zákona o zlidovění soudnictví pro vývoj opravných prostředků u nás spočíval zejména v tom, že jím byl zaveden jediný opravný prostředek, kterým bylo odvolání. Podle ust. § 85 citovaného zákona bylo možno proti rozsudku okresního soudu odporovat odvoláním podaným do tří dnů od prohlášení rozsudku nebo do tří dnů po doručení rozsudku v případě nepřítomnosti obžalovaného při prohlášení rozsudku nebo požádal-li obžalovaný o jeho doručení.

Zavedením jediného a jednotného opravného prostředku bylo z československého trestního řízení odstraněno rozlišování řádných opravných prostředků na materiální a formální podle toho, jaké pochybení bylo vytýkáno. Materiálním opravným prostředkem mohla být vytýkána nesprávnost rozhodnutí ve věci samé pro nesprávnost skutkového zjištění nebo nesprávnost posouzení podle hmotného práva (*error in iudicando*), zatímco formální opravný prostředek směřoval proti pochybením v použití procesního práva (*error in procedendo*).⁴¹

Dalším důležitým prvkem, který tento zákon přinesl do naší justice, byla účast laiků při rozhodování soudu, jak ostatně je patrné i z jeho názvu. Ve svých ustanoveních § 2, § 6 a § 8 zákon stanovil, že soudy rozhodují zásadně v senátech, které se skládají u okresního soudu z jednoho soudce z povolání a dvou soudců z lidu, u krajských soudů a Nejvyššího soudu ze dvou soudců z povolání a tří soudců z lidu. Všichni soudci si při rozhodování byli rovni. Na místě trojinstančnosti zaváděl zákon důsledně dvojinstančnost řízení.

Pokud jde o způsob vyřizování odvolání, přijal zákon č. 319/1948 Sb. zásadu apelační, kterou omezil kasačním prvkem pro případ, že podle názoru odvolacího soudu se nelze obejít bez konání

³⁹ Sborník Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990 uspořádaný doc. JUDr. Ladislavem Soukupem, CSc. Karolinum. UK v Praze 2003, Císařová, D.: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky v letech 1945 – 1948, str. 209 – 210.

⁴⁰ Pipek, : Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání, Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 23.

⁴¹ Srov. Solnař, V. a kol.: Trestní řízení (nástin učebnice), SPN, Praha 1956, str. 216.

nového hlavního přelíčení. Motivem tohoto opatření, jak píše Husár⁴², byly především špatné zkušenosti s formálností kasace (měl tím namysli v právu rakouském a uherském) a snahami o prosazení apelačních prvků do ní.

Prvek kasace v apelačním systému rozhodování o odvolání se projevoval tím, že byla-li základem rozsudku tak nedostatečná skutková zjištění, že bylo nutné hlavní líčení opakovat, krajský soud jako soud odvolací napadený rozsudek zrušil a věc přikázal soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Toto rozhodnutí mohl učinit již v neveřejném zasedání (§ 96 citovaného zákona).

Ohledně rozsahu přezkoumání napadeného rozsudku byl uplatněn tzv. revizní princip. Nelze souhlasit s Pipkem⁴³, podle kterého se zde apelační princip uplatňuje v celé jeho šíři; jde totiž o uplatnění pouze tzv. omezeného revizního principu (§ 95 odst. 1 citovaného zákona), neboť přezkumná povinnost soudu se vztahovala jen na část rozsudku – na všechny výroky týkající se osoby, ohledně níž byl opravný prostředek podán. Ustanovení § 95 odst. 1 odvolateli zajišťovalo, že rozsudek byl přezkoumán ve všech výrocích, proti kterým mohl podat odvolání, i když tak neučinil, a to z hlediska všech důvodů, které mohl uplatnit. Tímto ustanovením byl tedy odvolatel kryt proti své vlastní právní i skutkové neznalosti i proti svému eventuálnímu opominutí.

Když byla na podzim 1948 vyhlášena tzv. právnická dvouletka s cílem připravit návrhy norem, které by znamenaly změnu celého právního systému, bylo do jejího rámce zařazeno vypracování nového trestního zákona i nového trestního řádu. V roce 1950 byly legislativní práce skončeny a dne 12. července 1950 byl v Národním shromáždění usnesen nový trestní zákon, a to současně s trestním řádem, trestním zákonem správním a trestním řádem správním.⁴⁴

Národním shromážděním usnesený nový trestní řád (zákon číslo 87/1950 Sb., účinný od 1. srpna 1950) měl pro vývoj československého trestního řízení (a tím přirozeně i opravného řízení) téměř historický význam. Tento zákon znamená definitivní nahrazení starého rakouského trestního řádu z roku 1873. Odstranil dualismus v trestním řízení mezi českými zeměmi a Slovenskem, který existoval již v době Rakouska – Uherska. Je to první trestní řád v historii Československé republiky platný pro celé její území. Odstraňuje nejen dualismus v trestním řízení na území Československa a dvoukolejnost opravných prostředků, ale je i sjednocením opravného řízení co do počtu v úvahu přicházejících instancí (nehledíme-li na zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví). Potvrzuje jednotné dvouinstanční řízení pro celé Československo. Je prvním trestním řádem na území Československé republiky, který zakotvuje jednotný řádný opravný prostředek (opět odhlédneme-li od zákona o zlidovění soudnictví).

⁴² Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo SAV. Bratislava 1961, poznámka 7 na str. 127.

⁴³ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 23.

⁴⁴ Sborník Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990 uspořádaný doc. JUDr. Ladislavem Soukupem, CSc. Karolinum. UK v Praze 2003, Čísařová, D.: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky v letech 1945 – 1948, str. 211.

Trestní řád č. 87/1950 Sb. v podstatě zachoval apelační princip, ale smísil jej s důležitými kasačními prvky. Hlavně ve směru skutkových zjištění. Stanovil jediný opravný prostředek, a to odvolání, které bylo přípustné proti všem rozsudkům první stolice (§ 172). Odvolání nebylo přípustné jen ve stanném řízení (§ 252). Odvoláním bylo možno vytýkat nesprávnost všech výroků rozsudku, a to jak po stránce skutkové, tak i právní. Odvolání se tak stalo podnětem k všestrannému přezkoumání rozsudku, neboť odvolací soud, kterým byl zpravidla soud krajský (nejvyšší soud rozhodoval o odvoláních státního soudu), nezamítl-li odvolání z formálních důvodů, byl povinen přezkoumat správnost všech výroků rozsudku, proti nimž mohl odvolatel podat odvolání, přičemž byl povinen pečovat o odstranění těch vad řízení, které mohly způsobit nesprávnost takových výroků (§ 194). Z uvedeného je patrné, že i zde se uplatňoval tzv. revizní princip přezkumu.

Odvolací soud rozhodoval buď v neveřejném zasedání nebo v odvolacím líčení. Úprava odvolacího líčení odpovídala apelační zásadě, neboť předpokládala rozsáhlé provádění důkazů (srov. § 191). Důkazy mohl soud provádět pouze v odvolacím líčení (nikoliv tedy rozhodoval-li v neveřejném zasedání). Od skutkového stavu zjištěného soudem první stolice se mohl odchýlit jen tehdy, jestliže znovu provedl důkazy provedené v hlavním líčení nebo provedl důkazy nové, v hlavním líčení soudem prvního stupně neprovedené. Při rozhodování mohl přihlížet jen k těm důkazům, které byly provedeny při odvolacím líčení.

Pokud odvolací soud zjistil nedostatky ve skutkovém zjištění musel se zabývat otázkou, zda jde o nedostatky tak závažné, že bylo třeba rozsudek zrušit a vrátit věc soudu prvního stupně, aby ji znovu projednal a rozhodl (projev kasačního způsobu vyřizování opravných prostředků), nebo zda jde jen o nepodstatné vady skutkového zjištění, které lze odstranit novými důkazy při odvolacím líčení (projev apelačního způsobu vyřizování opravných prostředků). Odvolací soud celkový skutkový stav změnit nemohl. V tom se právě projevuje kasační zásada a v takovém případě odvolacímu soudu nezbylo, než rozsudek soudu prvního stupně zrušit a věc mu vrátit k novému jednání a rozhodnutí. Spočíval-li nedostatek jen v aplikaci práva, rozhodoval-li tedy odvolací soud na podkladě skutkového stavu zjištěného již soudem první stolice, dával způsob uvedený v trestním řádu z roku 1950 odvolacímu soudu možnost věc hned rozhodnout (apelace).

V řízení se uplatňovaly principy zákazu reformationis in peius (§ 196 odst. 1) a beneficium cohaesionis (§ 196 odst. 2).

2. 5. Historický vývoj v Československu od roku 1953 až 1961

Po Stalinově smrti došlo k určité změně v politických poměrech, která se projevila i v novelizacích některých trestněprávních a trestněprocesních předpisů. V rámci úkolů socialistické výstavby vystoupily do popředí i významné požadavky na prohloubení výchovné činnosti státního aparátu a požadavek dalšího upevňování zásad socialistické zákonnosti. Plnění těchto úkolů v oblasti trestního soudnictví i úsilí překonat důsledky určitých deformací padesátých let si vyžádaly podstatné

reformy dosavadního československého hmotného i procesního trestního zákonodárství. Zcela otevřeně se ukazuje role politických direktiv KSČ.

Nový trestní řád byl vyhlášen v prosinci 1956 jako zákon číslo 64/1956 Sb. (účinný od 1. ledna 1957) a byl závažným průlomem do našeho trestního řízení. Novým způsobem v něm bylo upraveno zejména přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby soudem a do značné míry i řízení odvolací.

Zákon stanovil, že opravným prostředkem proti rozsudku první stolice je odvolání, které se podává v prodloužené lhůtě osmi dnů od doručení vyhotovení rozsudku. V téže lhůtě muselo být také odvolatelem odůvodněno, aby z něho bylo patrné, která část rozsudku je napadána a jaké vady jsou rozsudku nebo řízení, které mu předcházelo, vytýkány.

Odvolaatel mohl v odvolání uvádět nové důkazy a skutečnosti. Ustanovení, že v některých případech může Nejvyšší soud rozhodovat jako soud první stolice, bylo odstraněno, čímž se plně prosadila zásada, že proti všem rozsudkům první stolice je přípustné odvolání (zásada dvouinstančnosti).

Nebylo-li odvolání vyřízeno už v neveřejném zasedání, bylo rozhodováno v odvolacím líčení. Při něm mohl odvolací soud opakovat důkazy provedené soudem první stolice a provádět důkazy další. Odvolací řízení bylo vybudováno na zásadě kasační doplněné silným prvkem apelačním, protože odvolací soud byl oprávněn rozhodnout též sám ve věci, pokud své rozhodnutí opřel rovněž o skutkový stav a důkazy provedené v odvolacím líčení.

Jak z výše uvedeného vyplývá, pro vývoj trestního práva na našem území byla typická nestabilita norem a častá novelizace a rekodifikace, což ostatně zůstalo do dnešní doby. To se projevilo i v roce 1960. Ústava číslo 100/1960 Sb. (Ústava Československé socialistické republiky z 11. července 1960) se stala základem a východiskem pro novou právní úpravu. V průběhu kodifikační exploze po přijetí Ústavy byl přijat i nový trestní řád (zákon číslo 141/1961 Sb.). Přijetím tohoto trestního řádu počíná období současného platného práva procesního.

2. 6. Historický vývoj v Československu od roku 1961 do současné doby

Právní úprava odvolání se v československém, později českém právním řádu zejména od účinnosti zákona číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), vyznačovala relativně stálou a neměnnou úpravou. Lze říci, že právní úprava odvolání v trestním právu před rokem 1989 nepodléhala přílišným novelizacím. Z novelizací trestního řádu, které byly přijaty po listopadu 1989, se zásadněji dotkly řízení o opravných prostředcích v podstatě tři novely, z nich nejvýrazněji ta poslední provedená zákonem číslo 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002, kterou je nutno s plnou vážností označit za principiální.

Právo na odvolání (podobně i na další opravné prostředky) bylo i v socialistickém Československu po celou dobu trvání totalitní moci obviněnému poskytováno, avšak právní úprava

opravných prostředků umožňovala využívat práva obviněného na přezkoumání rozhodnutí v konečné fázi proti samotnému obviněnému, neboť umožňovala obcházet zákaz reformationis in peius.

První ze třech shora uvedených zásadních novelizací trestního řádu po roce 1989 byla novela provedená zákonem číslo 178/1990 Sb., kterým se doplňuje a mění trestní řád. Touto novelou byla v odvolacím řízení změněna ta ustanovení trestního řádu, která umožňovala obcházet zákaz reformationis in peius ve vztahu k výroku o trestu.

Navazující, druhou výše avizovanou, novelou byla novela z roku 1993 provedená zákonem číslo 294/1993 Sb., kterou byl pak zákaz reformationis in peius v případě, kdy odvolací soud rozhoduje jen o odvolání podaném ve prospěch obviněného, rozšířen na jakoukoliv změnu rozsudku, kterou by se zhoršovalo postavení obviněného.

Poslední výraznou změnu, která se dotkla nejen odvolacího řízení, představuje již výše zmíněná novela trestního řádu provedená zákonem číslo 265/2001 Sb., která závažností zakotvených změn a svou zásadností připomíná spíše rekonfiguraci než pouhou novelizaci trestního práva procesního. Změna koncepce odvolání jako řádného opravného prostředku se projevila ve více směrech. Stejně jako v celém trestním řízení se v novele i v případě úpravy odvolání dále projevuje snaha o podporu prosazení zásady rychlosti řízení. Nejdůležitější změny, které novelizace trestního řádu s účinností od 1. 1. 2002 přinesla, spočívají v uplatnění základních procesních zásad v řízení o odvolání. Prohlubuje se především prosazení dispoziční zásady proti zásadě oficiality spojené se zvýšením úlohy stran v odvolacím řízení, s čímž souvisí opuštění revizního principu při přezkoumávání napadeného rozsudku (§ 254 trestního řádu) a zavedení obsahových náležitostí odvolání (§ 125 odst. 2, § 249 trestního řádu), včetně postupu při odstraňování vad odvolání (§ 251 odst. 1, 2 trestního řádu) a možnosti rozhodnout o odmítnutí odvolání neobsahujícího stanovené náležitosti (§ 253 odst. 3, 4 trestního řádu). Dále byly výrazně posíleny apelační prvky v rozhodování odvolacího soudu (§ 259 odst. 3 trestního řádu), včetně rozšíření rozsahu dokazování v odvolacím řízení a možnosti měnit skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně (§ 263 odst. 6 a 7 trestního řádu). Došlo též k upřesnění některých kasačních oprávnění odvolacího soudu (§ 257, § 258 trestního řádu) a ke zúžení jeho možnosti vrátit věc státnímu zástupci k došetření (§ 260 trestního řádu).

Pro novou podobu úpravy odvolání je charakteristické i to, že i nadále ponechává odvolání jako jednotný a jediný řádný opravný prostředek umožňující napadnout a přezkoumat jak právní, tak i skutkové vady rozsudku. Takové řešení je nejen efektivnější a hospodárnější, ale umožňuje i jednodušší a přehlednější úpravu bez požadavků na zvláštní právní režimy. Potud je i přístupnější pro oprávněné osoby bez právního vzdělání, které mohou lépe uplatňovat svá práva, zejména obviněný právo na obhajobu. Jednotnost opravného prostředku se projevuje i v tom, že odvolací soud je jak právní, tak i po novele značně výrazněji skutkovou instancí.

V rámci připravované reformy trestního řízení však bude i přesto třeba uvažovat o dalších podstatných změnách v opravných prostředcích a přezkumném řízení, aby právní úprava odpovídala potřebě větší pružnosti a rychlosti trestního řízení a současně požadavkům mezinárodních dokumentů i

vysokému standardu ochrany práv obviněného v trestním řízení, který je obvyklý v demokratickém systému. Proto je institut odvolání jako řádného opravného prostředku zvláště aktuální i v současné době, kdy se již delší dobu pracuje na rekonstrukci trestního práva procesního, v rámci níž se uvažuje i o dalších zásadních změnách v této oblasti. Rekonstrukce trestního práva procesního však musí splyvat s rekonstrukcí trestního práva hmotného, nikoliv následovat později po přijetí hmotněprávní úpravy.

Kapitola 3.

Uplatnění základních zásad v odvolacím řízení

Každé právní odvětví se řídí určitými obecnými myšlenkami, principy, které vyjadřují v nejobecnější podobě poslání, cíle a úkoly tohoto právního odvětví. Je všeobecně známo, že základní zásady trestního řízení jsou určité právní principy, jakési vůdčí právní ideje, jimiž je ovládáno celé trestní řízení a jimž toto postavení přiznává zákon. Z historického hlediska převážná část těchto zásad vznikla v souvislosti s likvidací inkvizičního procesu a jeho nahrazením procesem obžalovacím (kontradiktorním).

V literatuře se uvádí, že základní zásady mají několikerý význam, a to poznávací, interpretační, aplikační a legislativní.⁴⁵ Ve světě neexistuje žádný uniformní model trestního řízení s jednotnými zásadami. Naopak, v různých zemích mohou platit dokonce protikladné zásady, aniž by to ohrožovalo řádné fungování trestní justice v právním státě. Tak například v některých zemích je pro trestní řízení příznačný princip legality, jinde naopak princip oportunity, aniž bychom mohli říci, že jeden z těchto principů je lepší a jiný horší, neboť každá zásada má své přednosti i své nevýhody, z téměř každé je nutno připustit určité výjimky, každá má své hranice, za nimiž se ocitá v kolizi s jinými paralelně působícími zásadami a začíná působit kontraproduktivně.

Pro úspěšné fungování určitého modelu trestního řízení je tedy spíše důležité to, aby jednotlivé zásady byly vzájemně dobře sladěny a aby respektovaly širší sociální a právní kontext, tradice, kulturní zvyklosti, veřejné mínění apod. Tak lze např. rozdílnými historickými tradicemi vysvětlit to, že princip oportunity je vcelku bez námitek akceptován veřejným míněním v USA nebo v Anglii, zatímco v Německu nebo u nás se setkává s odporem.⁴⁶

I když jsou základní zásady trestního řízení relativně velmi stabilními elementy právního systému, i ony podléhají v historickém vývoji změnám. V dobách zásadních společenských převratů jsou tyto změny zásad velmi radikální a rychlé, v dobách společenské stability jde spíše o pozvolné evoluční změny.

Již ze samotného názvu „zásady“ je patrné, že se neuplatňují bezvýjimečně, důsledně všechny a ve stejné míře ve všech stádiích a institutech trestního řízení, neboť samotná povaha a poslání jednotlivých stadií maximalistický požadavek na jejich úplnou realizaci vylučují. Požadavkem ovšem musí být to, aby uplatnění základních zásad bylo co nejširší a s tímto požadavkem musí korespondovat i snaha o takovou úpravu řízení, aby základní zásady byly realizovány, z hlediska poslání konkrétního stadia řízení, v maximální možné míře.⁴⁷

⁴⁵ K významu základních zásad trestního řízení srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 103 – 104.

⁴⁶ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C.H. Beck 1999, str. 157.

⁴⁷ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání. Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 58 – 59.

Protože se tedy základní zásady trestního řízení nemusí uplatnit vždy ve všech stádiích trestního řízení, resp. nemusí se uplatnit v každém stadiu trestního řízení ve stejné míře⁴⁸, zaměřím se na promítnutí základních zásad trestního řízení a jejich uplatnění ve stadiu odvolacího řízení.

Při zabývání se uplatněním základních zásad v odvolacím řízení je nutné přihlížet ke zvláštnostem tohoto stadia trestního řízení, zejm. specifickým principům opravného řízení, neboť uplatnění obecných zásad trestního řízení často záleží i na tom, jak jsou tyto specifické principy opravného řízení v konkrétní úpravě jednotlivých opravných prostředků použity.

Zákonodárce vypočítává základní zásady trestního řízení v § 2 trestního řádu, které však jsou k základním zásadám řízení ve věcech mladistvých uvedených v § 3 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění (dále též jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), subsidiární. Novými zásadami pro řízení ve věcech mladistvých jsou⁴⁹: 1. zásada zvláštního (specifického) přístupu k projednání trestních věcí mladistvých (§ 3 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, resp. se zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy (§ 3 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), 3. zásada ochrany soukromí mladistvého (3 odst. 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), 4. zásada rychlosti řízení (§ 3 odst. 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) a 5. zásada uspokojení zájmů poškozeného (§ 3 odst. 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Ve výkladu respektuji posloupnost, v jakém uvádí základní zásady trestního řízení zákonodárce v § 2 trestního řádu, při plném vědomí toho, že v teorii existuje několik různých hledisek dělení.⁵⁰ O zásadách pro řízení ve věcech mladistvých uvedených výše pod body 2 až 4 se zmiňuji v souvislosti s obecnými zásadami trestního řízení [konkrétně v souvislosti se zásadou spolupráce se zájmovými sdruženími občanů (viz kap. 3. 10.) , zásadou presumpce nevinny (viz kap. 3. 2.) a zásadou rychlosti řízení (3. 5.)], o zásadách uvedených pod body 1 a 5 se zmíním na tomto místě.

Zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých (§ 3 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže) ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost maximálně respektovat v řízení vedeném proti mladistvému (jakož i proti dítěti) jeho věková a osobnostní specifika v zájmu zamezení rizika ohrožení jejich dalšího vývoje, objasnit nejen samotné protiprávní činy, ale i jejich příčiny a na základě těchto zjištění vyvodit odpovědnost.⁵¹ Tento požadavek, který zákon o soudnictví ve věcech mládeže opakovaně zdůrazňuje v ustanovení § 42 odst. 1, se uplatňuje v průběhu celého trestního řízení, včetně tedy řízení o opravných prostředcích.

⁴⁸ V nejširší míře se uplatňují základní zásady trestního řízení v hlavním líčení, které je nejdůležitějším stadiem trestního řízení (srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 3. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2003, str. 401).

⁴⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 157 a násl.

⁵⁰ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 106 - 107.

⁵¹ Šáma, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. Praha. C. H. Beck 2004, str. 32.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zakotvuje jako zvláštní základní zásadu řízení požadavek, aby řízení podle tohoto zákona směřovalo k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo aby se mu dostalo přiměřeného zadostiučinění (§ 3 odst. 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Stejná myšlenka se opakuje v dikci § 65 odst. 4 citovaného zákona, podle kterého předseda senátu dbá v průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání zájmu poškozeného.

Právo obžalovaného, který byl uznán vinným, na přezkoumání výroku o vině a trestu soudem vyššího stupně, je dnes pokládáno za součást fundamentálních lidských práv, zakotvených i v mezinárodních dohodách (srov. čl. 2 sedmého dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech). V naší právní úpravě opravného řízení tato zásada je plně respektována. Polský procesualista Waltoś⁵² takovéto právo obžalovaného nazývá *zásadou kontroly* a řadí ji mezi zásady trestního řízení. V naší teorii je pokládána tato zásada za natolik samozřejmou, že ani nebývá výslovně zmiňována.

3. 1. Zásada řádného zákonného procesu (§ 2 odst. 1 trestního řádu)

Tato zásada, která je řazena mezi nejdůležitější zásadu trestního řízení, což mimo jiné vyplývá již z toho, že je v trestním řádu uvedena ze všech zásad na prvním místě (srov. § 2 odst. 1 trestního řádu), přičemž se jedná zároveň o zásadu ústavní (srov. čl. 8 odst. 2 Listiny), se v teorii⁵³ někdy nazývá zásadou „stíhání jen ze zákonných důvodů“.

Jedná se o zásadu, která představuje protějšek a procesní doplněk zásady „nullum crimen sine lege“ a je výjimkou z práva na nedotknutelnost osoby, která je zaručena ústavou.

Trestní řád obsahuje záruky, aby uvedená zásada byla v praxi reálně uskutečňována. Jednou takovou, velice významnou zárukou, je existence opravného řízení, které vedle dalších institutů trestního práva procesního, jako je např. vzájemná prověrka práce orgánů činných v trestním řízení, dozor státního zástupce nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, institut předběžného projednání obžaloby, úprava hlavního líčení apod., slouží jako významný kontrolní článek a stává se tak zárukou řádného zákonného procesu. V našem trestním řízení přispívá k reálnému naplňování této zásady v praxi poměrně široká možnost uplatnění opravných prostředků, když právě opravné řízení má sloužit jako významný kontrolní článek a záruka řádného a zákonného průběhu trestního řízení.

Přezkumné řízení na základě odvolání slouží především k tomu, aby bylo přezkoumáno, zda byly v napadeném rozhodnutí a v řízení mu předcházejícím dodrženy všechny trestněprávní předpisy, jejichž aplikace přichází v konkrétní přezkoumávané věci v úvahu. I když trestní řád vymezuje rozsah, v němž jednotlivé osoby mohou napadat rozsudek odvoláním, důvody odvolání ani kasuisticky

⁵² Waltoś, S.: Proces karny. Narys systemu. 4. vydání. Varšava: Vyd. Praw, 1998, str. 317 a násl.

⁵³ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 108; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 60.

nevypočítává a ani je zvlášť neomezuje. Jen v § 246 dává obecný rámec, podle něhož je možno rozsudek napadat jak pro nesprávnost výroků rozsudku, která mohla být způsobena jak vadami skutkovými, tak vadami právními (vadami v oblasti trestního práva hmotného nebo procesního), tak proto, že výrok nebyl učiněn (jedná se o jednu z procesněprávních vad) nebo i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku. Jedná se o vady, ke kterým došlo ve stadiích předchozích, nejen tedy v hlavním líčení, ale dále zejm. při předběžném projednání obžaloby a v řízení přípravném.

3. 2. Zásada presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 trestního řádu)

Podání opravného prostředku vždy vyjadřuje určité pochybnosti o správnosti rozhodnutí, proti němuž opravný prostředek směřuje, čímž se, zejm. v případě řádných opravných prostředků, zajišťuje uplatnění zásady presumpce nevinny.

Podání opravného prostředku může znamenat, v závislosti na tom, o jaký opravný prostředek se jedná (zda o řádný či mimořádný), buď prodloužení, trvání nebo obnovení domněnky nevinny, popřípadě může mít za cíl obnovení jejich účinků.

V podstatě se shodným (pozitivním) vymezením této zásady setkáváme jak v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, tak i v čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i v čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Pozitivní formulace presumpce nevinny, vyjádřená slovy „... je považován za nevinného ...“ se v literatuře odlišuje od formulace negativní, vyjádřené v § 2 odst. 2 trestního řádu slovy „... nelze na toho ... hledět, jako by byl vinen ...“.

Vzhledem k tomu, že odvolání směřuje proti dosud nepravomocnému rozhodnutí, tak se v odvolacím řízení z povahy věci zásada presumpce nevinny uplatňuje plně, když odvolání jako řádný opravný prostředek má vždy suspenzivní (odkladný) účinek (s výjimkou případů uvedených v § 139 odst. 2 trestního řádu).

Bude-li podáno proti rozsudku odvolání, znamená to tedy v případě odsuzujícího rozsudku prodloužení trvání „právní domněnky“ nevinny, a to i přes vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudem první instance; v případě rozsudku zprošťujícího trvání „právní domněnky“ nevinny. Nejde tu však o právní domněnku ve vlastním slova smyslu, neboť jak správně namítá Fiala⁵⁴, právní domněnka nevinny vyjadřuje vlastně samozřejmost.

Opravné řízení je v současné právní úpravě ovládáno daleko více dispoziční zásadou, než tomu bylo za účinnosti úpravy zakotvující omezený revizní princip, neboť za současné právní úpravy může odvolatel vymežit rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Opravné prostředky bez revizního principu zužují prostor pro uplatnění presumpce nevinny, neboť umožňují přezkoumávat pouze napadenou část rozhodnutí (odhlédneme-li od tzv. přesahu – k tomu srov. partii pojednávající o uplatnění principu vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním).

⁵⁴ Fiala, J.: Pojem důkazu ve smyslu procesním, Stát a právo, 13. Academia, Praha 1967, str. 14.

Subjektivní přesvědčení soudu prvního stupně o vině obžalovaného není s objektivní podstatou presumpce nevinoty v rozporu. O podaném odvolání již nepřísluší rozhodovat soudu prvního stupně, ale o vině již bude rozhodovat odvolací soud. Ten se musí v průběhu odvolacího řízení, zejména při studiu spisu a přípravě vlastního přezkumného řízení, vyvarovat toho, aby si již předem, aniž se náležitě seznámil s obsahem podaného odvolání, vytvořil zásadní názor na vinu či nevinu obžalovaného na základě spisového materiálu, aniž by ho podrobil kritickému přezkoumání.

Ať je odvolání jako řádný opravný prostředek vybudováno na apelačním nebo kasačním principu, či jejich kombinaci, plní tutéž funkci – vyjadřuje pochybnost o správnosti zjištění viny. Oba zmíněné principy mají své výhody a rovněž nevýhody, o nichž se podrobněji zmiňuji v kapitole 4. 1. 5.; na tomto místě se omezím pouze na uvedení výhod a nevýhod uvedených principů ve vztahu k zásadě presumpce nevinoty.

Vzhledem k tomu, že apelační princip připouští vlastní dokazování u odvolacího soudu, dává tím, oproti principu kasačnímu, širší možnosti pečlivého přezkoumání a osvědčení správnosti viny a v odvolacím řízení dává širší pole působnosti pro uplatnění práva obviněného na obhajobu. Tak je rozhodování vyššího soudu objektivnější než rozhodování „zainteresovaného“ soudu, který napadené rozhodnutí vydal. Soud rozhodující o odvolání přitom musí počítat i s tím, že strany, zejména obžalovaný se svým obhájcem, mohou přijít jak v podaném odvolání, tak i v průběhu odvolacího řízení s novými verzemi týkajícími se žalovaného skutku a novými důkazy tyto jejich verze podporujícími (srov. § 249 odst. 3 trestního řádu). Jak dále ještě uvidíme, věcný záměr rekodifikace trestního řádu s uplatněním tzv. novot i nadále počítá, avšak podstatně v omezeném rozsahu.

Současné odvolací řízení, vybudované na převážně apelačním principu s prvky kasace, je vybudováno na principu úplné apelace a tudíž připouští tzv. novoty. Jejich připuštění je vázáno pouze na dodržení odvolací lhůty a nutného obsahu odvolání. Pokud odvolatel podá v zákonné lhůtě odvolání, které bude mít obsahové náležitosti odvolání nebo které v další lhůtě k tomu stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně odůvodní tak, aby z podaného odvolání bylo patmo, v kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které mu předcházelo, není pak v průběhu odvolacího řízení vázán žádnými lhůtami a může až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, navrhnout provádění dalších důkazů k prokázání nových verzí žalovaného skutku. V trestním řízení se tedy neuplatňuje zásada koncentrace řízení tak, jak ji známe v civilním sporném řízení. Ovšem ustanovení § 249 odst. 3 trestního řádu musí být vykládáno v kontextu § 254 trestního řádu. Z výkladu tohoto ustanovení lze dospět k závěru, že ne všechna tzv. nova budou po uplynutí lhůty k odvolání, s ohledem na vázanost soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými vadami přípustná (srov. § 254 trestního řádu).

Nevýhodou apelačního principu je skutečnost, že obviněný nemá možnost bránit se proti rozhodnutí odvolacího soudu, které je vydáno na základě změněného skutkového stavu, dalším opravným prostředkem.

Z hlediska práva obviněného na obhajobu se na druhé straně jeví jako výhoda kasačního principu oproti principu apelačního, že odvolací soud nevydává vlastní konečné rozhodnutí ve věci a věc vrací k novému rozhodnutí soudu prvního stupně, čímž dává obviněnému možnost účinné obrany proti novému rozhodnutí podáním nového opravného prostředku. Tato přednost kasačního principu je však i nevýhodou v tom, že umožňuje průtahy z hlediska právní moci rozhodnutí.

Zásada presumpce neviný se uplatňuje rovněž i v řízení o mimořádných opravných prostředcích, které směřují proti zprošťujícímu rozsudku nebo proti usnesení o zastavení trestního stíhání, popř. usnesení o postoupení věci jinému orgánu, neboť dosud vina obviněného nebyla vyslovena, byť je v takovém mimořádném opravném prostředku namítána nesprávnost zprošťujícího rozsudku nebo usnesení o zastavení trestního stíhání či o postoupení věci jinému orgánu.⁵⁵

Naopak z povahy věci se tato zásada neuplatní u mimořádných opravných prostředků, které jsou podávány proti odsuzujícímu rozsudku, neboť zde stále trvají účinky pravomocného odsuzujícího rozsudku, a to až do okamžiku, kdy je na základě přezkumného řízení napadený rozsudek zrušen. Přesto i v těchto případech je možno v určitém rozsahu tyto účinky eliminovat, resp. pozastavit (srov. § 265h odst. 3 trestního řádu, 265o odst. 1 trestního řádu, § 275 odst. 4 trestního řádu, § 282 odst. 3 trestního řádu).

Důraz na důsledné uplatnění ústavní zásady presumpce neviný a na eliminaci škodlivých a necitlivých zásahů do integrity mladistvých z vnějšího prostředí klade zákon o soudnictví ve věcech mládeže, přičemž vychází z toho, že mohou být zveřejňovány jen takové informace, které neohroží dosažení účelu trestního řízení a neodporují požadavku ochrany osobnosti osob zúčastněných na řízení. Proto se zákonná úprava neomezuje jen na ochranu mladistvých, ale zaručuje i nedotknutelnost osobních údajů poměrně širokého okruhu dalších osob participujících na řešení jejich případů, a to po celou dobu trestního stíhání. Tato skutečnost vyplývá z § 52 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Nutno ale konstatovat, že oproti mladistvým je ochrana těchto osob užší a časově omezenější, neboť ve vztahu k mladistvým obecně platí, že s výjimkami výslovně stanovenými zákonem nesmí nikdo zveřejnit žádnou informaci obsahující jejich jméno a příjmení, ani žádnou jinou informaci, která by je umožnila identifikovat.

Tento zákaz není ve smyslu § 53 zákona o soudnictví ve věcech mladistvých nijak časově omezen, vztahuje se nejen na dobu trvání řízení, ale i na období následující po jeho skončení. Navíc platí pro každého, kdo by se o mladistvém provinilci dozvěděl, tedy nikoliv pouze pro orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ale též pro obhájce, poškozené, svědky atd.

---

⁵⁵ Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. C. H. Beck 1999, str. 153.

Právní úprava ochrany soukromí mladistvého byla přezkoumávána Ústavním soudem k návrhu Okresního soudu v Kladně⁵⁶ a i přesto, že Ústavní soud shledal tuto právní úpravu ústavně konformní, zákonodárce novelou zákona o soudnictví ve věcech mládeže provedenou zákonem č. 253/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961, Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s účinností od 1. 7. 2006 změnil ustanovení § 54 zákona o soudnictví ve věcech mládeže tak, že umožnil předsedovi senátu zmírnit podmínky pro uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku (nikoliv rozsudku zprošťujícího nebo jiného rozhodnutí soudu) s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvlášť závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti. I když se v souvislosti s přijetím této novely na stránkách odborných časopisů lze setkat s názorem, že není zcela jasné, jakou formou rozhodnutí bude předseda senátu rozhodovat o modifikaci uveřejnění odsuzujícího pravomocného rozsudku a zda bude možné proti tomuto jeho rozhodnutí podat nějaký opravný prostředek, když toto ze zákonného ustanovení není zcela zřejmé a je otázkou do diskuze, zda by neměl mladistvý mít možnost podat stížnost proti usnesení, kterým je rozhodováno o uveřejnění odsuzujícího rozsudku⁵⁷, domnívám se, že odpověď je jednoznačná - předseda senátu o takovém zmírnění podmínek rozhodne usnesením, přičemž proti jeho rozhodnutí není stížnost přípustná. Takový závěr vyplývá z § 1 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže ve spojení s § 119 odst. 1 trestního řádu, věta za středníkem, a § 141 odst. 2 trestního řádu, věta druhá. Souhlasím však s Hrušákovou ml., že publikace rozsudku může mít nedozírný dopad na další život mladistvého, a proto de lege ferenda navrhuji, aby byla proti rozhodnutí předsedy senátu přípustná stížnost s odkladným účinkem.

Celkově vzato jde o právní úpravu důsledně podřízenou zájmům mladistvých, která v plném rozsahu dopadá i na odvolací řízení.⁵⁸ Mladiství se tak chrání před možnou stigmatizací nevhodnými zásahy do jejich soukromí, což je v plném souladu s celkovou koncepcí a filozoficko-teoretickými východisky restorativní justice⁵⁹, ze kterých tento nový právní režim justice nad mládeží vychází.⁶⁰

---

⁵⁶ Ústavní soud zamítl návrh Okresního soudu v Kladně (nález Pl. ÚS 28/04 z 8. 11. 2005), kterým se navrhovatel domáhal vydání nálezu, kterým by Ústavní soud zrušil ustanovení § 53 odst. 1 a § 54 zákona číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (ve znění účinném před novelou provedenou zákonem č. 253/2006 Sb). Podle navrhovatele je ustanovení § 54 odst. 1 cit. zákona v rozporu s čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, ustanovení § 53 a § 54 odst. 2, 3 cit. zákona v rozporu s čl. 17 odst. 1, 4, 5 Listiny základních práv a svobod.

⁵⁷ Hrušková, M. ml.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. *Trestněprávní revue* č. 6/2006, str. 173.

⁵⁸ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie* č. 3/2005, str. 21.

⁵⁹ „Restorative justice“ ve smyslu znovuoobnovení deliktem narušených sociálních vztahů.

⁶⁰ Válková, H.: Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. *Trestněprávní revue* č. 4/2006, str. 98.

3. 3. Zásada legality (§ 2 odst. 3 trestního řádu)

Zásada legality je důsledkem zásady oficiality v otázce zahájení trestního řízení. Je vyjádřena v § 2 odst. 3 trestního řádu tak, že státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Zásada legality v sobě obsahuje jednak funkci iniciační, jednak funkci akuzační.⁶¹

Zatímco se funkce iniciační vztahuje k řízení přípravnému, v opravném řízení se uplatňuje akuzační funkce této zásady, jejímž projevem je předání věci k rozhodnutí o vině a případně o trestu k tomu oprávněnému orgánu, kterým je soud.⁶² Soudem se rozumí jednak soud prvního stupně, jednak soud rozhodující o opravném prostředku.

V odvolacím řízení je ovšem státní zástupce oprávněn (a rovněž povinen)⁶³ podat odvolání nejen do výroku o vině nebo trestu, ale může brojit podáním odvolání do rozsudku soudu prvního stupně pro nesprávnost kteréhokoliv výroku nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. a), odst. 2 trestního řádu]. Své odvolání může státní zástupce zaměřit nejen v neprospěch, ale i ve prospěch dotčené osoby. Je-li touto osobou obviněný, musí státní zástupce v odvolání uvést, zda odvolání podává, byť i zčásti, v jeho prospěch nebo neprospěch. (srov. § 249 odst. 2 trestního řádu).

I v odvolacím řízení se uplatňují výjimky ze zásady legality. Např. shledá-li odvolací soud, že je tu některá z okolností, jež by odůvodňovaly zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně, odvolací soud napadený rozsudek nebo jeho část zruší a v rozsahu zrušení trestní stíhání zastaví [§ 257 odst. 1 písm. c) trestního řádu]. Pokud však odvolací soud shledá, že tu je některá z okolností uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), b), i) trestního řádu, která nastala až po vyhlášení napadeného rozsudku, rozhodne, aniž by napadený rozsudek zrušil, o zastavení trestního stíhání (§ 257 odst. 2 trestního řádu).

3. 4. Zásada oficiality a zásada dispoziční (§ 2 odst. 4 trestního řádu)

V trestním řízení se uplatňují nejen individuální zájmy, ale v rozhodující míře i zájmy celé společnosti. Veřejný zájem na trestním postihu je v zásadě nadřazen zájmu jednotlivce. Tento postulát je vyjádřen v § 2 odst. 4 trestního řádu, kde je v obecné poloze vyjádřena zásada oficiality formulací, podle které *nestanoví-li zákon něco jiného*, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Tato zásada je v jednotlivých ustanoveních trestního řádu dále rozvinuta.

⁶¹ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 117.

⁶² Srov. Pipek, J.: Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. Právník č. 12/2000, str. 1152.

⁶³ Podle § 2 odst. 1 zákona číslo 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění je státní zastupitelství jako představitel zájmů státu při výkonu své působnosti povinno využívat prostředky, které mu poskytuje zákon. Přitom státní zastupitelství při výkonu své působnosti dbá, aby každý jeho postup byl v souladu se zákonem, rychlý, odborný a účinný; svoji působnost vykonává nestranně, respektuje a chrání přitom lidskou důstojnost, rovnost všech před zákonem a dbá na ochranu základních lidských práv a svobod (§ 2 odst. 2 cit. zákona).

Na rozdíl od zásady legality zásada oficiality platí pro všechny orgány činné v trestním řízení a pro všechna stadia trestního řízení.⁶⁴ Neuplatní se však v řízení opravném, a to jak v řízení o řádných, tak i mimořádných opravných prostředcích, pokud jde o jeho zahájení. Zásada oficiality je v opravném řízení, pokud jde o jeho zahájení, totiž zásadně prolomena, neboť podnětem opravného řízení je vždy podání opravného prostředku. Je to důsledek toho, že opravné řízení není obligatorní součástí trestního řízení, ale jen jeho fakultativním stadiem, jehož konání je závislé na podání opravného prostředku oprávněnou osobou, a je proto v její dispozici.

Podáním opravného prostředku k tomu oprávněnou osobou se tak uplatňuje zásada dispoziční, neboť další zásahy a postup soudu projednávajícího opravný prostředek jsou možné jediné tehdy, když některá z oprávněných osob tím, že podala opravný prostředek, vyslovila pochybnost o správnosti napadeného rozhodnutí.

Významným projevem dispoziční zásady je i možnost oprávněné osoby vymežit rozsah a obsah podávaného opravného prostředku, a to s různým stupněm závaznosti ve vztahu k rozsahu přezkumné a rozhodovací činnosti soudu. S účinností od 1. 1. 2002 již totiž zásada oficiality neovlivňuje zásadním způsobem rozsah přezkoumávání v odvolacím řízení, neboť od účinnosti zákona číslo 265/2001 Sb., kterým byl novelizován trestní řád, může odvolatel vymežit rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu, když se u odvolání, na rozdíl od dříve uplatňovaného revizního principu (který je projevem zásady oficiality), uplatňuje princip vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním. Touto novelou tedy byla prohloubena zásada dispozitivnosti v odvolacím řízení, neboť za současné právní úpravy odvolatel široce (nikoliv však plně – srov. např. § 254 odst. 2 trestního řádu) disponuje opravným řízením tím, v jakých výrocích chce rozsudek napadnout (srov. § 254 odst. 1 trestního řádu). K tomu podrobněji srov. kapitole 4. 2.

Meze uplatnění zásady oficiality v odvolacím řízení *klade zákaz reformace in peius*, který je nepřímým projevem dispoziční zásady a který se výrazným způsobem projevuje i v odvolacím řízení. V právní úpravě odvolání je tento zákaz vyjádřen v ustanovení § 259 odst. 4, § 264 odst. 2 trestního řádu a v této práci mu věnuji pozornost v kapitole 4. 6. a 8. 3.

Pokud jde o vlastní průběh řízení o opravných prostředcích, uplatní se zde zásada oficiality plně. Výjimku představuje zpětvzetí souhlasu poškozeného s trestním stíháním, které je možné učinit u trestných činů taxativně vypočtených v § 163 odst. 1 trestního řádu až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě (srov. § 163 odst. 2 trestního řádu).

Soud při přípravě přezkumného řízení na základě podaného opravného prostředku, ale i v jeho průběhu, musí z vlastní iniciativy učinit vše pro další postup řízení na základě podaného opravného prostředku a naplnění účelu takového opravného řízení v konkrétní trestní věci. Jakmile jsou dány zákonné podmínky pro provedení určitého procesního úkonu, např. nařízení veřejného zasedání o odvolání, je soud povinen takový úkon provést a nemůže od něho upustit např. pro neúčelnost nebo

---

⁶⁴ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 117.

proto, že si jeho provedení strany procesu nepřejí (tím ovšem není dotčeno právo odvolatele podaným opravným prostředkem disponovat, což je opět projevem právě zásady dispoziční).

Zásada oficiality a rozsah jejího uplatnění se projevuje i v tzv. úpravě *beneficia cohaesionis*, která je ve svých důsledcích projevem zásady oficiality a zásadním způsobem ovlivňuje rozsah přezkoumávání v odvolacím řízení. V odvolacím řízení se uplatňuje úprava tzv. *beneficia cohaesionis* (§ 261 trestního řádu), která je ve svých důsledcích projevem zásady oficiality a ovlivňuje zásadním způsobem rozsah přezkoumávání v odvolacím řízení.

3. 5. Zásada rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 trestního řádu)

Čas, resp. jeho plynutí hraje v právu významnou roli, ne jinak je tomu v trestním právu procesním, zejména pak u těch procesních institutů, kterými se významně zasahuje do občanských práv a svobod. Není pochyb o tom, že celé trestní řízení výrazným způsobem zasahuje do občanských práv a svobod. Proto má obviněný právo na to, aby jeho trestní věc byla projednána *v přiměřené lhůtě*.

Právo na přiměřenou délku řízení je zakotveno v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který kromě jiného stanoví, že „každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Ze znění čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy je zřejmé, že na nepřiměřenou délku vnitrostátního trestního řízení si může stěžovat nejen obviněný, ale také poškozený, nikoliv však z titulu rozhodování o trestním obvinění, ale z titulu rozhodování o občanských právech nebo závazcích.⁶⁵

Evropská úmluva je přímo aplikovatelná a nové znění čl. 10 Ústavy (tj. ve znění ústavního zákona číslo 395/2001 Sb., účinným od 1. června 2002) jen potvrzuje přednost mezinárodních smluv, které jsou přímo použitelné před zákonem. Přijetím Úmluvy podléhá náš stát rovněž kontrolnímu mechanismu představovanému především Evropským soudem pro lidská práva.⁶⁶

Na vnitrostátní úrovni je ovšem možné dovolávat se nejen na čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy, ale také na čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť zásada rychlosti řízení vyjádřená v § 2 odst. 4 trestního řádu, jakož i v § 3 odst. 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je i pravidlem ústavněprávní úrovně. Ačkoliv obsahově lze tato práva považovat za prakticky totožná, přec se při jejich aplikaci vyskytují některé rozdíly, na které upozorňuje Kmec.⁶⁷

V první řadě je zde odlišný rozsah aplikovatelnosti obou ustanovení. Aplikovatelnost čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod je třeba vymezit v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny, který stanoví, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Poskytovaná ochrana je tedy širší než v Evropské úmluvě, neboť čl. 38

⁶⁵ Viz rozhodnutí o přijatelnosti Polák a Poláková proti ČR ze dne 7. března 2000.

⁶⁶ Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminální věda. Ročník XXXVI/2003, str. 19 – 20.

⁶⁷ Kmec, J.: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Trestněprávní revue č. 5/2004, str. 142 – 143.

odst. 2 Listiny je třeba aplikovat na všechna řízení o právu dotčené osoby, bez ohledu na to, jde-li o trestní obvinění nebo občanské právo nebo závazek ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy.

Druhá podstatná odlišnost se týká stanovení okamžiku, od kdy je dané ustanovení závazné. Takovým datem bude 8. únor 1991, neboť v tento den vstoupil v účinnost zákon číslo 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv svobod jako ústavní zákon. Bude-li však otázku respektování čl. 38 odst. 2 Listiny posuzovat Ústavní soud ČR, měl by tímto datem být až 1. leden 1993, což vyplývá z § 146 odst. 1 zákona číslo 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a contrario).

Aby byla zajištěna jednotná ochrana lidských práv ve všech státech, které jsou jejími smluvními stranami a aby tyto státy nemohly prostřednictvím vnitrostátních předpisů libovolně určovat rozsah práv zaručených Úmluvou, je pojem *lhůta* Evropským soudem pro lidská práva vykládán autonomním způsobem, podobně jako některé jiné pojmy uvedené v Evropské úmluvě.

Pokud jde o stížnosti proti České republice, bude zpravidla počátkem běhu lhůty sdělení obvinění. Lhůta zahrnuje celé řízení a nemusí v zásadě končit ani okamžikem, kdy rozhodnutí ve věci nabude podle vnitrostátních předpisů právní moci. Do délky řízení se nezapočítává řízení vykonávací, ani řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, jakož i doba, po kterou se obviněný vyhýbal spravedlnosti nebo po kterou bylo řízení přerušeno. Naopak na délku řízení nemá vliv skutečnost, že rozhodnutí v dané věci záviselo na výsledku jiného řízení. Ve většině případů stížností proti České republice bude za konečné rozhodnutí ve věci považováno rozhodnutí Ústavního soudu.⁶⁸

Neexistuje žádná abstraktně stanovitelná lhůta, kterou by bylo možno obecně považovat za přiměřenou. Pro posuzování práva na přiměřenou délku řízení se uplatňují následující kritéria⁶⁹, která je třeba hodnotit ve světle konkrétních okolností daného případu:

- složitost věci,
- chování stěžovatele,
- postup národních orgánů a
- význam předmětu řízení.

Řízení se hodnotí jako celek, přičemž se zohledňuje počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána. Jedna a táž lhůta může být v jedné věci posouzena jako přiměřená a v jiné věci jako nepřiměřená. Skutečnost, že aplikace uvedených kritérií je závislá na okolnostech konkrétního případu, vyplývá jednoznačně z porovnání věci *Punzelt vs. Česká republika* a *Barfuss vs. Česká republika* (srov. níže). V uvedených řízeních, která trvala přibližně stejnou dobu. Evropský soud pro lidská práva v jednom případě porušení článku 6 Úmluvy shledal, ve druhém nikoliv.

Smluvním státům Úmluvy přísluší organizovat své právní systémy takovým způsobem, aby jejich soudy mohly garantovat právo každého na konečné rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Pokud toto právo v konkrétním případě nezaručí, nese stát jako celek mezinárodněprávní odpovědnost.

⁶⁸ Kmec, J.: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestněprávní revue* č. 5/2004, str.134 – 135.

⁶⁹ Kmec, J.: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestněprávní revue* č. 5/2004, str.136.

Z rozhodnutí Soudu pro lidská práva v trestních věcech proti České republice lze zmínit zejména případ *Punzelt* proti ČR, *Barfuss* proti ČR, *Žirovnický* proti ČR, *Příbyl* proti ČR a *Krča* proti ČR.

Případ	Délka řízení	Výsledek stížnosti
<i>Punzelt</i>	3 roky – 3 měsíce – 17 dní	neporušení Úmluvy
<i>Barfuss</i>	3 roky – 10 měsíců – 7 dní	porušení Úmluvy
<i>Žirovnický</i>	4 roky – 10 měsíců – 24 dní	zjevná nepodloženost stížnosti
<i>Příbyl</i>	4 roky – 5 měsíců – 18 dní	zjevná nepodloženost stížnosti
<i>Krča</i>	5 let – 3 měsíce – 24 dní	zjevná nepodloženost stížnosti

Jako náprava překročení přiměřené délky trestního řízení přichází teoreticky v úvahu v trestním řízení zejména

- a) odškodnění,
- b) zastavení trestního stíhání, popřípadě
- c) zmírnění trestu.

Protože otázka odškodnění není z hlediska trestního práva významná, neboť o ní rozhodují soudy v občanském soudním řízení, příp. i Ústavní soud v rámci řízení o ústavní stížnosti, tak se o ní na tomto místě nezabývám. Otázka zmírnění trestu, event. zastavení trestního stíhání však nabývá pro orgány činné v trestním řízení na významu. Možnost využití nápravy pod písm. c) však budou moci využít pouze soudy, neboť jen ty jsou povolány k vyslovování viny a ukládání trestů; zastavit trestní stíhání může ovšem i státní zástupce.

Pokud jde o právo na zastavení trestního stíhání v důsledku nepřiměřené délky řízení, názory se na ně velmi různí.⁷⁰ Rozdílnost názorů záleží v tom, zda je možné jako následek porušení zásady rychlosti řízení zastavit trestní stíhání z důvodu jeho nepřipustnosti vyvolané závazkem plynoucím z mezinárodní smlouvy.

Jelínek⁷¹ uvádí, že v aplikační praxi jsou zastávána dvě obsahově protikladná stanoviska. Podle prvního, dostane-li se právo státu na trestní stíhání pachatele trestné činnosti výlučně (či především) z důvodů na straně státu do extrémního rozporu s právem obviněného na projednání své věci v přiměřené lhůtě, pak se stát svou nečinností tohoto práva zbavuje a trestní stíhání má být

⁷⁰ Srov. Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení. *Kriminalistika*. Ročník XXXVI/2003, str. 24 a násl.; Kmec, J.: Možnost zastavení trestního stíhání z důvodu nepřiměřené délky řízení v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. *Trestní právo* č. 3/2003; Doležel, R.: K porušení práva na projednání záležitosti v přiměřené lhůtě v trestním řízení. *Trestněprávní revue* č. 6/2002, str. 172 – 174; Repík, B., *Ľudské práva s súdnom konaní*. Bratislava. Manz, 1999, str. 142 – 144.

⁷¹ Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení. *Kriminalistika*. Ročník XXXVI/2003, str. 25.

s poukazem na čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy podle § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu per analogiam zastaveno; podle druhého porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy ani se zřetelem k požadavku účinných prostředků nápravy podle článku 13 Evropské úmluvy nevede k závěru o možnosti (natož nutnosti) zastavit trestní stíhání z důvodu uvedeného v ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu.

Souhlasím s Jelínkem, který zastává názor, že porušení práva projednat věc v přiměřené lhůtě (ve smyslu čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy) nemá samo o sobě za následek jako sankci povinnost trestní stíhání zastavit. Úmluva, ačkoliv je přímo aplikovatelná, neobsahuje žádné ustanovení, na něž by se bylo možno odvolat jako na důvod, podle něhož by bylo možné nebo dokonce nutné trestního stíhání v takovém případě zastavit. Takový nedostatek příslušné pozitivní právní úpravy v trestním řádu nelze nahradit analogií citovaného ustanovení trestního řádu. Jelínek k tomu uvádí dva důvody: jednak se analogií vyplňují mezery v právu v případě, že určitá okolnost není vůbec právem upravena a trestní řád otázku zastavení trestního stíhání z důvodu nepřipustnosti výslovně upravuje, jednak přímá aplikovatelnost mezinárodní úmluvy neznamena a nemůže znamenat konstruování nového důvodu pro zastavení trestního stíhání, výslovně neupraveného ani ve vnitrostátním právním řádu, ani v takové úmluvě.

Vzhledem k tomu, že obecně nelze určit přiměřenou lhůtu, nelze řešení hledat ani v případné novelizaci současné právní úpravy § 11 trestního řádu. I tak Jelínek vidí řešení této situace, alespoň v předsoudním stadiu trestního řízení, a to v § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, kterým byl s účinností od 1. 1. 2002 rozšířen princip oportunitity v trestním řízení. Domnívám se, že tento nový institut lze použít i v řízení před soudem, a to jak prvního stupně (srov. § 223 odst. 2 trestního řádu), tak i před odvolacím soudem [§ 257 odst. 1 písm. c) trestního řádu]. Odvolací soud by podle citovaného ustanovení měl postupovat i tehdy, pokud by shledal okolnost uvedenou v § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu až v řízení před odvolacím soudem (i když to v praxi bude spíše výjimečný případ a okolnost, jež by odůvodňovala zastavení trestního stíhání, zde většinou bude už v době, kdy rozhodoval soud prvního stupně).

Otázkou nepřipustnosti trestního stíhání v souvislosti s porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě se zabýval jak Nejvyšší soud⁷², tak Ústavní soud⁷³. Judikaturu Nejvyššího soudu ohledně této otázky považuje Ústavní soud za ústavně konformní, takže z ní při posuzování nepřipustnosti trestního stíhání v souvislosti s porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě vychází.

Ve své judikatuře Ústavní soud vyložil, že právem na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy je třeba rozumět soubor dílčích práv a svobod, jehož součástí je i právo na rozhodnutí v přiměřené lhůtě. Přiměřenost délky řízení je judikaturou Evropského soudu pro lidská práva posuzována podle

⁷² srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2002 sp. zn. 5 Tdo 178/2002 a ze dne 22. 10. 2002 sp. zn. 6 Tdo 578/2002.

⁷³ Srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 32/03 a sp. zn. IV. ÚS 8/03 (nepublikována) a usnesení sp. zn. IV. ÚS 487/03 publikované pod č. 26 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, svazek 31, ročník 2003 – III. díl.

konkrétních okolností případu s přihlédnutím ke kritériím zakotveným v judikatuře tohoto soudu (srov. výše). Evropský soud pro lidská práva však v žádném ze svých rozhodnutí nekonkretizoval obecně závaznou dobu, kterou by bylo možno považovat za přiměřenou délku řízení. Ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy nestanoví žádnou výslovnou sankci, která by stíhala porušení tohoto práva, a to ani v podobě konkrétního pozitivně stanoveného důvodu pro zastavení trestního stíhání. K nápravě porušení práv stanovených Úmluvou jsou určeny prostředky předpokládané v čl. 13 Úmluvy, přičemž smluvní státy mají určitý prostor pro posouzení, jaký prostředek zvolí. Prostředek nápravy musí být účinný nejméně stejně jako výsledek, jehož lze dosáhnout u Evropského soudu (tedy konstatování porušení práva a přiznání spravedlivého zadostiučinění). Porušení pravidla plynoucího z čl. 6 odst. 1 Úmluvy je sankcionováno vyvozením odpovědnosti státu vůči obviněnému. Ve svých rozhodnutích, která se týkají průtahů v řízení a nedodržení přiměřené doby, postupuje Evropský soud tak, že konstatuje porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy a přízná stěžovateli spravedlivé zadostiučinění ve formě peněžní náhrady. Nápravu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě ve formě zastavení řízení Evropský soud z čl. 6 odst. 1 Úmluvy v žádném ze svých rozhodnutí nevyvodil a ani vzhledem ke svým pravomocím vyvodit nemohl, neboť průtahy v řízení namítají často i poškození.

Podle Ústavního soudu tedy v § 11 odst. 1 trestního řádu jsou uvedeny případy, v nichž je trestní stíhání nepřipustné a v důsledku toho nelze trestní stíhání zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno; důvody pro zastavení trestního stíhání jsou tu vymezeny taxativně, pozitivně a výslovně; představují kogentní úpravu a je zapotřebí je chápat jako průlom do zásady ofiціальity (§ 2 odst. 4 trestního řádu). To bezesbýtku platí i pro důvod uvedený v § 11 odst. 1 písm. j) trestního řádu, podle něhož trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Odkaz na takovou smlouvu znamená, že v textu vyhlášené mezinárodní smlouvy musí být nepřipustnost trestního stíhání zakotvena výslovně, a nelze ji dovozovat jako možný prostředek nápravy vzniklého pochybení. V případě citované Úmluvy tomu tak ovšem není, neboť její čl. 6 odst. 1 žádný výslovný důvod pro zastavení trestního stíhání neobsahuje.

Lze tedy shrnout, že Ústavní soud dospěl k závěru, že porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod samo o sobě nezakládá nepřipustnost trestního stíhání, a to ani s ohledem na požadavek účinných prostředků nápravy podle čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (srov. náleží ÚS publikovaný pod číslem 26, svazku 31 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, ročník 2003).

Zmírňování uloženého trestu není právě s ohledem na nepřiměřenou délku trestního řízení v některých zemích nijak mimořádným jevem. V našem trestním zákoně by se prostor pro takového zmírňování trestů, který z povahy věci přichází v úvahu jedině ve stádiu soudního řízení, at' již v hlavním líčení či v řízení opravném, rovněž našel (srov. např. § 40 odst. 1 trestního zákona).

Lze říci, že takový postup rovněž podporuje Evropský soud pro lidská práva. V rámci projednávání stížností na nepřiměřenou délku trestního řízení se totiž několikrát zabýval námitkami vlád, že stěžovatel již není osobou poškozenou a že nemá právo obrátit se na Evropský soud, neboť vnitrostátní soudy samotné přihlédly nepřiměřené délce trestního řízení při ukládání trestu. Evropský soud konstatoval, že zmírnění délky trestu z důvodu nepřiměřené délky řízení v zásadě nezbavuje jednotlivce postavení poškozeného ve smyslu článku 34 Evropské úmluvy, ovšem z tohoto obecného pravidla připustil výjimku v případech, kdy vnitrostátní orgány dostatečně srozumitelným způsobem přiznaly porušení požadavku přiměřené lhůty a poskytly stěžovateli náhradu ve formě zmírnění trestu.

⁷⁴

Zmírnění musí být výslovné a měřitelné. V odůvodnění rozhodnutí musí být výslovně stanoveno, že došlo k porušení práva stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě. Ve věci Metzger proti Německu nebyla námitka nepřijatelnosti vznesená vládou akceptována, neboť Evropský soud nepovažoval za výslovné uznání porušení formulaci vnitrostátního soudu, že délka trestního řízení proti stěžovateli „může znamenat porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Jako ideální se proto jeví, aby vnitrostátní soud v odůvodnění svého rozhodnutí zřetelně vyslovil, že došlo k porušení práva stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě. Není nezbytný přímý odkaz na čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Lze i konstatovat porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny.

Z odůvodnění rozhodnutí musí být zároveň patrné, k jakému konkrétnímu snížení trestu v souvislosti s porušením práva stěžovatele v daném případě došlo. Ve věci Jensen proti Dánsku vnitrostátní soud ve svém rozhodnutí uvedl, že za spáchané trestné činy by za normálních okolností byl vyměřen trest odnětí svobody v délce jeden a půl roku, ale vzhledem k délce řízení a ochotě stěžovatele spolupracovat při vyšetřování byl trest snížen na jeden rok. Evropský soud uvedl, že z toho není zřejmé, k jakému snížení došlo pouze v důsledku porušení práva na přiměřenou délku řízení. Optimální se proto jeví odůvodnit výši trestu vzhledem ke všem okolnostem případu a poté teprve konstatovat, že v důsledku porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě se výměra trestu snižuje nebo se volí mírnější druh trestu, případně se výkon trestu odkládá apod.

Přesto, že u nás nemáme zákon o rychlém soudu, který přijal Kongres USA v roce 1974⁷⁵ a který stanovil stodenní maximální období mezi zatčením a hlavním líčením a pro případ, že se nepodaří dovést věc k soudu v této lhůtě, má to za následek zrušení obvinění, až na několik přesně

⁷⁴ Kmec, J.: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Trestněprávní revue* č. 5/2004, str. 140.

⁷⁵ Srov. Inciardi, J. A. *Trestní spravedlnost. Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994, str. 441.

vymezených výjimek, je rychlost řízení zajišťována celou řadou institutů upravených v trestním řádu, z nichž mnohé platí i pro odvolací řízení.⁷⁶

Z hlediska rychlosti řízení je třeba v odvolacím řízení dbát o to, aby jakmile předseda senátu odvolacího soudu v rámci přípravy přezkumného řízení zjistí, že vadu přezkoumávaného rozsudku nebo řízení mu předcházejícího nelze odstranit ve veřejném zasedání, ve smyslu § 263 odst. 1 písm. b) trestního řádu nařídil neveřejné zasedání.

Rovněž úprava způsobu rozhodování o odvolání, která je v současnosti založena převážně na apelačním principu, představuje urychlení řízení a tím i jeho hospodárnost. Podle důvodové zprávy k návrhu zákona, kterým se mění trestní řád, by po provedení důkazů nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla kasace přicházet v úvahu jen tehdy, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci. I zde však odvolací soud bude muset zvážit účelnost tohoto postupu, zejména s ohledem na rozsah dokazování. Vrácení věci by však mělo být krajní možností. Uplatnění kasačních prvků by tak tedy mělo zabránit vzniku nebezpečí zásadních změn ve zjištění skutkového stavu, které by již nebylo možno přezkoumat řádným opravným prostředkem.

Z hlediska hospodárnosti a rychlosti řízení je rovněž významné oprávnění odvolacího soudu vrátit věc soudu prvního stupně s příkazem, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný výrok doplnil (§ 259 odst. 2 trestního řádu), záleží-li vada jen v tom, že v napadeném rozsudku některý výrok chybí nebo je neúplný.

V zájmu rychlosti a hospodárnosti řízení umožňuje § 258 odst. 2 trestního řádu, aby v případě zjištění některé z vad uvedených v § 258 odst. 1 písm. a) až f) trestního řádu nemuselo docházet ke zrušení celého napadeného rozsudku. Odvolací soud je v takovém případě povinen zrušit toliko vadnou část rozsudku, kterou lze oddělit od ostatních (srov. č. 37/1965 Sb. rozh. tr.)

Zabránit průtahům mají i další ustanovení trestního řádu, která se mohou uplatnit i v odvolacím řízení, např. § 54 odst. 1 věta třetí, § 219 odst. 1 ve spojení s § 238 trestního řádu atd. V odvolacím řízení k rychlosti řízení přispívá mimo jiné i stanovení přiměřené lhůty k podání odvolání (§ 248 trestního řádu).

Výrazem zásady rychlosti řízení je též skutečnost, že trestní řád v § 129 odst. 2 písm. a), b) obsahuje i lhůty pro vyhotovení rozsudku, neboť pro osoby zúčastněné na trestním řízení má stejný význam jak urychlené projednání a rozhodnutí věci, tak i vyhotovení příslušného procesního

⁷⁶ Srov. zejména úpravu přípravného řízení - § 160 a násl. trestního řádu, rozsahu dokazování - § 89 odst. 2 trestního řádu, zavedení podmíněného zastavení trestního stíhání - § 307 a násl. trestního řádu, znovuzavedení trestního příkazu - § 314g a násl. trestního řádu atd., vše ve znění novely trestního řádu provedené zákonem číslo 292/1993 Sb. K dalším významným změnám z hlediska rychlosti řízení došlo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. - srov. zejm. novou úpravu přípravného řízení v § 157 a násl. trestního řádu, zkrácené přípravné řízení podle § 179a a násl., navazující zjednodušené řízení před samosoudcem - § 314b a násl., odvolací řízení upravené v § 245 a násl. trestního řádu, lhůty stanovené pro vyřízení věci v § 159, 167, 170, 181 odst. 3 trestního řádu atd.).

rozhodnutí. Tyto lhůty jsou rozlišeny podle toho, zda řízení probíhá vazebně či nevazebně a dále dle věcné a funkční příslušnosti soudu. Zábranou proti případným průtahům je zvláštní postup při prodlužování těchto lhůt (§ 129 odst. 2, 3 trestního řádu).⁷⁷

S účinností od 1. 1. 2002 je předseda senátu soudu prvního stupně povinen v zákonných lhůtách uvedených v § 181 odst. 3 trestního řádu učinit úkon směřující k rozhodnutí věci. Předsedovi senátu odvolacího soudu již tato povinnost stanovena není, ovšem ani zde není absolutní libovůle předsedy senátu, neboť i ten musí mít na zřeteli čl. 6 Evropské úmluvy a věc vést tak, aby byla v přiměřené lhůtě projednána. Přesto lze de lege ferenda navrhnout, aby bylo takové obdobné ustanovení zakotveno v trestním řádu i ohledně řízení o odvolání.

3. 6. Zásada zdrženlivosti (§ 2 odst. 4 trestního řádu)

Požadavek plného šetření občanských práv zaručených ústavou (§ 2 odst. 4 trestního řádu), který je projevem zásady zdrženlivosti (přiměřenosti), je třeba uplatňovat v průběhu celého trestního řízení, tedy i v řízení o opravných prostředcích.

Proto je třeba vždy jednat s osobami, jichž se provádění opravného řízení dotýká tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení, přičemž je nutno šetřit jejich osobnosti a jejich ústavou zaručených práv (srov. § 52 trestního řádu).

3. 7. Zásada materiální pravdy (§ 2 odst. 5 trestního řádu)

Někteří autoři tuto zásadu označují (stále) jako zásadu materiální či objektivní pravdy, kdežto ostatní mají za to, že tzv. velkou novelou trestního řádu byla tato zásada opuštěna a nahrazena zásadou zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.⁷⁸ Šámal nesouhlasí s Jelínkem a Sovákem, podle kterých i po úpravě textu zákona platí zásada, že orgány činné v trestním řízení mohou opírat svá rozhodnutí jenom o nepochybné zjištěné skutečnosti, tj. o skutečný stav věci, objektivní pravdu.

Mám za to, že Jelínek se Sovákem termínu „materiální či objektivní“ pravda použili s vědomím toho, že kromě relativně přesného vytyčení požadavku na rozsah zjišťovaných skutečností, nestanoví první věta § 2 odst. 5 trestního řádu žádný další zcela jasný a formulovatelný cíl, a proto je velmi obtížné formulovat přesný název této základní zásady, o které lze spíše hovořit jako o instrukci směřující ke zjišťování skutkového stavu v trestním řízení. Termínu „materiální či objektivní“ pravda použili, domnívám se, jako konvenčního označení tak, jak byl v historii našeho trestního procesu formulován zejména u Storcha a dalších klasiků 19. a 20. století (např. Glasera), kteří jím vyjadřovali rozdíl od zjišťování „formální pravdy“ v procesech jiného typu (především v civilním řízení).

⁷⁷ Jelínek, J.: Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika. Ročník XXXVI/2003, str. 23.

⁷⁸ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 179f). 4., doplněné a přepracované vydání 2002, str. 18, poznámka číslo 2.

V tomto smyslu používají termín materiální pravda i české předválečné učebnice trestního procesu.⁷⁹ Hovoří-li tudíž o „materiální či objektivní“ pravdě, nemají na mysli požadavek faktického zjištění tzv. absolutní pravdy, neboť je jasné, že se jedná o cíl nespílitelný. Orgány činné v trestním řízení nemají (a ani před novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 292/1993 Sb. neměly) možnost zjistit „absolutní pravdu“, neboť složitost zjišťovaných skutečností vnějšího světa dovoluje zjistit pouze vysokou podobnost určitého skutkového stavu, tedy dosažení tzv. „praktické jistoty“.⁸⁰

Rovněž i já v této práci užívám pojmu materiální či objektivní pravda v naznačeném smyslu, i když jsem si vědom, že se uvedená zásada označuje i jinými názvy, zpravidla jako „zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností“.

Odvolační řízení je jednou ze záruk zjištění objektivní pravdy, neboť tím, že odvolací soud je oprávněn přezkoumat nejen právní otázky, ale též skutkový stav věci [srov. § 258 odst. 1 písm. c) trestního řádu], zabezpečuje kontrolu dosud provedených skutkových zjištění a rovněž nápravu vzniklých pochybení ve skutkových zjištění.

Provedené důkazy ovšem ještě netvoří skutková zjištění. Úplnost dokazování vytváří jen nezbytný podklad pro další myšlenkovou činnost soudu záležející ve zhodnocení těchto důkazů v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů a vytvoření závěrů o tom, zda, jak a k jakému skutku došlo. Teprve tyto závěry, které pak soud vyjádří ve výroku rozsudku v jeho tzv. skutkové větě tvoří zjištěný skutkový stav, který je předmětem přezkumu odvolacím soudem (č. 49/1989 – II Sb. rozh. tr).

Současná právní úprava odvolacího řízení, i přesto, že je vybudována převážně na apelačním principu (s nezbytným uplatněním prvků kasace), zabezpečuje zásadu, že těžiště trestního řízení je v hlavním líčení před soudem prvního stupně, neboť odvolací soud je i po novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. omezen ve vytváření skutkového stavu věci ve veřejném zasedání.

Ze samotné povahy uplatnění převážně apelačního principu způsobu vyřizování odvolání vyplývá, že odvolací soud je oprávněn provést dokazování, a tím skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně doplnit nebo dokonce i změnit (srov. § 259 odst. 3 trestního řádu), jakož je i oprávněn hodnotit provedené důkazy jinak než soud prvního stupně, aniž by musel napadený rozsudek zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. I přes tato oprávnění je odvolací soud přesto omezen, a to jak ve vytváření skutkového stavu věci, tak v hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně.

Omezení odvolacího soudu ve vytváření skutkového stavu věci spočívá v povinnosti odvolacího soudu napadený rozsudek zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně v případě, že vadu nelze odstranit ve veřejném zasedání, zejména jsou-li skutková zjištění učiněná soudem prvního stupně tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížné dokazování [srov. §

⁷⁹ Srov. např. Prušák, J.: Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Všehrd, Praha 1921, str. 21 – 22; Mířička, A.: Trestní právo procesní. Všehrd, Praha 1932, str. 9 – 10.

⁸⁰ srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 127.

258 odst. 1 písm. c) , § 259 odst. 1 trestního řádu]. Odvolací soud provede důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání za předpokladu, že se nejedná o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, který by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně (srov. § 263 odst. 6 trestního řádu).

Z uvedeného ustanovení trestního řádu vyplývá, že v odvolacím řízení může dojít k určité modifikaci skutkového stavu. Odvolací soud je ovšem výrazně v tomto směru limitován, když od skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně se může odchýlit pouze tehdy,

- a) když provedl znovu některé pro skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení nebo
- b) když provedl důkazy, které nebyly provedeny v hlavním líčení.

Zatímco limit uvedený pod písmenem a) míří na situace, kdy odvolací soud opětovně provádí dokazování, které již v řízení před soudem prvního stupně proběhlo, přičemž tato povinnost odvolacího soudu je omezena nikoliv na veškeré provedené dokazování před soudem prvního stupně, ale pouze na podstatné důkazy pro skutkové zjištění, přičemž z díky § 259 odst. 3 trestního řádu vyplývá, že se může jednat pouze o některé (tedy ne o všechny) pro skutkové zjištění nezbytné důkazy, limit uvedený pod písmenem b) spočívá v povinnosti odvolacího soudu provést důkazy, které v řízení před soudem zatím provedeny nebyly.

Pokud odvolací soud mění nebo doplňuje skutková zjištění, může přihlížet pouze k těm důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem (srov. § 263 odst. 7 část věty před středníkem, trestního řádu). Přičilo by se povaze odvolacího řízení, aby odvolací soud nahrazoval činnost soudu prvního stupně a prováděl dokazování ve stejném rozsahu jako soud rozhodující v hlavním líčení. Odvolací soud může za svá vzít i skutková zjištění učiněná soudem prvního stupně, aniž by byl povinen dokazování opakovat. V hodnocení takových důkazů je však omezen, neboť je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které sám ve veřejném zasedání znovu provedl. Odvolací soud tedy důkazy provedené ve veřejném zasedání hodnotí v návaznosti na důkazy provedené a v odůvodnění rozsudku zhodnocené soudem prvního stupně v hlavním líčení.

Nepříznivé následky uplatnění zásady materiální pravdy v odvolacím řízení odstraňuje princip zákazu reformace in peius, jehož ratio spočívá ve výjimce z objektivní pravdy, resp. z jejích důsledků v návaznosti na zjištění objektivní pravdy. Zákaz reformace in peius tedy nepředstavuje zábranu zjištění objektivní pravdy, ale zabraňuje jejím nepříznivým projevům ve vztahu k obžalovanému.

3. 8. Zásada vyhledávací (§ 2 odst. 5 trestního řádu)

Zásada vyhledávací konkretizuje zásadu oficiality, pokud jde o důkazní řízení (srov. § 2 odst. 5 trestního řádu). Zakotvuje povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby z úřední povinnosti, aniž by vyčkávaly návrhu stran, zjišťovaly a objasňovaly všechny potřebné skutečnosti, bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či v neprospěch obviněného.

Subjektem dokazování, tedy tím, kdo se účastní procesu dokazování a vykonává na jeho průběh a výsledky vliv svými úkony, k nimž ho zákon opravňuje nebo zavazuje, jsou v zásadě všechny orgány činné v trestním řízení, včetně soudů všech stupňů, pokud před nimi probíhá řízení, které vyžaduje dokazování. I když jsou požadavky na obsah a rozsah dokazování v různých stadiích trestního řízení stanoveny stejnou obecnou zásadou podle § 2 odst. 5 trestního řádu, neznamená to, že se dokazování provádí ve všech stadiích ve stejné míře.

Odvolací soud je rovněž jedním ze subjektů dokazování v trestním řízení. Novela trestního řádu provedená zákonem číslo 265/2001 Sb. výrazně zasáhla do koncepce dokazování a přesunula jeho těžiště do řízení před soudem s tím, že podstatně omezila rozsah provádění důkazů v přípravném řízení a v souvislosti s posílením apelačního principu v rozhodování odvolacího soudu rozšířila možnosti opakovat a doplňovat dokazování v odvolacím řízení.

Vyhledávací zásada však neznamená popření iniciativy a součinnosti stran, která byla zejména novelou č. 265/2001 Sb. zesílena (srov. zejm. § 2 odst. 5, § 180 odst. 3, § 215 odst. 2 trestního řádu). Dalšími klíčovými subjekty dokazování jsou totiž též procesní strany. V řízení před soudem, ať už prvního nebo druhého stupně, jsou jimi především obžalovaný a státní zástupce.

Na provádění důkazů v odvolacím řízení se užije ustanovení o provádění důkazů v hlavním líčení (§ 263 odst. 6 trestního řádu, věta druhá). V praxi to znamená zejména použitelnost § 207 až 215 trestního řádu, včetně omezení v provádění důkazů čtením protokolů o výpovědi svědka nebo znalce (srov. § 235 odst. 2 trestního řádu).

Povaha dokazování v odvolacím řízení a jeho rozsah jsou podmíněny místem odvolacího řízení v systému dokazování v trestním řízení jako celku. Z tohoto hlediska je podstatné, že základní skutkovou instancí, u níž se na podkladě dokazování vytváří skutkový základ pro rozhodnutí ve věci samé, je soud prvního stupně. Soud prvního stupně je zákonem určen, ale také organizačně a personálně nejlépe uzpůsoben k tomu, aby mohl provést dokazování v potřebném rozsahu a za dodržení všech zákonných požadavků a aby učinil spolehlivý skutkový podklad pro spravedlivé rozhodnutí.

Dokazování v odvolacím řízení je třeba chápat jako prostředek sloužící k tomu, aby výsledky původního dokazování, na nichž spočívá přezkoumávaný rozsudek, byly buď potvrzeny jako správné, anebo aby správnost původního dokazování a jeho hodnocení byly zpochybněny a umožnily nápravu vad napadeného rozsudku. Meze doplnění dokazování před odvolacím soudem jsou limitovány potřebou spolehlivě rozhodnout o odvolání, rovněž obsahem a rozsahem přezkumné činnosti odvolacího soudu, jakož i zákonodárcem zakotveným principem způsobu vyřizování odvolání.

V odvolacím řízení se totiž zásada vyhledávací uplatní pouze v rozsahu, v jakém odvolací soud sám provádí dokazování. Bude to tedy tam, kde se uplatní prvky apelačního principu, které umožňují provádění vlastního dokazování u odvolacího soudu. Z povahy samotného kasačního principu, který nepřipouští vlastní dokazování odvolacího soudu a spokojuje se s rozhodnutím

učiněným na podkladě skutkového stavu, který byl zjištěn soudem nalézacím, vyplývá, že vyhledávací zásada v něm uplatnění najít nemůže.⁸¹

Vzhledem k tomu, že odvolací řízení bylo do 31. 12. 2001 vybudováno na převažujícím kasačním principu s nepatrným uplatněním apelačních prvků, rozsah dokazování byl v důsledku toho značně omezen. Odvolací soud zpravidla nemohl hned ve věci rozhodnout (srov. § 259 odst. 3 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001), naopak okruh případů, v nichž napadený rozsudek zrušil a věc vrátil k novému projednání, byl spíše pravidlem.⁸² Proto též vyhledávací zásada v odvolacím řízení nenalezla širokého uplatnění, neboť v řízení o odvolání zákon neponechával příliš široký prostor pro provádění vlastního dokazování odvolacím soudem. Podle § 263 odst. 6 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001 se důkazy před odvolacím soudem zpravidla neprováděly; jen výjimečně odvolací soud mohl řízení doplnit důkazy nezbytnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout. Výsledkem doplnění mohl být buď závěr o takových nedostatcích skutkového zjištění, že rozsudek bylo nezbytné zrušit a věc vrátit k novému projednání, nebo odstranění menších nedostatků skutkových zjištění, takže se pak mohl stát základem jiného rozhodnutí odvolacího soudu. Odvolací soud nemohl sám ve věci rozhodnout, jestliže se podstatně odchýlil od zjištění soudu prvního stupně (srov. již překonaný judikát č. 20/1975 Sb. rozh. tr.).

Provádění důkazů odvolacím soudem, jak již bylo naznačeno, doznalo zásadních změn po novelizaci trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb., a to zejména v souvislosti s významným posílením apelačního charakteru odvolacího řízení, jakož i s opuštěním revizního principu přezkoumávání napadeného rozhodnutí. Obsah a rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu se tedy v zásadě odvíjí jednak od zákonodárcem zvoleného způsobu vyřizování opravných prostředků, jednak od jím zvoleného rozsahu přezkoumávání opravného prostředku.

Vyhledávací zásada se nyní při převážně apelačním principu vyřizování odvolání uplatní v široké míře i v odvolacím řízení, a to i přes to, že těžiště dokazování je u soudu prvního stupně. Úkolem odvolacího soudu v tomto směru není, aby (vždy) opakoval a znovu prováděl či doplňoval důkazy provedené již soudem prvního stupně a aby tak nahrazoval jeho činnost.

Obsah odvolání zásadně ovlivňuje zaměření a rozsah dokazování v odvolacím řízení, neboť odvolací soud je vázán obsahem podaného odvolání, resp. v něm vytykanými nedostatky (srov. § 254 trestního řádu), včetně toho, zda a popřípadě jaké nové skutečnosti a důkazy odvolatel v odvolání uvedl (§ 249 odst. 3 trestního řádu).

Ani současná právní úprava nestírá odlišný charakter postavení a činnosti soudů obou stupňů. Počítá však s tím, že obě instance budou hlouběji než v minulosti provázány v postupu na cestě k dosažení věcně správného a spravedlivého výsledku řízení. Na rozdíl od předchozí právní úpravy má k tomu nyní odvolací soud dostatečné procesní prostředky, které zajišťují respektování výsledků řízení

⁸¹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 69 – 70.

⁸² srov. např. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. Linde 1999, str. 352.

před soudem prvního stupně a jejich provázání s výsledky vlastní činnosti odvolacího soudu ve druhém stupni (srov. § 263 odst. 5, 6, a 7 trestního řádu). Větší šíře provádění dokazování by měla odvolacímu soudu přinést širší možnosti rozhodovat s hluší znalostí věci.

V současném odvolacím řízení je tedy provádění důkazů před odvolacím soudem v případě existence vad napadeného rozsudku týkajících se skutkových zjištění pravidlem. Odvolací soud zásadně řízení doplní důkazy potřebnými k tomu, by mohl o odvolání rozhodnout. Pro případy nutnosti zrušit napadený rozsudek zákon počítá s tím, že odvolací soud podnikne kroky nezbytné k potřebnému doplnění dokazování, a nebude-li tomu bránit nějaká zákonná překážka, sám meritorně rozhodně přímo v odvolacím řízení (srov. § 259 odst. 1, 3 a 5 ve spojení s § 263 odst. 6 a 7 trestního řádu).

Zákonné limity pro vlastní meritorní rozhodování věci odvolacím soudem vymezují § 259 odst. 3 až 5 trestního řádu. Podle § 259 odst. 3 trestního řádu může odvolací soud rozhodnout sám rozsudkem ve věci, jestliže lze nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn, popřípadě na základě důkazů provedených před ním doplněn nebo změněn. Svě meritorní rozhodnutí může odvolací soud opřít buď výlučně o skutková zjištění soudu prvního stupně, nebo o svůj vlastní skutkový podklad, který si vytvořil na základě důkazů provedených přímo před odvolacím soudem, jimiž doplnil nebo pozměnil skutková zjištění soudu prvního stupně.

Při respektování omezení zakotveného v § 263 odst. 6 trestního řádu je odvolací soud jednak oprávněn zopakovat některé důkazy podstatné pro skutková zjištění, které již byly provedeny v hlavním líčení, jednak provést i důkazy v hlavním líčení neprovedené [§ 259 odst. 3 písm. a), b) trestního řádu].

Problematické hodnocení důkazů odvolacím soudem věnují pozornost v souvislosti s výkladem zásady volného hodnocení důkazů a dále v partii věnované řízení u odvolacího soudu. Na tomto místě považuji za nezbytné upozornit pouze na tu skutečnost, že odvolací soud může rozhodnout odlišně od napadeného rozsudku pouze v případech, jestliže znovu provedl podstatné důkazy (nikoliv tedy všechny předtím provedené důkazy v hlavním líčení, ani toliko důkazy pro celkové hodnocení rozhodných skutkových okolností zcela bezvýznamné), anebo originálně provedl důkazy dosud soudem prvního stupně neprovedené (ať už z vlastní iniciativy nebo z podnětu některé procesní strany). Právě tímto způsobem zákon fakticky vymezuje rozsah uplatnění apelačního principu a nezbytnou míru zachování prvků kasace v rozhodování odvolacího soudu.⁸³

Další výjimka vyplývá z omezení odvolacího soudu podle § 259 odst. 4 trestního řádu, který zakotvuje zákaz reformationis in peius pro odvolací soud a § 259 odst. 5 trestního řádu, jehož smyslem je zabránit tomu, aby stranám byla odebrána jedna soudní instance, tedy právo na přezkoumání

⁸³ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 17.

průběhu a zejména výsledku řízení probíhajícího u soudu druhé instance. K tomu by došlo, kdyby odvolací soud fakticky nahradil činnost soudu prvního stupně.

Podle důvodové zprávy k novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. by kasace po provedení důkazů nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu jen tehdy, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci.

Zákon tedy vylučuje provádění dokazování v řízení před odvolacím soudem v případech, kdy by mělo jít o rozsáhlé obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně (srov. § 259 odst. 1, § 263 odst. 6 trestního řádu). V takovém případě bude na místě kasace napadeného rozhodnutí a vrácení soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Vrácení věci soudu prvního stupně by podle důvodové zprávy měl odvolací soud volit jen jako krajní možnost. Kasace a vrácení věci soudu prvního stupně by měly přicházet v úvahu pouze tehdy, jestliže důkazy provedené před soudem prvního stupně vůbec nedávají dostatečný obraz o skutkovém stavu případu a nově se objevivší důkazy mohou reálně zcela změnit zjištěný skutkový stav věci.

I v případech, kde zákon umožňuje věc vrátit soudu prvního stupně, je přitom na odvolacím soudu, aby důkladně zvážil účelnost takového postupu, a to zejména s ohledem na rozsah nezbytného doplnění dokazování a potřebu zachovat stranám právo na kvalifikovaný přezkum prováděného řízení a jeho výsledku. Vrácení věci do předchozího stadia řízení by měl odvolací soud volit výjimečně jen tehdy, jestliže by se jeho vlastní důkazní aktivita mohla dostat do rozporu s principy spravedlivého procesu a vyústit až do již zmíněného faktického nahrazení činnosti soudu prvního stupně [srov. § 258 odst. 1 písm. c), a § 263 odst. 5 až 7 trestního řádu].

Meritorní rozhodnutí odvolacího soudu mohou vedle toho vyloučit též zásadní procesní vady, k nimž došlo v předchozích stadiích řízení a které ve veřejném zasedání nelze odstranit (srov. § 259 odst. 1, § 263 odst. 6 trestního řádu). Takové procesní vady totiž vyvolávají potřebu zopakování určité podstatné části řízení, zpravidla hlavního líčení. Není ovšem vyloučeno, aby odvolací soud po zrušení rozsudku věc vrátil až do přípravného řízení státnímu zástupci k došetření (srov. § 260 trestního řádu).

Uplatnění výjimky z pravidla povinnosti odvolacího soudu, aby po zrušení napadeného rozsudku v případě nutnosti nového rozhodnutí ve věci sám rozhodl, je tedy podmíněno nemožností odstranění zjištěných vad ve veřejném zasedání odvolacího soudu a nutností držet se zásady, že těžiště zjišťování skutkového stavu je u soudu prvního stupně, která má lepší přirozené podmínky pro tuto činnost.

Předpokladem k tomu, aby odvolací soud zrušil napadený rozsudek a vrátil věc soudu prvního stupně, je odůvodněný závěr, že dosavadní skutková zjištění jsou zcela nedostatečná a jejich náležitě doplnění si vyžaduje opakování hlavního líčení, případně jeho podstatné části, anebo rozsáhlé dokazování, které je obtížně proveditelné u odvolacího soudu (srov. § 259 odst. 1, § 263 odst. 6 trestního řádu).

Na základě výše uvedených skutečností lze shrnout a obecně říci, že v přezkumném řízení se zásada vyhledávací uplatní zejména v těch případech, kde se připouštějí prvky apelačního principu, tedy všude tam, kde jsou orgány činné v trestním řízení nadány právem provádět dokazování, ať už s cílem vytvořit podklad pro správné rozhodnutí o opravném prostředku nebo s cílem vytvořit podklad pro vlastní správné rozhodnutí ve věci samé.⁸⁴ Meze uplatnění zásady vyhledávací v odvolacím řízení, tedy meze provádění dokazování odvolacím soudem jsou dány ovšem nejen principem způsobu vyřizování odvolání, ale rovněž rozsahem, v jakém je odvolací soud oprávněn přezkoumávat napadený rozsudek a rovněž tím, zda se v odvolacím řízení připouštějí tzv. nova.

3. 9. Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu)

Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě a v souhrnu. Ze zásady volného hodnocení důkazů vyplývá, že hodnocení důkazů jedním orgánem činným v trestním řízení není závazné pro jiný orgán činný v trestním řízení. Důkazy se nehodnotí izolovaně, ale zhodnocení každého důkazu je provedeno v kontextu s hodnocením ostatních důkazů. Trestní řád nestanoví zákonná pravidla, která by určovala důkazní sílu, míru důkazů nebo meze volnosti úvahy orgánu činného v trestním řízení.

Volné hodnocení důkazů neznamená, jak by se snad z jejího názvu dalo dovozovat, nějakou libovůli bez možnosti následné kontroly. V odůvodnění rozsudku musí být vždy stručně a jasně vyloženo, které skutečnosti vzal soud za prokázané a o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů, zejména pokud si vzájemně odporují a proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů. Z odůvodnění musí být patrné, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhům na provedení dalších důkazů a jakými právními úvahami se řídil, když posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona v otázce viny a trestu. Jestliže byly do rozsudku pojaty další výroky, musí být rovněž odůvodněny (srov. § 125 odst. 1 trestního řádu). Dodržení požadavků kladených na odůvodnění rozsudku jsou velmi důležité pro stádium opravného řízení, neboť přezkoumání odvolacím soudem podléhá mimo jiné i postup soudu prvního stupně při volném hodnocení důkazů a důvodnost jím nabytého vnitřního přesvědčení.⁸⁵

Zásada volného hodnocení důkazů se v odvolacím řízení uplatňuje ve dvou směrech: jednak v rámci přípustného vlastního dokazování, jednak i při přezkoumávání skutkových zjištění, která učinil soud prvního stupně.

Při přezkoumávání napadeného rozhodnutí by se měl odvolací soud zaměřit na úplnost dokazování a hodnocení důkazů soudem prvního stupně po stránce logické, na okolnost, zda se soud vypořádal zejména při odůvodnění rozhodnutí se všemi rozhodnými skutečnostmi, ať už svědčí ve prospěch obviněného či v jeho neprospěch, a zda závěry, které z hlediska skutkového zjištění učinil

⁸⁴ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 69.

⁸⁵ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 78.

odpovídají provedeným důkazům v hlavním líčení tak, jak jsou zachyceny v protokole o hlavním líčení.

Na první pohled by se mohlo zdát, že zásada volného hodnocení důkazů se může v odvolacím řízení uplatnit pouze tam, kde se připouští v odvolacím řízení provádění dokazování, tedy tam, kde je odvolací řízení vybudováno na apelačním principu. Pipek⁸⁶ však správně upozorňuje na skutečnost, že i v případě uplatnění kasačního principu se může vyskytnout zkoumání skutkového stavu a jej provázející zásada volného hodnocení důkazů. Existují totiž, a není jich relativně právě málo, právní otázky, které, chceme-li se s nimi v souvislosti s přezkoumáváním rozhodnutí správně vypořádat, vyžadují dokonce dalekosáhlý zásah do skutkového stavu z hlediska jeho přezkoumávání.

Pipek k tomu uvádí, že to jsou takové otázky, kde oddělení právní a skutkové otázky činí velké potíže. Jako příklad uvádí různé rozpornosti, názory ve skutkových zjištěních a v neposlední řadě i přezkoumání porušení samotné zásady volného hodnocení důkazů (mimo jiné i porušení pravidel plynoucích ze zkušeností, pravidel logiky a myšlení). V takovém případě se soud rozhodující v kasačním pořádku nemůže vyhnout zásahu do skutkového základu.

Je ale nepochybné, že je to právě apelační princip, který s ohledem na svou povahu dává daleko širší možnost použití zásady volného hodnocení důkazů. Omezení této zásady vyplývá ze samotné povahy odvolacího řízení a z konkrétního rozsahu uplatnění apelačního principu v něm.

Ze shora uvedeného vyplývá, že je to rovněž i odvolací soud, který v odvolacím řízení hodnotí důkazy, přičemž zvažuje i jejich závažnost a zákonnost a posuzuje i důkazní návrhy stran v průběhu odvolacího řízení. Skutková zjištění však netvoří provedené důkazy, neboť úplnost dokazování vytváří jen nezbytný podklad pro další myšlenkovou činnost soudu záležející ve zhodnocení těchto důkazů v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů a vytvoření závěrů o tom, zda, jak a k jakému skutku došlo. Teprve až tyto závěry, které pak soud vyjádří ve výroku rozsudku v jeho tzv. skutkové větě, tvoří zjištěný skutkový stav, který je předmětem přezkumu odvolacím soudem (č. 49/1989 – II Sb. rozh. tr). Již Husár upozorňoval na skutečnost, že skutkový stav je utvořen dvěma částmi, a to skutkovou základnou pro zhodnocení důkazů, kterou je souhrn faktů, a hodnocením důkazů.⁸⁷

Soud druhé instance je z hlediska zásady bezprostřednosti skutkové základně zjištěné soudem první instance vzdálenější. Z toho vyplývá, že při volném hodnocení důkazů musí být odvolací soud významně omezen, neboť má ke skutkovým zjištěním soudu, který je v prvním stupni vytvářel, zásadně již jen zprostředkovaný vztah.

Přitom však soud druhé instance může mít i v situaci, kdy skutková základna nedoznala změny, na její hodnocení jiný názor, než soud první instance. I když totiž odvolací soud neprovede sám žádné nové důkazy, ani neopakuje důkazy provedené před soudem prvního stupně, může dojít

⁸⁶ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 79.

⁸⁷ Husár, E.: Význam nedostatečnosti skutkového zistenia pre odvolacie konanie. Právny obzor. SAV 1956, str. 278.

k závěru, že skutková zjištění soudu prvního stupně jsou nejasná, neúplná nebo vzbuzující pochybnost o jejich správnosti.

Pokud považuje odvolací soud rozsah dokazování provedeného před soudem prvního stupně za úplný, ale provedené důkazy sám hodnotí jinak než soud prvního stupně, nemůže rozhodnout rozsudkem bez toho, aby klíčové důkazy předtím zopakoval ve veřejném zasedání nařízeném k projednání podaného odvolání.⁸⁸

Přitom však odvolací soud musí důkladně zvažovat, zda takový postup neodporuje povaze odvolacího řízení a nepřekračuje meze pravomoci odvolacího soudu. V takovém případě může odvolací soud vytknout chyby v hodnocení důkazů, kterých se dopustil podle jeho názoru soud prvního stupně (nelogičnost závěrů, opomenutí některých okolností apod.), není však oprávněn dávat soudu prvního stupně závazné pokyny, k jakým závěrům má dospět při hodnocení jednotlivých důkazů, ani k tomu, jaká celková skutková zjištění má učinit. Má právo pouze na to, dát soudu prvního stupně v souladu s § 264 odst. 1 trestního řádu závazné pokyny k opakování důkazů již provedených nebo k provedení důkazů nových (č. 57/1984 Sb. rozh. tr., SR 93/1997).⁸⁹

Jestliže soud prvního stupně postupoval při hodnocení důkazů důsledně podle § 2 odst. 6 trestního řádu, tzn. že je hodnotil podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu a učinil logicky odůvodněná skutková zjištění, nemůže odvolací soud podle § 258 odst. 1 písm. b) trestního řádu napadený rozsudek zrušit jen proto, že sám na základě svého přesvědčení hodnotí tytéž důkazy s jiným v úvahu přicházejícím výsledkem. V takovém případě totiž nelze napadenému rozsudku vytknout žádnou vadu ve smyslu uvedeného ustanovení (č. 53/1992 Sb. rozh. tr., SR 93/1997).

Zvláštnosti hodnocení důkazů provedených před odvolacím soudem v případech, kdy mění nebo doplňuje skutková zjištění oproti napadenému rozsudku, jsou vymezeny v § 263 odst. 7 trestního řádu. Podle něj může odvolací soud z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění přihlížet právě jen k těm důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před ním. Tyto důkazy však musí hodnotit v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Tyto důkazy není povinen opakovat; v takovém případě je však odvolací soud vázán jejich hodnocením soudem prvního stupně.

Pokud by odvolací soud chtěl důkazy provedené v hlavním líčení hodnotit rozdílně od soudu prvního stupně, pak by musel tyto důkazy ve veřejném zasedání sám znovu provést. Pouze v takovém případě je oprávněn odchýlit se od hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně.

V komentáři⁹⁰ se uvádí, že vázanost odvolacího soudu hodnocením důkazů provedeným soudem prvního stupně v napadeném rozsudku se neuplatní ve dvou směrech:

⁸⁸ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 19.

⁸⁹ Srov. též Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 133 a násl.

⁹⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář, II. díl. 4. vydání. Praha, C. H. Beck 2002, str. 1622.

- 1) tam, kde odvolací soud originálně provede důkazy před soudem prvního stupně dosud neprovedené (podobně provedou-li důkazy strany před odvolacím soudem), a
- 2) tam, kde odvolací soud znovu provede důkazy předtím již provedené v hlavním líčení před soudem prvního stupně.

Zatímco v pořadí s druhým názorem lze souhlasit, s prvním již souhlasit podle mého názoru bezvýhradně nelze. Pokud soud prvního stupně provedl dokazování a v napadeném rozsudku tyto důkazy hodnotil, nemůže podle mého názoru odvolací soud, byť dokazování doplnil, vytrhnout z kontextu důkazy jím neprovedené a hodnotit je jinak než soud prvního stupně v návaznosti na dokazování provedené ve veřejném zasedání. V případě, že by odvolací soud chtěl důkazy soudem prvního stupně hodnotit rozdílně, nezbude mu nic jiného, než tyto důkazy provést znovu – teprve pak je může hodnotit rozdílně od soudu nalézacího (srov. § 263 odst. 7 trestního řádu).

Lze tedy uzavřít, že zákon při zjišťování skutkového stavu a hodnocení důkazů vychází z požadavku provázání činnosti soudů obou stupňů, přičemž umožňuje odlišné hodnocení provedených důkazů odvolacím soudem oproti tomu, jak důkazy hodnotil soud prvního stupně.

Povinnost odvolacího soudu opřít změny ve skutkových zjištěních jen o důkazy, které byly provedeny, ať už stranami nebo jím samotným, ve veřejném zasedání před odvolacím soudem, je projevem zásady bezprostřednosti. Tato povinnost vychází ze skutečnosti, že důkazy nejlépe zhodnotí ten, kdo měl nejbližší a nezprostředkovaný dojem z jejich provádění.

Z výše uvedeného je zřejmé, že tyto důkazy odvolací soud nehodnotí izolovaně, ale že je povinen navázat při jejich hodnocení na hodnocení důkazů provedených soudem prvního stupně. Skutková zjištění soudu prvního stupně a soudu odvolacího nemohou být od sebe odtržena. Odvolací soud je v zásadě vázán hodnocením důkazů provedených v hlavním líčení soudem prvního stupně. Jeho vázanost tímto jejich hodnocením v napadeném rozsudku je prolomena, jak je výše uvedeno, ve dvou směrech.

3. 10. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů (§ 2 odst. 7 trestního řádu)

Smyslem této zásady je posílení výchovného působení trestního řízení, předcházení a zamezování trestné činnosti (srov. § 2 odst. 7 trestního řádu). Z toho vyplývá, že spolupráce orgánů činných v trestním řízení se zájmovými sdruženími občanů se soustřeďuje zejména do stadií řízení, která předcházejí vydání pravomocného rozhodnutí a do řízení vykonávacího.

Účast zájmových sdružení občanů na trestním řízení se v posledních letech v praxi vyskytuje jen velice zřídka, takže některá ustanovení trestního řádu jsou prakticky mrtvá. Při novelizaci trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. byl rozsah spolupráce se zájmovými sdruženími občanů zúžen, což lze pravděpodobně přičíst tomu, že tento institut byl za minulého totalitního režimu zkompromitován

ideologickou frazeologií a formalismem při jeho realizaci. Pipek⁹¹ uvedenou zásadu (hoví o zásadě spolupráce se společenskými organizacemi) charakterizuje jako typickou pro socialistické trestní řízení (na rozdíl od „buržoazního práva“, kterému je neznámá) v duchu postupného programového odumírání funkcí státu.

V teoretických diskusích se proto občas vyskytuje názor, že jde o relikv minulé, který ve změnách společenských poměrů nemá opodstatnění. Někteří autoři tento názor považují přinejmenším za sporný. Za zmínku stojí i to, že např. polský zákonodárce ponechal institut „společenského zástupce“ i v novém trestním řádu z roku 1997.

V odvolacím řízení se prakticky se spoluprací se zájmovými sdruženími občanů nesetkáme, v ostatních fázích trestního řízení, zejména ve vykonávacím řízení, se vyskytují, ale v minimální míře.

V řízení ve věcech mladistvých je tato zásada rozšířena a nevztahuje se jen na spolupráci se zájmovými sdruženími občanů, ale i na spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a dále osobami realizujícími probační programy (srov. § 3 odst. 4, § 41 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).⁹² Na rozdíl od obecné úpravy trestního řízení je oprávněn ve prospěch mladistvého podávat opravné prostředky rovněž i příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, přičemž opravný prostředek může podat i proti vůli mladistvého a lhůta k podání opravného prostředku mu běží samostatně.

3. 11. Zásada obžalovací (§ 2 odst. 8 trestního řádu)

Obžalovací zásada odděluje nejvýznamnější procesní funkce a svěřuje výkon každé z nich zvláštnímu subjektu: obžalobu státnímu zástupci, obhajobu obviněnému a jeho obhájci, rozhodnutí o obžalobě soudu. Uvedené rozdělení funkcí zajišťuje nejen aktivní účast žalobce i obžalovaného (a jeho obhájce) při vyhledávání a zjišťování skutečností podstatných pro rozhodnutí, ale i vzájemnou prověrku práce policie, státního zástupce a soudu.⁹³

Rozdělení procesních funkcí znamená vytvoření sporného řízení, kde obhajoba a obžaloba tvoří procesní strany a procesním úkolem soudu, který řízení vede, je rozhodnout. Strany mají možnost využívat výhod sporného řízení. Mezi tyto výhody patří mimo jiné i právo podávat opravné prostředky. Byl to právě obžalovací proces se svou kontradiktorní povahou, který umožnil díky existenci stran, aby tyto mohly využívat řízení, jehož posláním je prověřovat správnost rozhodnutí. To je rozdíl od inkvizičního procesu, kde bylo možno podávat opravné prostředky v důsledku neexistence stran pouze ve služebním pořádku, bez iniciativy rozsudkem dotčené osoby.⁹⁴

⁹¹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. I. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 59.

⁹² K formám spolupráce srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 160 až 161.

⁹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 340.

⁹⁴ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 65.

Tento projev obžalovací zásady v podobě kontradiktornosti je charakteristický i pro stádium odvolacího řízení. I toto řízení je řízením sporným. Strany mají možnost se vyjadřovat k podanému opravnému prostředku, odporovat druhé straně, popř. navrhnout a předkládat důkazy, zkrátka i nadále zastávat svou pozici v procesu.

Opravné řízení má ve vztahu k obžalovací zásadě dvojí funkci, neboť na jedné straně je pokračováním řízení, které se konalo na podkladě obžaloby před orgánem činným v prvním stupni, a zároveň je řízením přezkumným ve vztahu k tomu řízení, z kterého vzešlo napadené rozhodnutí.⁹⁵

O tom, zda i v odvolacím řízení platí zásada obžalovací (princip akuziční) či nikoli, byly v minulosti pochybnosti.⁹⁶ Názory popírající existenci obžalovací zásady v odvolacím řízení pramenily z tvrzení, že v kasačním řízení nemá veřejný žalobce postavení strany, že tam tedy není žalobcem.⁹⁷ Podle Rachunova je při řešení otázky nutné vycházet z úkolu, který stojí před veřejným žalobcem v opravném řízení. Tím úkolem je podle něho ne zastupovat obžalobu, ale prověrka zákonnosti a odůvodněnosti rozsudku. Žalobci nemůže být podle něj uložena povinnost dozírat na zákonnost a odůvodněnost již vydaného rozsudku. U soudu druhého stupně zastupuje protest nebo dává vyjádření k opravnému prostředku obžalovaného či jiné strany trestního řízení nadřízený státní zástupce, tedy osoba, která nevykonávala dozor nad přípravným řízením a neprosazovala obžalobu, nezastupovala obžalobu v první instanci.

Některé názory, vycházející z tvrzení, že veřejný žalobce, který se účastní projednání věci v kasační instanci, není stranou, na rozdíl od veřejného žalobce, který je činný v první instanci, existenci obžalovací zásady v opravném řízení uznávají.⁹⁸ Takové stanovisko však není zcela důsledné, neboť jestliže v opravném řízení na jedné straně chybí žalobce, pak na druhé straně by důsledný závěr byl takový, že zásada obžalovací v něm nemá místa. Není-li totiž v tomto řízení nikdo, kdo by prosazoval obžalobu, zastupoval ji, pak se nedá hovořit o „soupeření“. K soupeření není důvodu, obviněný nemá totiž s kým soupeřit.⁹⁹

Dnes je již všeobecně přijímán názor, že státní zástupce má v našem odvolacím řízení postavení žalobce, že i v odvolacím řízení zastupuje podanou obžalobu a tudíž že se i v odvolacím řízení plně uplatňuje obžalovací zásada se všemi jejími charakteristickými rysy, které platí v hlavním

⁹⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck 1999, str. 515.

⁹⁶ Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1964, str. 203 a násl.

⁹⁷ Rachunov – dílo citov. v pozn. 1 na str. 171 v díle Růžka: Obžalovací zásada (srov. pozn. 7 na str. 203)

⁹⁸ srov. pozn. 10 na str. 204 Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1964; též Strogovič, Ugolovnoje presledovanie v sovětskom ugolovnom processe. Moskva 1951, str. 182 a násl.

⁹⁹ Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1964, str. 205.

ličení.¹⁰⁰ Jednak to lze dovodit z Ústavy samotné, když podle čl. 80 věta před středníkem státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu, jednak z jednotlivých ustanovení trestního řádu.

Tento názor je tím zřetelnější, když si uvědomíme, že odvolací soud se stejně jako soud prvního stupně může zabývat jen tím skutkem, který je předmětem obžaloby. Tam, kde státní zástupce prosazuje přísnější postižení obžalovaného, je snad obviňující směr jeho činnosti zcela jasný - tím, že státní zástupce podává odvolání proti rozsudku a účastní se veřejného zasedání o něm, domáhá se správného rozhodnutí o obžalobě.

Pochybnost by mohla vzniknout v případě, kdy státní zástupce vystupuje ve prospěch obžalovaného. Ovšem i když státní zástupce sám odvolání nepodal, tím, že zaujímá stanovisko k odvolání podaném jinou osobou, činí totéž - prosazuje správné vyřízení obžaloby. Skutečnost, že státní zástupce může vystupovat ve prospěch obžalovaného, je rovněž výkonem žalobní funkce a takový postup je s ní zcela v souladu. Proto není důvodu, proč by i v tomto případě neměl být považován za žalobce.¹⁰¹

3. 12. Zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 trestního řádu)

Tato zásada, v ústavní rovině vyjádřená především v čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, v mezinárodněprávních dokumentech zejm. v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i v čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických a v trestním řádu zakotvená v § 2 odst. 10 je spojována s jednáním před soudy a je koncipována tak, že z ní zákon připouští výjimky. Nicméně rozsudek musí být vyhlášen bezvýjimečně vždy veřejně.

Tato zásada se významně uplatňuje i v soudním řízení o odvolání, které se zásadně projednává ve veřejném zasedání, které je pravidelnou formou řízení odvolacího soudu o odvolání. Neveřejné zasedání se připouští fakultativně (srov. § 263 odst. 1 trestního řádu), účelem zde bude zjednodušení a urychlení řízení.

Možnost předsedy senátu odvolacího soudu nařídit o odvolání neveřejné zasedání je ovšem omezená. Pravidlem bude vyřízení odvolání ve veřejném zasedání. Omezení rozhodování v neveřejném zasedání vychází z principu, že v této zjednodušené formě, tj. bez možnosti účasti stran při řízení, nelze odvolání zamítnout z věcných důvodů (§ 256 trestního řádu) a že odvolací soud sám nemůže svým rozhodnutím napadený rozsudek změnit tak, že by obžalovaného zprostil obžaloby nebo že by sám obžalovaného uznal vinným, popř. mu uložil sám trest.

Neveřejné zasedání by se mělo odehrávat pouze na podkladě písemného materiálu. Podle Solnaře¹⁰² je přezkoumání skutkového stavu v neveřejném zasedání možné zejména z důvodů

¹⁰⁰ K charakteristickým rysům obžalovací zásady srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2003, str. 141 a násl.

¹⁰¹ Růžek, A.: Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1964, str. 206.

¹⁰² Solnař, V.: Učebnice trestního řízení. Melantrich. Praha 1946, str. 168.

praktikability než neveřejnosti a písemnosti řízení. Hledisko praktikability se uplatní i v tom směru, že soud může věc vyřídit v neveřejném zasedání i jen zčásti a zbytek vyhradit veřejnému zasedání. Tak například odvolací soud může zamítnout opožděné odvolání některé z oprávněných osob nebo odmítnout odvolání některé z osob pro nesplnění náležitostí odvolání a zbytek odkázat do veřejného zasedání. Takový postup, který plně koresponduje se zásadou rychlosti procesu, bude namísto, i když jde, jak je výše uvedeno, o postup fakultativní.

Neveřejné zasedání bude nařízeno zejména tehdy, je-li třeba odvolání zamítnout nebo odmítnout z formálních důvodů nebo lze-li vůbec rozhodnout na podkladě spisů bez ústního jednání a provádění důkazů. Neveřejné zasedání předseda senátu nařídí jen tehdy, má-li za to, že bude možné učinit některé z rozhodnutí uvedených v § 253, § 255, § 257 a také podle § 258 odst. 1 trestního řádu, to však jen za předpokladu, že je zřejmé, že vadu uvedenou v tomto ustanovení nelze odstranit ve veřejném zasedání.

Zásada veřejnosti platí pro hlavní líčení a veřejné zasedání (§ 199, § 200 odst. 2, § 236 a § 238 trestního řádu). Veřejnost (laická i odborná), tzn. další osoby kromě účastníků trestního řízení, se může seznamovat s výsledky trestního řízení i prostřednictvím institutu „poskytování informací o trestním řízení“ (§ 8a trestního řádu), který rozšiřuje obsah této zásady nad rámec fyzické účasti u soudního jednání. I pro tento institut platí některé výjimky, tzn. důvody, pro které orgány činné v trestním řízení poskytnutí informací odepřou.

V této souvislosti je třeba poukázat zejména na skutečnost, že až do 31. 12. 2003 nebyl žádný rozdíl mezi přístupem veřejnosti k informacím o osobách trestně stíhaných mladistvých a o řízení vedených proti nim na jedné straně a k informacím o dospělých trestně stíhaných osobách a o trestních řízeních vedených proti nim na straně druhé. Ve vztahu k oběma těmto typům řízení platila obecná právní úprava obsažená zejména v § 8a trestního řádu a § 6 zákona číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, která dávala jednoznačně přednost právu na informace a na svobodu projevu před právem na ochranu osobních údajů a soukromí. Tato právní úprava platí i nadále beze změny pro trestní věci dospělých obviněných. Oproti tomu v trestních věcech mladistvých se od 1. 1. 2004 uplatňuje zcela odlišný právní režim, který dává jednoznačně přednost ochraně soukromí a osobních údajů obviněných před právem na informace o nich. V řízení ve věcech mladistvých je tak zásada veřejnosti výrazně modifikována zásadou ochrany soukromí mladistvého, o které je pojednáno v souvislosti se zásadou presumpce nevinny (srov. kapitolu 3. 2.). Důsledkem je, že v řízení e věcech mladistvých jsou výrazně rozšířeny výjimky ze zásady veřejnosti.¹⁰³ Z hlediska řízení o odvolání je důležité, že veřejné zasedání o odvolání je na rozdíl od obecné právní úpravy zásadně neveřejné. Zákon připouští omezenou účast v zákoně vyjmenovaných osob, přičemž umožňuje mladistvému navrhnout konání veřejného zasedání veřejně (srov. § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech

¹⁰³ K výjimkám ze zásady veřejnosti v řízení ve věcech mladistvých srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 145 až 146.

mládeže). Uvedená úprava je zcela ústavně konformní, jak potvrdil Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 28/04 z 8. 11. 2005 (srov. výklad v kapitole 3. 2.).

3. 13. Zásada ústnosti (§ 2 odst. 11 trestního řádu) a bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 trestního řádu)

Obě zásady bývají vykládány společně, protože se vzájemně podmiňují při realizaci požadavků, které na soudní řízení kladou (zásada ústnosti je navíc důležitou zárukou zásady veřejnosti); obě zásady se uplatňují především v řízení před soudem. Takovým řízením je i řízení o opravném prostředku, kde se tyto zásady uskutečňují, pochopitelně v mezích vymezených trestním řádem. Protože je to hlavní líčení, které je jádrem trestního řízení a v němž se v co nejširší míře uplatňují základní zásady trestního řízení, je zřejmé, že oproti hlavnímu líčení je uplatnění těchto zásad v opravném řízení omezené.

Zásada ústnosti vyjadřuje požadavek, aby jednání před soudem bylo ústní (soud ústně jednáni řídí, rozhoduje na základě ústních přednesů stran a ústně provedených důkazů).

Zásada bezprostřednosti se vyjadřuje ve dvou požadavcích: soud má rozhodovat na základě důkazů před ním provedených a přitom čerpat z pramene, pokud možno nejbližšího zjišťované skutečnosti.

Rozhodující při uplatnění těchto zásad v opravném řízení je, protože se jedná o zásady platné pro dokazování, zda se v opravném řízení přípouští vlastní dokazování soudu rozhodujícího o opravném prostředku či nikoliv. O uplatnění zásady ústnosti a bezprostřednosti v odvolacím řízení, resp. v opravném řízení vůbec, je možno uvažovat jen v rozsahu, v jakém se v opravném řízení uplatní prvky apelačního principu, neboť tento princip vytváří předpoklady pro uplatnění uvedených zásad.

Proto se s účinností od 1. 1. 2002 se obě zmiňované zásady, oproti stavu předcházejícímu, uplatňují v odvolacím řízení v mnohem širší podobě v důsledku toho, že provádění dokazování v odvolacím řízení již není výjimkou, ale spíše pravidlem. Podle § 263 odst. 6 trestního řádu odvolací soud provede důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání. Tyto důkazy neprovede jen v případě, že by šlo o rozsáhlé a obtížné proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

Z uvedeného ustanovení vyplývá, jak již bylo několikrát zdůrazněno, že současné odvolací řízení je založeno převážně na apelačním principu doplněném prvky kasace. Apelační systém vytváří podmínky pro širší uplatnění zásady ústnosti a bezprostřednosti v mnohem širším rozsahu, než systém kasační, ve kterém se důkazy před odvolacím soudem prováděly jen výjimečně tak, že odvolací soud mohl řízení doplnit důkazy jen nezbytnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout (srov. § 263 odst. 6 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001).

Zásada ústnosti spočívá v tom, že soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran. Ve veřejném zasedání konaném o odvolání se zásada ústnosti uplatní, neboť soud řídí veřejné zasedání ústně, má ústní styk se stranami a ostatními účastníky procesu, ústně

vyhlašuje rozsudek i jiná rozhodnutí jím učiněná. Obžalovaný, svědci a znalci, pokud jsou slyšeni, zásadně vypovídají ve veřejném zasedání ústně.

U odvolání jako jediného opravného prostředku platí omezení v provádění důkazů čtením protokolu o výpovědi svědka nebo znalce (§ 211 trestního řádu ve spojení s § 235 odst. 2 trestního řádu). Pouze za podmínek vymezených v § 211 trestního řádu je možné číst ve veřejném zasedání konaném k projednání podaného odvolání protokoly o výpovědích svědků a znalců. V praxi by se nemělo stávat, aby se odvolací soud, jenž považuje skutková zjištění soudu prvního stupně za neúplná nebo nepřesná a chce je doplnit nebo upřesnit, omezil na doplnění dokazování pouhým přečtením protokolů o výpovědích vybraných svědků, zpravidla těch klíčových, aniž by získal bezprostřední poznatky o tom, jakým způsobem líčí rozhodující skutkové okolnosti. Přesto se právě to v praxi vyskytuje.¹⁰⁴

Takovou praxi paušálního čtení protokolů o výpovědích svědků však lze nepochybně považovat za odporující zákonu. Odvolací soud totiž v uvedených případech nečiní nic jiného, než že přehodnocuje skutkové závěry soudu prvního stupně na základě obsahu spisu, z něhož část přečte, aniž dbá zásad ústnosti a bezprostřednosti.¹⁰⁵

Důkaz listinami ve veřejném zasedání se provádí tak, že se listiny přečtou. To souvisí i se zásadou veřejnosti, neboť veřejný proces, aby mohl splnit svůj účel, musí být proveden v ústní formě.

Ustanovení § 243 trestního řádu o neveřejném zasedání nedovoluje ústní provádění výslechu svědků a znalců. Nutno však upozornit, že i v neveřejném zasedání se protokoly i jiné písemnosti čtou a rozhodnutí se vždy vyhlásí.

Současná úprava odvolacího řízení založená převážně na apelačním principu vytváří širší prostor pro uplatnění *zásady bezprostřednosti*, než tomu bylo do 31. 12. 2001. Je třeba si ovšem uvědomit, že stejně tak jako není možné „dvakrát vstoupit do stejné řeky“, nelze ani opakováním hlavního líčení v odvolacím řízení dosáhnout stejného dojmu i výsledků jako v hlavním líčení u soudu prvního stupně, na což již upozorňoval Rulf, který zdůrazňoval, že opakování důkazů není nikdy tím samým dokazováním a je nezpůsobilé vyvolat u vyššího soudu tentýž dojem jako u soudu nižšího. K tomu pak uvádí Storch, že bezprostřednost je nepřezkoumatelná a z hlediska zásady bezprostřednosti, ústnosti a volného hodnocení důkazů vyhovuje pouze formální opravný prostředek dovolující přezkoumání jen po právní stránce na podkladě skutkového stavu, který byl zjištěn v původním řízení. I když je dnes tento ryze formální přístup v moderní teorii západních demokracií překonán, přesto upozorňuje na okolnost omezeného rozsahu přezkoumávání skutkových zjištění soudu prvního stupně odvolacím soudem, který by si měl být této skutečnosti vědom a postupovat s přihlédnutím k zásadám bezprostřednosti a ústnosti, které se projevují v rozhodující míře v hlavním

¹⁰⁴ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 17 – 18.

¹⁰⁵ Nesprávnost takového postupu potvrzuje např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2001, sp. zn. 4 Tz 184/2001, publikovaný pod č. T 281 ve svazku 11 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck.

líčení u soudu prvního stupně a které zároveň omezují možnosti a rozsah přezkoumání skutkových zjištění v rámci odvolacího řízení.¹⁰⁶

V dnešním typu odvolacího řízení se zásada bezprostřednosti uplatňuje ve třech směrech, a to tak, že

- a) odvolací soud rozhodující o odvolání rozhoduje na základě totožného skutkového zjištění jako soud prvního stupně, který ho získal při plném uplatnění zásady bezprostřednosti (srov. § 259 odst. 3 trestního řádu první část věty);
- b) odvolací soud rozhodující o odvolání může rozhodnout i na podkladě skutkového stavu, který byl na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn (§ 259 odst. 3 trestního řádu).¹⁰⁷

Odvolací soud se může odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně jen tehdy, jestliže v odvolacím řízení buď provedl znovu některé (nikoliv tedy všechny) pro skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení, nebo provedl důkazy, které v hlavním líčení provedeny nebyly.

Co se týče rozsahu dokazování, je odvolací soud omezen na provedení důkazů potřebných pro rozhodnutí o odvolání s tím, že nesmí jít o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně (srov. § 263 odst. 6 trestního řádu);

- c) v případě zjištění pochybení odvolací soud napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, pokud nelze zjištěnou vadu odstranit ve veřejném zasedání, zejména jsou-li skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování (srov. § 259 odst. 1 trestního řádu, z jehož znění lze dovodit prvky kasace, kterými je doplněno apelační odvolací řízení).

V řízení po vrácení věci soudu prvního stupně se již zásada bezprostřednosti opět uplatní v plné míře. Soud prvního stupně, vázán právním názorem odvolacího soudu, řízení doplní a znovu rozhodne. V případě, že bude opětovně podáno odvolání, může odvolací soud již, pokud soud prvního stupně učinil na základě dokazování úplná skutková zjištění, rozhodnout na podkladě totožného skutkového zjištění jako soud prvního stupně.

---

¹⁰⁶ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999, str. 272 a díla uvedená v poznámkách 401 a 402

¹⁰⁷ Na rozdíl od úpravy odvolacího řízení účinného do 31. 12. 2001, kdy odvolací soud mohl ve věci sám rozhodnout jen tehdy, bylo-li možno nové rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě důkazy provedenými před odvolacím soudem doplněn (srov. § 259 odst. 3 trestního řádu účinného do 31. 12. 2001), přičemž rozsah dokazování před odvolacím soudem byl výrazně omezen (srov. § 263 odst. 6 trestního řádu účinného do 31. 12. 2001).

3. 14. Zásada zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13, 14 trestního řádu)

Smyslem této základní zásady je zaručit plnou ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se řízení vede tak, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které tuto osobu viny zbavují, nebo ji zmírňují (srov. § 2 odst. 13 trestního řádu).

V literatuře¹⁰⁸ je právo na obhajobu chápáno v širokém slova smyslu jako právo sestávající ze tří základních komponent:

První je tzv. obhajoba materiální (osobní) ve smyslu práva obviněného hájit se sám prostředky a způsobem podle vlastního rozhodnutí (v tomto smyslu se právem na obhajobu rozumí i právo opravný prostředek nepodat),

druhá je tzv. obhajoba formální a spočívá v právu mít obhájce, tedy osobu práva znalou, a v možnosti radit se s ním o způsobu obhajoby,

třetí složku práva na obhajobu představuje právo obviněného žádat, aby všechny orgány činné v trestním řízení postupovaly v souladu se svými právy a povinnostmi a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí, objasňovaly stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch obviněného a prováděly v tomto směru důkazy i bez návrhu stran, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem (včetně řízení opravného).

Někdy jsou v literatuře komponenty práva na obhajobu uvedené v pořadí na prvním a třetím místě označovány jako *obhajoba materiální* oproti *obhajobě formální*, tedy právu mít obhájce.¹⁰⁹

Jednou ze základních součástí práva na obhajobu je i právo osoby, proti níž se řízení vede, podávat opravné prostředky, pokud má zato, že rozhodnutí je nesprávné (vadné) či nespravedlivé, nebo že se rozhodující orgán dopustil chyby v řízení takového rozhodnutí předcházejícím. Tato možnost dává v systému trestního řízení další příležitost „uvážít možnost jiné interpretace faktů – a tedy i důvodnost opravného řízení“.¹¹⁰

Novela trestního řádu provedená zákonem číslo 265/2001 Sb., která výrazně změnila odvolací řízení, neznamená pouze zásah do uplatnění zásad oficiality a dispoziční, ale významně mění uplatnění práva na obhajobu, uznáváme-li, že právo podat odvolání je i významným komponentem celého komplexu práva na obhajobu.¹¹¹ Tímto právem je zajisté i právo disponovat s odvolacím právem, tedy odvolání (ne)podat, práva odvolání se vzdát či již podané odvolání vzít zpět.

Již v úvodu práce uvádím, že právo obžalovaného, který byl uznán vinným, na přezkoumání výroku o vině a trestu soudem vyššího stupně, je dnes pokládáno za součást fundamentálních lidských práv, zakotvených i v mezinárodních dohodách (srov. čl. 2 sedmého dodatkového protokolu

¹⁰⁸ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 152 – 154; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 64 – 65.

¹⁰⁹ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. Linde Praha 1999, str. 98 – 99.

¹¹⁰ Císařová, D.: Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae, Juridica Monographia č. XXII/1975, Praha 1975, str. 23.

¹¹¹ Pipek, J.: Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie č. 11 až 12/2001, str. 98 - 99.

k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a čl. 14 odst. 5 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech). V naší právní úpravě opravného řízení tato zásada, kterou polský procesualista Waltoś¹¹² nazývá zásadou kontroly a řadí ji mezi zásady trestního řízení, je plně respektována (a pokládána za tak samozřejmou, že nebývá ani výslovně zmiňována), resp. jde nad její rámec, neboť právo obžalovaného není omezeno pouze na možnost napadat odsuzující rozsudek toliko ve výroku o vině a trestu, ale ve všech výrocích, které se jej přímo dotýkají (obžalovaný může napadnout i výrok o náhradě škody, a to buď samostatně nebo ve spojení s ostatními výroky). Česká úprava jde ještě dále, neboť umožňuje obžalovanému napadat i výrok zprošťujícího rozsudku, ovšem pouze za podmínky, že může dosáhnout pro sebe mírnějšího důvodu zproštění; obžalovaný může též napadat výrok o ochranném opatření, který může být i součástí zprošťujícího rozsudku.

Právní úprava odvolacího řízení není od 1. 1. 2002 vybudována na revizním principu znamenajícím povinné přezkoumávání všech výroků napadeného rozhodnutí a předcházejícího řízení bez ohledu na vytýkané vady; odvolací soud přezkoumává zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků rozsudku, proti nimž bylo podáno odvolání, jakož i správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vytýkaných vad (§ 254 odst. 1 trestního řádu). Zákonodárce ovšem umožnil i poměrně široký přesah vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, který může znamenat až revizní přezkum (srov. § 254 trestního řádu a výklad v kapitole 4. 2.). Ovšem i po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. je v § 261 zakotven institut beneficium cohaesionis, který, jako součást práva obviněného na obhajobu, je projevem zásady officiality (k beneficium cohaesionis srov. kapitolu 4. 5.).

V právní úpravě odvolání do 31. 12. 2001 aplikovaný revizní princip bylo možno z hlediska odvolání podaného ve prospěch obviněného podřadit pod tu složku práva na obhajobu, kterou označujeme, stejně jako princip beneficium cohaesionis, jako materiální právo na obhajobu, resp. jako komponentu práva na obhajobu uvedenou na třetím místě výše, a které jinak podléhá principu officiality.

Nová úprava respektující dispoziční povahu opravného prostředku přesouvá právo podat odvolání do té složky práva na obhajobu, která bývá označována jako právo obviněného na osobní obhajobu. S ohledem na další rozvinutí požadavku § 249 odst. 1 trestního řádu v § 251 odst. 2 trestního řádu a důsledky uvedené v § 253 odst. 3 trestního řádu, spočívající v odmítnutí odvolání, které nespĺňuje náležitosti jeho obsahu, je nutno předpokládat další posun práva osobní obhajoby do obhajoby formální cestou obhájce. Těžiště materiálního práva obhajoby se potom přesouvá, a nutno se v této souvislosti ptát, zda se všemi důsledky, do poučovací povinnosti soudu podle § 249 odst. 1 a § 251 odst. 2 trestního řádu a jeho činnosti podle posledně uvedeného ustanovení (ustanovení obhájce za účelem odůvodnění odvolání, popřípadě i obhajování v odvolacím řízení).

---

¹¹² Waltoś, S.: Proces karny. Narys systemu. 4 vydání. Varšava: Wyd. Praw, 1998, str. 317 a násl.

V této souvislosti je nutno poukázat na to, jak to již učinil i Mandák¹¹³, že se jedná o lex imperfecta, který dává soudu velký prostor pro volné uvážení, zda povaha projednávané věci si vyžaduje ustanovení obhájce, když úvaha o „povaze věci“ ponechává zcela stranou konkrétní individuální způsobilost obviněného naplnit požadavky zákona při podání odvolání.

Všechny tři výše uvedené složky práva na obhajobu existují vedle sebe a tvoří podstatu trestněprocesní zásady zajištění práva na obhajobu.

Jako součást zásady zajištění práva na obhajobu je v teorii chápáno i právo obviněného na používání mateřského jazyka (srov. § 2 odst. 14 trestního řádu). Dosah § 2 odst. 14 trestního řádu je širší než obdobná ustanovení zakotvená v mezinárodněprávních dokumentech, neboť toto právo podle citovaného ustanovení náleží nejen obviněnému, ale každému, tj. například poškozenému, zúčastněné osobě, svědkovi apod. Podle čl. 14 odst. 3 písm. f) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, stejně jako čl. 6 odst. 3 písm. e) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka minimálním právem náležejícím obviněnému. Nepřibrání tlumočnicka k jednání je zkrácením práva na obhajobu.

Povinností orgánů činných v trestním řízení je vyhovět požadavku na pomoc tlumočnicka i tehdy, jestliže osoba požadující pomoc, aby mohla používat svého mateřského jazyka, tento požadavek uplatní až v průběhu řízení (např. v řízení před odvolacím soudem), ačkoliv v předchozích fázích řízení takovou pomoc nežádala, ač o tom byla řádně poučena a orgánům činným v trestním řízení bylo zřejmé, že tato osoba je schopna komunikovat v českém jazyce (srov. č. 30/2002 Sb. rozh. tr.).

---

¹¹³ Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie č. 6 až 7/2000, str. 60.

Kapitola 4.

Uplatnění specifických „principů“ v odvolacím řízení

Specifickými „principy“ opravného řízení rozumíme pravidla, na nichž je vytvořena konstrukce řízení o opravných prostředcích, jež tvoří zvláštní stadium trestního řízení, a to v návaznosti na charakter celého trestního řízení.

Nejde však ani tak o principy, ale spíše o určité historicky se vyvinuvší postupy, které se ukázaly být při naplňování poslání opravného řízení a při současném zabezpečení uplatnění základních zásad trestního řízení v tomto řízení nejvýhodnějšími z hlediska specifických úkolů opravného řízení a které se staly tomuto úseku trestního řízení imanentní.¹¹⁴

Jedná se o nosná pravidla, která charakterizují podstatu a cíle opravného řízení, přičemž mají na jedné straně obecný charakter, ale na straně druhé se uplatňují jen v řízení o opravných prostředcích. Z tohoto úhlu pohledu tato pravidla tvoří základ, na kterém spočívá řízení o opravných prostředcích. Bez jejich znalosti nelze pochopit právní úpravu opravného řízení. Jsou důležitou zárukou řádného zákonného procesu, neboť zajišťují efektivnost opravných prostředků, a tím přezkoumání zákonnosti celého trestního řízení nebo jeho přezkoumávané části.

Nejde však o nějaké pevné postupy bez možnosti odchylek, které by se musely uplatnit v každé úpravě. Vyznačují se určitou variabilitou. Například naše odvolací řízení bylo v jeho historickém vývoji ovládáno jak převažujícími prvky apelačními, tak kasačními; zatímco donedávna byl pro rozsah přezkumu napadeného rozhodnutí určující revizní princip, dnes se uplatňuje princip vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými vadami.

Rovněž i tyto specifické „principy“ opravného řízení, které se na rozdíl od základních zásad trestního řízení neovládají celé trestní řízení, ale uplatňují jen v jeho určité části – v řízení opravném, mají několikerý význam.

Není to jen význam poznávací, neboť tyto postupy nám pomáhají pochopit podstatu a smysl opravného řízení, ale tyto „principy“ mají též význam pro tvorbu práva, neboť na nich jsou, na základě jejich teoretického zhodnocení v trestním řádu, vybudovány jednotlivé opravné prostředky a řízení o nich. Lze říci, že žijeme v době permanentních novelizací trestněprávních i trestněprocesních předpisů, neboť oba kodexy byly od doby nabytí jejich účinnosti mnohokrát novelizovány. Jak je již výše uvedeno, novelou trestního řádu účinnou od 1. 1. 2002 byly nahrazeny dva významné principy, které po dlouhou dobu ovládaly naše odvolací řízení.

Význam uvedených principů se tímto však zásadně nevyčerpává, neboť jsou též důležitými interpretačními, a potažmo aplikačními pravidly, protože podle míry obecnosti svého uplatnění u konkrétních opravných prostředků, ať již řádných, nebo mimořádných, tvoří základ pro výklad a aplikaci jednotlivých ustanovení trestního řádu o opravných prostředcích a řízení o nich.

¹¹⁴ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 46.

4. 1. Principy způsobu vyřizování odvolání

Pokud jde o způsob vyřizování opravných prostředků proti rozsudku, lze v právní vědě trestního řízení najít používání dvou základních termínů: *apelace a kasace*. S těmito termíny se poprvé setkáváme vedle sebe jako s názvy různých opravných prostředků proti témuž rozhodnutí s různým vyhraněným posláním.¹¹⁵ Apelace a kasace byly vytvořeny původně během francouzské buržoazní revoluce jako opravné prostředky v rámci trojinstančního řízení. Proti rozsudku soudu prvního stupně musela být nejprve uplatněna apelace, o níž rozhodoval soud druhého stupně, a teprve proti tomuto druhostupňovému rozsudku směřovala kasace, o které rozhodoval soud třetího stupně.¹¹⁶

Význam obou termínů – apelace a kasace – spočívá hlavně v tom, že se v průběhu doby tato slova přeměnila v právní terminus technicus, který se vžil a jako taková jsou způsobilá velmi stručně a jasně vyjádřit určité velmi složité principy, k jejichž vyjádření by bylo třeba více či méně obšírného popisu. V tom je jejich neoddiskutovatelný význam pro právní teorii a praxi.

V literatuře se lze setkat i s tzv. *revizním principem*. V současné teorii trestního práva procesního se však tento termín používá jako označení pro rozsah přezkoumávání rozhodnutí a takto je i běžně chápán. Na tento termín lze však nazírat i jako na princip způsobu vyřizování opravného prostředku. Vzhledem k tomu však, že revizní princip (ve smyslu způsobu vyřizování opravného prostředku) je pouze dalším rozvinutím kasace při recepci francouzského trestního řízení, když kasace, která se zdála až příliš jednostranná, byla různým způsobem modifikována, aby se stala pružnější, lze souhlasit s Pipekem¹¹⁷, že není správné zavádět další název pro princip vyřizování opravného prostředku, kterým je revizní princip, když tento princip v podstatě není ničím jiným, než dalším rozvíjením kasačního principu, z něhož vyšel, pomocí prvků apelace. Protože zde je kasační princip různě, nejednotně, podle jednotlivých úprav doplňován prvky apelace, revize jako taková se v důsledku toho nikdy nevyhranila.

S ohledem na uvedené mám za to, že je možno velmi dobře vystačit jen se dvěma základními principy – *principem apelačním a principem kasačním*, neboť jen tyto v sobě obsahují rozdílnosti, jsou vyhraněné, a všechny ostatní řádné opravné prostředky jsou vybudované na jejich kombinaci či modifikaci.

Předmětem zájmu této práce jsou tedy pouze dva základní shora zmíněné terminologické pojmy, a to jako principy ovládající způsoby vyřizování opravného prostředku a nikoliv jako názvy opravných prostředků.¹¹⁸ Nelze totiž říci obecně a jednoznačně, co to je apelace a kasace jako název

¹¹⁵ Konkrétně to byl „Code d’Instruction criminale“ (CIC) z roku 1808, který se stal velkým vzorem pro kontinentální právní úpravy, z nichž některé platí dodnes.

¹¹⁶ Blíže srov. Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 31 a násl.

¹¹⁷ Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 42.

¹¹⁸ Pro termíny apelace a kasace bylo příznačné, že jejich použití jako názvu pro opravný prostředek bylo typické pro tehdy z pohledu socialistického práva buržoazní trestní řízení s dualismem opravných prostředků proti témuž

opravného prostředku, neboť to je úkolem zákonodárce; bude však možné říci, co je to apelační a kasační princip, systém.

Přesto se při vymezení zmíněných principů nelze vyhnout určitému zjednodušení, neboť nalezení nějakého „absolutního“ pojmu apelace a kasace není možné, když se formální obsah těchto termínů v průběhu doby a vývoje více či méně změnil a přizpůsoboval potřebám doby a v ní vládnoucí třídy, která mu vždy podle momentální potřeby vtiskla svým potřebám vlastní materiální obsah.

I přesto, že ani v určité době nemusí být zcela jednotný názor na tyto termíny ani v rámci určitého právního řádu¹¹⁹, lze obecně vymezit základní znaky obou principů. V „čisté“ či „ryzí“ podobě se uvedené principy v právních úpravách většinou nevyskytují. Způsob vyřizování byl a je v různých právních řádech upraven pochopitelně nejednotně, přičemž většina úprav, českou nevyjímaje, se uchyluje k řešením, které jsou kombinací jednotlivých možných principů s různými modifikacemi tak, aby to odpovídalo zájmům a potřebám těch, výrazem jejichž postavení a moci ve společnosti příslušná úprava je.¹²⁰

Velkou pozornost problematice apelace a kasace věnoval Pipek¹²¹, který hlavní kritéria pro rozlišení jednotlivých principů způsobů vyřizování řádných opravných prostředků v jejich ryzí, čisté podobě nalézá v odpovědích na pět otázek, a sice:

1. Jaké je poslání opravného prostředku, tedy zda je možno napadnout nedostatky ve skutkovém základu nebo/i nedostatky právní?
2. Kdo bude rozhodovat o opravném prostředku?
3. Co je obsahem přezkoumávání napadeného rozhodnutí, tedy zda je rozhodující orgán oprávněn zkoumat věc po stránce skutkové i právní?
4. Zda je rozhodující orgán oprávněn provádět vlastní dokazování?
5. Zda je rozhodující orgán oprávněn sám ve věci meritomě rozhodnout?

Pomocí odpovědí na výše položené otázky lze tedy charakterizovat jednotlivé principy způsobů vyřizování opravných prostředků.

---

rozhodnutí. Ze „socialistických“ právních úprav si jeden z těchto termínů udržel sovětský trestní řád – kasační žaloba, kasační protest – jako název pro řádný opravný prostředek proti rozsudku. K tomu srov. Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání, Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 30 a násl.

¹¹⁹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 43.

¹²⁰ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 29 a násl.

¹²¹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 33.

4. 1. 1. Charakteristika apelačního (odvolacího) principu

ad 1. Apelační princip¹²² je charakterizován možností napadat jak skutkové, tak i právní vady rozhodnutí. Opravný prostředek vybudovaný na apelačním principu je tak opravným prostředkem materiálním i formálním.

ad 2. Pravidlem je, že o podaném opravném prostředku rozhoduje jiný, zásadně vyšší soud, který je soudu, který napadené rozhodnutí vydal bezprostředně nadřízen. Pro apelační princip je tedy typické dvouinstanční řešení s devolutivním účinkem, a to v rámci buď dvouinstanční nebo trojinstanční soudní organizace. Nikdy se však v apelačním pořádku nerozhoduje ve třetí instanci.

Ze zmíněné devolutivnosti však nejsou vyloučeny výjimky.¹²³ Vzhledem k tomu, že názor vyššího nadřízeného soudu má vždy vyšší autoritu a patrně i fundovanost vedle další, sjednocovací funkce ve vztahu k podřízeným soudům, je z tohoto důvodu dáována přednost vertikálnímu řešení před řešením horizontálním. Z čistě teoretického hlediska nelze při odvolacím principu vyloučit ani autoremeduru.¹²⁴

ad 3. Apelace dovoluje přezkoumat rozhodnutí ve stejném rozsahu, v jakém se věci zabýval soud, který rozhodoval v první instanci. Oprávnění apelačního soudu zkoumat věc jak po stránce skutkové, tak i právní, nutně koresponduje možnost napadnout rozhodnutí pro chyby ve skutkovém základě i v porušení práva při aplikaci procesních i hmotných předpisů.

Apelační pořádek předepisuje a jsou pro něj charakteristické dvě tzv. skutkové instance. Řízení u apelačního soudu je vlastně „druhou první instancí“, neboť soudy obou stupňů (jak nalézací, tak apelační) mají oprávnění provádět vlastní nezávislé dokazování v plném rozsahu. Provádění dokazování v apelačním pořádku je tak *conditio sine qua non*, aby apelační soud mohl na podkladě opravného prostředku ve věci sám s konečnou platností řádně rozhodnout při zachování vlastní nezávislosti a s vyloučením rozhodnutí, které by bylo provedeno s vědomím nesprávně zjištěného skutkového stavu. Nemožnost vlastního dokazování by nutně proměnila apelaci z materiálního opravného prostředku na opravný prostředek formální, který by mohl zabezpečit maximálně formálně správné posouzení na základě zákona, ale už by nedovoil ani prověření základních skutečností pro aplikaci hmotného a často i procesního práva.

ad 4. Podle toho, zda jsou či nejsou při novém dokazování apelačním soudem připuštěny nové skutečnosti a nové důkazy (tzv. nova), se apelace rozlišuje na tzv. apelaci úplnou (nova se připouštějí) a tzv. apelaci neúplnou (nova se nepřipouštějí). Úplná apelace je pro trestní řízení typická, neúplná apelace představuje v trestním řízení velice řídký případ, avšak není zcela vyloučena.¹²⁵

¹²² Název „apelace“ pochází z latinského slova *apelare* – odvolat se, dovolávat se.

¹²³ Příkladem toho je původní úprava ve Francii těsně po buržoazní revoluci (ve druhé instanci rozhodoval jiný soud téhož druhu a stupně).

¹²⁴ Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. I. vydání. Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 34.

¹²⁵ V podstatě neúplnou apelací byla úprava podle rakouského trestního řádu z roku 1873 platná do roku 1948 v případě odvolání do rozhodnutí porotních soudů a sborových soudů první instance. K tomu srov. Pipek, J.:

ad 5. Logickým důsledkem možnosti provádět vlastní dokazování před apelačním soudem, který vlastně neznamená nic jiného, než oprávnění provést v zásadě totéž řízení jako soud první instance a který je jádrem apelace, je že apelační soud může sám ve věci s konečnou platností rozhodnout. Apelační soud může původní rozhodnutí soudu první instance změnit a nahradit je vlastním rozhodnutím – reformovat. Odkud se též apelační princip v teorii někdy nazývá principem reformativním.

Shrneme-li odpovědi na dané otázky, můžeme říci, že apelační princip představuje materiální i formální způsob přezkoumávání rozhodnutí v systému dvou skutkových instancí, jehož výsledkem je vlastní rozhodnutí soudu, který o oprávném prostředku rozhoduje. Opravné prostředky vybudované na tomto principu směřují proti chybám skutkovým i právním. Soud, který rozhoduje, znovu všestranně přezkoumá celou věc po stránce skutkové i právní, k čemuž mu slouží oprávnění nejen provádět důkazy již soudem první instance provedené, ale i důkazy nové. Devolutivní účinek je zde zásadou.

4. 1. 2. Charakteristika kasačního (zrušovacího) principu

ad 1. Kasační princip¹²⁶ je charakterizován možností napadat pouze právní vady rozhodnutí. V tomto smyslu je kasace opravným prostředkem omezeným, neboť kasační soud přezkoumává věc pouze po stránce právní (a nikoli též skutkové, jak je to typické pro apelaci). Kasace přichází v úvahu v případech, kdy soud, jehož rozhodnutí je napadáno, buď v rozhodnutí, nebo v řízení, které napadenému rozhodnutí předcházelo, porušil zákon, nebo jej nesprávně použil nebo nesprávně vyložil anebo nesprávně použil nebo vyložil hmotně právní předpis.

ad 2. O kasaci rozhoduje vždy výlučně vyšší, nadřízený soud, a to buď v systému dvou nebo tří instancí. Kasační soud rozhoduje buď jako soud druhé instance v případech, kdy se apelace vůbec nepřipouští – v takovém případě má obžalovaný právo pouze na jednu skutkovou instanci, nebo jako soud třetí instance tam, kde se kasace používá v dualismu opravných prostředků následně po apelaci – v takovém případě má obžalovaný právo na dvě skutkové instance .

ad 3. Opravný prostředek vybudovaný na kasačním principu je opravným prostředkem čistě formálním, neboť kasační soud je oprávněn věc zkoumat pouze po právní stránce, tedy zda bylo učiněno zadost formálním požadavkům procesního i hmotného zákona, zda byl zákon správně použit, vyložen. Je vyloučeno, aby kasační soud prověřoval odůvodněnost rozsudku z hlediska skutkových zjištění. Skutkový základ by měl být totiž pro kasační soud nedotknutelný. Protože však v některých případech nelze jednoznačně určit hranici mezi skutkovou a právní otázkou, dávají některé procesně právní a hmotně právní otázky kasačnímu soudu možnost, zabývat se skutkovým základem, ovšem

---

Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. I. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 35.

¹²⁶ Název „kasace“ pochází z francouzského slova casser – zrušit, anulovat.

pouze takto zprostředkovaně.¹²⁷ V českém trestním řízení je tento princip nyní používán i k odstraňování skutkových vad.¹²⁸

ad. 4. Kasační soud není skutkovou instancí, proto není oprávněn provádět vlastní dokazování za účelem zjištění nebo doplnění skutkového stavu věci. Kasační soud se při rozhodování opírá o skutkový základ, který je obsažen ve spisovém materiálu a je pro něj závazný. Uplatnění kasačního principu znamená zdůraznění zásady, že těžiště trestního procesu je v řízení před orgánem prvního stupně, kde se v nejširší míře uplatňují základní zásady trestního řízení a dochází k nejširšímu uplatnění výchovného a preventivního účinku trestního řízení. Přitom nezabývá oprávněné osoby možnosti podání nového opravného prostředku, jestliže s novým rozhodnutím vydaným v následujícím prvostupňovém řízení opět nesouhlasí. Tím je však řízení prodlužováno a takový postup, zejména když je prvostupňové rozhodnutí opakovaně zrušováno, je též v rozporu se zásadou hospodárnosti trestního řízení.

ad. 5. Kasační soud v případech, že neshledá žádné chyby, může napadené rozhodnutí maximálně potvrdit. V případech, kdy se podání opravného prostředku ukáže být důvodným, může kasační soud učinit pouze tzv. negativní rozhodnutí, tedy napadené rozhodnutí zrušit. Nikdy však nemůže učinit pozitivní rozhodnutí, tedy původní zrušené rozhodnutí nahradit rozhodnutím vlastním nebo původní napadené rozhodnutí nahradit rozhodnutím svým vlastním.

Shrneme-li odpovědi na dané otázky, můžeme říci, že kasační princip představuje formální způsob přezkoumávání rozhodnutí vždy s devolutivním účinkem v systému dvou nebo tří instancí, kdy instance, jejíž rozhodnutí je přezkoumáváno, je vždy instancí skutkovou a instance, která rozhodnutí přezkoumává je instancí právní. Výsledkem nikdy není vlastní rozhodnutí vyššího soudu, který v opravném prostředku rozhoduje. Nepotvrdí-li tento soud rozhodnutí nalézacího soudu, rozhodnutí v důsledku právních vad vždy zruší a tomuto soudu vrátí k novému projednání a rozhodnutí. Není oprávněn provádět ve věci vlastní dokazování a na jeho podkladě měnit skutkový základ obsažený v původním rozhodnutí, který je pro něj závazný a nedotknutelný.

4. 1. 3. Charakteristika tzv. typ smíšeného opravného prostředku

Jak je již výše uvedeno, v „čistě“ či „ryzí“ podobě se uvedené principy v právních úpravách většinou nevyskytují. Úprava odvolání v českém trestním právu není v tomto směru výjimkou. Nemá klasickou podobu „ryzího“, čistého opravného prostředku vybudovaného na jednom ze dvou principů – apelačního nebo kasačního – ale je typem tzv. smíšeného opravného prostředku, který vyšel z obou původních principů.

Způsob sloučení těchto prvků představuje záměr zákonodárce vytvořit opravný prostředek spojující přednosti kasace a apelace. Podle toho, který z principů v konkrétním případě převládá a

¹²⁷ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 37.

¹²⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck Praha 2002, str. 810.

zásadně určuje povahu opravného prostředku a který jej dotváří, můžeme hovořit o principu určujícím (ovládajícím) a principu modifikujícím (dotvářejícím, upravujícím).

Je přirozené, že opravné řízení se vyvíjí, že není ničím strnulým, jednou provždy daným. Zatímco vývojové tendence minulých let u nás směřovaly k silnějšímu prosazení kasačního principu při zúžení prostoru pro uplatnění apelačních prvků a se zdůrazněním těžiště soudního rozhodování u soudů první instance, tak současný trend, nastolený zejména novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. směřuje k posílení prvků apelačních na úkor prvků kasačních.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že se rozeznávají dva základní smíšené typy:

- *Kasace s apelačními prvky* – v základě leží kasační princip, který je ve větší či menší míře modifikován prvky principu apelačního.
- *Apelace s kasačními prvky* – v základě leží apelační princip, který je modifikován ve větší či menší míře prvky principu kasačního.

Oba zmiňované typy mají jednak společné rysy, jednak rysy odlišné. Při charakteristice smíšeného opravného prostředku podle již výše zmíněných pěti kritérií dospějeme k závěru, že v odpovědích na první tři otázky se charakter obou typů smíšeného opravného prostředku shoduje, rozdíl mezi nimi je patrný až z odpovědi na čtvrtou a pátou otázku.

ad 1. Oběma typům je společné to, že jimi lze napadnout jak vady skutkové, tak vady právní. Soud rozhodující o opravném prostředku bývá jak právní, tak skutkovou instancí v té míře, jaký princip je ovládající a jaký modifikující.

ad 2. Jednotný opravný prostředek se uplatňuje v systému dvou instancí a jeho podání má devolutivní účinky. Rozhoduje o něm zpravidla přímo nadřízený soud.

ad 3. Pokud lze smíšeným opravným prostředkem napadat jak vady skutkové, tak vady právní, logicky tomu odpovídá oprávnění opravného soudu zkoumat věc jak po stránce skutkové, tak po stránce právní. Po stránce skutkové se zkoumá správnost a odůvodněnost skutkového základu zjištěného soudem prvního stupně, a to nejen z hlediska, zda skutkový závěr je formálně logicky správný, ale i z hlediska, zda je věcně správný. Po stránce právní se zkoumá správnost interpretace, subsumce a aplikace práva hmotného i procesního.

Rozdílnosti se v uvedených typech dají demonstrovat ze dvou hledisek, které představují odpovědi na poslední dvě otázky. Prvním hlediskem je tedy skutečnost, zda opravný orgán je oprávněn provádět vlastní dokazování, druhým zda může ve věci vydat vlastní (meritorní) rozhodnutí.

ad 4. Hledisko oprávnění opravného soudu provádět vlastní dokazování

Pro kasaci s apelačními prvky je charakteristické to, že opravný soud buď není vůbec oprávněn provádět vlastní dokazování za účelem rozhodnutí ve věci (srov. např. úpravu SSSR z roku 1960), nebo je oprávněn provádět vlastní dokazování, ovšem pouze výjimečně v různě omezeném rozsahu, aniž by tím nahrazoval činnost soudu první instance - jedná se o jednu z charakteristických vlastností apelačního principu (srov. úpravu odvolání u nás z roku 1961 do 31. 12. 2001).

Pro apelaci s kasačními prvky je naopak charakteristické to, že opravný soud má právo provádět dokazování, ať již opakovaným prováděním důkazů, které již provedl soud první instance, nebo provedením nových důkazů, přičemž i zde může být toto právo různým způsobem omezeno, což je prvek principu kasačního. Např. podle současného § 263 odst. 6 trestního řádu odvolací soud provede důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání, nejde-li o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

ad 5. Hledisko oprávnění opravného soudu vydat vlastní rozhodnutí ve věci

U kasace s apelačními prvky platí jako zásada, že shledá-li opravný soud rozhodnutí vadným, rozsudek zruší a vrátí soudu první instance k novému projednání a rozhodnutí. To jsou typické rysy kasačního principu, který tento typ opravného řízení ovládá. Prvky typické pro apelační princip se projevují ve výjimce z uvedené kasační zásady ve směru vlastního rozhodnutí opravného soudu, který může ve věci sám rozhodnout a napadené rozhodnutí změnit. Učini tak na základě skutkového stavu, který byl soudem první instance buď správně zjištěn, nebo důkazy bezprostředně před opravným soudem doplněn (srov. § 259 odst. 3 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001). Je-li soudem první instance skutkový základ zjištěn úplně vadně nebo ve větší míře nedostatečně, je to vždy důvodem pro zrušení rozsudku a vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí soudu první instance.

U apelace s kasačními prvky je vlastní dokazování opravného soudu pravidlem. Pokud soud nemůže rozhodnout na základě skutkového stavu, který byl správně zjištěn soudem první instance, rozhodne na základě skutkového stavu, který vznikl nově na základě důkazů, které byly provedeny před opravným soudem. Výjimkou jsou zákonem předvídané případy¹²⁹, kdy musí úspěšně napadený rozsudek zrušit a vrátit soudu první instance k novému projednání a rozhodnutí.

Shrneme-li odpovědi na dané otázky, můžeme říci, že smíšený typ opravného prostředku představuje jednotný opravný prostředek, jímž je možno napadat rozsudek jak v otázkách právních, tak v otázkách skutkových, čemuž odpovídá oprávnění opravného soudu zkoumat věc jak po stránce skutkové, tak po stránce právní, a to v systému dvou skutkových instancí, jehož výsledkem může být vlastní rozhodnutí soudu, který o opravném prostředku rozhoduje, tak kasační rozhodnutí s vrácením věci soudu prvního stupně (event. státnímu zástupci do přípravného řízení). To, v jaké míře je opravný orgán oprávněn provádět vlastní dokazování a zda může ve věci vydat vlastní (meritorní) rozhodnutí, závisí právě na rozsahu použití jednoho principu na úkor principu druhého. Správné nalezení vzájemného poměru mezi oběma principy je primárně úkolem zákonodárce.

¹²⁹ Srov. např. § 183 z. č. 87/1950 Sb., kdy odvolací soud musel vždy původní rozhodnutí zrušit a vrátit soudu první instance, bylo-li skutkové zjištění tak nedostatečné, že by bylo nutné hlavní líčení opakovat. Dále srov. § 259 odst. 1, § 263 odst. 6 trestního řádu.

4. 1. 4. Uplatnění principů apelace a kasace v odvolacím řízení v českém trestním právu procesním

Právní úprava odvolání v československém, resp. českém trestním právu procesním prošla od roku 1950 do současnosti zajímavým a složitým vývojem. Jak jsem se již o tom zmínil v kapitole věnované historickému exkurzu, zákon číslo 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním preferoval výrazně apelační princip. Vzájemný poměr mezi apelační a kasační upravou v § 183 tak, že umožňoval odvolacímu soudu zrušit napadený rozsudek, byla-li skutková zjištění soudu prvního stupně tak nedostatečná, že bylo nutno hlavní líčení opakovat a nařídit mu, aby věc v hlavním líčení znovu projednal a rozhodl. Zpravidla však měl odvolací soud rozhodnout ve věci sám a mohl přitom přihlížet jen k těm důkazům, které byly provedeny při odvolacím líčení. Ustanovení § 195 odst. 2 výslovně stanovilo, že soud se mohl odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně jen tehdy, jestliže v tom směru v odvolacím líčení znovu provedl důkazy provedené v hlavním líčení nebo provedl důkazy, které nebyly provedeny v hlavním líčení. Lze tedy říci, že trestní řád z roku 1950 byl postaven na apelačním principu s prvky kasace.

Praxe odvolacích soudů byla v tomto období jednoznačně apelační a postup odvolacích soudů se řídil, jak na to poukazuje Husár,¹³⁰ důvodovou zprávou a nikoliv zněním § 183. Důvodová zpráva uváděla „... že odvolací soud má rozhodnout zpravidla ve věci samé, a to ve veřejném odvolacím řízení, ve kterém v podstatě opakuje hlavní líčení a přezkoumá rozsudek po stránce skutkové. Tato zásada znamená další urychlení řízení v porovnání s dosavadním trestním řádem, kdy soud, rozhodující o opravném prostředku, věc zpravidla vracel k novému řízení soudu první stolice, proti jehož rozsudku byl potom opět přípustný opravný prostředek“.

Na tento stav reagovala už důvodová zpráva k zákonu číslo 66/1952 Sb., o organizaci soudů, která se kriticky staví k praxi odvolacích soudů, které provádějí i závažné změny skutkového stavu zjištěného soudem první stolice. Poukazuje na nesrozumitelnost pro veřejnost a jasně vysvětluje a zdůrazňuje kasační princip, který byl vedle apelačního principu uplatněn v trestním řádu z roku 1950.

Husár¹³¹ pro celou situaci v praxi odvolacích soudů nalézal ještě další vysvětlení, které vidí v kádrové situaci soudů, kde byl sice dostatek kádrů, ale bez větších odborných a praktických zkušeností, které teprve získávali. Soudy byly přetíženy, neexistoval institut předběžného projednání obžaloby, který by umožňoval vrácení nedostatečně odůvodněné obžaloby, řada skutečností vyšla najevo až při odvolacím řízení. Odvolací soud neměl možnost vrátit věc do přípravného řízení k došetření. To vše vedlo k tomu, že soud druhé instance raději vyřídil věc sám z obavy, že nebude opět soudem první stolice řádně vyřízena a celé řízení se tím protáhne. Praxe odvolacích soudů měla

¹³⁰ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1961, str. 138; Husár, E.: Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. Socialistické súdnictví 11/1983, str. 11.

¹³¹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1961, str. 138; Husár, E.: Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. Socialistické súdnictví 11/1983, str. 11.

však neblahý vliv i na činnost soudů první instance, které tato praxe sváděla k tomu, že namísto zlepšování své práce se spoléhaly na to, že soud druhé instance řízení náležitě doplní a raději rozhodne sám.

Zákon číslo 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním výrazněji posílil kasační prvky a lze říci, že jim upravené odvolání bylo vybudováno na zásadě kasační doplněné silným prvkem apelačním. Odvolací soud byl oprávněn rozhodnout též sám ve věci, když své rozhodnutí opřel rovněž o skutkový stav a důkazy prováděné v odvolacím líčení, které se ovšem týkaly pochybení soudu prvního stupně menší závažnosti, které odvolací soud mohl odstranit bez zvláštních potíží. V této souvislosti je třeba zmínit ustanovení § 282, které umožňovalo, aby odvolací soud napadený rozsudek zrušil a sám ve věci rozhodl rozsudkem tehdy, jestliže své rozhodnutí opřel o skutkový stav, který soud prvního stupně v napadeném rozsudku správně zjistil nebo o skutkový stav, který zjistil sám na podkladě důkazů provedených v odvolacím líčení. Pokládal-li odvolací soud za potřebné k odstranění pochybností o správnosti a úplnosti skutkových zjištění, o které soud prvního stupně své rozhodnutí opřel, nebo k náležitému objasnění věci za potřebné, mohl podle § 278 opakovat při odvolacím líčení důkazy provedené soudem první instance a mohl provést i důkazy další.

Sporné zde bylo znění zákona, že „odvolací soud zruší rozsudek a vrátí věc k novému řízení tehdy, když to považuje za potřebné“. Z tohoto znění vyplývalo, že bude záležet na volné úvaze soudu, jestli věc vrátí nebo rozhodne sám. Husár¹³² se tuto otázku pokouší řešit a základní problém spatřuje v otázce, existuje-li nějaké pevné dělítko v tom, kdy má soud věc vrátit a kdy má ve věci sám meritorně rozhodnout. Předesílá, že se téměř ve všech případech jedná o chyby vyplývající ze skutkových zjištění. Šlo tedy o to, v jakém rozsahu má soud možnost provádět dokazování, zda je může provádět celé nebo pouze původní dokazování doplnit a v jaké míře. Znění zákona a důvodová zpráva totiž v podstatě legalizovaly oba z výše uvedených postupů. Husár však s tímto názorem nesouhlasí a pokouší se určit meze dokazování odvolacího soudu výkladem. Dochází k závěru, že úkolem soudu druhého stupně není provádět nové hlavní líčení a že tento soud nemůže úplně změnit skutkový stav (byť i jen na základě částečného dokazování), který nesprávně zjistil soud prvního stupně. Odvolací soud má právo provést jen dokazování, které má pro skutkový stav jen částečný význam (odstranit nedostatky skutkového stavu, týkající se jen jeho části) a na tomto základě vše rozhodnout. Husár argumentuje tím, že vývoj opravného řízení směřuje ke kasačnímu systému, že těžiště soudní činnosti je u soudu prvního stupně, že v případě zhoršení situace rozsudkem odvolacího soudu, který by byl konečný, by došlo ke zkrácení práva obviněného na obhajobu, dále argumentuje omezením účasti veřejnosti při soudním jednání a s tím sníženou přesvědčivostí rozsudků soudů ve vztahu k veřejnosti a nakonec tím, že uplatnění kasace posiluje pocit zodpovědnosti soudů prvního stupně.

¹³² Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo SAV. Bratislava 1961, str. 316 – 329.

Pokud jde o zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, je třeba z pohledu uplatnění prvků kasace a apelace zmínit důležitý mezník, kterým se stala novela trestního řádu provedená zákonem číslo 265/2001 Sb. účinná od 1. 1. 2002.

Pro úpravu způsobů rozhodnutí odvolacího soudu ve veřejném zasedání bylo do 31. 12. 2001 charakteristické, že byla podstatně omezena možnost odvolacího soudu hned ve věci rozhodnout a rozšiřoval se okruh případů, v nichž odvolací soud zrušil napadený rozsudek a vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání, což bylo projevem zvýraznění kasační zásady proti zásadě apelační. Důkazy se před odvolacím soudem zpravidla neprováděly (§ 263 odst. 6), což byla projevem kasační zásady; zákon je připouštěl pouze výjimečně v rozsahu, který stanovil [§ 263 odst. 6, § 258 odst. 1 písm. c)]. Dokazování mohl odvolací soud v rozsahu, který stanovil zákon, provádět výjimečně i za účelem meritorního rozhodnutí (§ 263 odst. 6, § 259 odst. 3). Nova se v odvolacím řízení připouštěla, a to i jako podklad pro meritorní rozhodnutí odvolacího soudu [§ 249 odst. 2, § 258 odst. 1 písm. c), § 263 odst. 6]. Pokud odvolací soud odvolání vyhověl, zpravidla byl povinen věc vrátit k novému projednání soudu prvního stupně (§ 259 odst. 1). Sám mohl ve věci rozhodnout jen výjimečně za předpokladu, že nové rozhodnutí bylo možno učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě důkazy provedenými bezprostředně před odvolacím soudem doplněn (§ 263 odst. 6), přičemž nesmělo se jednat o změny výslovně vypočtené v § 259 odst. 3.

Lze tedy konstatovat, že v právní úpravě účinné do 31. 12. 2001 bylo odvolání vybudováno na smíšené kasačního a apelačního principu při značné převaze kasačního principu, který byl zásadou a z níž právní úprava připouštěla výjimky ve prospěch principu apelačního. Odvolání jako jednotný smíšený opravný prostředek bylo možné charakterizovat jako kasací s apelačními prvky, když kasační princip byl určující (ovládající) a apelační princip modifikující. Kasační princip byl tehdejší právní úpravou velice silně zdůrazněn oproti principu apelačnímu, který byl vymezen velice úzce, dokonce tak, že nedával ani příliš velký prostor pro výklad ve směru širšího uplatnění apelačních prvků.

V této právní úpravě byly apelační prvky tak úzce vymezeny, že to opět v praxi odvolacích soudů vedlo k porušování kasačních prvků ve prospěch apelačních mimo rámec a smysl úpravy. Jednou z příčin, proč odvolací soudy překračovaly v některých případech meze svých oprávnění při provádění vlastního dokazování a doplňování skutkového stavu, lze spatřovat v tom, že právní úpravou nebyly odvolacímu soudu vytvořeny dostatečné podmínky pro řádné a plné přezkoumání rozsudků soudů prvního stupně a odvolací soudy byly vedeny nejen snahou rozhodovat o odvolání se znalostí věci, což jim napadený rozsudek neumožňoval, ale i snahou napravit často evidentní chyby, ke kterým při troše větší pozornosti nemuselo vůbec dojít. Časté opakování určitých chyb při zjišťování skutkového stavu, které svědčily ne o obtížnosti vytváření skutkového stavu, ale spíše o neodpovědnosti přístupu některých soudů prvního stupně, vedlo odvolací soudy k tomu, že samy, často mimo rámec zákonného zmocnění, tyto chyby napravily, zvláště tam, kde náprava vedla k vytvoření dostatečného podkladu pro meritorní rozhodnutí. Byla to právě často jednoduchost

nápravy chyb ve skutkovém zjištění soudu prvního stupně, která bez ohledu na závažnost svého dopadu na celkové skutkové zjištění byla příčinou toho, že odvolací soud dal přednost meritornímu rozhodnutí před očekávaným opakováním odvolání po zrušení a vrácení věci, což byl vlastně druhý důvod překračování oprávnění ze strany odvolacích soudů, které byly vedeny snahou o urychlení a tím o zhospodárnění celého řízení.¹³³

Jak je ze shora uvedeného patrné, sama praxe odvolacích soudů poukazovala na to, že taková právní úprava není zcela vyhovující. Jako hlavní výhrady byly uváděny výhrady proti rychlosti a hospodárnosti řízení, přičemž bylo poukazováno též na omezenost možnosti řádného přezkoumání správnosti skutkového stavu, kde byl hlavním limitujícím faktorem příliš úzký rámeček oprávnění odvolacího soudu provádět vlastní dokazování, které v důsledku toho současně limitovalo i možnost odvolacího soudu rozhodnout s náležitou znalostí věci. Proto se již v osmdesátých letech hovořilo o možném rozšíření apelačních principů v řízení o odvolání a vyvolalo to odbornou diskusi.¹³⁴

K posílení apelačního principu na úkor kasace došlo však až novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb., kdy apelační princip se stal v právní úpravě odvolání určující (ovládající) a kasační princip modifikující. Detailní rozbor platné právní úpravy je předmětem této práce, přičemž vzájemný vztah apelačního a kasačního principu uvádím jak v obecné části práce, tak části zvláštní. Z tohoto důvodu se na tomto místě omezím pouze na stručnou charakteristiku současné právní úpravy.

Podle současné právní úpravy odvolacího řízení odvolací soud zásadně řízení doplní důkazy potřebnými k tomu, aby mohl o odvolání rozhodnout. Kasační prvky se v této nové konstrukci odvolacího řízení objevují v tom, že odvolací soud nemůže provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně. Právě nedostatečná skutková zjištění nutící k opakování hlavního líčení nebo rozsáhlé a současně (u soudu druhého stupně) obtížně proveditelné doplňující dokazování jsou důvody, které mohou soud druhého stupně opravňovat ke kasačnímu postupu s vrácením věci soudu prvního stupně (srov. § 263 odst. 5 trestního řádu). Pokud půjde o tento případ, odvolací soud vrátí věc soudu prvního stupně, aby v potřebném rozsahu dokazování doplnil. Vrácení věci by však měl odvolací soud volit jako krajní možnost.¹³⁵ Podmínkou pro tento výjimečný kasační postup je nemožnost odstranění vad ve veřejném zasedání odvolacího soudu a nutnost upřednostnění principu, že těžiště zjišťování skutkového stavu je u soudu prvního stupně jako instance výrazně skutkové, která má nepochybně lepší přirozené podmínky pro zjišťování skutkového stavu.¹³⁶ Odvolací soud tedy i po zmiňované novele trestního řádu není soudem

¹³³ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, I. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 161.

¹³⁴ srov. zejm. Růžek, A.: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? Socialistická zákonost č. 7-8/1970, str. 439 a násl.; Husár, E.: Uplatnenie apelačného a kasačného principu v trestnom konaní. Socialistické soudníctví 11/1983, str. 9 a násl.; Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII. Číslo 5/1980, str. 263 a násl.; Barešová, Z.: K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě. Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXXI. Číslo 5/1984, str. 279 a násl.

¹³⁵ Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. (k bodům 170 až 182).

¹³⁶ Pipek, J.: Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie č. 11-12/2001, str. 96.

nalézacím, který by prováděl druhé hlavní líčení. Apelační princip se tedy neuplatňuje ve své ryzi, čisté podobě, který by jinak pro odvolatele znamenal zkrácení práva na řádný opravný prostředek. Kasace by po provedení důkazů nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu jen tehdy, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu případu nebo nové důkazy navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav věci.

Obdobné tendence směřující k posilování apelačního principu na úkor principu kasačního lze upozorovat i v úpravě slovenské. K výraznému oslabení kasačního principu došlo s účinností od 1. 1. 2006 ustanovením § 322 odst. 1 slovenského trestního řádu, podle něhož je-li potřeba učinit po zrušení napadeného rozsudku anebo jeho některé části ve věci nové rozhodnutí, vrátí odvolací soud věc soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, ovšem jen tehdy, kdyby doplnění řízení odvolacím soudem bylo spojené s nepřiměřenými těžkostmi anebo by mohlo vést k jiným skutkovým závěrům. V souladu s tímto záměrem posílení apelačního principu zákon odvolacímu soudu umožňuje řízení doplnit důkazy nezbytnými pro to, aby odvolací soud mohl o odvolání rozhodnout (§ 326 odst. 5 slovenského trestního řádu). Z uvedeného vyplývá, že odvolací soud má řízení doplnit vždy, pokud mu v tom nebrání nepřiměřené těžkosti (podle komentáře¹³⁷ nelze za nepřiměřené těžkosti pokládat např. potřebu vyslechnout nového svědka, vyžádat listinný anebo věcný důkaz, vyslechnout obžalovaného svědka, znalce spod., kteří jsou známí a dosažitelní), neboť skutečnost, že se může dojít k jiným skutkovým závěrům zpravidla odvolací soud zjistí až potom. Možnost „jiných skutkových závěrů“ (srov. dikci § 322 odst. 1 slovenského trestního řádu) je nezbytné vykládat (a aplikovat) se zřetelem na ustanovení § 322 odst. 4 písm. a) a b) slovenského trestního řádu, podle něhož odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným ze skutku, pro který byl napadeným rozsudkem zproštěn obžaloby nebo uznat obžalovaného vinným z těžšího trestného činu, než z jakého ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně.¹³⁸

4. 1. 5. Výhody a nevýhody uplatnění apelačního a kasačního principu v odvolacím řízení

Jak je již z přehledu vývoje právní úpravy zřejmé, nalezení „správného“ poměru mezi kasačním principem (zásadou zrušovací) a mezi principem apelačním (zásadou opravnou) není vždy jednoduché. Který z principů je tedy výhodnější? Na tuto otázku je velmi těžké jednoznačně odpovědět. Při volbě, který z principů bude základem pro odvolací řízení, musí zákonodárce přihlídnout k celé řadě okolností a podmínek, ze kterých bude vycházet. V současné době zákonodárce vychází z posílení apelačního principu a v tomto trendu, zdá se, bude ještě pokračovat, jak napovídá i vládou schválený věcný záměr nového trestního řádu.¹³⁹

¹³⁷ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura edition. Bratislava 2006, str. 792.

¹³⁸ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura edition. Bratislava 2006, str. 792.

¹³⁹ K tomu srov. též Sotolát, A., Šámal, P., Sovák, Z., Král, V., Stibořík, V.: Ke koncepci rekodifikace trestního procesu. Právní praxe, časopis české justice. Ročník XLIV. Číslo 8 – 9/1996, str. 475.

I v naší teorii se objevily různé právní názory na tuto problematiku a všem těmto názorům je společné to, že ani jeden nezastává vyhraněné použití jen jednoho z principů způsobu vyřizování odvolání v jeho ryzí, čisté podobě.

Růžek¹⁴⁰ uvádí, že nedostatky apelace byly praxí potvrzeny a vedly k úpravě založené na kasačním principu. Rovněž Husár¹⁴¹ dospívá k závěru, že v každém případě je třeba respektovat zásadní převahu kasačního principu a pokud se doporučuje širší uplatnění apelačních prvků, v žádném případě nemůže řízení odvolacího soudu neúměrně rozšiřovat uplatnění apelačního principu, případně dokonce nahradit činnost prvostupňového soudu. Rovněž Pipek¹⁴² dospívá k závěru, že by právní úprava odvolání měla do svého základu položit kasační princip. Bobek¹⁴³ zastává názor, že úpravu s posílením apelačních prvků lze přivítat, a to především proto, že může přispět k urychlení průběhu trestního řízení, ovšem na druhé straně dodává, že zavedením apelačního principu nelze přehlížet možné negativní důsledky, které tento princip má nebo může mít. Barešová¹⁴⁴ posílení apelačního principu v odvolacím řízení obhajuje a návrh na posílení apelační zásady v trestním řádu považuje za plně odůvodněný. Šámal¹⁴⁵ zastává názor, že se v odvolacím řízení plně osvědčil princip kasace s prvky apelace, a proto navrhuje jeho zachování s tím ovšem, že by se tak mělo stát při zásadním rozšíření apelačních prvků, aby bylo zabráněno zbytečnému rušení napadených rozsudků a vracení věcí soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen pro drobné skutkové vady, tedy při zachování rozhodujícího principu, že těžiště dokazování je v hlavním líčení před soudem prvního stupně.

Je tedy zřejmé, že na uplatnění toho kterého způsobu vyřizování odvolání nejsou v české literatuře jednoznačné a vyhraněné názory. Na základě rozboru výhod a nevýhod jednotlivých principů způsobů vyřizování odvolání lze ovšem dojít k jednoznačnému závěru, že ani jeden z principů přezkumu v jeho čisté podobě nelze akceptovat. Je na zákonodárci, aby vhodným způsobem skloubil oba principy a našel takový vzájemný poměr mezi nimi, aby byly plně využity výhody obou principů s minimalizací projevů jejich nevýhod tak, aby právní úprava vyhovovala potřebám trestního soudnictví a nevedla na jedné straně k zahlcení soudního systému a na druhé straně neupírala obviněnému právo na obhajobu. Námitky pro a proti a výhody a nevýhody obou principů lze shrnout následovně:

---

¹⁴⁰ Růžek, A.: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? Socialistická zákonnost č. 7-8/1970, str. 442.

¹⁴¹ Husár, E.: Uplatnění apelačního a kasačního principu v trestním konání. Socialistické soudnictví 11/1983, str. 13.

¹⁴² Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 186.

¹⁴³ Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII. Číslo 5/1980, str. 264.

¹⁴⁴ Barešová, Z.: K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXXII. Číslo 5/1984, str. 287.

¹⁴⁵ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999, str. 369.

Proti prosazení apelačního principu se nejčastěji vyslovuje obava, že by odvolací soudy mohly nahrazovat činnost soudů prvního stupně, pokud by při své přezkumné činnosti dospěly k závěru, že soud prvního stupně nedostatečně zjistil skutkový stav.¹⁴⁶ Apelační princip nebo široké uplatnění jeho prvků dává odvolacímu řízení ráz pokračování řízení u soudu prvního stupně a podle míry jeho uplatnění v odvolacím řízení se ve větší či menší míře přenáší těžiště činnosti soudů do druhého stupně, čímž dochází k přebírání funkce soudu prvního stupně, případně i k extrému, který se projevuje v konání vlastně nového hlavního líčení. Amelunxen¹⁴⁷ tento účinek odvolání, potažmo apelace označuje jako „*Wiederholungseffekt*“, neboť podstata odvolání podle německého trestního řádu nespočívá jen v pouhé kontrole prvostupňových soudců, nýbrž prakticky i v opakování jejich práce. Kühne k tomu uvádí, že odvolací řízení je v podstatě opakováním hlavního líčení, ovšem jen v případě, kdy není omezeno na jednotlivé výroky.¹⁴⁸ Odvolání tak dává možnost instančně nadřízenému soudu opravit především omyly ve skutkových zjištěních. Tím je dán podle Amelunxena nejen význam odvolání, ale i jeho nebezpečí, neboť se může stát, že „správná“ skutková zjištění soudu prvního stupně nebudou moci být kvůli časové prodlevě a zhoršení důkazní situace zachovány, čímž může být ohrožen zájem státu na spravedlivém potrestání pachatele. Podle něj totiž nelze než souhlasit s osvobozujícím rozsudkem například pro deset obžalovaných, než aby byl odsouzen jeden nevinný člověk.

V této souvislosti se jako další častý argument proti apelaci uvádí, že tento způsob vyřizování opravných prostředků snižuje pocit odpovědnosti soudu prvního stupně za správnost jeho rozhodnutí, neboť rozsudky soudů prvního stupně nabývají charakteru předběžných rozhodnutí, čímž autorita soudů prvního stupně velmi trpí. Navíc soudy prvního stupně se mohou spoléhat na odvolací soud, který když zjistí, že soud prvního stupně nedostatečně zjistil skutkový stav, dokazování doplní, aby mohl o podaném odvolání rozhodnout. To soudy prvního stupně nenutí k pečlivému zkoumání skutkového stavu a umožňuje jim si práci ulehčit. Na druhé straně ovšem i široké uplatnění kasačního principu může vést soudy prvního stupně ke snížení odpovědnosti při zjišťování skutkového stavu právě v důsledku obtížné kontrolovatelnosti jeho závěrů v tomto směru, neboť kasační princip odvolacímu soudu k tomu nedává dostatek prostředků.¹⁴⁹ Z uvedeného je zřejmé, že otázka zeslabování pocitu odpovědnosti soudců soudu prvního stupně je tak spíše věcí individuálního přístupu k výkonu zodpovědného povolání než otázkou uplatnění toho či onoho principu.

Obava ze zkrácení práv obviněného na obhajobu je dalším vážným argumentem proti posílení apelační zásady. Je-li opravné řízení vybudováno na „čistém“ apelačním principu, je právo na

¹⁴⁶ srov. např. Barešová, Z.: K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě. *Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXXII. Číslo 5/1984*, str. 282; Růžek, A.: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? *Socialistická zákonost č. 7-8/1970*, str. 440; Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 165.

¹⁴⁷ Amelunxen, C.: *Die Berufung in Strafsachen*. Lübeck 1982, str. 19.

¹⁴⁸ Kühne, H. H.: *Strafprozessrecht*. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2003, str. 529.

¹⁴⁹ Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 166.

obhajobu zabezpečeno jen při vlastním řízení o opravném prostředku, ve kterém odvolací soud v podstatě koná nové hlavní líčení a proti jeho rozhodnutí se již žádný opravný prostředek nepřipouští. Platí zde přímá úměra v tom smyslu, že čím širší je uplatnění apelačních prvků, tím je obžalovaný vystaven většímu nebezpečí závažnějších změn jak ve skutkovém stavu, tak i v právním posouzení. Taková úprava by byla v rozporu s právem obviněného na obhajobu, neboť by v odvolacím řízení mohlo dojít k závažným změnám skutkového stavu a obviněný by se již proti takové změně nemohl účinně bránit žádným opravným prostředkem (nebo by naopak mohl i trestní odpovědnosti uniknout).

Z tohoto hlediska se jeví výhodnějším kasační princip, ovšem pouze na první pohled, neboť čistý kasační princip díky svému formálnějšímu poslání a formalizmu jeho úpravy je velmi náročným, složitým a nepřístupným opravným prostředkem, neboť jeho využití vyžaduje kvalifikovanou právní pomoc advokáta, spojenou se značnými náklady. Tento negativní jev lze minimalizovat ustanovením umožňujícím soudu, aby obviněnému, který osvědčí, že nemá dostatek prostředků na to, aby si hradil náklady obhajoby, případně vyjde-li taková skutečnost v řízení najevo, přiznat nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu (srov. § 33 odst. 2 trestního řádu).

Proto se jeví jako nejvhodnější smíšený opravný prostředek vybudovaný jak na apelačním, tak i kasačním principu, při kterém však lze narazit na některé problémy, které závisí na šíři uplatnění toho kterého principu. V této souvislosti Růžek¹⁵⁰ dospívá k závěru, že úprava způsobu vyřizování odvolání s rozšířením apelačních prvků, resp. s jejich převahou nutí k zavedení trojinstančního postupu, protože by bylo třeba proti těm rozhodnutím, která učinil odvolací soud ve věci na podkladě skutkového stavu, který si sám zjistil a který se podstatně odchyloval od skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, připustit žádný opravný prostředek. Muselo by se jednat o takový opravný prostředek, který by opravňoval obviněného i státního zástupce napadnout rozhodnutí i pro pochybnosti o správnosti skutkového základu rozhodnutí zjištěného nově odvolacím soudem, neboť odvolací soud v těchto případech vlastně nahrazuje soud prvního stupně. Použití dalšího čistě formálního opravného prostředku založeného na kasačním principu by z tohoto hlediska nevyhovovalo, neboť takový opravný prostředek nemůže směřovat k napadení chyb ve skutkových zjištěních, která slouží jako základ pro posouzení věci a která mohla v opravném řízení doznat podstatných změn.¹⁵¹ Taková úprava by však řízení velmi protahovala a zdržovala.

Věcný záměr nového trestního řádu počítá s dalším posilováním apelačního principu při zachování systému dvou instancí. V souvislosti s tím se sice počítá s kasační stížností jako mimořádným opravným prostředkem, který by však měl vycházet ze současné úpravy dovolání. Koncepce, která by umožnila Nejvyššímu soudu přezkoumávat skutkový stav, byla odmítnuta s odůvodněním, že třetí instance zabývající se skutkovým stavem je právě s ohledem na tu skutečnost, že zde je tato možnost ve dvou instancích, principiálně nadbytečná, když ani za navrhované právní

¹⁵⁰ Růžek, A.: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? Socialistická zákonost č. 7-8/1970, str. 442.

¹⁵¹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 62.

úpravy se neprosadí apelační princip v jeho čisté podobě a odvolací soud bude moci napadený rozsudek zrušit, když důkazy provedené před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu nebo nové důkazní prostředky navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav, přičemž by bylo třeba provádět rozsáhlé a obtížné dokazování.

S vytvářením skutkového základu rozhodnutí ve věci v odvolacím řízení souvisí další nedostatek apelace, kterým je nedůsledné uplatňování zásady bezprostřednosti. Pokud vycházíme z „čisté, ryzí“ kasace, je samozřejmé, že zásada bezprostřednosti se, pokud jde o skutkový základ, neuplatní. Avšak tam, kde se přípouští účast stran na takovém jednání, lze i tuto zásadu v omezené míře připustit ve vztahu k vlastnímu rozhodnutí o opravném prostředku. Právě neuplatnění nebo jen velmi omezené nebo velmi nepravdělné uplatnění zásady bezprostřednosti je jedním z důvodů nutnosti dalšího typického rysu čisté kasace, kterým je zrušení rozsudku soudu prvního stupně a jeho vrácení tomuto soudu v případě pochybení k novému řízení a rozhodnutí, kde se již zásada bezprostřednosti uplatní, nikoliv však nutně v celé své šíři, jak se o tom níže zmíním.

Odpůrci posílení apelace vycházejí z toho, že soud má rozhodovat jen na základě důkazů, které byly přímo před ním provedeny a že má přitom čerpat, pokud je to možné, z pramene nejbližšího zjišťované skutečnosti. To by vyžadovalo, podle zastánců tohoto stanoviska, aby odvolací soud, jestliže má pochybnost o tom, zda skutkové zjištění je správné a jestliže se domnívá, že skutkový podklad rozhodnutí by mohl doznat vážnější změny, opakoval skutečně celé hlavní líčení provedené již soudem prvního stupně. V praxi však odvolací soud, doplňuje-li dokazování, vychází zčásti ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, zčásti se opírá o výsledky vlastního dokazování. V tom je právě spatřována omezená bezprostřednost řízení u odvolacího soudu. Odvolací soud rozhoduje za horších podmínek než soud prvního stupně, protože se opírá při svém rozhodování o méně spolehlivý podklad, než soud prvního stupně. Peters¹⁵² k tomu uvádí, že soud prvního stupně činí skutková zjištění podle zásad bezprostřednosti a ústnosti, kde podmínky pro řádné zjištění skutkového stavu jsou lepší, a z toho dovozuje, že oprávnění odvolacího soudu k zásahům do skutkového stavu by znamenalo jen to, že lepší činnost nižší instance by byla nahrazena horší činností vyšší instance. Dospívá k závěru, že skutková zjištění jsou zásadně nerevizibilní s výjimkou těch, která nebyla zjištěna na základě zásad bezprostřednosti a ústnosti dokazování jako např. listiny a z nich vyplývající skutečnosti (předchozí potrestání, stáří), skutečnosti všeobecně známé a určitelné (vzdálenost dvou míst, skutečnosti vyvozené úsudkem na základě všeobecně známých zákonů myšlení a poznání). K tomu Rulf¹⁵³ uvádí, že opakovaná výpověď svědka u soudu vyšší instance není v žádném případě tatáž výpověď jako jeho první výpověď a nemůže tedy vyvolat ten samý vliv na přesvědčení vyššího soudce jako vyvolala na přesvědčení nižšího soudce a dále uvádí, že kdyby chtěl vyšší soudce rozhodovat na základě písemného materiálu, tak by to znamenalo očekávat na základě nepřímého

¹⁵² Peters, K: Strafprozess, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe 1966, str. 561 a 562.

¹⁵³ Rulf, F: Oesterreichisches Strafprozess. Tempsky-Freitag. Wien-Leipzig 1913, str. 285.

řízení lepší rozsudek než na základě bezprostředního dokazování. Kern s Roxinem¹⁵⁴ zase uvádějí, že bezprostřednost je omezena do té míry, do které je povoleno číst protokoly soudu první instance v řízení u soudu, který o opravném prostředku rozhoduje. Nejskeptičtější k uplatnění zásady bezprostřednosti (a ústnosti) v řízení o opravných prostředcích u soudů vyšší instance je Peters¹⁵⁵, který říká, že uplatnění těchto zásad u vyšších soudů je v rozporu s jejich posláním, neboť těžištěm jejich činnosti má být právní kontrola nižších soudů a sjednocování jejich rozhodovací činnosti.

Hodnotíme-li závažnost této námitky, musíme si položit otázku, zda je kasační princip skutečně sám o sobě způsobilý uvést v život zásadu bezprostřednosti na té úrovni, na které by byla působila v případě, kdyby soud prvního stupně v původním řízení správně rozhodl. Souhlasím s Pipkem¹⁵⁶, že čas pracuje proti zásadě bezprostřednosti a podmínky pro uplatnění zásady bezprostřednosti se u soudu prvního stupně po vrácení věci odvolacím soudem pro časový odstup zhoršují.¹⁵⁷ Je třeba si uvědomit právě čas, který uplynul od hlavního líčení přes řízení u odvolacího soudu po vrácení věci a nařízení a zahájení nového hlavního líčení. Je bezprostřední dojem z řízení skutečně tak dobře uchovatelný a obnovitelný? Rovněž je třeba brát v úvahu problém neopakovatelnosti některých důkazů, které je někdy nutno přebírat i z přípravného řízení. Museli bychom předpokládat i ideální průběh celého odvolacího řízení z hlediska jeho rychlosti a vzájemné návaznosti hlavního líčení, řízení o odvolání a nového hlavního líčení po vrácení věci. Rovněž i provádění dokazování zejména svědeckými výpověďmi může být problematické, zvláště když si uvědomíme, že tvoření svědecké výpovědi prochází třemi hlavními etapami (vnímání určité skutečnosti, její zapamatování a uchování v paměti a nakonec její reprodukci) a v každé této etapě může dojít z různých důvodů k nesprávnostem a omylům, zvláště, když uplyne delší doba od vnímaného skutku a svědeckou výpovědí. Z tohoto pohledu problémy a pochybnosti nevznikají u těch důkazů, k nimž jsou všechny soudy ve stejné blízkosti (zejm. listinné důkazy), jak na to upozornil již Peters¹⁵⁸.

Jako hlavní přednost úpravy odvolání vybudované na apelačním principu se uvádí procesní ekonomie, rychlost a hospodárnost řízení, neboť se zamezuje tzv. „ping pongu“ mezi soudem prvního stupně a soudem odvolacím. Hospodárnost trestního řízení však není jenom úspora nákladů nebo úspora času, ale též otázka rychlosti vydání pravomocného rozhodnutí, tedy rychlost jeho působnosti jako nástroje ochrany společnosti a prostředku individuální a generální prevence. Navíc rychlost vydání rozhodnutí, jeho časová vzdálenost od spáchání trestného činu, bude též rozhodovat o kvalitě tohoto rozhodnutí z hlediska jeho skutkového základu. Čím delší doba uplyne, tím obtížněji se zjišťuje

¹⁵⁴ Kern, E., Roxin, C.: *Strafverfahrensrecht*, C. H. Beck, München 1975, str. 268.

¹⁵⁵ Peters, K.: *Der neue Strafprozess*. C. F. Müller Verlag, Karlsruhe 1975, str. 184.

¹⁵⁶ Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*, I. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 177.

¹⁵⁷ Barešová, Z.: *K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě*. Socialistická zákonnost. *Časopis pro právní praxi*. Ročník XXXII. Číslo 5/1984, str. 284.

¹⁵⁸ Peters, K.: *Strafprozess*, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe 1966, str. 561 a 562.

skutkový stav, neboť důkazy se zjišťují s postupujícím časem stále obtížněji, až se nakonec úplně ztratí.¹⁵⁹

Z tohoto pohledu se uplatnění apelačního principu jeví jako jeho výhoda, ovšem pouze do té doby, než se v odvolacím řízení ukáže potřeba ve věci provádět rozsáhlé dokazování, třeba i s nezbytným, a to i opakovaným odročováním veřejného zasedání. Navíc nelze přehlédnout, že se odvolací soud s věcí seznamuje poprvé. Dále se výhoda apelačního principu spojená s rychlostí a hospodárností řízení výrazně zeslabí v případě, kdy je opravné řízení vybudováno na trojinstančnosti, tedy v případě, kdy se proti rozhodnutí odvolacího soudu přípouští další řádný opravný prostředek.¹⁶⁰

Kasační princip se tedy zdá být výhodnější z hlediska rychlosti v tom směru, že umožňuje, aby ve věci rozhodoval ten soud, který je s věcí více obeznámen. V této souvislosti je třeba vzít v úvahu též zprostředkovanou souvislost mezi ustanoveními o místní příslušnosti soudů a hospodárností a rychlostí řízení, neboť podle zásad určování místní příslušnosti věc projednává a rozhoduje soud, který má k důkazům zpravidla nejbližší. Na druhé straně ale kasační princip zhoršuje důkazní situaci z hlediska prodloužení doby, která uplynula od události, která je posuzována. Zásadní nevýhodou uplatnění kasačního principu z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení je však skutečnost, že proti rozhodnutí soudu prvního stupně po zrušení a vrácení věci je opět přípustný opravný prostředek, přičemž není vyloučeno, aby se celý proces několikrát až do pravomocného vyřízení věci opakoval. Z tohoto pohledu se kasační princip *de facto*, vzato do důsledků, stává řízením s neomezeným (nekonečným) počtem instancí, které umožňuje průtahy, znehospodárňuje řízení a zhoršuje důkazní situaci.

Nedostatek prostoru pro zjišťování skutkového základu v širším měřítku vedlo odvolací soudy stejně v minulosti k tomu, jak na to již bylo výše poukázáno, že odvolací soudy překračovaly meze svého zmocnění daného jim zákonem k vytváření skutkového stavu a vyřizovaly případy, zvláště ty, ve kterých došlo k opětovnému napadení rozsudku soudu prvního stupně, často raději meritorně samy z obavy, že soud prvního stupně věc opětovně řádně nevyřídí.¹⁶¹ Zkušenosti s příliš úzkou úpravou z hlediska práva opravného soudu při zasahování do skutkového stavu nejsou u nás nové. Byl to i případ bývalé zmatečné stížnosti, kdy soudy ochuzené o právo zasahovat do skutkového stavu nacházely nesprávné východisko tím, že prohlašovaly otázku skutkovou za otázku právní.¹⁶²

Vzhledem k tomu, že při uplatnění apelačního principu může odvolací soud napravit nejen právní nedostatky, ale i pochybení ve skutkových zjištěních, v důsledku čehož může rozhodovat i za

¹⁵⁹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, I. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 96.

¹⁶⁰ Srov. např. úpravu německou, kde se proti rozhodnutím okresních soudů přípouští odvolání, a proti rozhodnutí odvolacího soudu dále ještě revize.

¹⁶¹ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, I. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 169.

¹⁶² Poláček, F.: Dvě nebo tři stolice v trestním řízení? Právní praxe 1947, str. 184.

velmi změněných podmínek s konečnou platností, shledává Husár¹⁶³ nedostatek apelace také v tom, že se řízení u soudu druhého stupně účastní pouze soudci z povolání, nikoliv však přisedlíci. Na tuto skutečnost poukazuje rovněž Pipek¹⁶⁴, podle něhož účast lidu na soudním rozhodování je opodstatněná všude tam, kde má odvolací soud širší oprávnění ve vztahu k provádění důkazů a meritornímu rozhodnutí, a proto navrhuje obnovení účasti laického prvku i v odvolacích senátech. V obsazení odvolacích senátů by podle něj měla být převaha soudců z povolání, která by byla výrazem nejen zásady *iura novit curia*, ale i postavení odvolacího soudu jako soudu, od kterého se očekává vedle zkušenosti i vysoká právní odbornost.

Domnívám se, že účast přisedlících na soudním rozhodování je v dnešní právní úpravě zabezpečena právě tam, kde tito mohou nejlépe uplatnit své životní zkušenosti. Vzhledem k tomu, že posuzování nedostatků ve skutkovém základu pro rozhodnutí, příp. nedostatků právního posouzení je oblast již natolik odborná, účast laického prvku se podle mého názoru nejví v tomto stadiu řízení jako nezbytná, i když možnost jejího uplatnění nelze vyloučit.

Nemohu však souhlasit s věcným záměrem nového trestního řádu, který počítá s omezením zásady senátního rozhodování v odvolacím řízení. Domnívám se, že právě posílení apelačních prvků v rozhodování odvolacích soudů, kdy může dojít i k výraznější změně skutkového stavu, brání zavedení institutu samosoudce v odvolacím řízení, jak je navrhováno, třebaže se má institut samosoudce odvolacího soudu uplatnit pouze tam, kde v řízení u soudu prvního stupně rozhodoval samosoudce. I když navrhovaná změna je ústavně konformní, nemyslím si, že by byla, zejména v systému vybudovaném na převaze apelačního principu, vhodná. Naopak v případě, kdyby bylo počítáno s převahou uplatnění kasačního principu, navíc s možností žádosti orgánu, jemuž byla věc odvolacím soudem vrácena, o revizní přezkoumání (s čímž věcný záměr nového trestního řádu počítá), bych zásadní problém s institucionalizací samosoudce v odvolacím řízení neviděl.

Proti uplatnění apelačního principu zazněly v minulosti i námitky pramenící z obavy omezování zásady veřejnosti, které jsou odůvodňovány zejména tím, že veřejnost zainteresovaná na konkrétním řízení má zpravidla blíže k základnímu článku soudní soustavy, kterým byl pravidelně okresní soud, než k soudu odvolacímu, a proto té veřejnosti, která se zúčastnila hlavního líčení, je podstatná změna rozhodnutí soudu prvního stupně odvolacím soudem zpravidla těžko srozumitelná. V této souvislosti Růžek¹⁶⁵ upozornil na to, že rozšířením věcné příslušnosti krajských soudů jako soudů prvního stupně se tento nedostatek stal ještě povážlivějším. Domnívám se, že na tuto skutečnost nelze pohlížet jako na negativum, neboť v kolizi zájmů na účasti veřejnosti a kvalifikovanějšího posouzení závažného trestného činu dostala přednost vyšší kvalifikace a autorita vyššího soudu, který

¹⁶³ Husár, E.: Uplatnění apelačního a kasačního principu v trestním konání. *Socialistické soudnictví* 11/1983, str. 9 – 10.

¹⁶⁴ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení, 1. vydání, Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 184 – 185.

¹⁶⁵ Růžek, A.: Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? *Socialistická zákonnost* č. 7-8/1970, str. 441.

má rovněž lepší podmínky pro rozhodování těch nejzávažnějších trestných činů. Rovněž ryze technické otázky, s nimiž bývá proti uplatnění principu apelace z důvodu eliminace účasti veřejnosti na trestním řízení operováno, tedy vzdálenost a možnost spojení se sídlem odvolacího soudu, již dnes nejsou takového významu, jak tomu bylo ve druhé polovině minulého století, kdy tyto námitky zaznívaly. Ani možnost účastnit se veřejného zasedání o odvolání u obou vrchních soudů není, s ohledem na polohu obou sídelních měst těchto soudů, vybudovanou infrastrukturu a možnosti dopravního spojení, pro širokou veřejnost nedostupná.

Je tedy zřejmé, že oba principy mají své výhody i nevýhody a najít správný poměr jejich uplatnění nemusí být, a v legislativní praxi ani není, jednoduché. V našich podmínkách je nereálné uplatnění toho či onoho principu v jeho čisté, ryzí podobě, čehož si je zákonodárce vědom. V poslední době lze zaznamenat obrat od uplatnění převážně kasačního principu ve prospěch principu apelačního, o čemž svědčí nejen novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., ale i věcný záměr nového trestního řádu. Jak je již výše zmíněno, k posílení apelačního principu na úkor principu kasačního došlo rovněž na Slovensku (srov. § 322 odst. 1 ve spojení s § 326 odst. 5 slovenského trestního řádu).

4. 2. Principy rozsahu přezkoumávání rozhodnutí napadeného odvoláním

Úprava rozsahu přezkoumávání tvoří spolu s volbou koncepce opravného prostředku z hlediska způsobu vyřizování dva základní pilíře přezkoumávání a nápravy vadných rozhodnutí. Řešení otázky rozsahu přezkoumávání rozhodnutí vedle řešení otázky způsobu vyřizování opravných prostředků vtiskuje opravnému prostředku jeho charakteristickou podobu.

Rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí má dvě základní roviny.¹⁶⁶ Pro první rovinu je určující, které součásti rozhodnutí a řízení jsou předmětem přezkoumávání, pro druhou rovinu, ze kterých důvodů a hledisek se tak děje. U první roviny tedy můžeme hovořit o rozsahu přezkoumávání (ve vlastním slova smyslu) a z druhého hlediska o jeho obsahu, který je vlastně rozsahem přezkoumávání v širším slova smyslu.

Můžeme tedy říci, že rozsah přezkoumávání má svou kvantitativní a kvalitativní stránku. Kvantitativní stránka je formálním vyjádřením rozsahu přezkoumávání, kvalitativní stránka dodává tomuto formálnímu vymezení jeho kvalitativní obsah, když v této souvislosti lze hovořit i o jeho hloubce jako další dimenzi.¹⁶⁷

Problematika rozsahu přezkoumávání skýtá pro zákonodárce široké možnosti volby. Z hlediska pojetí opravného prostředku co do rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí se v právních úpravách objevují *dva základní směry (koncepce)*, jimž odpovídají dva základní principy,

¹⁶⁶ Rozsahem přezkoumávání rozhodnutí se podrobně zabývá Pipek (srov. Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988).

¹⁶⁷ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 21.

kteře mohou být dále v právních úpravách různě modifikovány. Jedná se o tyto dvě základní koncepce rozsahu přezkoumávání v závislosti na pojetí opravného prostředku a jeho projevu v právní úpravě:

a) *Koncepce budovaná na základě zásady oficiality*

- oprávněný k podání opravného prostředku, i přes možnost vymezení napadení rozhodnutí v opravném prostředku, nemá právo omezit rozsah přezkoumávání opravným orgánem, který je věcně oprávněn či povinen rozhodnutí přezkoumat i mimo rozsah napadení rozhodnutí opravným prostředkem. Oprávněný k podání opravného prostředku nedisponuje rozsahem přezkoumávání. Rozhodnutí přezkoumává orgán k tomu oprávněný z úřední povinnosti na základě a v případných mezích zákona i mimo rozsah napadení rozhodnutí opravným prostředkem. V tomto případě určuje rozsah přezkoumání rozhodnutí úřední povinnost. Tomuto základnímu směru rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí odpovídá *revizní princip*.

b) *Koncepce budovaná na základě zásady dispoziční*

- oprávněný k podání opravného prostředku má právo omezit rozsah přezkoumávání rozhodnutí prostřednictvím vymezení rozsahu napadení rozhodnutí v opravném prostředku. Oprávněný k podání opravného prostředku disponuje rozsahem přezkoumání rozhodnutí. Tomuto základnímu směru rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí odpovídá *princip vázanosti soudu obsahem podaného odvolání*.

Pro účely rozlišení, zda se jedná o rozsah přezkoumávání vybudovaný na zásadě oficiality nebo zásadě dispoziční, je nutno určit pro obě řešení samostatná kritéria, která by umožnila rozlišit charakteristické vlastnosti, které by vystihovaly podstatu problému a měly současně rozlišující schopnosti. Podle Pipka¹⁶⁸ slouží z tohoto hlediska jako kritérium určení těchto dvou základních rysů:

- a) vztah návrhu a rozsahu přezkoumání a
- b) nutnost vymezení rozsahu napadení v návrhu opravného prostředku,

přičemž vyjasnění těchto otázek na základě uvedených kritérií zcela vyjasňuje podstatu předmětné otázky, když v konkrétních případech právních úprav může dojít k možným odchylkám v jednotlivostech, které se ale netýkají podstaty problému.

Oba dva základní modely mají své výhody i nevýhody a je úkolem zákonodárce, aby vytvořil takový princip rozsahu přezkoumání, který by v sobě zahrnoval výhody obou základních modelů.

---

¹⁶⁸ Pipka, J.: *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 29.

Uplatnění rozsahu přezkoumání bylo v historii naší právní úpravy rozmanité a domnívám se, že by bylo vhodné vývoj právní úpravy v základních rysech nastínit.

V období tzv. první republiky bylo přezkoumávání rozhodnutí vybudováno důsledně na rozsahu přezkoumávání vymezeném v opravném prostředku, přičemž tato úprava vycházela z rakouského trestního řádu č. 119/1873 ř. z., který platil na našem území po dlouhou dobu na základě tzv. recepční normy (z. č. 11/1918 Sb. z. a n.).¹⁶⁹

Prvním zákonným předpisem v československém trestním řízení, který poprvé zakotvil revizní princip (zatím pouze u odvolání), byl zákon číslo 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví.¹⁷⁰

Dalším postupným krokem v uplatnění revizního principu při přezkoumávání rozhodnutí v československém trestním řízení byl první socialistický trestní řád z roku 1950 (zákon číslo 87/1950 Sb.), který revizní princip opět výslovně upravil pro odvolání, když jeho uplatnění pro stížnost a stížnost pro porušení zákona bylo dovozováno výkladem.¹⁷¹

Za historicky nejvýznamnější z hlediska uplatnění revizního principu v československé úpravě opravných prostředků lze dosud považovat trestní řád z roku 1956 (zákon číslo 64/1956 Sb.), který revizní princip zakotvil vedle odvolání i pro stížnost a stížnost pro porušení zákona, když jeho uplatnění i při řízení o obnově řízení bylo dovozováno výkladem.

Vývoj československé úpravy revizního principu vyvrcholil v platné úpravě podle trestního řádu z roku 1961 (zákon číslo 141/1961 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2001), který se v zásadě neliší od předchozí úpravy z roku 1956.

Novelou trestního řádu (zákon číslo 265/2001 Sb.) s účinností od 1. 1. 2002 byl opuštěn revizní princip přezkoumávání; uplatňuje se pouze u stížnosti jako tzv. omezený revizní princip.¹⁷² V současné právní úpravě je uplatněn princip vázanosti orgánu rozhodujícího o opravném prostředku podaným opravným prostředkem, resp. vytýkanými vadami (důvody uvedenými v opravném

¹⁶⁹ V souladu s čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého došlo k recepci zemských a říšských zákonů a nařízení. Důvodem vydání tzv. recepční normy byla potřeba zachování souvislosti dosavadního právního řádu se stavem novým - aby nenastaly zmatky a aby byl upraven nerušený přechod k novému státnímu životu. Tento zákon byl označen za první československou ústavu. Všechny československé právní normy odvozují svou platnost od tohoto zákona. Neplatily předpisy, které svým obsahem odporovaly stavu, který byl vyvolán zákonem, i když nebyly výslovně zrušeny. V souladu s tzv. recepční normou byl do československého práva recipován i právní dualismus, na němž byl založen právní řád v Rakousku-Uhersku, přičemž ústavní předpisy měly postupně přispět k překonání tohoto dualismu (bližší srov. Pavlíček V. a kol.: Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. Linde Praha 2001, str. 19 a násl.).

¹⁷⁰ Malý, K.: K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. Problémy dějin a teorie státu a práva. Univerzita Karlova. Praha 1982, str. 30.

¹⁷¹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip), Univerzita Karlova Praha 1988, str. 156.

¹⁷² Přezkumná povinnost nadřízeného orgánu se vztahuje jen na přezkoumání správnosti výroků týkajících se osoby, již se stížnost týká nebo věci, již se stížnost týká a řízení předcházejícího přezkoumávané části rozhodnutí, nebo jen některé z více věcí, o nichž bylo rozhodnuto tímž usnesením (srov. § 147 odst. 1, 2 trestního řádu). Revizní princip je zde tedy omezen ve dvou směrech: jednak osobně, jednak věcně. V podstatě se v žádné právní úpravě na našem území (ani přímo, ani dovozováno výkladem) neuplatňoval tzv. úplný revizní princip podle sovětského vzoru.

prostředku) u odvolání (§ 254 odst. 1 trestního řádu), dovolání (§ 265i odst. 3 trestního řádu), stížnosti pro porušení zákona (§ 267 odst. 3 trestního řádu); u obnovy řízení tato vázanost vyplývá z § 284 odst. 1 trestního řádu (srov. i č. 20/1966 a č. 32/1992 Sb. rozh. tr.).¹⁷³

Úprava rozsahu přezkoumávání v československém trestním řízení tedy prošla postupným vývojem, ve kterém revizní princip získával v úpravě opravných prostředků v socialistickém trestním řízení stále pevnější místo, čehož důkazem je i to, že v právní úpravě zakotvil tak pevně, že byl, co se týče odvolání, v českém trestním právu procesním uplatňován až do konce roku 2001 a ve slovenském trestním právu procesním až do konce roku 2005 (srov. § 317 slovenského trestního řádu účinného od 1. 1. 2006).

I když o uplatnění revizního principu ve slovenské právní úpravě odvolání se i nadále zmiňuje nejnovější komentář k novému slovenskému trestnímu řádu¹⁷⁴, domnívám se, že i zde došlo k jeho opuštění a nahrazení úpravou vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, i když s možností tzv. přesahu.

Právní úprava rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu je vymezena v § 317 odst. 1, 2 slovenského trestního řádu tak, že odvolací soud, pokud nezamítne odvolání z formálních důvodů pro jeho opožděnost nebo proto, že bylo podáno osobou k tomu neoprávněnou anebo osobou, která se odvolání výslovně vzdala anebo znovu podala odvolání, které v téže věci už předtím výslovně vzala zpět (§ 316 odst. 1 slovenského trestního řádu), nebo pokud nezruší napadený rozsudek proto, že věc rozhodl soud v nezákonném složení, nebo že obžalovaný neměl obhájce, i když šlo o případ nutné obhajoby nebo že hlavní líčení bylo konáno v nepřítomnosti obžalovaného, ačkoliv proto nebyly splněny zákonné podmínky (§ 316 odst. 3 slovenského trestního řádu), přezkoumá zákonnost a odůvodněnost napadených výroků rozsudku, proti kterým odvolatel podal odvolání, stejně tak jako správnost postupu řízení, kterém jim předcházelo. K vadám, které nebyly v odvolání vytýkány, přihlédne pouze tehdy, když by odůvodňovaly podání dovolání podle § 371 odst. 1 slovenského trestního řádu – v tomto ustanovení jsou taxativně uvedeny důvody, které představují zásadní porušení procesněprávních a hmotněprávních ustanovení v rozhodnutí soudů. Protože dovolání není ve slovenské právní úpravě koncipováno jako třetí opravný prostředek (resp. není řádným opravným prostředkem), nejsou přípustným důvodem podání dovolání námitky vztahující se jen ke skutkovým zjištěním.¹⁷⁵ Další omezení přezkumné povinnosti odvolacího soudu vyplývá z § 317 odst. 2 slovenského trestního řádu, podle kterého pokud byla odvoláním napadena pouze část rozsudku týkající se jen některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto tím stejným rozsudkem, přezkoumá odvolací soud v rozsahu uvedeném v § 317 odst. 1 slovenského trestního řádu jen tu část rozsudku a předcházejícího řízení, které se týká této osoby. Výjimka z tohoto pravidla je uvedena v § 324 slovenského trestního řádu, která zakotvuje princip *beneficia cohaesionis*.

¹⁷³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 546 – 547.

¹⁷⁴ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura edition. Bratislava 2006, str. 779.

¹⁷⁵ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura edition. Bratislava 2006, str. 861.

I přesto, že slovenská nauka stále hovoří o uplatnění revizního principu¹⁷⁶ (i když v rozsahu determinovaném ustanovení § 317 odst. 1 slovenského trestního řádu na přezkum jen těch výroků, proti kterým odvolatel podal odvolání, a přezkum správnosti postupu řízení, které předcházelo těmto napadnutým výrokům rozsudku, s výjimkou, kdy odvolací soud musí přihlídnout i k vadám, které sice odvoláním nebyly vytýkány, ale které jsou takové povahy, že by odůvodňovaly – po právní moci rozsudku – podání mimořádného opravného prostředku, a to dovolání na základě ustanovení § 371 odst. 1 slovenského trestního řádu), mám s ohledem na shora uvedené skutečnosti za to, že není správné hovořit o uplatnění revizního principu přezkumu, ale spíše o uplatnění vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním s možností tzv. přesahu – tento přesah se však nevztahuje, jak ze zákonné díkce vyplývá, na rozšíření napadených výroků; zavazuje pouze odvolací soud přihlídnout k vadám, které sice nebyly v odvolání namítány, ale které by jinak odůvodňovaly podání dovolání.

Jak je z nastíněného historického vývoje patrné, nejednalo se o nějaký převratný vývoj v prosazování revizního principu, ale šlo spíše o postupný vývoj. Stejným směrem se vydal zákonodárce při opuštění revizního principu, když například u odvolání zakotvil povinnost odvolacího soudu překročit meze podaného odvolání.

4. 2. 1. Rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí vybudovaný na uplatnění zásady oficiality (revizní princip)

Tento způsob řešení rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí je charakterizován tím, že:

- a) vymezení opravného prostředku může být:
  - obligatorní, přičemž tato norma může mít povahu pořádkovou – vymezení se sice požaduje, ale nesplnění této povinnosti není nijak sankcionováno v podobě zamítnutí nebo odmítnutí opravného prostředku (srov. např. § 318 německého trestního řádu, kde pokud obžalovaný neomezí své odvolání na jednotlivý či jednotlivé výroky, má se za to, že podaným odvoláním byl napaden rozsudek jako celek, samozřejmě v rozsahu, v jakém jej může odvolatel napadnout¹⁷⁷). Paradoxně socialistická teorie trestního řízení tuto úpravu považovala nikoliv za výhodu, ale jakousi sankci pro osobu oprávněnou podat opravný prostředek¹⁷⁸;
  - fakultativní – zákonná úprava dává navrhovateli právo opravný prostředek vymežit, přičemž přezkumný orgán není v návrhu uvedeným vymezením napadení rozhodnutí vázán nebo

¹⁷⁶ Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura edition. Bratislava 2006, str. 779.

¹⁷⁷ Beulke, W.: Strafprozessrecht. 7., neu bearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2004, str. 302

¹⁷⁸ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 42.

- zákon vymezení nevyžaduje – návrhové nemusí svůj návrh v žádném směru vymezovat, stačí, když projeví vůli odporovat rozhodnutí. V těchto případech je pro rozsah přezkoumání rozhodující rozsah a obsah přezkumných oprávnění a povinností orgánu rozhodujícího o opravném prostředku;
- b) přezkumný orgán vymezením uvedeným v opravném prostředku není vázán a je oprávněn nebo povinen tyto meze návrhu překročit.

Způsobů konkrétního řešení je v tomto případě více. Obecně lze říci, že rozsah uplatnění přezkoumávání na zásadě oficiality bude tím větší, čím:

- méně bude přípustný rozsah přezkoumávání orgánu, který rozhodne o opravném prostředku, vázán na vymezení uvedené v opravném prostředku
- širší bude rozsah oprávnění a povinností tohoto orgánu ve směru rozsahu přezkoumávání a
- více bude mít toto vymezení povahu povinnosti tohoto orgánu.¹⁷⁹

Nejširší a na principu oficiality plně vybudovaný bude rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí k jeho přezkoumávání oprávněným orgánem tehdy, když tento orgán nebude vůbec vázán rozsahem napadení rozhodnutí v opravném prostředku, ale ten pro něj bude pouze podnětem k obligatornímu přezkoumání všech výroků rozhodnutí a celého řízení, které mu předcházelo, a to ze všech důvodů, všestranně a ze všech v úvahu přicházejících hledisek (včetně toho, že některý výrok chyběl), ohledně všech skutků (trestných činů, věcí), o kterých bylo v rozhodnutí rozhodnuto a ohledně všech osob, kterých se rozhodnutí týká, bez ohledu, které chyby byly rozhodnutí případně vytýkány, ve kterých částech bylo případně rozhodnutí napadeno, ohledně kterých skutků (trestných činů, věcí) a osob byl opravný prostředek podán.

Výše uvedenému pojetí odpovídá přezkum napadeného rozhodnutí na základě revizního principu, který Pipek¹⁸⁰ charakterizuje jako rozsah přezkoumávání rozhodnutí na základě zásady oficiality, kdy není rozhodující v opravném prostředku vymezený rozsah napadení rozhodnutí, když orgán oprávněný o opravném prostředku rozhodnout, rozhodnutí přezkoumává obligatorně pouze z podnětu opravného prostředku v plném rozsahu ve všech výrocích (i z hlediska, že některý výrok chybí nebo je neúplný), ohledně všech skutků (resp. trestných činů, věcí) a osob, o kterých bylo v napadeném rozhodnutí rozhodnuto, stejně jako správnost postupu řízení, které předcházelo rozhodnutí, vše všestranně a ze všech důvodů, ze kterých bylo možno rozhodnutí napadnout, ze všech hledisek, která přicházejí v úvahu, tedy do všech důsledků, tzn. s přihlédnutím i k těm chybám rozhodnutí a řízení, které nebyly opravným prostředkem vytýkány.

¹⁷⁹ srov. Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 30.

¹⁸⁰ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova Praha 1988, str. 32.

Poprvé byl takto chápáný revizní princip (*tzv. úplný revizní princip*) uplatňován v komunistickém Sovětském svazu a pod jeho vlivem byl pak jako *tzv. omezený revizní princip* přenesen i do našeho „socialistického“ práva. Pouze u obnovy řízení revizní princip uplatňován nebyl (a ani dnes není), což je důsledkem toho, že u tohoto opravného prostředku se nezkoumá správnost rozhodnutí ve věci samé, ale jen, zda tu jsou předpoklady pro nové řízení. Pipek¹⁸¹ omezený revizní princip charakterizuje jako různým způsobem omezený, modifikovaný úplný rozsah přezkoumávání vybudovaný na principu oficiality.

V naší právní úpravě odvolání se do 31. 12. 2001 uplatňoval revizní princip omezený osobně, neboť přezkumná povinnost odvolacího soudu se vztahovala jen na část rozhodnutí (všechny výroky) týkající se osoby, ohledně níž byl opravný prostředek podán. Tato úprava byla u odvolání zakotvena v § 254 trestního řádu (ve znění účinném do 31. 12. 2001) a její uplatnění s sebou neslo tyto důsledky:

a) Odvolací soud musel přezkoumat z podnětu odvolání všechny výroky rozsudku, proti kterým odvolatel mohl podat odvolání, i když odvolatel napadal v konkrétním případě jen některý z těchto výroků, a to i kdyby výslovně prohlásil, že s ostatními výroky souhlasí (srov. č. IV/1965 Sb. rozh. tr.)

Povinnost přezkoumat na podkladě odvolání všechny výroky rozsudku platila i pokud šlo o výroky týkající se různých trestných činů téhož obžalovaného, o nichž bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, a to bez ohledu na to, dopustil-li se obžalovaný těchto trestných činů jedním skutkem nebo více skutky (srov. č. IV/1967 Sb. rozh. tr.).

V československém, resp. později v českém trestním řízení nikdy neplatil úplný revizní princip, což se u odvolání projevovalo tak, že byla-li napadena jen část rozsudku týkající se některé z více osob, o kterých bylo rozhodnuto tímž rozsudkem, přezkoumával odvolací soud jen správnost výroků týkajících se této osoby a správnost řízení této části rozsudku předcházející (§ 254 odst. 2 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001). Ohledně dalších osob byl rozsudek pravomocný (srov. § 139 odst. 2 trestního řádu, které platí i dnes). Ke změně v jejich prospěch mohlo dojít, stejně jako tomu je podle současné právní úpravy, za podmínek ust. § 261 trestního řádu (*tzv. beneficium cohaesionis*).

b) Odvolací soud musel přezkoumat správnost každého jednotlivého výroku rozsudku, proti němuž odvolatel mohl podat odvolání ze všech hledisek (všech v úvahu připadajících vad), tedy i z těch hledisek, která odvolatel ve svém odvolání neuplatňoval. Odvolací soud přihlížel i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, při své přezkumné činnosti nebyl nijak vázán důvody odvolání. Revizní povinnost platila pro odvolací soud dokonce i v případě, když odvolání nebylo ve smyslu ust.

---

¹⁸¹ Pipek, J.: *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*. Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 34.

§ 249 trestního řádu (ve znění účinném do 31. 12. 2001) odůvodněno nebo když se odvolací soud neztotožnil s námitkami uvedenými v odvolání (srov. č. 37/1965 Sb., rozh. tr.).

Podle soudní praxe bylo v případě, kdy odvolatel mohl podat odvolání jen ve prospěch obžalovaného, ale zaměřil je výhradně v jeho neprospěch, považováno za odvolání podané neoprávněnou osobou a příkaz přezkoumat rozsudek i z hlediska vad, které nebyly odvoláním vytýkány, se zde již neuplatnil (srov. č. 51/1990 Sb. rozh. tr.).

c) Odvolací soud musel přezkoumat z podnětu odvolání i správnost postupu řízení, které rozsudku předcházelo, ovšem s tím omezením, že mohl přihlížet jen k těm vadám, které mohly způsobit nesprávnost výroku pro které mohl odvolatel podat odvolání (§ 246 odst. 2 trestního řádu).

Výše uvedená obsáhlá definice tzv. úplného revizního principu je dokladem maximalistických požadavků tzv. socialistické teorie trestního řízení, které v praxi nebyly a ani nemohly být zajištěny. Zamysleme-li se nad revizním principem, ať už úplným či omezeným, po odvržení zcela zcestných a zavádějících marxisticko-leninských teorií o absolutní poznatelnosti světa a absolutní pravdě zjišťované v trestním řízení, pak je třeba přiznat reviznímu principu výhodu v tom, že i obviněnému, který pouze podal odvolání, aniž ho odůvodnil, nebo ho pouze nedostatečně odůvodnil, zajišťuje poměrně široké přezkoumání napadeného rozsudku.

Co je ovšem z jednoho úhlu pohledu výhoda revizního přezkoumání, je z druhého úhlu pohledu jeho nevýhoda. Tím, že zjištění sporných bodů zákon přenášel na základě revizního principu na samotný rozhodující orgán, tj. odvolací soud, který se s věcí setkává v praxi většinou až v samém závěru a jen na podkladě spisových materiálů, podstatně ve skutečnosti omezoval právě rozsah přezkoumávání, neboť vedl strany k pasivitě, což v praxi mělo nezřídka svůj výraz i v tom, že strany, a to ani jejich právní zástupci, své opravné prostředky neodůvodňovaly nebo je odůvodňovaly jen zcela formálně, nedostatečně a pozdě (často až při veřejném zasedání odvolacího soudu nebo těsně před ním), když spoléhaly právě na uvedený (omezený) revizní princip, který navíc váhu jejich odůvodnění opravného prostředku snižoval, neboť rozhodující orgán jím nebyl vázán a v praxi se někdy ani důvody uplatněnými v odůvodnění opravného prostředku ve svém rozhodnutí nezabýval. Navíc v případě, kdy odvolání nebylo vůbec odůvodněno, přezkumný orgán nic nenutilo, aby postupoval v souladu s uvedenou teoretickou definicí a aby zcela beze zbytku vše prozkoumal a přezkoumal. Většinou se jen omezil ve svém rozhodnutí na několik obecných konstatování o tom, jak rozsudek i řízení mu předcházející přezkoumal a co zjistil. Pomocí těchto obecných vět pouze poukázal na to, že věc přezkoumal „ze všech hledisek“.¹⁸²

¹⁸² Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti 1992. Svazek 53, str. 173 a násl.

Toto nakonec v závěru své práce o revizním principu konstatoval i Pipek¹⁸³, když uvedl, že „v praxi lze pozorovat, že opravné orgány se snaží vyhovět požadavku zákona na revizní způsob přezkoumání napadeného rozhodnutí alespoň po formální stránce tím, že v úvodu rozhodnutí rutinně konstatují, že příslušný orgán rozhodl po přezkoumání rozhodnutí podle požadavků zákona, přičemž je opakovan příslušný text ustanovení, které revizní princip zakotvuje“. Je třeba souhlasit s Pipkem, že takovému konstatování nelze přikládat nějakou právní relevanci a že má stejnou váhu, jakoby v rozhodnutí vůbec nebylo. Tak se vlastně revizní princip dostával v praxi do rozporu s tím, co teoreticky sledoval.

Nutno říci, že uvedenými praktickými důsledky uplatnění revizního principu se teoretici obhajující revizní princip v rámci „socialistické teorie trestního řízení“¹⁸⁴ nezabývali a není proto divu, že nechápali nebo spíše s ohledem na politické prostředí ani chápat nemohli a nesměli, stejně jako Pipek v té době, ustanovení moderních demokratických trestně procesních kodexů, které jako např. § 318 německého trestního řádu subsidiárně v případě nevymezení důvodů považuje celé rozhodnutí za napadené, když k tomu s podivem uvádějí, že toto není pojímáno jako zvýhodnění, ale spíše jako sankce.¹⁸⁵

Závěrem k pojmu revizního principu si dovoluji ještě jednu poznámku. Jak je již z předchozího výkladu zřejmé, v nauce trestního práva procesního se pojem „revizní princip“ používá buď jako označení pro použitý princip při způsobu vyřizování opravného prostředku, nebo jako označení pro rozsah přezkoumávání rozhodnutí, který je širší než rozsah napadení rozhodnutí vymezený v opravném prostředku.

Právě s ohledem na tuto duplicitu souhlasím s Pipkem¹⁸⁶, že druhé označení není přinejmenším šťastně zvoleno a není ani přesné. Může totiž vyvolávat určité komplikace a nejasnosti s ohledem na to, že pojmu revize, revizní se tradičně v teorii i praxi soudního řízení užívá pro určitý způsob vyřizování rozhodnutí jako název opravného prostředku. Ani skutečnost, že dochází k širšímu přezkoumávání rozsudku, než se toho opravný prostředek domáhá, není něco, co by bylo charakteristické právě pro revizi.

Dalším důvodem, proč se vyslovit pro to, že zvolené označení není právě nejšťastnější, je, že mezi největší a nejrozšířenější nedostatky právní terminologie patří polysémie a synonymie. V rámci

---

¹⁸³ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip), Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 310 a násl.

¹⁸⁴ Pipek ve svém díle Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip) na straně 15 uvádí, že problematika revizního principu dosud nebyla v literatuře zpracována, přičemž však existují práce, které tuto problematiku řeší v rámci širší problematiky opravných prostředků, ať již v obecné poloze nebo při rozboru platné úpravy a odkazuje především na díla sovětských autorů E. F. Kucové, M. S. Strogoviče, M. A. Čelcova, I. I. Muchina, I. D. Perlova a P. O. Těmuškina.

¹⁸⁵ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip), Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 42.

¹⁸⁶ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova, Praha 1980, str. 42.

určeného terminologického systému, kterým právo nepochybně je, musí jeden termín odpovídat jednomu pojmu. Čím je konkrétnější místo termínu v systému, tím je přesnější. Termín musí být pochopitelný i vně kontextu – takové je kritérium přesnosti termínu. Formulace jeden termín – jeden pojem charakterizuje rozvité, vysoce organizovaný terminologický systém, který musí být rozlišovacím znakem informacemi nasyceného sociálního fenoménu, jakým je zákon. Proto je třeba terminologii v právu budovat na monosémii. Tyto závěry neplatí jen pro legislativu, ale v plné míře i pro teorii a praxi.

Z výše uvedených důvodů Pipek¹⁸⁷ navrhol nahradit pojem revizní princip ve smyslu rozsahu přezkumné činnosti opravného orgánu například pojmem „omezené a neomezené přezkoumávání rozhodnutí“ - omezené ve smyslu vázané na rozsah napadení v opravném prostředku; neomezené ve smyslu nevázané na rozsah napadení opravným prostředkem. U neomezeného přezkoumávání navrhol dále rozeznávat absolutně neomezené přezkoumávání, kdy by se rozhodnutí přezkoumávalo úplně, bez ohledu na osobu, která podala opravný prostředek, a relativně neomezené přezkoumávání, kdy by se rozhodnutí přezkoumávalo ve všech výrocích a v řízení, které jim předcházelo, které se týkají osoby odvolatele.

S odmítavou reakcí se tento výše zmíněný Pipkův názor setkal u Jestřába, který argumentoval tím, že v socialistické nauce trestního řízení jde o pojem jednoznačně vžitý.¹⁸⁸ Rovněž i já se domnívám, že přes všechny výše uvedené a příznačné argumenty, by nebylo vhodné pro rozsah přezkoumání napadeného rozhodnutí volit jiný termín tak, aby odpovídal monosémii, když se pojem „revizní princip“, jako pojem označující rozsah přezkoumání napadeného rozhodnutí, již v naší teorii vžil a když navíc pro význam pojmu je důležitý především jeho obsah a nikoliv forma. Tím však nechci říci, že by měl být význam formy v takovém systému jako je právo podceňován. Forma je v právu významným komunikačním prostředkem dorozumění nejen mezi lidmi, kteří se v systému práva z jakéhokoliv důvodu pohybují, ale i v rámci práva samotného. Zde ovšem přísluší přední role legislativě, ovšem opominout nelze ani právní nauku.

K názorovému obratu v tomto ohledu nakonec dospěl i Pipek, který doporučil i nadále používat a šířit pojem „revizní princip“, i když terminologie práva nepředstavuje jen nějaké hraní se slovíčky, ale právní kulturu, která koneckonců i nepřímo svědčí o vyspělosti společnosti, když právo patří neoddiskutovatelně mezi významné složky společenské nadstavby s vlivem i na vývoj a fungování základny. Z těchto důvodů je Pipek přesvědčen, že podobné konstruktivní diskuse o terminologii nejsou bezpředmětným a prázdným plýtváním času v oblasti právní teorie a že využívání jejich výsledků v praxi neznamená formalizaci práva v peiorativním smyslu tohoto slova.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 42.

¹⁸⁸ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení, AUC – iuridica, Monographia XXXV/1981. Universita Karlova. Praha 1981, v pozn. na str. 55.

¹⁸⁹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip), Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 39.

4. 2. 2. Rozsah přezkoumávání napadeného rozhodnutí vybudovaný na uplatnění zásady dispoziční (princip vázanosti soudu podaným opravným prostředkem)

Tento způsob řešení rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí je charakterizován tím, že:

- a) vymezení opravného prostředku je obligatorní, přičemž tato norma má povahu kogentní – vymezení se požaduje pod hrozbou sankce, kterou může být zamítnutí nebo odmítnutí opravného prostředku,
- b) přezkumný orgán je vymezením uvedeným v opravném prostředku vázán a přezkoumává rozhodnutí pouze v mezích návrhu (čistá podoba), případně může v zákonem stanovených mezích, ovšem pouze v nich, svou přezkumnou pravomoc rozšířit.

Dominující roli zde tedy sehrává návrh. Vymezení rozsahu napadení, zpravidla odůvodněním opravného prostředku, může být přikládán dokonce takový význam, že jeho neprovedení vede k zamítnutí či odmítnutí opravného prostředku. Druhým extrémem při možnosti různých modifikací může být případ, kdy vymezení je sice považováno za obligatorní, ale jeho neprovedení není sankcionováno zamítnutím či odmítnutím opravného prostředku, ale napadené rozhodnutí se považuje za napadené v plném rozsahu (srov. např. právní úpravu německou v § 318 německého trestního řádu).

Jde o způsob, který klade značné nároky, především u řádných opravných prostředků, pokud jde o odborné znalosti osoby, která hodlá opravný prostředek podat, aby mohla správně vystihnout cíl zaměření opravného prostředku a aby neutrpěla přitom újmu na svých právech. Proto se v některých právních úpravách (tu naši současnou nevyjímáme; srov. § 254 trestního řádu) setkáváme i s tzv. přesahy nebo průlomy do tohoto základního zákonného omezení přezkumu, které výrazně rozšiřují přezkumnou pravomoc opravného orgánu tak, aby odvolatel nebyl poškozen neznalostí práva a aby odstranění jinak důvodně vymezených vad rozsudku nebránilo ryze formální překážky (srov. níže).

Tento systém rozsahu přezkoumávání je vyjádřením přístupu k pojetí opravného prostředku, který je považován, odhlédneme-li od mimořádných opravných prostředků, za především osobní a soukromý zájem, tedy za záležitost v zájmu stran.

Z tohoto pojetí vychází rovněž i *koncepte rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu* účinná od 1. 1. 2002. Jak se v důvodové zprávě k novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. uvádí, je to státní zástupce, který v souladu s ústavou má v trestním řízení hájit jako veřejný žalobce zájmy státu, přičemž se plně respektuje i právo obviněného, který má právo sám zvolit si způsob své obhajoby. Napříště tedy není důvodů, aby odvolací soud tato hlediska nerespektoval a bez ohledu na obsah podaných odvolání vždy přezkoumával celé rozhodnutí a celé předcházející řízení před soudem prvního stupně.

Zmiňovaná novela trestního řádu účinná od 1. 1. 2002 vyšla z toho, že faktické uplatnění zásady oficiality je v praxi reálně nepřezkoumatelné, když odvolací soud často pouze rutinně konstatoval, že příslušný orgán rozhodl po přezkoumání rozhodnutí podle požadavku zákona spolu s opakováním textu ustanovení, které revizní princip zakotvoval a v důsledku toho výrazně omezila rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu, když rozšířila dosah dispoziční zásady, kromě samotného práva podnětu k zahájení řízení, i na samotné přezkoumání rozsudku a činí tak z této zásady zásadu v odvolacím řízení primární.¹⁹⁰

Z důvodové zprávy k novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. lze dovodit jednak to, že se zakotvuje *princip vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky*, jednak to, že přezkoumání jiných než vytýkaných vad je prakticky vyloučeno, byť se tato možnost připouští, protože nelze bez přezkoumání zjistit nesprávnost jiného než přezkoumávaného výroku. To má svůj specifický význam proto, že právě od nahrazení omezeného revizního principu principem vázanosti přezkumu odvolacího soudu obsahem podaného odvolání a vytýkanými vadami se odvíjí celková změna koncepce odvolacího řízení spojená s novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb.

Zákonodárce se zrušením revizního principu jako zásadního postupu při přezkoumávání rozhodnutí snaží z úpravy rozhodnutí odstranit bezbřehost důsledků v úpravě důsledně prosazené zásady oficiality. Možná než o zrušení revizního principu by bylo na místě hovořit spíše o jeho podstatném omezení, když namísto něj se nyní odvolací soudy řídí jako primárním východiskem při své přezkumné činnosti principem vázanosti obsahem podaného odvolání, resp. vytýkanými vadami. Proto je obligatorní obsahovou náležitostí kteréhokoli podaného odvolání takové jeho odůvodnění, aby z něj bylo patrné, v kterých výrocích odvolatel napadá rozsudek soudu prvního stupně a jaké vady vytýká rozsudku nebo řízení, jež mu předcházelo (§ 249 odst. 1 trestního řádu).

Z uvedeného je zřejmé, že trestní řád vychází, což je ještě více markantní po zmiňované novele, z toho, že celé odvolací řízení je ovládáno mimo jiné zásadou dispoziční. Před uvedenou novelou se tato zásada projevovala pouze v tom, že bylo věcí oprávněné osoby, zda proti rozsudku odvolání podá či nikoliv, případně zda jej vezme zpět; po zmiňované novele se dosah dispoziční zásady rozšířil v tom smyslu, že nyní je věcí oprávněné osoby rovněž to, v jakém rozsahu a z jakých důvodů odvolání podá. Tím vlastně, do jaké míry oprávněná osoba naplní své odvolací právo, stanoví rozsah přezkumu odvolacího soudu, jehož meze nesmí být (až na zákonem stanovené výjimky)¹⁹¹ překročeny.

V těchto mezích se může přezkumný proces odvolacího soudu vztahovat na všechny závěry, které jsou v napadeném rozsudku promítnuty, nebo jen na některé z nich, tedy na závěry týkající se podstatných skutkových okolností a jednotlivých znaků skutkových podstat všech v úvahu přicházejících trestných činů, stupně společenské nebezpečnosti stíhaného činu obžalovaného, otázek

¹⁹⁰ Pipek, J.: Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie č. 11-12/2001, str. 98 – 99.

¹⁹¹ Srov. § 254, § 261 trestního řádu.

věku a přičetnosti obžalovaného, okolností vylučujících protiprávnost činu, druhu, výše a způsobu výkonu trestu nebo upouštění od potrestání, druhu ochranných opatření, výše náhrady škody poškozenému, důvodů zproštění obžaloby apod.

Nový princip rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí - princip vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním a vadami, které jsou rozsudku a řízení mu předcházejícímu vytýkány v odvolání, odpovídá právě dispozitivní povaze odvolání jako procesního úkonu, jímž se zahajuje odvolací řízení. Proto i obsah a rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu musí v zásadě odpovídat tomu, v jakém rozsahu oprávněná osoba hodlá využít svého odvolacího práva tak, aby dosáhla přezkoumání jen těch částí napadeného rozsudku, s nimiž nesouhlasí, a z takových důvodů, které sama považuje za rozhodující.¹⁹²

Odvolatel, který má právo odvolání podat, je za současné právní úpravy povinen své podání vymežit tak, aby bylo patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. Nejde tedy o právo disponovat svým návrhem, ale, jak i dále z důslednosti úpravy vyplývá, o povinnost dispozice, neboť odvolání, které nesplňuje náležitosti jeho obsahu, odvolací soud podle § 253 odst. 3 trestního řádu odmítne. Rozsah a obsah vymezení odvolání je potom zásadně rozhodující i pro rozsah a obsah přezkoumání rozsudku odvolacím soudem (§ 254 odst. 1 trestního řádu).

Zákonodárce co do šife záběru přezkumné povinnosti odvolacího soudu stanoví jako základní východisko vázanost podaným odvoláním - primárně vychází z toho, že odvolací soud přezkoumá zákonnost a odůvodněnost jen těch oddělitelných výroků, proti nimž bylo podáno odvolání, jakož i správnost postupu řízení, které jim předcházelo, a to z hlediska vad, které jsou odvoláním vytýkány (srov. § 254 odst. 1 první věta trestního řádu). Jiné výroky a jim předcházející řízení přezkoumat nesmí, i když jde o výroky, proti kterým by odvolatel odvolání podat mohl. Novela přitom vycházela, jak je zřejmé z důvodové zprávy, z toho, že státní zástupce má v trestním řízení v souladu se svým ústavním a zákonným zakotvením hájit jako veřejný žalobce veřejný zájem. Rovněž obžalovaný, pokud podá odvolání, má právo sám zvolit způsob své obhajoby. Podobně je tomu u ostatních osob oprávněných brojit proti rozsudku nebo některé jeho části. V zásadě není proto důvodu, aby odvolací soud tato hlediska nerespektoval a bez ohledu na obsah podaných odvolání vždy přezkoumával celé rozhodnutí a celé předcházející řízení před soudem prvního stupně. Například napadá-li obžalovaný pouze odsuzující výroky o vině a trestu, nepřezkoumává odvolací soud zprošťující výrok, byť byl obžalovaný zproštěn z důvodu, který byl pro něj méně příznivý než jiný. V principu se požaduje, aby odvolací soud svou přezkumnou činnost omezil na napadený výrok rozsudku a v jeho rámci na vytýkané vady. Ratio legis této úpravy tkví v tom, aby odvolací soud zbytečně nepřezkoumával a nezjišťoval, zda jsou vadné i jiné výroky, než ty, které byly odvolatelem napadeny, nebo zda existují ještě jiné vady rozsudku, když na ně odvolatel nepoukazuje.

¹⁹² Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 553.

Zákonodárce však, snad z obavy úplného opuštění revizního principu, stanovil několik podstatných průlomů do tohoto základního zákonného omezení přezkumu. Přípuštění řady výjimek z tohoto nového principu a přesahů v různých směrech poměrně hluboce zasahuje do podstaty nového způsobu přezkumu a ve svých důsledcích znamená výrazné rozšíření přezkumné pravomoci odvolacího soudu směrem k reviznímu přezkoumání, což ve svých důsledcích do značné míry neguje očekávané dopady uvedené změny.

Princip vázanosti soudu obsahem podaného odvolání, resp. vytýkanými vadami je tedy modifikován ve směru k reviznímu principu tak, že odvolacímu soudu je dána možnost, resp. povinnost, v konkrétním případě jít nad rámec odvolání tak, aby odvolatel nebyl poškozen neznalostí práva a jinak důvodně a správně vymezené vady rozsudku neznamenal pro formální překážky nemožnost jejich odstranění. Uvedené obecné vymezení rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu (§ 254 odst. 1 věta první trestního řádu) je rozšířeno (v teorii se hovoří o průlomech do vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. o tzv. přesahu) tam, kde je třeba respektovat obsahovou (věcnou) souvislost jednotlivých částí napadeného rozsudku, protože výroky odvoláním napadené a nenapadené mohou mít takovou vzájemnou návaznost, že vada jednoho z nich ovlivňuje správnost i výroku jiného. Tím se zároveň odvolateli zaručuje dostatečně efektivní využití odvolacího práva i v případech, jestliže se mu nepodařilo v odvolání dostatečně vystihnout všechny souvislosti a důsledky jinak správně a důvodně vytýkaných vad. V odvolání totiž postačí správně vymežit všechny napadené výroky, protože pak jsou přezkoumávány z hlediska všech vad, které mohly způsobit jejich nesprávnost, anebo postačí náležitě konkretizovat všechny vytýkané vady, neboť pak jsou přezkoumávány i jiné než odvoláním napadené výroky, jestliže v nich má vytýkaná vada původ.

Obecně tedy lze k zákonodárcem zvolené modifikaci principu vázanosti soudu podaným opravným prostředkem, resp. vytýkanými nedostatky u odvolání uvést, že omezení je vyjádřeno tak, že odvolateli k úspěchu postačí, aby v odvolání napadl výrok, který je nesprávný, bez ohledu na to, zda se mu podaří vystihnout, v jaké vadě jeho nesprávnost záleží, nebo naopak označit správně vadu, přestože jinak nesprávně vymezí část rozsudku, tj. výrok, který napadá.¹⁹³ Odvolatel je však povinen v odvolání uvést alespoň jeden výrok napadeného rozsudku a jednu vytýkanou vadu, protože jde o nezbytné obsahové náležitosti (§ 249 odst. 1 trestního řádu), jejichž nesplnění vede k odmítnutí odvolání (§ 253 odst. 3 trestního řádu).

Vázanost odvolacího soudu podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami znamená, že z podnětu podaného odvolání odvolací soud:

1. přezkoumá zákonnost a odůvodněnost zpravidla jen těch oddělitelných výroků napadeného rozsudku, proti kterým odvolatel podal odvolání, a správnost postupu řízení, jež jim předcházelo,

¹⁹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 573.

2. tuto svou přezkumnou povinnost provádí zpravidla jen z hlediska vad vytykánych v odvolání napadenému rozsudku nebo řízení, které mu předcházelo,
3. nepřezkoumává tu část napadeného rozsudku a jemu předcházejícího řízení, která se týká osoby, ohledně níž odvolání podáno nebylo, jestliže je tímž rozsudkem rozhodnuto o více osobách.

ad. 1. Povinnost odvolacího soudu přezkoumat pouze oddělitelné výroky, proti nimž bylo podáno odvolání, a řízení jim předcházející znamená, že jiné výroky (až na dále uvedené výjimky) ani řízení, které jim předcházelo, nejsou předmětem přezkumné činnosti odvolacího soudu, třebaže jde o výroky, proti nimž byl odvolatel oprávněn podat odvolání, ale neučinil tak. Podmínkou ovšem je, aby výrok rozsudku napadený odvoláním byl oddělitelný od ostatních výroků.

Oddělitelnými výroky ve smyslu ustanovení § 254 jsou takové výroky, které lze samostatně přezkoumat a zejména samostatně zrušit (srov. § 258 odst. 2 trestního řádu). Oddělitelnými výroky od výroku o vině nebo od sebe navzájem jsou např. výrok o trestu, výrok o ochranném opatření či výrok o náhradě škody (srov. č. 46/2003 Sb. rozh. tr.). Za výroky, které lze oddělit, je třeba považovat i výroky o vině jednotlivými trestnými činy spáchanými více skutky. Vzhledem k nové koncepci procesního nakládání s pokračováním v trestném činu a možností postupného, a tedy odděleného projednávání jednotlivých dílčích útoků, bude možno za oddělitelný výrok považovat i takový dílčí útok, ovšem za podmínky, kdy v dalším konání společného řízení brání důležité důvody (§ 12 odst. 12 trestního řádu, § 20 odst. 1 trestního řádu, § 23 odst. 1 trestního řádu). Těmi může být požadavek na rychlost řízení směřující k rozhodnutí ve věci za situace, kdy většina dílčích útoků buďto není vůbec odvoláním napadena, nebo je shledána po přezkoumání bezvadná a nutnost zrušení se dotýká jen menší části, nebo dokonce jednotlivého dílčího útoku v rámci téhož skutku. Odvolací soud však musí v takovém případě velmi pečlivě zvažovat vymezení rozsahu své přezkumné povinnosti, zejména s ohledem na zachovanou hmotněprávní koncepci pokračování v trestném činu (§ 89 odst. 3 trestního zákona) a důsledky případného omezeného či odděleného přezkoumání a rozhodnutí v jednotlivých dílčích útocích.¹⁹⁴

Naopak *neoddělitelnými výroky* budou ty výroky rozhodnutí, které nelze samostatně přezkoumat a samostatně zrušit. Příkladem neoddělitelného výroku bude typicky výrok rozsudku o právním posouzení skutku (tzv. právní věta a zákonné označení trestného činu) od popisu skutku ve výroku o vině (tzv. skutková věta).¹⁹⁵ Podobně od sebe nelze oddělit výroky o vině jednotlivými trestnými činy, dopustil-li se jich obžalovaný v jednočinném souběhu. Oddělitelným výrokem, z hlediska možností rozhodnutí odvolacího soudu a účinků pravomocně skončeného trestního stíhání, nebude ani ve výroku o trestu způsob výkonu trestu nebo jen výrok o podmíněném odkladu výkonu

¹⁹⁴ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C. H. Beck. Praha 2002, str. 1571.

¹⁹⁵ Srov. rozh. č. 11/1973 Sb. rozh. tr.

trestu, či výrok o uložení jednoho druhu trestu, jestliže výrok o trestu obsahuje i další druh trestu, neboť odvolací soud svým rozhodnutím o vině a některém trestu trestní stíhání pravomocně skončí a jeho další konání je nepřipustné, byť by probíhalo jen za účelem zjištění podmínek pro uložení dalšího druhu trestu (srov. č. 10/1997 Sb. rozh. tr.).

Protože však zákon umožňuje, aby osoba oprávněná napadat rozsudek pro nesprávnost některého jeho výroku, jej napadala také proto, že takový výrok učiněn nebyl, je nutno pravidlo, že odvolací soud přezkoumá jen oddělitelné výroky, proti nimž bylo podáno odvolání, a řízení jež jim předcházelo, chápat tak, že odvolací soud na základě takového odvolání přezkoumá rozsudek i v rozsahu chybějícího výroku a tomuto rozsahu rozsudku předcházející řízení.¹⁹⁶

Z tohoto pohledu však nelze zcela vyloučit, že opačně z druhé strany bude nalezena taková formulace obsahu odvolání, která by umožňovala rozsah přezkoumání analogický rozsahu přezkoumání podle revizního principu, nebo že odvolatelé budou za tímto účelem v odvolání napadat vše, co napadnout půjde. Je třeba souhlasit i s Mandákem¹⁹⁷, který naprosto správně upozornil, že „nedostatek blíže rozvedených výtek ... nebude však ani napříště možno procesně sankcionovat“. Předností nové úpravy však je, že při důsledně pečlivém přístupu k odůvodnění odvolání umožňuje exaktnější prověření, zda si odvolací soud při přezkoumávání rozsudku počínal v souladu se zákonem a zda se vypořádal se všemi výtkami.

Z právní úpravy rozsahu přezkoumávání rozsudku napadeného odvoláním vyplývají tři výjimky, které rozšiřují přezkumnou povinnost odvolacího soudu nad rámec výroků vymezených odvolatelem. První dvě níže uvedené výjimky vyplývají přímo ze zákona (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu, § 254 odst. 3 trestního řádu), k poslední lze dospět výkladem (§ 254 odst. 1 a *contrario* trestního řádu) :

a) První, nejzásadnější z průlomů do principu vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými vadami, je vymezen v ustanovení § 254 odst. 2 trestního řádu a týká se případů, kdy vada, která je vytýkána napadenému výroku rozsudku, má svůj původ v jiném výroku, který odvoláním napaden nebyl. V této situaci musí odvolací soud přezkoumat i tento výrok, ovšem pouze za předpokladu, že odvolatel mohl podat odvolání i proti němu. Odvolací soud se ovšem dalším výrokiem, který není odvoláním napaden, zabývá jen v případě, že v přezkoumávaném výroku skutečně zjistí vadu, jež má původ v jiném výroku, než který byl odvoláním napaden. Bylo by vybočením z principu vázanosti soudu obsahem podaného odvolání, kdyby odvolací soud přezkoumával navazující (nenapadený) výrok rozsudku rovnou a zjišťoval existenci případných vad tohoto výroku či předcházejícího řízení. Podmínkou přezkoumání nenapadeného výroku je, kromě objektivní možnosti odvolatele proti takovému výroku brojit odvoláním, právě vada zjištěná v napadeném výroku, která spojuje svým původem výroky oba. Další podmínkou pro postup odvolacího

¹⁹⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 570.

¹⁹⁷ Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie č. 6-7/2000, str. 59.

soudu ve smyslu § 254 odst. 2 trestního řádu je, že oba výroky musí na sebe navazovat, tzn. nestačil by zjištěný projev vady v jiném výroku bez toho, že by zároveň nebyla dána návaznost na výrok odvoláním napadený.

Tento průlom má nepochybně racionální jádro. Bylo by totiž v rozporu nejen se zákonem, ale i se spravedlivým vnímáním práva a jeho účinků, kdyby odvolací soud nemohl určitou namítanou vadu napadeného rozsudku napravit jen proto, že odvolatel nedokázal vystihnout její příčinu a napadnout výrok, v němž má jinak správně vytknutá vada svůj původ. Tak například obžalovaný může napadnout výrok o trestu pro jeho nepřiměřenost, ponechá však bez napadení výrok o vině. Jako osoba práva neznalá nemusí vědět, že trest, který mu byl uložen, resp. jeho výměra je nesprávná proto, že soud prvního stupně pochybil i ve výroku o vině, neboť dospěl k závěru o existenci okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, přestože její zákonné znaky nebyly naplněny (§ 88 odst. 1 trestního zákona). Podobně odvolací soud přezkoumá výrok o vině i tehdy, bylo-li sice odvolání obžalovaného podáno jen proti výroku, kterým mu byla uložena povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem, ale vada tohoto výroku má původ ve vadném výroku o vině, který se odvolatele přímo dotýká (srov. č. 54/2002 – II. Sb. rozh. tr.).

Za této situace lze v podstatě říci, že přesah přezkumné povinnosti odvolacího soudu ve smyslu § 254 odst. 2 trestního řádu je podmíněn vztahem původu (příčiny) a projevu (následků) zjištěné vady výroku rozsudku, takže zjištěná vada má svůj původ nebo se projeví v jiném než napadeném výroku rozsudku.¹⁹⁸ V příkladu uvedeném výše na prvním místě by jinak odvolací soud nemohl správně vystiženou konečnou vadu v podobě přísného trestu napravit jen proto, že obžalovaný nedokázal vytknout její příčinu a napadnout výrok o vině, v němž vznikla.

I když zákon v této souvislosti výslovně nestanoví, že v případě, kdy odvolací soud při své přezkumné činnosti zjistí, že vytýkaná vada má svůj původ v jiném než napadeném výroku rozsudku, musí při přezkumávání tohoto odvoláním nenapadeného výroku svoji pozornost věnovat i řízení, které tomuto výroku předcházelo, lze k tomuto závěru jednoznačně dospět logickým úsudkem, neboť je zřejmé, že bez přezkumu předchozího řízení by odvolací soud nemohl naplnit smysl citovaného ustanovení.

b) Druhým výrazným přesahem principu vázanosti odvolacího soudu obsahem podaného odvolání je jeho povinnost ve smyslu § 254 odst. 3 trestního řádu přezkoumat výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině, jenž byl napaden odvoláním, svůj podklad, a to i v případě, že proti nim nebylo odvolání podáno.

Jestliže je tedy odvoláním oprávněné osoby napaden výrok o vině, musí se odvolací soud vždy zabývat též výrokem o trestu a dalšími výroky navazujícími na výrok o vině, a to včetně řízení, které jím předcházelo. Na rozdíl od předchozího případu uvedeného sub a) zde zákon nepožaduje, aby

¹⁹⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C. H. Beck. Praha 2002, str. 1574.

v souvisejícím výroku o vině byla vada skutečně zjištěna; ostatní výroky, které mají v napadeném výroku o vině svůj podklad, jsou vždy předmětem přezkumné činnosti odvolacího soudu, přestože proti nim odvolatel odvolání výslovně nepodal. Odvolací soud se ovšem nenapadenými výroky zabývá pouze v návaznosti na vady, které jsou odvoláním vytýkány výroku o vině.

Jestliže odvolací soud shledá výrok o vině vadným a zruší jej, neobstojí samostatně nejen výrok o trestu, ale ani žádný z dalších výroků, které mají ve vadném výroku o vině svůj podklad. Dalšími výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad, jsou, kromě výroku o trestu, výrok o ochranném opatření, je-li jeho uložení vázáno na výrok o vině, nebo výrok o náhradě škody. V případě výroku o náhradě škody však lze ponechat beze změny ty oddělitelné části týkající se jednotlivých poškozených, jež mají svůj podklad ve výroku o vině, který zůstal odvoláním nedotčen.¹⁹⁹

c) Další výjimku v uvedeném smyslu sice zákon výslovně nestanoví, ale lze ji dovodit výkladem ustanovení § 254 odst. 1 trestního řádu a *contrario*, a to jako povinnost odvolacího soudu přezkoumat ty výroky a jim předcházející řízení, které sice nejsou napadeny, ale nelze je od výroků, které napadeny byly, oddělit. O oddělitelnosti výroků rozsudku zde platí to, co bylo uvedeno výše.

ad 2. Základním kritériem pro přezkoumání zákonnosti a odůvodněnosti výroků napadeného rozsudku, jakož i správnosti řízení, které jim předcházelo, jsou vady, které odvolatel vytýká napadenému rozsudku, přičemž není rozhodující, zda vady, jejichž konkretizace je obligatorní obsahovou náležitostí odvolání podle § 249 odst. 1 trestního řádu, mají původ právě v tom výroku, proti kterému bylo odvolání podáno (§ 254 odst. 1 trestního řádu), nebo v jiném obsahově navazujícím výroku, proti němuž oprávněná osoba odvolání nepodala, ač tak mohla učinit (§ 254 odst. 2 trestního řádu). Proto odvolací soud přezkoumává výroky napadeného rozhodnutí pouze z hlediska vytýkaných vad a nezjišťuje, až na níže uvedenou výjimku, zda je rozsudek zatížen i vadami, které mu odvolatel nevytýká, bez ohledu na to, zda by se mohly vyskytnout v napadeném výroku či ve výroku jiném.

Shora avizovanou rozšiřující výjimkou je zákonná směrnice, podle níž odvolací soud k vadám, které nejsou odvoláním vytýkány, přihlíží, jen pokud mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo odvolání podáno (§ 254 odst. 1 věta druhá trestního řádu). Odvolací soud tedy nepřihlíží k těm vadám, které nebyly v odvolání vytknuty a které se týkají oddělitelných výroků, jež nebyly odvoláním napadeny, nebo které se sice týkají napadeného výroku, ale nemají vliv na jeho správnost (tj. zákonnost a odůvodněnost).

Tím je princip vázanosti odvolacího soudu obsahem odvolání výrazně modifikován směrem k reviznímu principu. Navíc se jeví nereálným požadavek, aby se odvolací soud zabýval výrokem, který není odvoláním napaden, jen v případě, že v přezkoumávaném napadeném výroku skutečně zjistí vadu, jež má původ v jiném výroku, než který byl napaden odvoláním. Jestliže se tedy za dané situace

¹⁹⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C. H. Beck. Praha 2002, str. 1575.

z platné právní úpravy dovozuje, že by bylo nepřipustným vybočením z principu vázanosti odvolacího soudu obsahem podaného odvolání, kdyby odvolací soud svou přezkumnou činností přímo zjišťoval existenci případných vad výroku nenapadeného podaným odvoláním či řízení, které předcházelo jeho vydání²⁰⁰, nemůže to v praxi obstát. Z povahy věci totiž vyplývá, že v případech, kdy má vytknutá vada svůj původ ve vadě promítnuté do nenapadeného výroku, předpokladem ověření existence takového vytknuté vady je zjištění vady, v níž má svůj původ, tedy v daném kontextu vady, která je spojena s nenapadeným výrokiem.²⁰¹

Nejjednodušším příkladem takové situace je vada výroku o trestu odvíjející se od vady výroku o vině. Vada výroku o vině může spočívat například v nesprávné právní kvalifikaci stíhaného skutku jako činu trestného přísněji, než jak to odpovídá zákonu, nebo dokonce v jeho posouzení jako trestného činu, ačkoliv jím ve skutečnosti nebyly naplněny zákonné znaky žádného trestného činu. Jestliže obžalovaný tento výrok – třeba z neznalosti práva – nenapadne a své odvolání zaměří výlučně proti výroku o trestu, který považuje za nepřiměřeně přísný, bez přezkumu nenapadeného výroku o vině není možné zjistit uvedenou vadu v něm obsaženou. Kdyby mělo za této situace platit, že před přezkoumáním nenapadeného výroku (o vině) je třeba zjistit určitou vadu napadeného výroku (o trestu), pak v případě, že by výrok o trestu plně odpovídal nenapadenému výroku o vině a v něm použité (nezákonné) právní kvalifikaci, nebylo by možné k takovému přezkumu přistoupit, neboť uvedenou nezákonnost nenapadeného výroku o vině nelze zjistit a bez toho by zase nebylo možné učinit závěr o vadnosti napadeného výroku o trestu.

Má-li být za této situace naplněna platná právní úprava, znamená to v praxi přezkoumat v některých případech prakticky všechny výroky napadeného rozsudku a celé řízení předcházející jeho vydání, neboť jen tak lze získat potřebný podklad pro závěr, zda vada vytknutá odvoláním má či nemá svůj původ v jiné vadě, která výslovně nebyla namítnuta. Vzhledem k tomu, že zákon stanoví povinnost odvolacího soudu přihlídnout k vadám nevytknutým v odvolání vždy, když mají vliv na správnost výroků, proti nimž bylo podáno odvolání, musí odvolací soud z tohoto hlediska přezkoumat každý napadený rozsudek a řízení předcházející jeho vydání, a výsledek tohoto přezkumu také shrnout ve svém rozhodnutí.

Velice široký dopad této právní úpravy v daném kontextu prakticky stírá deklarované omezení revizního principu v odvolacím řízení. Lněnička²⁰² upozornil na to, že v praxi nemusí docházet k jednotným výkladům a z tohoto hlediska rozdělil soudce odvolacích senátů (sám je předsedou trestního senátu u Vrchního soudu v Praze) do tří skupin: na „právní pozitivisty“, „právní puristy“ a „praktiky“.

²⁰⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. C. H. Beck. Praha 2002, str. 1571 a 1575.

²⁰¹ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie, ročník 2005, číslo 3, str. 13.

²⁰² Lněnička, J.: Revizní princip. Justiční praxe č. 4/2002. Časopis české justice, str. 184 - 186.

Podle něj „právní pozitivisté“ vycházejí z toho, že revizní princip byl podle § 254 odst. 1 trestního zákona zrušen, přičemž argumentují důvodovou zprávou a vysvětleními, kterých se jim dostalo od tvůrců novely. „Právní puristé“, mezi něž se sám řadí, odkazují zejména na druhý odstavec § 254 trestního zákona a dovozují, že k žádné změně oproti původní úpravě nedošlo. Třetí okruh soudců nazývá „praktiky“ s tím, že tito za situace, kdy se jim revizní princip pro jejich rozhodnutí hodí, jej aplikují, za jiné situace nikoliv. Svě úvahy zakončuje tím, že přísnou formu trestního řízení nelze nahrazovat „pozitivně právními“ úvahami ani analogií a očekává, že se zákonodárce v některé z dalších novelizací trestního řádu vysloví v otázce revizního principu jednoznačněji, aby tak nedocházelo ke shora uvedeným nedůstojným dohadům.

Vantuch²⁰³ si klade otázku, zda v souvislosti s napadeným výrokem o trestu odvolací soud přezkoumává i správnost výroku o vině či nikoliv a nedospívá k jednoznačnému závěru, ale upozorňuje na nejednotný výklad a aplikaci § 254 odst. 1 věta druhá a § 254 odst. 2 trestního řádu, kdy některé senáty odvolacích soudů se přezkoumáváním výroku o vině zabývají vždy, i když je napaden jen výrok o trestu a jiné senáty se v případě podání odvolání do trestu výrokem o vině zásadně nezabývají. V obou případech se senáty odvolacích soudů opírají o stejná ustanovení, přitom v prvním případě jimi odůvodňují nezbytnost přezkoumání výroku o vině, který nebyl napaden, a v druhém případě jimi zdůvodňují, proč přezkoumání výroku o vině, proti němuž odvolatel nepodal odvolání, není nutné. Podle prvního názoru výrok o vině má vliv na správnost výroku o trestu, proti němuž bylo podáno odvolání a vytýkané vady výroku o trestu nemají svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání, podle druhého názoru výrok o vině v dané věci nemá vliv na správnost výroku o trestu, proti němuž bylo podáno odvolání a vytýkané vady výroku o trestu nemají svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání.

Tento negativní dopad by, za uvedených okolností, jak se v teorii navrhuje²⁰⁴, mohla zmírnit její zákonná změna v tom směru, aby zmíněné rozšíření přezkumné povinnosti odvolacího soudu bylo koncipováno nikoli jako povinnost odvolacího soudu, ale jen jeho právo.

Zastánci uvedeného názoru argumentují tím, že by navrhovaná legislativní změna v praxi reálně omezila uplatnění revizního principu v odvolacím řízení při zachování možnosti odvolacího soudu napravit i vady, které nebyly odvoláním výslovně namítnuty. Je třeba totiž přisvědčit tomu, že odvolacímu soudu by v zájmu obecného vnímání spravedlnosti soudních rozhodnutí nemělo být bráněno v tom, aby v konkrétním případě mohl jít nad rámec odvolání tak, aby odvolatel nebyl poškozen neznalostí práva a aby odstranění jinak důvodně vymezených vad rozsudku nebránilo ryze formální překážky.

Navrhovaná změna by však mohla v praxi působit problémy, neboť koncipování rozšířené přezkumné povinnosti odvolacího soudu jako jeho právo a nikoliv povinnost by bylo v rozporu

²⁰³ Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. *Trestní právo* 8/2004, str. 9.

²⁰⁴ Půry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. *Bulletin advokacie*, ročník 2005, číslo 3, str. 14.

s principem právní jistoty, jehož nepominutelným komponentem je nejen předvídatelnost práva, nýbrž i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky (srov. ÚS 690/01). Zejména ve sféře trestního práva, kde se rozhoduje zejména o velice citelných otázkách, o vině a trestu, je princip právní jistoty a předvídatelnost postupu orgánů činných v trestním řízení stěžejní.

Lze tedy shrnout, že způsobem vyplývajícím z ustanovení § 254 odst. 1, 2 trestního řádu je na jedné straně zaručena důsledná náprava vad uplatněných odvolatelem, třebaže mají původ v jiném než v jím napadeném výroku, ale na druhé straně je v podstatě i respektována hranice přezkumu odpovídající konkretizaci vytýkaných vad napadeného rozsudku. Jak ze zprávy o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení (trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky z 29. 9. 2004 sp. zn. Ts 42/2003) vyplývá, odvolací soudy se neomezují jen na přezkum napadeného rozsudku z hlediska vytýkaných vad, ale aplikují i druhou větu ustanovení § 254 odst. 1 trestního řádu a dále i ustanovení § 254 odst. 2 trestního řádu, z nichž vyplývá nutnost přihlížet i k vadám, které nebyly odvoláním vytýkány, resp. nutnost přezkoumat i výroky, proti nimž odvolání nesměřovalo. Odvolací soudy by však uvítaly bližší judikatorní vymezení rozsahu jejich přezkumné povinnosti.

De lege ferenda by bylo vhodné uvážit, zda by neměla být přijata úprava, kdy by se odvolací soud zabýval jen námitkami odvolatele a nepřezkoumával by správnost výroků, které nikdo nezpochybuje s tím, že není vyloučeno, aby do trestního řádu bylo vtěleno obdobné ustanovení jako je § 318 německého trestního řádu a které subsidiárně v případě nevymezení důvodů považuje za napadené rozhodnutí celé. Nebýt zde však taková pojistka, mělo by se též zvážit, zda by si takové striktní vymezení (bez možností přesahů) nevyžádalo též rozšíření nutné obhajoby pro odvolací řízení.

ad 3. Rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu je, stejně jako v minulosti, omezen osobou odvolatele a od ní odvozeným právem napadat jednotlivé výroky rozsudku soudu prvního stupně a řízení předcházející jeho vynesení. S účinností od 1. 1. 2002 však má odvolací soud povinnost přezkoumat z podnětu podaného odvolání jen ty oddělitelné výroky rozsudku, které se týkají konkrétního odvolatele a proti nimž tento odvolatel skutečně odvolání podal, a správnost postupu řízení, které jim předcházelo (§ 254 odst. 4 trestního řádu ve spojení s § 254 odst. 1 trestního řádu).

Obsah a rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu se zde jinak řídí principem vázanosti podaným odvoláním a vadami v něm vytýkanými, jak vyplývá z ustanovení § 254 odst. 1 až 3 trestního řádu a jak byl vyložen výše ad 1. a ad 2. Ve vztahu k dalším osobám, o nichž bylo napadeným rozsudkem rovněž rozhodnuto, ale ohledně kterých odvolání podáno nebylo (resp. bylo zamítnuto nebo odmítnuto podle § 253 odst. 1, 3 trestního řádu), je rozsudek pravomocný (§ 139 odst. 2 trestního řádu). Ke změně rozsudku v jejich prospěch (jedná se tedy o výjimku z omezené

přezkumné povinnosti odvolacího soudu založenou osobou odvolatele) může dojít v odvolacím řízení jen za použití tzv. benefícia cohaesionis podle § 261 trestního řádu (srov. další výklad).

V intencích uvedených výše sub 1 až 3, které vyplývají z ustanovení § 254 trestního řádu, odvolací soud přezkouvává:

- a) zákonnost napadeného rozsudku soudu prvního stupně,
- b) odůvodněnost napadeného rozsudku soudu prvního stupně, jakož i
- c) správnost postupu řízení, které mu předcházelo.

Přezkumný proces tvoří neoddělitelný celek, v němž nemůže být preferována jedna či druhá složka, tzn. skutková či právní stránka rozsudku. Obě stránky jsou vzájemně propojeny, jedna druhou podmiňuje a závisí na sobě navzájem.

Vady týkající se hmotného práva mohou spočívat v nesprávnosti jeho použití nebo v nesprávném skutkovém základu (nebo i v obou příčinách). Nesprávnost použití přitom může být způsobena jak nesprávností výkladu trestního zákona (interpretace), tak i nesprávností jeho použití (aplikace, subsumpce). Vady řízení mohu být jednou z příčin nedostatečnosti skutkového stavu, naopak vady skutkových zjištění mají obvykle dopad na hmotněprávní, popřípadě i procesněprávní otázky a mohou ovlivnit rozhodnutí o vině i trestu.

Proto musí být proces přezkoumání napadeného rozsudku, v rozsahu vymezeném podaným odvoláním s možností zákonných přesahů, všestranný a úplný.

ad a) Přezkoumání zákonnosti příslušných výroků napadeného rozhodnutí

Přezkoumání zákonnosti příslušných výroků spočívá v posouzení, zda odpovídají příslušným zákonným ustanovením, která bylo třeba při rozhodování nebo v postupu řízení respektovat, a to jak z hlediska právních norem v rozsudku použitých, tak těch, které použity být měly, ale nebyly. Jde o ustanovení hmotného i procesního práva, jak norem trestních, tak i z jiných právních odvětví. Je tedy třeba přezkoumat, zda v konkrétním trestním řízení byla dodržena všechna ustanovení takových právních předpisů, jejichž použití přicházelo v úvahu.

Při řešení otázky, zda při rozhodování nedošlo k porušení předpisů práva hmotného, se odvolací soud zaměří především na otázku viny, tzn. na závěry napadeného rozsudku o trestní odpovědnosti, na správnou aplikaci příslušných ustanovení trestního zákona (právní kvalifikaci trestného činu), v otázce trestu na výběr druhu, výše a způsobu jeho výkonu, případně podmínek pro upuštění od potrestání, u ochranných opatření postupuje obdobně, a ve výroku o náhradě škody se odvolací soud musí zabývat správnou aplikací netrestních hmotněprávních předpisů, na základě nichž byl takový výrok učiněn. Nejčastějšími takovými netrestními hmotněprávními předpisy budou občanský zákoník, obchodní zákoník, zákoník práce.

Dodržování trestněprocesních norem je základní podmínkou správné aplikace trestního zákona, neboť normy trestního práva procesního jsou formou, která podmiňuje realizaci norem trestního práva hmotného. Význam dodržování předpisů trestního práva procesního je tedy předurčen významem jejich postavení v trestním právu vůbec. Proto se odvolací soud při své přezkumné činnosti zaměří na zjištění, zda byly dodrženy předpisy práva procesního, tedy zda v řízení nedošlo k vadám, jež mohly mít vliv na kvalitu skutkových zjištění a následně i na aplikaci předpisů práva hmotného. Z toho vyplývá, že ne všechny vady činí odvolání důvodným.

Proto je třeba těmto vadám věnovat náležitou pozornost při přezkoumávání rozhodnutí, aby byly odvolacím soudem nejen odhaleny, ale aby tento soud současně určil i jaký vliv tyto vady měly nejen na zákonost, ale i odůvodněnost rozhodnutí. Tedy, zda a jak se tyto vady řízení odrazily jak v aplikaci předpisů hmotného práva, tak i na kvalitě skutkových zjištění. Proto odvolací soud musí sledovat všechny vazby a jejich směry, které z příslušného porušení procesní formy vzešly.

Jak je již výše uvedeno, ne všechny zjištěné vady činí odvolání důvodným, nýbrž jen taková porušení ustanovení o řízení, která mohla způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (srov. § 246 odst. 2 trestního řádu). Ze znění tohoto ustanovení nevyplývá, že by taková vada řízení nutně musela mít vliv na správnost výroku rozsudku, ale že stačí, že tu taková možnost dána je.

Odvolací soud přitom nemůže hodnotit zjištěné vady izolovaně, nýbrž ve vzájemných souvislostech, aby mohl učinit odpovědný závěr, zda jednotlivá vada spolu s dalšími může způsobit vadnost celého řízení.

Velkou pozornost významu vad řízení v minulosti věnoval Husár²⁰⁵, když o vadách řízení hovořil jako o chybách řízení. Husár upozorňuje, že chyby v řízení ovlivňují správnost a nedostatečnost skutkových zjištění a tím ve svých důsledcích nakonec i porušení předpisů hmotného práva. Chyby řízení dělí z hlediska, zda vada řízení mohla nebo nemohla způsobit nesprávnost výroku na chyby podstatné (závažné) a nepodstatné (nezávažné). *Podstatnou chybou* je taková, kdy porušení ustanovení a řízení předcházejícím rozsudku způsobilo nebo mohlo způsobit nesprávnost výroku; základ rozsudku je tak pochybný, že rozhodnutí nemůže obstát jako akt zákonosti. *Nepodstatnou chybou* řízení je potom taková chyba řízení, která, i když se v řízení vyskytla, ani nemohla mít vliv na správnost výroku rozsudku.²⁰⁶ Současný trestní řád dělení vad řízení přímo nezná, ale s takovými vadami počítá, když např. v § 188 odst. 1 písm. e) hovoří o závažných procesních vadách přípravného řízení, v § 258 odst. 1 písm. a) hovoří o podstatných vadách řízení.

S tímto dělením vad řízení, z hlediska jejich způsobu a odůvodnění, souhlasí i Pipek, ovšem dodává, že toto dělení jako důvod pro podání odvolání není správné. Skutečné zjištění vady a především určení její hodnoty podle uvedených kritérií totiž není možno provést již při podání

²⁰⁵ Husár, E.: Odstránenie chýb konania. § 145, § 156 písm. a) tr. por. v odvolacom konaní. Právny obzor 6/1956, str. 349.

²⁰⁶ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 178 – 179.

odvolání, ale teprve při důkladném přezkoumání napadeného rozsudku a jemu předcházejícího řízení. Proto za daleko správnější považuje dělení vad řízení na *vady relativní a absolutní povahy*.²⁰⁷

U vad relativní povahy je možno jejich vliv na výsledek řízení určit teprve po přezkoumání rozsudku. Jsou to vady, které podle okolností mohou, ale též nemusí mít vliv na správnost rozsudku a podle konkrétní situace mohou nebo nemusí mít za následek zrušení rozsudku.

Vady absolutní povahy jsou taková závažná porušení důležitých ustanovení o řízení, které předcházelo rozsudku, která zpravidla podle povahy příslušného ustanovení a na základě zkušeností mají za následek nesprávnost rozsudku (např. chybné obsazení soudu, na rozhodování se podílela osoba, jíž toto právo nepřísluší, porušení předpisů o nutné obhajobě a přítomnosti obviněného, nepřislušnost soudu), tedy ta nejzákladnější pravidla, která zaručují objektivitu a spravedlnost při rozhodování. Zjištění jejich porušení má potom za následek obligatorní zrušení rozsudku bez zkoumání, zda takové porušení skutečně mělo či nemělo vliv na správnost rozhodnutí.

ad b) Přezkoumání odůvodněnosti příslušných výroků napadeného rozhodnutí

Jak z výše uvedeného vyplývá, odvolací soud nepřezkoumává pouze zákonnost napadeného rozsudku, ale i jeho odůvodněnost, resp. odůvodněnost jeho výroků, čímž se rozumí posouzení, zda příslušný výrok odpovídá zjištěnému skutkovému stavu, na němž je napadený rozsudek založen, a zda skutkový stav byl spolehlivě a v dostatečném rozsahu prokázán provedeným dokazováním.

Mezi zákonností a odůvodněností je velice úzký vztah, když zákonnost je vlastně integrální *conditio sine qua non* odůvodněnosti.²⁰⁸ Stejně jako v případě pojmu zákonnost, ani v případě pojmu odůvodněnost, trestní řád neuvádí nic bližšího o tom, co tento pojem, který nepochybně má důležitý praktický význam, zahrnuje.

Odůvodněnost se týká otázek skutkové povahy, tedy skutkové stránky rozhodnutí. Správné zjištění skutku je i základním předpokladem jeho správného právního posouzení. Ovšem přezkoumání skutkového zjištění je záležitostí velmi složitou a nesnadnou. Vyplývá to již z toho, že skutkové zjištění samo o sobě je složité svou vlastní strukturou. Jak uvádí Husár²⁰⁹, do pojmu skutkového zjištění patří jednak zjištění dostatečného množství jednotlivých faktů (skutečností), jednak jejich správné hodnocení, vytvoření správného skutkového závěru. Rozsah skutkového zjištění se týká jednotlivých skutečností, je dán množstvím faktů, které se týkají projednávané věci, obsah skutkového zjištění vytváří závěr na nich vybudovaný.

Odvolací soud musí především zkoumat, zda výroky napadeného rozsudku jsou v souladu se zjištěnými skutečnostmi a zda soudem učiněné závěry na tyto skutečnosti logicky navazují a nejsou s nimi v rozporu.

²⁰⁷ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 185 – 186.

²⁰⁸ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 188.

²⁰⁹ Husár, E.: Význam nedostatečnosti skutkového zistenia pre odvolacie konanie. Právny obzor 5/1956, str. 178.

Avšak ani pozitivní závěr v tomto směru ještě nic nevyovídá o odůvodněnosti rozsudku. Touto cestou může být maximálně zjištění *formální odůvodněnosti*, když při přezkoumávání rozsudku v odvolacím řízení nás musí zajímat pouze *odůvodněnost materiální*. A ta již se nemůže jednoduše spokojovat se souladem zjištěných skutečností a závěrů soudu. Tento formální soulad ještě nepotvrzuje správnost rozsudku. Odůvodněnost materiální však znamená, že tento formální soulad se také opírá o skutečnosti, které odpovídají objektivní pravdě. Tomuto požadavku však mohou odpovídat pouze skutečnosti, které samy jsou odůvodněny. Odůvodněnost zjištěných skutečností se potom opírá o příslušné důkazy, z nichž tyto skutečnosti, důležité pro rozhodnutí a pro postup řízení, byly vyvozeny.

Proto dalším krokem při přezkoumávání odůvodněnosti rozsudku je prověrka důkazů, z nichž jsou vyvozována skutková zjištění. Odvolací soud zkoumá dostatečnost provedených důkazů z hlediska, zda jejich souhrn úplně a všestranně objasňuje projednávanou věc a vylučuje jinou verzi rozhodnutí než tu, k níž dospěl soud v napadeném rozsudku. To vše předpokládá, aby odvolací soud pečlivě přezkoumal, zda vyhledávání, provádění, prověrka a hodnocení důkazů proběhly plně v souladu s požadavky trestního řádu.

Přezkumný proces se vztahuje na všechny závěry, které jsou v napadeném rozsudku uvedeny, tedy týkající se jednotlivých znaků skutkové podstaty, stupně společenské nebezpečnosti, otázky věku a přičetnosti obviněného, okolností vylučujících protiprávnost, druhu, výše a způsobu výkonu trestu nebo upuštění od potrestání, druhu ochranného opatření, důvodů a výše náhrady škody poškozenému, důvodů zproštění obžaloby apod. Teprve poté, co na základě přezkoumání rozsudku bude možno učinit závěr, že skutečnosti, které uznal soud prvního stupně za zjištěné, jsou pravdivé, lze prohlásit, že rozsudek odpovídá v trestním řádu stanovenému požadavku odůvodněnosti.

Odvolací soud má při přezkoumávání rozsudku k dispozici jako podklad rozsudek soudu prvního stupně, spisový materiál, včetně protokolů z řízení předcházejícího odvolacímu řízení, včetně důkazů, které měl k dispozici již soud prvního stupně, dále odvolání odvolatelů včetně odůvodnění, jež je po novele trestního řádu účinné od 1. 1. 2002 obligatorní²¹⁰, přičemž jako podklad mohou odvolacímu soudu sloužit též skutečnosti a důkazy, které zjistil sám na základě zásady ofiiality a zásady vyhledávací. Lze souhlasit s Husárem²¹¹, který v této souvislosti poznamenává, že není vůbec rozhodující, zda bude v oprávnění odvolacího soudu, aby o věci rozhodl sám. Trestní řád totiž stanoví omezující podmínky z hlediska skutkového podkladu v § 259 odst. 3, odst. 5, § 263 odst. 6, odst. 7.

²¹⁰ Před uvedenou novelou trestní řád v § 249 odst. 1 ukládal povinnost odůvodnit odvolání ve lhůtě předepsané pro jeho podání státnímu zástupci, obhájci a zmocněnci poškozeného nebo zúčastněné osoby tak, aby bylo patrné, ve které části je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. Nedodržení povinnosti odvolání odůvodnit však nebylo důvodem, pro který by mohl odvolací soud odvolání zamítnout bez věcného přezkoumání věci. Ustanovení § 249 odst. 1 trestního řádu tak bylo ustanovením pouze pořádkové povahy.

²¹¹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 263 – 264.

Velmi důležitou složkou skutkových zjištění je hodnocení skutečností a důkazů, na nichž jsou skutková zjištění budována. V této souvislosti vzniká právě při přezkoumávání rozhodnutí značný problém, jak ve vztahu ke skutkovým zjištěním přezkoumat hodnocení důkazů, které u soudu prvního stupně bylo učiněno na základě bezprostředního dojmu soudu z dokazování na zásadách bezprostřednosti a ústnosti. Jde o jednu z nejdiskutovanějších a nejproblematičtějších otázek, která je považována při přezkoumávání rozhodnutí za důležitý limitující faktor a které věnují pozornost v souvislosti se základními zásadami trestního řízení (srov. zejména zásadu volného hodnocení důkazů, zásadu vyhledávací a zásadu ústnosti a bezprostřednosti) a v souvislosti s řízením u odvolacího soudu.

ad c) Přezkoumání správnosti řízení, jež napadenému rozsudku předcházelo

Posledním hlediskem, ze kterého se výroky napadeného rozsudku přezkoumávají, je přezkoumání správnosti řízení, jež napadenému rozsudku předcházelo. Toto přezkoumání spočívá v hodnocení procesního postupu orgánů činných v trestním řízení, který vyústil do vydání rozsudku soudu prvního stupně, proti němuž směřuje odvolání.

Z tohoto hlediska jde o odpověď na tři základní otázky:

1. jak daleko nazpět musí odvolací soud zkoumat průběh řízení, které napadenému rozsudku předcházelo (ve kterém napadený rozsudek vznikl, jehož je tento rozsudek produktem),
2. které součásti takto časově vymezeného průběhu řízení se přezkoumávají,
3. zda přezkoumání správnosti postupu řízení, které napadenému rozsudku předcházelo, probíhá podle právního a skutkového stavu platného a účinného v době provádění příslušných procesních úkonů (ex tunc) nebo v době rozhodování odvolacího soudu (ex nunc)

Ke zodpovězení první z položených otázek musíme vyjít z § 254 trestního řádu. Jak je již výše uvedeno, zmiňované ustanovení zakotvuje princip vázanosti odvolacího soudu obsahem podaného odvolání, resp. vytýkanými vadami, ovšem s širokou možností tzv. přesahů ve svých důsledcích někdy rovnajícím se uplatnění revizního principu. Otázku hranic přezkoumávání však toto ustanovení, které hovoří pouze v prvním odstavci o „řízení, které předcházelo rozsudku“ a ve čtvrtém odstavci o „předcházejícím řízení“, neřeší.

Jisté je, že jednu ze dvou hranic celého úseku přezkoumávání bude tvořit moment vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně, neboť ten je završením předcházející činnosti orgánů činných v trestním řízení. Jde tedy o to určit, jak daleko do minulosti předcházející vynesení rozsudku soudu prvního stupně bude sahát přezkoumávací povinnost odvolacího soudu.

Rozsudek postupně vzniká a rodí se v průběhu trestního řízení, ve všech jeho na sebe navazujících stádiích, za spolupráce všech orgánů činných v trestním řízení. Každý úsek tohoto trestního řízení, stejně jako postup v něm činných orgánů, jsou regulovány příslušnými procesními předpisy, které též sledují splnění účelu trestního řízení. Tyto formy jsou dané jako záruky dosažení

účelu trestního řízení – zjistit objektivní pravdu – vybudovat spolehlivé podklady pro rozhodnutí a na jejich základě vynést spravedlivý rozsudek. Tyto formy jsou dané jako záruky dodržení základních zásad stanovených pro trestní proces. Když byla porušena forma trestního řízení, jde o vadu řízení. Vadou řízení je taková vada, která spočívá v nedodržení předpisů stanovených pro postup trestního řízení trestním řádem.

Není sporu o tom, že rozsudek soudu prvního stupně jako vyvrcholení trestního řízení vzniká již od jeho zahájení a na jeho správnost může mít vliv každý okamžik jeho průběhu. Proto nelze pochybovat ani o tom, že soud druhého stupně musí přezkoumat řízení od zahájení úkonů trestního řízení až do vydání napadeného rozhodnutí. Jde tedy nejen o vady vzniklé v hlavním líčení, nýbrž i ve všech stadiích předchozích. Z uvedeného vyplývá, že řízením, které napadenému rozsudku předcházelo, je třeba rozumět celý procesní postup, na jehož základě se rozhodnutí bezprostředně nebo i zprostředkovaně vytvářelo.

Ke zodpovězení druhé z položených otázek - které součásti takto časově vymezeného průběhu řízení budou přezkoumávány – je třeba vymezit, co tvoří procesní postup. Za procesní postup je nutno považovat všechny úkony, na jejichž základě rozhodnutí (rozsudek) v trestním řízení postupně vznikalo, bez rozdílu, zda tyto úkony na vznik rozhodnutí měly vliv přímý nebo pouze vliv zprostředkovaný.²¹²

Z tohoto důvodu odvolací soud posuzuje, zda všechny procesní úkony provedené v rozhodné době orgány činnými v trestním řízení (tj. nejen úkony dokazování, jako např. postup při výslechu obžalovaného, při domovní prohlídce, ale též další procesní úkony, které mohou mít vliv na zákonnost a odůvodněnost rozsudku, např. ustanovení obhájce obviněnému v případě nutné obhajoby, dodržení lhůty na přípravu k hlavnímu líčení apod.) byly provedeny podle zákona, popřípadě zda některé úkony nebyly provedeny, ačkoliv podle zákona provedeny být měly.

Je však nutno sem zahrnout i jednotlivá pravomocná rozhodnutí, která jsou v průběhu řízení vydávána za podmínky, že mají, byť zprostředkovaný, vliv na napadený rozsudek. Základním předpokladem tedy bude, aby takové rozhodnutí mohlo mít alespoň teoreticky vůbec vliv na rozsudek. Jestli tento vliv skutečně má, lze zjistit teprve po důkladném přezkoumání.²¹³

Problematikou rozhodnutí jako součástí postupu řízení se zabývá Jestřáb²¹⁴, a to v souvislosti se stížností pro porušení zákona. Úvahy jím učiněné jsou ovšem obecně platné i pro řízení, které předcházelo i jiným rozhodnutím, včetně odvolání.

²¹² Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 177.

²¹³ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 177.

²¹⁴ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém trestním řízení. AUC-Iuridica 2/1982, str. 150 – 152.

Jako příklad rozhodnutí, které nemá požadovaný vztah (je tedy bez přímého či alespoň zprostředkovaného vlivu na napadený rozsudek), lze uvést usnesení předsedy senátu (samosoudce), kterým byla obviněnému chybně uložena pořádková pokuta v rozporu s § 66 odst. 1 trestního řádu. Jako příklad rozhodnutí, které má vztah k rozsudku, lze uvést usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, ve kterém bylo v souladu s požadavky § 191 odst. 1 trestního řádu správně úplně a všestranně uvedeno, v kterých směrech je třeba přípravné řízení doplnit, které skutečnosti je třeba objasnit nebo které úkony je třeba provést.

Za vadný postup řízení se považují nejen vadné procesní úkony nebo vadná rozhodnutí, které tvoří řízení, ale dále i případy, kdy některý procesní úkon nebo některé rozhodnutí učiněny nebyly. Příkladem této situace může být nenařízení předběžného projednání obžaloby předsedou senátu, když soud v důsledku toho věc nevrátil státnímu zástupci k došetření a když tento postup nebyl zvolen, soud sám neprovedl dokazování nutné ke zjištění okolností, které nebyly v obžalobě přesně uvedeny, ani přesně zjištěny v přípravném řízení.

Součástí vadného postupu řízení tvoří i vadná obžaloba, popř. návrh na potrestání. Jestřáb argumentuje situací, kdy žalobní návrh neobsahuje v § 177 odst. 1 písm. c) trestního řádu požadované údaje, které přesně označují (individualizují) skutek tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem a bylo tak možno prověřit, zda nedošlo k porušení zásady „ne bis in idem“, když za součástí vadného postupu řízení byla považována vadně podaná obžaloba.²¹⁵ Pipek tento Jestřábův závěr rozšiřuje vůbec na případ zkoumání dodržení zásady „ne bis in idem“ v případě nejen podání obžaloby, popř. návrhu na potrestání, ale i na usnesení o sdělení obvinění (§ 160 odst. 1, odst. 5 trestního řádu).²¹⁶

Z toho, co bylo uvedeno, lze vyvodit závěr, že přes napadení vadného postupu řízení, které předcházelo napadenému rozsudku, lze teoreticky, ale i prakticky, napadat i takové rozhodnutí, které tvoří součást takového řízení (jeho postupu), kde opravný prostředek buď vůbec připuštěn není, nebo jej již není možno podat. Dokonce je možno poukazovat na nesprávnost rozhodnutí orgánu rozhodujícího o stížnosti ve druhém stupni.²¹⁷

Ke zodpovězení poslední ze tří výše uvedených otázek, tedy zda přezkum správnosti postupu řízení, které napadenému rozsudku předcházelo, probíhá podle právního a skutkového stavu platného a účinného v době provádění příslušných procesních úkonů (ex tunc) nebo v době rozhodování odvolacího soudu (ex nunc), je potřeba uvést, že odvolací soud přezkoumává správnost postupu řízení, které napadenému rozsudku předcházelo, podle právního a skutkového stavu platného a účinného

²¹⁵ Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém trestním řízení, AUC-Iuridica 2/1982, str. 150 – 152.

²¹⁶ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 178.

²¹⁷ Husár, E.: Odvolanie v Československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 161 – 162.

v době provádění příslušných procesních úkonů, pro něž platí zásada *lex fori*.²¹⁸ Jedná se o výjimku z přezkumu napadeného rozsudku *ex nunc*, neboť zákonnost a odůvodněnost příslušných výroků se posuzuje z hlediska skutkových zjištění a právních norem existujících (a účinných) v době rozhodování odvolacího soudu, přičemž v odvolacím řízení lze přihlížet k novým skutečnostem a důkazům, o něž se odvolání opírá (§ 249 odst. 3 trestního řádu). Výjimkou je zde například nutnost respektovat časovou působnost zákona při posuzování trestnosti činu (§ 16 trestního zákona), která může někdy vyžadovat, aby odvolací soud vycházel ze zákona účinného v době rozhodování soudu prvního stupně nebo ještě dříve.

4. 3. Devolutivní účinek odvolání

Devolutivní účinek opravného prostředku lze při vyřizování opravných prostředků označit za pravidelný a znamená, že rozhodnutí o něm se přenáší na příslušný jiný vyšší orgán než je ten, který napadené rozhodnutí vydal. Jeho podstatou je přenos působnosti od nižšího orgánu na orgán vyšší, jeho předností je skutečnost, že s ohledem na postavení přezkoumávajícího orgánu skýtá větší možnosti správného, objektivního a kvalitnějšího přezkoumání opravného prostředku i rozhodnutí o něm. Je i přínosem pro zlepšení činnosti orgánů činných v trestním řízení, protože dává možnost širšího pohledu na činnost podřízených orgánů a umožňuje jejich rozhodovací činnost sjednocovat a napravovat chyby v jejich práci.

Opravný prostředek bez devolutivního účinku znamená, že rozhodnutí o něm patří do příslušnosti toho orgánu, který napadené rozhodnutí vydal. Devolutivní účinek se neuplatňuje podle současné právní úpravy u odporu, po kterém následuje běžné projednání věci soudem prvního stupně a nemá jej zpravidla ani návrh na obnovu řízení, poněvadž jde převážně o otázky skutkové, k jejichž přezkoumání je způsobilější soud prvního stupně. Proti rozhodnutí o návrhu na povolení obnovy však, jako jediného opravného prostředku, připouští zákon opravný prostředek, kterým je stížnost. Zde se již devolutivní účinek uplatní. U stížnosti jako u jediného opravného prostředku lze podle současné právní úpravy využít tzv. autoremeduru za splnění podmínek uvedených v § 146 trestního řádu.

Odvolání tak má bezvýjimečně vždy devolutivní účinek, což je plně v souladu nejen s obecným požadavkem na objektivitu rozhodování o opravném prostředku, který odpovídá všeobecnému účelu opravného prostředku, ale i se širším účelem opravného prostředku, kterým je jeho celospolečenský a výchovný význam projevující se kontrolou práce a sjednocováním judikatury podřízených soudů ze strany soudů nadřízených. Splnění těchto požadavků, které klade účel odvolacího řízení, odpovídá i předpokládaná vyšší kvalifikace a zkušenost vyšších soudů, které vystupují zvláště do popředí tam, kde úprava neklade žádné meze přezkoumávání rozsudku po právní stránce, jako je tomu v případě platné právní úpravy.

Devolutivní účinek může mít dvojí podobu: centralizovanou a decentralizovanou.

²¹⁸ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 558.

Centralizovaný devolutivní účinek znamená, že se vynechávají instanční mezičlánky mezi orgánem, který napadené rozhodnutí vydal a orgánem, který je příslušný k přezkoumání rozhodnutí a rozhodnutí o opravném prostředku, kterým je zákonem předem určený orgán. Podle současné právní úpravy to je Nejvyšší soud, který rozhoduje o dovoláních a stížnostech pro porušení zákona jako o mimořádných opravných prostředcích.

Decentralizovaný devolutivní účinek se vyznačuje zachováním instančního postupu v systému nadřízenosti a podřízenosti příslušné soustavy orgánů, bez vynechání mezičlánků. Decentralizovaný devolutivní účinek se podle současné právní úpravy uplatňuje u odvolání (§ 252 trestního řádu) a u stížnosti (§ 147 trestního řádu). Výjimku z devolutivního účinku u stížnosti představuje již výše zmíněná autoremedura (§ 146 odst. 1 trestního řádu), která u odvolání nepřichází v úvahu.

Odvolání jako řádný opravný prostředek má decentralizovaný devolutivní účinek, což znamená, že rozhodnutí o něm se přenáší na nadřízený soud (soud vyššího stupně). O podaném odvolání tedy rozhoduje odvolací soud, a to v senátech složených ze tří soudců [srov. § 25 písm. a), § 27, § 29 písm. a) a § 31 odst. 2 písm. b) zákona číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění].

Soudnictví v trestních věcech vykonávají okresní soudy, krajské soudy, vrchní soudy a Nejvyšší soud (§ 13 trestního řádu). V trestních věcech tedy nerozhoduje Nejvyšší správní soud, který patří rovněž podle čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky do soustavy obecných soudů.

Z § 12 odst. 4 trestního řádu vyplývá, že tam, kde trestní řád hovoří o okresním soudu, rozumí se tím i obvodní soud, popřípadě jiný soud se stejnou působností; tam, kde zákon mluví o krajském soudu, rozumí se tím i Městský soud v Praze. Obvodní soudy jsou dnes pouze v Praze (§ 9 odst. 1 zákona číslo 6/2002, o soudech a soudcích, v platném znění). Jiným soudem se stejnou působností jako okresní soud je Městský soud v Brně, který vykonává působnost v obvodu města Brna (§ 9 odst. 2 zákona číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění). Městský soud v Praze vykonává působnost krajského soudu v obvodu hlavního města Prahy (§ 9 odst. 1 zákon číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění).

Věcnou, resp. funkční příslušnost odvolacího soudu stanoví § 252 trestního řádu [srov. též § 25 odst. 1 písm. a), § 29 písm. a) zákona číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění]. Z uvedených ustanovení vyplývá, že odvolacím soudem mohou být jen krajské nebo vrchní soudy. Okresní soudy ani Nejvyšší soud nikdy podle současné právní úpravy o odvolání nerozhodují.

O odvolání proti rozsudku okresního soudu rozhoduje nadřízený krajský soud, o odvolání proti rozsudku krajského soudu jako soudu prvního stupně rozhoduje nadřízený vrchní soud. Věcnou příslušnost soudů stanoví § 16 trestního řádu pro okresní soudy a § 17 trestního řádu pro soudy krajské. Který soud je v konkrétní věci soudem nadřízeným, je upraveno v přílohách číslo 1 až 7 k zákonu číslo 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění, které stanoví názvy, obvody a sídla soudů a jejich poboček.

Soud, který rozhodoval v prvním stupni, nemůže o podaném odvolání nijak rozhodnout, a to ani tehdy, jde-li o odvolání, které bylo podáno opožděně, osobou neoprávněnou nebo osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo znovu podala odvolání, které v téže věci již předtím výslovně vzala zpět nebo nesplňuje-li podané odvolání náležitosti obsahu odvolání.

Vzhledem k tomu, že v praxi jsou dosti časté případy opožděně podaných odvolání nebo odvolání, které podávají neoprávněné osoby, případně odvolání, které i přes poučení předsedy senátu soudu prvního stupně nesplňují náležitosti obsahu odvolání, bylo by zřejmě *de lege ferenda* vhodné, aby bylo rozšířeno oprávnění soudů rozhodujících v prvním stupni tak, že by v těchto případech, aniž by podané odvolání věcně projednávaly, mohly o odvolání rozhodnout, a to tak, že by podané odvolání odmítly nebo zamítly z formálních důvodů. Taková úprava se osvědčila v občanském soudním řízení a není cizí ani v zahraničních trestněprávních úpravách.²¹⁹ Proti takovému rozhodnutí by pak měla být přípustná stížnost s odkladným účinkem, o níž by rozhodoval soud bezprostředně nadřazený soudu, který by takové rozhodnutí vydal.

I přesto, že devolutivní účinek zajišťuje zpravidla kvalitnější přezkoumání napadeného rozhodnutí na vyšší odborné úrovni při zachování základních procesních zásad, domnívám se, že navržená úprava posilující postavení soudu prvního stupně v řízení o odvolání by vedla ke zrychlení trestního řízení, když soudní soustava by nebyla zbytečně zatěžována případy, o nichž může rozhodnout soud prvního stupně, který stejně otázku přípustnosti odvolání řeší a s předkládací zprávou svůj závěr sděluje odvolacímu soudu.

Osoby oprávněné brojit proti napadenému rozsudku by nebyly na svých právech zkráceny, neboť v případě nesouhlasu s usnesením o odmítnutí či zamítnutí odvolání z formálních důvodů by mohly podat stížnost, kterou by se již odvolací soud zabýval. V případě, že by stížnosti bylo vyhověno a usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí či zamítnutí odvolání bylo zrušeno, odvolací soud by odvolání věcně projednal.

4. 4. Suspensivní účinek odvolání

Podání opravného prostředku může a nemusí mít suspensivní (odkladný) účinek v závislosti na tom, zda právní úprava s jeho podáním spojuje odklad výkonu rozhodnutí až do doby, než se o opravném prostředku rozhodne, nebo zda právní úprava s podáním opravného prostředku odklad výkonu rozhodnutí nespojuje a rozhodnutí je bez ohledu na podání opravného prostředku vykonatelné. Vykonatelnost rozhodnutí se tedy odráží v tom, že opravný prostředek má suspensivní účinek nebo je bez takového (odkladného) účinku.

Jako zásadní lze nepochybně vytyčit požadavek, aby rozhodnutí bylo vykonatelným až tehdy, kdy se stalo stabilním, tedy nezměnitelným a popřípadě závazným, tedy pravomocným. Možnost pozdějšího použití tzv. *beneficia cohaesionis* není vykonatelnosti rozsudku na překážku.

²¹⁹ Srov. § 319 německého trestního řádu a Kühne, H. H.: *Strafprozessrecht*, 6. Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2003, str. 529.

Pokud jde o teoretické základy otázek právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí, lze plně souhlasit s názory Růžka, který se danou problematikou podrobně zabýval a který ve své práci dospěl k závěrům, které jsou teorií i praxí obecně přijímané a ze kterých rovněž v této práci vycházím.²²⁰

Vykonatelnost určuje, jaké podmínky musejí být splněny, aby bylo možno přistoupit k výkonu rozhodnutí. Vykonatelností rozhodnutí tedy rozumíme možnost uskutečnit jeho obsah. Nutno ji lišit od vlastního výkonu, tedy od uskutečňování obsahu rozhodnutí.

Právní úpravy, možno říci jako výjimku ze zásady, připouští vykonatelnost některých rozhodnutí i dříve, než rozhodnutí nabylo právní moci, tedy nečiní vykonatelnost rozhodnutí na právní moci rozhodnutí závislou. To se týká např. i platné úpravy stížnosti do usnesení, jejíž podání má odkladný účinek jen v případech, kde to zákon výslovně stanoví (§ 141 odst. 3 trestního řádu).

Na základě výše uvedeného je nutno souhlasit s Růžkem²²¹, že vykonatelnost rozhodnutí není složkou právní moci a že právní moc a vykonatelnost se musí od sebe důsledně odlišovat.

S ohledem na vykonatelnost Růžek dělí rozhodnutí do tří skupin a zdůrazňuje, že vztah vykonatelnosti rozhodnutí v jednotlivých skupinách k jejich právní moci je také různý, když někdy vykonatelnost a právní moc časově splývají a jindy tomu tak není.²²²

- a) Do první skupiny patří rozhodnutí, proti nimž zákon opravný prostředek nepřipouští.
- b) Do druhé skupiny se řadí rozhodnutí, proti nimž je podle zákona přípustný opravný prostředek, ale bez odkladného účinku.
- c) Do třetí skupiny spadají rozhodnutí, proti nimž zákon připouští opravný prostředek, který má odkladný účinek.

Rozsudek soudu prvního stupně je nutno zařadit do třetí skupiny rozhodnutí, neboť zákon umožňuje proti němu brojit opravným prostředkem – odvoláním, které směřuje proti nepravomocnému rozsudku (jedná se o řádný opravný prostředek) a kterému zákon přiznává suspenzivní účinek (§ 245 odst. 2 trestního řádu); tento účinek má ovšem pouze odvolání, které bylo podáno včas a osobou k tomu oprávněnou.²²³

V tomto případě je právní moc rozhodnutí předpokladem vykonatelnosti rozhodnutí a vykonatelnost rozhodnutí se odsunuje až do doby jeho právní moci. Avšak i na rozhodnutí napadené odvoláním se suspenzivní účinek nemusí vztahovat zcela. Ustanovení § 245 odst. 2 trestního řádu, které přiznává odvolání odkladný účinek, je třeba vykládat v souvislosti s § 139 odst. 2 trestního řádu, který stanoví, že odvolání podané jen poškozeným a odvolání podané jen zúčastněnou osobou nebrání tomu, aby ostatní části rozsudku nabyly právní moci a byly vykonány. Stejně tak odvolání

²²⁰ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958.

²²¹ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958, str. 151.

²²² Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958, str. 152 – 153.

²²³ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4., doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1534.

týkající se jen některého z více obžalovaných nebrání tomu, aby rozsudek u ostatních obžalovaných nabyl právní moci a byl vykonán.

Vzhledem k tomu, že rozsudek může nabýt právní moci i částečně, je rozsah odkladného účinku rovněž závislý od rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu (srov. § 254 trestního řádu).²²⁴ S účinností od 1. 1. 2002 nemusí být otázka rozsahu suspenzivního účinku vždy zcela jednoznačná, neboť se v odvolacím řízení již neuplatňuje tzv. (omezený) revizní princip (srov. § 254 odst. 1 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2001). Konečný úsudek o rozsahu suspenzivního účinku bude z tohoto hlediska možné s jistotou říci podle mého názoru až poté, co odvolací soud napadený rozsudek přezkoumá. Až při přezkoumávání napadeného rozsudku totiž může odvolací soud přijít na to, že vytýkané vady mají svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo odvolání podáno. V takovém případě odvolací soud přezkoumá i správnost takového odvoláním nenapadeného výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje za podmínky, že oprávněná osoba mohla proti němu odvolání podat (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2002).

Zákon ovšem nevylučuje, na rozdíl od dovolání (srov. § 265f trestního řádu) výjimečně doplňování odvolání i po uplynutí lhůty k podání odvolání, což vyplývá z jiné podstaty odvolacího řízení, než je řízení o dovolání. Doplněním odvolání však nesmí být (znění komentáře²²⁵ není tak striktní, když o této povinnosti hovoří v kondicionále) obcházena zákonná ustanovení o povinnosti odvolání odůvodnit ve lhůtě k jeho podání, resp. v další lhůtě stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně. Neze totiž zapomínat na vůdčí zásadu vázanosti odvolacího soudu rozsahem a důvody podaného odvolání, která vymezuje rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Uplatňování tzv. novot v odvolacím řízení je v rozsahu podaného odvolání přípustné, neboť v odvolacím řízení se předpokládá širší rozsah dokazování a tomuto závěru nasvědčuje rovněž i způsob rozhodování odvolacího soudu.

Z uvedeného vyplývá, že celé rozhodnutí nemusí nabývat právní moci ve stejnou dobu a může být pouze v právní moci částečně, případně právní moci relativní. S tím souvisí i otázka, kterou si klade Růžek²²⁶, zda v důsledku toho je možno vykonat ty části rozhodnutí, které zůstaly opravným prostředkem nedotčeny a které tudíž nelze v opravném řízení přezkoumávat, dříve než bude skončeno řízení o částech opravným prostředkem dotčených.

Plně lze souhlasit s Růžkem, když uvádí, že rozhodnutí je třeba vykonat bez odkladů ihned, jak jsou pro jeho výkon vytvořeny podmínky, a to i v případě, že by k výkonu mělo dojít postupně u jednotlivých rozhodnutích dotčených osob a třeba i po jednotlivých výrocích rozhodnutí (např. odvolali se obžalovaní a neodvolali se zúčastněná osoba, nic nebrání tomu, aby byl vykonán výrok o

²²⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a předpisy související. 22. aktualizované vydání podle stavu k 1. 3. 2005, str. 628.

²²⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4., doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1550.

²²⁶ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958, str. 153 a násl.

zabrání věci a naopak), přirozeně za předpokladu, že takový postupný výkon rozhodnutí je s ohledem na ostatní výroky, např. na jejich vzájemnou souvislost možný, ale též vhodný.

Zásadním předpokladem pro vykonatelnost rozhodnutí je tedy jeho právní moc, když s ohledem na požadavek co nejrychlejšího uvádění již stabilního rozhodnutí do života je nutno zastávat názor, který plně koresponduje se zákonnou úpravou (srov. § 139 odst. 2 trestního řádu), že zcela postačuje právní moc částečná a že lze tudíž vykonat i jen některé z výroků, které jsou obsaženy v napadeném rozhodnutí.

Na otázku vykonatelnosti rozhodnutí má vliv i řešení otázky absolutní a relativní právní moci. Fakt, že rozhodnutí (nebo jeho výrok/y) jsou ještě napadnutelná některou z oprávněných osob, tedy že je v relativní právní moci, brání tomu, aby napadené rozhodnutí (jeho výrok/y) vstoupily v právní moc, protože lze ještě očekávat možnost jejich změny. Teprve poté, co se rozhodnutí (výrok/y) stanou pravomocnými vůči všem osobám, kterým zákon dává právo podat proti nim opravný prostředek, tedy rozhodnutí bude v absolutní právní moci a nelze tedy v řádném opravném řízení již očekávat žádné změny, lze rozhodnutí, resp. jeho výroky (v případě částečné právní moci) vykonat.

Rozsah suspenzivního účinku je tedy závislý na tom, v jaké šíři je odvolací soud povinen na základě podaného odvolání napadený rozsudek přezkoumat. Ovšem postupné nabývání právní moci napadeného rozhodnutí nelze vyloučit ani u opravného prostředku, jehož přezkoumávání je založeno na úplném revizním principu, tedy kdy v důsledku podání takového opravného prostředku nenabude právní moci celé rozhodnutí, neboť nelze vyloučit případy, kdy například některá část rozhodnutí bude potvrzena, jiná zrušena a znovu rozhodována, třeba postupně (např. vyhrazení rozhodnutí o určité části veřejnému zasedání u opravného orgánu, nebo částečná kasace rozhodnutí). I zde tedy může dojít k tomu, že rozhodnutí bude nakonec v částečné nebo relativní právní moci a v důsledku toho i různě vykonatelné.

4. 5. Beneficium cohaesionis

Princip beneficium cohaesionis (dobrodiní záležející v souvislosti) je vedle revizního principu další možností, kdy orgán rozhodující o opravném prostředku smí překročit rámec vymezení daný opravným prostředkem a mimo tento rámec i rozhodnout a spočívá v tom, že rozhodnutí, proti němuž podala opravný prostředek jen některá z oprávněných osob, lze zménit i ve prospěch další osoby, která opravný prostředek nepodala a vůči níž je jinou oprávněnou osobou napadený rozsudek již pravomocný.

Nezáleží na tom, zda opravný prostředek byl podán ve prospěch či neprospěch určité osoby, rozhodující je, že bylo rozhodnuto ve prospěch té osoby, od které se může beneficium cohaesionis

odvozovat.²²⁷ Takový postup je však možný pouze tehdy, když jí prosívá stejný důvod, pro nějž bylo změněno rozhodnutí ve prospěch osoby, která opravný prostředek podala.

Beneficium cohaesionis je tak jedním z průlomů do principu nezměnitelnosti rozhodnutí vyplývajícího z právní moci rozhodnutí a jeho uplatnění rovněž znamená určité překročení rámce pro přezkoumání napadeného rozhodnutí stanoveného principem vázanosti podaným opravným prostředkem a jeho důvody (nebo přímo zákonem), resp. omezeným revizním principem.²²⁸

Použití institutu beneficium cohaesionis je závislé

- a) co do svého použití na zvoleném způsobu přezkoumávání napadeného rozhodnutí,
- b) co do svého rozsahu na právní úpravě toho kterého opravného prostředku.

ad a) Závislost použití beneficium cohaesionis

V partii věnované principům rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí (srov. kap. 4. 2) jsem uvedl, že existují dva základní směry (koncepce) rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí, a to koncepce budovaná na základě zásady dispozitivní a koncepce budovaná na základě zásady oficiality.

Co se týče závislosti institutu beneficium cohaesionis na zvoleném způsobu přezkoumávání rozhodnutí, tak v plné míře nacházíme jeho uplatnění právě v těch právních úpravách, které jsou vybudovány na vázanosti přezkumného orgánu podaným opravným prostředkem, tedy tam, kde je rozsah přezkoumávání rozhodnutí vybudován na použití dispoziční zásady. Zde institut beneficium cohaesionis plní významný procesní doplněk v zájmu alespoň částečného vyhovění zájmu „objektivní“ pravdy a požadavku vnitřní nerozpornosti rozhodování v trestním řízení.

U opravného prostředku vybudovaném na zásadě oficiality, tedy revizním principu přezkumu, je institut beneficium cohaesionis závislý na šíři jeho uplatnění. Tzv. úplný revizní princip ze samé povahy věci vylučuje použití beneficium cohaesionis, neboť zahrnuje do rozsahu přezkoumání, bez ohledu na rozsah napadení, celé rozhodnutí ohledně všech osob, kterých se rozhodnutí týká.

Jiná je situace u omezeného revizního principu, kdy nejčastějším případem omezení rozsahu přezkoumávání je právě přezkoumávání jen ohledně osoby, která opravný prostředek podala nebo ohledně níž byl podán. Takto koncipovaný omezený revizní princip doplněný institutem beneficium cohaesionis, který přijatou novelou nebyl vůbec dotčen (srov. § 261 trestního řádu ve znění před novelou provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. a dnes), byl charakteristický pro odvolací řízení do 31. 12. 2001.

Na rozdíl od revizního principu (ať již úplného či omezeného) neznámá uplatnění principu beneficium cohaesionis přezkoumání celého rozsudku i ohledně osob, které odvolání nepodaly, ale znamená, že pokud odvolací soud rozhodne ve prospěch odvolatele, následně zkoumá, zda důvod, pro

²²⁷ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 105.

²²⁸ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 513.

který takto rozhodl, není důvodem společným, odůvodňujícím příznivý postup i vůči dalším osobám rozsudkem dotčeným, u nichž rozsudek již nabyl první moci.

ad b) Závislost rozsahu beneficium cohaesionis

Tak jako je v kompetenci zákonodárce, který ze způsobů přezkumu rozhodnutí zvolí, na čemž závisí, jak je ze shora uvedeného patrné, i samotná existence institutu beneficium cohaesionis, tak rovněž je na konkrétní právní úpravě závislý jeho rozsah.

Beneficium cohaesionis může být buď omezené nebo neomezené, když úprava vztahuje použití jen na některé osoby (pouze spoluobžalované) nebo na všechny osoby, jejichž výroky spolu souvisejí. Obecně se může vztahovat vzájemně jak na osoby patřící do různých skupin osob, jichž se může rozhodnutí týkat a o nichž bylo rozhodnuto ve společném rozhodnutí (obžalovaný, zúčastněná osoba atd.), tak i všechny osoby v rámci určité skupiny navzájem (všichni spoluobžalovaní, všechny zúčastněné osoby).²²⁹

V současné právní úpravě se beneficium cohaesionis vztahuje u odvolání (§ 261 trestního řádu), u dovolání (§ 265k odst. 2 trestního řádu), u stížnosti pro porušení zákona (§ 269 odst. 2 trestního řádu) a u obnovy řízení (§ 285 trestního řádu) nejen na osobu obviněného, ale i na osobu spoluobviněného nebo zúčastněné osoby; u stížnosti (§ 150 odst. 2 trestního řádu) je rozsah jeho použití výrazně užší, neboť je omezen pouze na osobu obviněného, resp. spoluobviněného.

Současná úprava odvolacího řízení je vybudována na principu vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytykanými nedostatky, ve kterém institut beneficium cohaesionis nalézá plně uplatnění. Znění § 261 trestního řádu, které beneficium cohaesionis pro odvolací řízení zakotvuje, však i přes rozsáhlou novelizaci trestního řádu zákonem číslo 265/2001 Sb., navzdory tomu, že úpravy odvolacího řízení se podstatě dotkla, nedoznalo žádné změny. To bylo způsobeno tím, že předchozí úprava odvolacího řízení byla budována na tzv. omezeném revizním principu, ve kterém se rovněž institut beneficium cohaesionis mohl uplatnit.

Z dikce znění § 261 trestního řádu vyplývá, že beneficium cohaesionis se u odvolání uplatní ve vztahu mezi spoluobžalovanými a mezi obžalovaným a zúčastněnou osobou (obousměrně). Protože v trestním právu procesním je použití analogie v podstatě obecně přípustné (s výjimkou, kdy to vyplývá z povahy konkrétního ustanovení trestního řádu nebo kdy je použití analogie vyloučeno samotnou právní úpravou, neboť zákonodárce zcela jednoznačně neponechal v zákoně žádnou mezeru a použití právní normy vymezil taxativním způsobem), není použití tohoto institutu vyloučeno podle analogie § 261 trestního řádu ani mezi zúčastněnými osobami navzájem.²³⁰

²²⁹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 105.

²³⁰ K uplatnění analogie v trestním právu procesním srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání Eurolex. Bohemia Praha 2005, str. 59 – 60.

Při použití principu *beneficia cohaesionis*:

1. se situace osoby, ohledně níž se používá, nemůže změnit k horšímu v žádném směru (lze rozhodnout pouze ve prospěch),
2. změna rozsudku ve prospěch je možná pouze za předpokladu, že ohledně osob, jichž se má týkat použití § 261 trestního řádu, bylo rozhodnuto
  - a) v tomtéž řízení a
  - b) v tomtéž rozsudku,
3. důvod, z něhož má odvolací soud rozhodnout i ve prospěch dalších v § 261 trestního řádu uvedených osob, musí být pro všechny tyto osoby společný.

ad 1. Rozhodnutí pouze ve prospěch

Uplatnění tohoto principu v odvolacím řízení (resp. v opravném řízení vůbec) je nejen projevem důsledného prosazování zákonnosti ve spojení s požadavkem, aby v jedné a téže věci nebyla vydávána sobě odporující rozhodnutí, ale i projevem humanismu trestního řízení, které spočívají v obligatorní povinnosti odvolacího soudu rozhodnout, jsou-li pro to zákonné podmínky i ve prospěch (a to pouze tímto směrem) té osoby, vůči níž se rozsudek soudu prvního stupně stal již pravomocným.

Beneficium cohaesionis musí za všech okolností znamenat vždy „dobrodíní“ ve vztahu k osobám, ohledně nichž nebyl podán opravný prostředek a vůči nimž již rozhodnutí nabylo právní moci. Zhoršení postavení osoby, v jejíž prospěch bylo napadené rozhodnutí zrušeno, není přípustné v žádném směru, a to ani v tom případě, pokud by rozsudek soudu prvního stupně byl zrušen vůči všem osobám v důsledku použití § 261 trestního řádu na základě odvolání podaného státním zástupcem výhradně v neprospěch jen jedné z těchto osob, když odvolací soud shledal, že soudem prvního stupně nebyly vzaty v úvahu skutečnosti, které by při jejich správném zhodnocení znamenaly pro osobu, jíž se odvolání státního zástupce týkalo, příznivější posouzení.

V novém rozhodnutí ve věci nelze zhoršit pozici osob uvedených v § 261 trestního řádu v žádném směru, neboť případné další nepříznivé důsledky, které budou v řízení zjištěny, nelze přenášet na osoby, kterých se odvolání netýkalo a ohledně nichž již rozsudek soudu prvního stupně nabyl právní moci.²³¹

Těmto osobám, které neprojeví vůli nebo v jejichž prospěch nebyla projevována vůle odporovat rozhodnutí, nelze tudíž „vnutit“ v celém řízení, které následuje po jeho znovuotevření v důsledku *beneficia cohaesionis* jiné, než příznivější rozhodnutí. To se týká veškerého řízení, které následuje po zrušení původního rozhodnutí, ledaže by se jednalo o příslušný mimořádný opravný prostředek.²³²

²³¹ Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice *beneficia cohaesionis* podle čs. trestního řádu, Socialistická zákonnost. Ročník XXV. Číslo 10/1977, str. 582.

²³² Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip), Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 105.

Proto v případě, že by se vyskytly v dalším řízení podmínky pro zhoršení situace, nebylo by jiného řešení, než se přinejhorším vrátit k původnímu rozhodnutí a obnovit jeho, vlastně do právní moci očekávaného příznivějšího rozhodnutí, fakticky pozastavenou a relativizovanou právní moc. Spravedlnost tu lze prosazovat ex officio pouze ve prospěch.²³³

To nevyplývá z konstrukce zákazu reformace in peius, jak se mylně domnívá Jestřáb²³⁴, ale ze samotné povahy beneficium cohaesionis, které se neděje z podnětu dotčené osoby, ale ex officio, když využití či nevyužití práva odporovat rozhodnutí je projevem práva na obhajobu a zásady dispoziční. Beneficium cohaesionis tak vystupuje jako integrální součást důsledného uplatnění materiální stránky práva na obhajobu, neboť i nepodání opravného prostředku může být projevem tohoto práva. Tak zatímco na obžalovaného, v jehož neprospěch brojil státní zástupce odvoláním, se zákaz reformace in peius nevztahuje, tak vůči osobám, u nichž byl původní rozsudek zrušen podle § 261 trestního řádu, nelze jejich pozici zhoršit v žádném směru, což je právě důsledkem principu beneficium cohaesionis, který může směřovat jen a výhradně ve prospěch osob uvedených v § 261 trestního řádu.

Tento důsledek byl markantní zvláště před novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 178/1990 Sb., kdy se zákaz reformationis in peius vztahoval pouze na výrok o trestu. Osobám, ohledně nichž byl napadený rozsudek zrušen v důsledku použití principu beneficium cohaesionis, nebylo možno uložit nejen přísnější trest (a to ani tehdy, vyšly –li najevo nové skutečnosti svědčící v neprospěch obviněného tak, že by jej bylo možno uznat vinným těžším trestným činem – srov. § 264 odst. 2 trestního řádu ve znění před citovanou novelou), ale nebylo možno ani zhoršit jejich pozici v jiných směrech, zejména v otázce viny. Možné by bylo pouze vrátit se v novém rozhodnutí ke stavu, který byl obsažen v rozhodnutí původním – zrušeném, neboť tím by se na postavení těchto osob nic nezměnilo.

V praxi se objevil případ, kdy odvolací soud musel zhodnotit, zda zúžení rozsahu trestné činnosti závažnější a ve zbylém rozsahu její nahrazení kvalifikací podle mírnějšího ustanovení trestního zákona, je důvodem, který spoluobžalované prospívá.²³⁵

Jednalo se o dvě obžalované stíhané pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle tehdejšího § 132 trestního zákona. Zatímco obžalovaná, která byla uznána vinnou ze spáchání trestného činu podle § 132 odst. 1 písm. b), odst. 2 písm. b), odst. 4 trestního zákona, si podala odvolání, ohledně druhé obžalované, která byla uznána vinou ze spáchání trestného činu pouze podle § 132 odst. 1 písm. b) trestního zákona, odvolání podáno nebylo. Při projednávání odvolání odvolací soud dospěl nejen ohledně odvolatelky, ale i ohledně obžalované, která odvolání nepodala, k závěru, že jejich jednání bude zřejmě nutno zčásti posoudit jako trestné činy poškozování

²³³ Blíže Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost 10/1977, str. 579, 582 – 583.

²³⁴ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. AUC-Iuridica. Monographia XXXV. Praha 1981, str. 58.

²³⁵ Na uvedený případ upozornili Fajstavr s Pipekem: K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost. Ročník XXV. Číslo 10/1977, str. 580 až 581.

spotřebitele podle tehdejšího § 121 odst. 1 trestního zákona, tedy ve srovnání s kvalifikací použitou napadeným rozsudkem jako trestné činy méně závažnější a ve zbývající části podle původní kvalifikace.

Odvolační soud tak byl postaven před otázku, zda tu přichází v úvahu postup podle § 261 trestního řádu. Je nepochybné, že šlo o zjištění vady, která se společně týkala obou obžalovaných, neboť část jednání, ohledně níž byla dána u odvolatelky možnost příznivějšího právního posouzení, byla jimi spáchána ve spolupachatelství. Odvolací soud musel zhodnotit, zda zúžení rozsahu trestné činnosti závažnější a ve zbylém rozsahu její nahrazení kvalifikací podle mírnějšího ustanovení trestního zákona, je důvodem, který spoluobžalované prospívá a dospěl k závěru, že tomu tak je a že to v novém rozhodnutí může být důvodem příznivějšího postavení spoluobžalované.

K tomuto závěru odvolací soud dospěl i přes skutečnost, že stíhaná trestná činnost byla, na rozdíl od napadeného rozsudku, posouzena jako dva trestné činy, což může být považováno za obecnou přitěžující okolnost podle § 34 písm. i) trestního zákona.

Z tohoto hlediska může být podstatnější zúžení trestní odpovědnosti za závažnější trestný čin (jak se stalo v daném případě) a další, oproti původnímu posouzení méně závažná kvalifikace této trestné činnosti, může být považována za důvod pro spoluobžalovanou prospěšný, odůvodňující případné uložení mírnějšího trestu.

Na podkladě *beneficia cohaesionis* může být rozsudek změněn ve prospěch jiné osoby (obžalované, zúčastněné osoby) v těchto případech:

- ve prospěch dalšího spoluobžalovaného, jestliže mu prospívá tentýž důvod, z něhož rozhodl odvolací soud ve prospěch některého obžalovaného
- ve prospěch zúčastněné osoby, pokud důvod, z něhož odvolací soud rozhodl ve prospěch obžalovaného, prospívá též zúčastněné osobě
- ve prospěch obžalovaného, jemuž prospívá důvod, z něhož odvolací soud rozhodl ve prospěch zúčastněné osoby, která podala odvolání
- ve prospěch další zúčastněné osoby, které prospívá stejný důvod, z něhož odvolací soud rozhodl ve prospěch jiné zúčastněné osoby, jestliže ve věci vystupovalo více zúčastněných osob (per analogiam – srov. výše).

Podle komentáře²³⁶ se rozhodnutím ve prospěch rozumí buď zrušení vadného výroku bez dalšího rozhodování nebo vrácení věci soudu prvního stupně, popř. státnímu zástupci k došetření se závaznými pokyny směřujícími k možnosti pozdějšího příznivějšího rozhodnutí, případně vlastní rozhodnutí odvolacího soudu, které je pro spoluobžalovaného, zúčastněnou osobu anebo obžalovaného příznivější.

²³⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Komentář, II. díl (§ 180 až § 392), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1614.

ad 2. Společné řízení

Předpokladem použití beneficium cohaesionis je dále rozhodování ve společném řízení (§ 20 trestního řádu), resp. existence zúčastněné osoby v řízení (§ 42 trestního řádu).

ad 2. písm. a): Totéž řízení

Rozsudek může být změněn ve prospěch (spolu-) obžalovaného nebo zúčastněné osoby, koná-li se řízení proti všem obžalovaným společně. Institut beneficium cohaesionis se nepoužije, byla-li věc některého obžalovaného vyloučena ze společného řízení (§ 23 odst. 1 trestního řádu) nebo nebyl-li výrok týkající se zúčastněné osoby pojat do rozsudku.

ad 2. písm. b): Tentýž rozsudek

Samotné konání společného řízení však nestačí. K tomu, aby odvolací soud mohl rozhodnout v souladu s § 261 trestního řádu, je nezbytné, aby v napadeném rozsudku bylo rozhodnuto ohledně všech obžalovaných i zúčastněné osoby. Tak například, pokud okresní soud uznal trestním příkazem dva spoluobžalované vinnými z trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b) trestního zákona, kterého se měli dopustit tím, že vnikli otvorem v plotě do areálu sběrných surovin a odcizili plechy v hodnotě 3.000,- Kč, tak pokud si jen jeden z obžalovaných podá odpor proti trestnímu příkazu a poté proti odsuzujícímu rozsudku odvolání, tak odvolací soud bude muset tohoto obžalovaného zprostit obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu z důvodu, že skutek není trestným činem, neboť vniknutí do prostoru otvorem v oplocení (aniž by jej obžalování způsobilo) nepředstavuje vniknutí do uzavřeného prostoru lší, ani nedovolené překonání uzamčení nebo překonání jiné jistící překážky s použitím síly (§ 89 odst. 14 trestního zákona). Protože však trestní stíhání pro druhého obžalovaného skončilo pravomocným trestním příkazem, není splněna podmínka pro použití institutu beneficium cohaesionis, neboť napadeným rozsudkem bylo rozhodnuto toliko ohledně jednoho obžalovaného (nikoli ohledně jich obou).

ad 3. Společný důvod

Předpokladem použití beneficium cohaesionis je dále i společný důvod, který prospívá více osobám a který vedl ke změně napadeného rozsudku.

Důvod, z něhož odvolací soud má rozhodnout ve prospěch (spolu-) obžalovaného nebo zúčastněné osoby, se nutně musí týkat společně všech těchto osob; nesmí jít tedy o důvod, který je třeba u každé z těchto osob zkoumat individuálně, např. otázka trestní odpovědnosti, formy zavinění, poměrů obžalovaného a možností jeho nápravy.²³⁷ Pokud by i ve vztahu k osobám uvedeným v § 261 trestního řádu odvolací soud zjistil pochybení odlišné od pochybení týkajícího se odvolatele, nemá

²³⁷ Srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 576; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.; Komentář, II. díl (§ 180 až § 392), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1614; Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost. Ročník XXV. Číslo 10/1977, str. 579; z judikatury srov. č. 59/1977 Sb. rozh. tr.

možnost rozhodnout i v jejich prospěch, protože se nejedná o společný důvod. Jelikož rozsudek ve vztahu k těmto osobám již nabyl právní moci, je pouze jediná možnost zjednání nápravy, a to cestou mimořádných opravných prostředků.

Okolnosti, které mohou mít při změně rozsudku význam, lze tedy rozlišit na okolnosti mající význam pro všechny rozsudkem dotčené osoby – *okolnosti tzv. „reálné“ povahy* (např. zjištěný skutek nenaplnuje znaky trestného činu, skutek měl být posouzen podle mírnějšího ustanovení trestního zákona, provedeními důkazy nebylo prokázáno, že se skutek vůbec stal a některé další případy jako spáchání trestného činu zákeřně, zvláště surovým způsobem, překročení podmínek nutné obrany a krajní nouze apod. za předpokladu zavinění) a okolnosti, které se svým významem omezují pouze na jednu osobu – *okolnosti osobního významu* (např. řádný život pracujícího člověka, recidiva, věk blízký věku mladistvého, tíživé osobní a rodinné poměry).²³⁸ Z uvedeného je zřejmé, že společným důvodem mohou být pouze okolnosti tzv. reálné povahy a zpravidla jimi nebude skutečnost mající význam pro rozhodování o trestu, neboť zde nacházejí uplatnění okolnosti osobního významu.

Naproti tomu častějším případem bude zrušení výroku o náhradě škody, zejména je-li uložena povinnost více škůdcům (pachatelům – obžalovaným) nahradit škodu společně a nerozdílně, neboť dojde-li ke změně rozhodnutí ve výroku o náhradě škody u jednoho z obžalovaných, který podal odvolání a prospívá-li důvod, pro který došlo ke změně, i ostatním spoluobžalovaným, je nutno ve smyslu § 261 trestního řádu změnit výrok o náhradě škody jich se týkající v jejich prospěch (srov. č. 38/1967 Sb. rozh. tr.). Například pokud v rozhodnutí soudu prvního stupně byli obžalováni zavázáni k náhradě škody společně a nerozdílně (tzv. solidární odpovědnost) a pokud odvolací soud tuto solidární odpovědnost přeměnil z podnětu odvolání, které podal jeden ze spoluobžalovaných v odpovědnost dělenou, bude povinen postupovat v souladu s § 261 trestního řádu, neboť se v daném případě nepochybně jedná o společný důvod, který prospívá i dalším spoluobžalovaným. O důvod reálné povahy se jedná proto, že se mění druh odpovědnosti ze solidární na individuální a tato změna se zjevně týká všech spoluobžalovaných. Je zřejmé, že tato změna je ve prospěch i dalších spoluobžalovaných, kteří rozsudku neodporovali odvoláním, neboť podle původního rozhodnutí mohl poškozený požadovat celou částku na kterémkoliv z nich (toto nebezpečí hrozilo každému z nich). Podle nového rozhodnutí, zakládajícího odpovědnost dělenou, se poškozený sice bude uspokojovat na všech spoluobžalovaných, avšak požadovaná částka bude podstatně nižší, než kdyby tu byla uplatněna solidární odpovědnost. Jedná se tedy o rozhodnutí, které zlepšuje situaci všech povinných a je tudíž v jejich prospěch.²³⁹

²³⁸ Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost. Ročník XXV. Číslo 10/1977, str. 579 a násl.

²³⁹ Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice beneficium cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost. Ročník XXV. Číslo 10/1977, str. 580.

Na podstatu smyslu *beneficia cohaesionis* se ale v literatuře objevily různé názory. Například Jestřáb²⁴⁰ spatřuje poslání *beneficia cohaesionis* v jeho příspěvku k dokonalějšímu, sice jednostrannému (pouze ve prospěch), uplatnění zásady objektivní pravdy.

Mám za to, že i když princip *beneficia cohaesionis* nepochybně ke zjištění „objektivní“ pravdy přispívá, ovšem, jak Jestřáb zdůraznil, pouze jednostranně; tím je tento příspěvek natolik nedůsledný, že odůvodňovat *beneficium cohaesionis* „objektivní“ pravdou by podle mého názoru nebylo zcela na místě.

Další názor, který zastával Husár²⁴¹, byl zjevně ovlivněn tehdy dominujícím revizním principem, který byl pro odvolací řízení imanentní. Husár považoval *beneficium cohaesionis* za průlom a doplněk, důsledek a nezbytný doprovod omezeného revizního principu.

Nejsem přesvědčen ani o tom, že by *beneficium cohaesionis* bylo s ohledem na svou podstatu nutným důsledkem omezeného revizního principu nebo z něho dokonce vyplývalo nebo bylo jeho nezbytným doprovodem. *Beneficium cohaesionis* se totiž může uplatnit pouze tam, kde je použito buď omezeného revizního principu (úplný revizní princip nevytváří prostor pro jeho uplatnění), nebo též tam, kde se revizní princip nepoužívá (i když opravné prostředky bez revizního principu s ohledem na své pojetí nevyvolávají nezbytnou potřebu užít *beneficia cohaesionis*, nic nemůže jeho použití logicky vyloučit). To je ostatně patrné ze současné právní úpravy *beneficia cohaesionis* v odvolacím řízení. Lze ale říci, že revizní (omezený) rozsahem a hloubkou přezkoumávání sám vytváří předpoklady pro širší možnost odhalení důvodů, které by mohly být předpokladem po užití *beneficia cohaesionis* ve srovnání s principem vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytykanými nedostatky. Lze však sledovat pouze ty důvody, které svědčí v prospěch osoby, které se opravný prostředek týká.²⁴²

Hlavní podstatu *beneficia cohaesionis* lze ale podle mého názoru spatřovat v tom, že tímto principem se má zabránit nežádoucím důsledkům, který by mohly nastat, kdyby přezkum napadeného rozhodnutí a následná náprava jeho vad byly striktně omezeny jen na osobu, která podala opravný prostředek nebo ohledně níž byl opravný prostředek podán. Bez možností *beneficia cohaesionis* by nebyla dostatečně zajištěna ochrana zákonných práv a zájmů osob, ohledně kterých je v trestním řízení rozhodováno. Rovněž by zde byl i nepříznivý výchovný účinek takových rozhodnutí a utrpěla by i jejich autorita. Navíc by to vše zbytečně rozšiřovalo nutnost uplatnění mimořádných opravných prostředků a zatěžovalo orgány, které o nich rozhodují. Nelze přehlédnout ani hledisko procesní

²⁴⁰ Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. AUC-Iuridica. Monographia XXXV. Praha 1981, str. 58.

²⁴¹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 269.

²⁴² Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 107.

ekonomie, když nepříznivým důsledkům by se později mohlo čelit cestou mimořádných opravných prostředků.²⁴³

Proto jsou-li splněny všechny shora uvedené podmínky, nemá odvolací soud na výběr a je povinen postupovat v souladu s § 261 trestního řádu, což je projevem zásady oficiality v trestním řízení.

Institut beneficium cohaesionis zná i nový slovenský trestní řád, a to i přesto, že v důvodové zprávě se již s jeho uplatněním nepočítalo s odůvodněním, že soud nadále nebude vnucovat svou představu o spravedlnosti straně, která se s rozhodnutím soudu prvního stupně spokojila.²⁴⁴ Použití principu beneficium cohaesionis ve slovenské právní úpravě je v podstatě stejné jako v naší právní úpravě, neboť znění ustanovení § 324 slovenského trestního řádu, které zakotvuje princip beneficium cohaesionis, je významově shodné se zněním § 261 trestního řádu.

4. 6. Zákaz reformationis in peius

Zákaz reformace in peius je principem, který nedovoluje zhoršit postavení osoby, která buď sama podala opravný prostředek, nebo v jejíž prospěch byl opravný prostředek podán jinou k tomu oprávněnou osobou, ve srovnání se situací, kterou napadené rozhodnutí založilo před prvním podáním takového opravného prostředku. Smyslem uplatnění uvedeného zákazu je umožnit v co nejširším rozsahu napadat nesprávná rozhodnutí a přezkoumat je orgánem vyššího stupně; jinak by se totiž oprávněné osoby mohly obávat rizika zhoršení své situace nebo zhoršení situace osoby, v jejíž prospěch opravný prostředek chtějí podat. Tím tento princip garantuje svobodu podání opravného prostředku, které je koneckonců i jednou z více složek konkrétního uplatnění práva obviněného na obhajobu.²⁴⁵

Zákaz reformationis in peius jako princip ovládající opravné řízení je uznáván téměř na celém světě, i když není nezbytným komponentem právního státu, jak je v německé literatuře zdůrazňováno.²⁴⁶ Rozdíly v jeho použití jsou v podstatě jen v tom, zda platí v celém či jen omezeném rozsahu. Podle rozsahu jeho uplatnění se pak hovoří o zákazu reformationis in peius úplném či omezeném, neboť zákaz reformace in peius se nemusí vztahovat na všechny části rozhodnutí (výroky), ani na celé řízení následující po podání opravného prostředku. O rozsahu zákazu reformace in peius může rozhodnout i okruh osob, kterých se výroky dotýkají.

Zákaz reformationis in peius se v současné právní úpravě opravného řízení prakticky uplatňuje u všech opravných prostředků, nikoliv však ve stejné šíři. Nejvýrazněji je upraven u stížnosti v § 150 odst. 1, 3 trestního řádu, protože se vztahuje na všechny osoby, které podaly stížnost nebo v jejichž

²⁴³ Růžek, A., Cisařová, D: Zásady rozhodování v opravném řízení. AUC-Iuridica, 2/1985, str. 94.

²⁴⁴ Srov. důvodovou správu k trestnému poriadku – přístupná na internetu na adrese: <http://www.justice.gov.sk/kop/lz-ds.htm>.

²⁴⁵ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 109.

²⁴⁶ Amelunxen, C.: Die Berufung in Strafsachen. Lübeck 1982, str. 103; Volk, K.: Grundkurs StPo, C.H. Beck, München 2005, str. 322.

prospěch byla stížnost podána, přičemž zákaz reformace in peius zde platí bez omezení a nepřipouští žádnou změnu v neprospěch takové osoby; naopak nejužší vymezení zákazu reformationis in peius se projevuje u obnovy řízení, protože se týká jen obviněného a pouze výroku o trestu. U odvolání se nepřipouští změna k horšímu v žádném výroku rozsudku, a to ve srovnání se situací, kterou napadené rozhodnutí založilo před prvním podáním opravného prostředku. Zákaz změny k horšímu se však uplatňuje toliko ve vztahu k osobě obžalovaného. De lege ferenda lze doporučit, jak je ostatně i v teorii navrhováno²⁴⁷, jeho rozšíření i na zúčastněnou osobu, která má podobné postavení jako obviněný. Pokud byly totiž zúčastněné osobě zabráný některé věci, může odvolací soud jen na základě jejího odvolání (odhlédneme-li od odvolacího práva státního zástupce), případně soud prvního stupně, který opět ve věci rozhoduje, dojít k závěru, že měly být zabráný ještě i další věci a rozhodnout o jejich zabrání. Tato obava může vést zúčastněnou osobu k rozhodnutí nepodat odvolání anebo ho vzít zpět. Naopak zákaz změny k horšímu by se i nadále neměl vztahovat na poškozeného, jak se někdy v teorii navrhuje,²⁴⁸ a to vzhledem k tomu, že to postavení poškozeného jako protistrany obviněného v trestním řízení neumožňuje. Jak na to upozorňuje Šámal²⁴⁹, v trestním řízení je třeba při střetu zájmů na obhajobě obviněného (a z tohoto hlediska spravedlnosti řízení a konečného rozhodnutí) se zájmy poškozeného, který podal oprávněně opravný prostředek proti meritornímu rozhodnutí, dát vždy přednost prvním zájmům. Plyne to totiž ze zvláštní povahy a charakteru trestního řízení, jehož smyslem je spravedlivě a v souladu se zákonem posoudit trestní případ obviněného při uplatnění zásady presumpce nevinny a z ní vyplývajícího pravidla in dubio pro reo. Koneckonců poškozený má vždy právo domoci se svého nároku pořadem práva civilního.

Z výše uvedeného je zřejmé, že rozsah zákazu reformace in peius s ohledem na výše uvedené možnosti, dává příležitost pro uplatnění více variant jeho rozsahu a záleží vždy na zákonodárci, jak jeho rozsahu upraví (při nejširším rozsahu jeho uplatnění se v teorii hovoří o tzv. úplném zákazu reformationis in peius, naopak při užším vymezení rozsahu jeho uplatnění o tzv. omezeném zákazu reformationis in peius).²⁵⁰ Proto je i zákaz změny k horšímu chápán a upraven z hlediska rozsahu v různých právních řádech různým způsobem. Změna k horšímu může nastat ve skutkových zjištěních, použité právní kvalifikaci, druhu a výměře trestu, ochranném (u mladistvých obžalovaných též výchovném a trestním) opatření, jakož i ve výroku o náhradě škody. Takto široce uvedený zákaz změny k horšímu je uplatňován (ve vztahu k osobě obžalovaného) v současném odvolacím trestním řízení, neboť v neprospěch obžalovaného je rozsudek měněn tehdy, dojde-li k jakékoliv změně

²⁴⁷ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1961, str. 277 a 296; Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 211; Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia, s.r.o. Praha 1999, str. 266.

²⁴⁸ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1961, str. 296.

²⁴⁹ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia, s.r.o. Praha 1999, str. 266.

²⁵⁰ srov. např. Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 111.

v kterémkoliv výroku rozsudku, jenž se obžalovaného přímo dotýká [srov. § 246 odst. 1 písm. b) trestního řádu], směrem k jeho horšímu postavení.²⁵¹

Nutno však konstatovat, že ne ve všech etapách vývoje byl v českém trestním právu procesním uvedený zákaz u odvolání takto široce chápán a uplatňován. Z tohoto pohledu prošla naše právní úprava odvolacího řízení zajímavým vývojem, který je vhodné v základních rysech nastínit, neboť vývoj úpravy našeho právního řádu v řešení této právní instituce je poznamenán četnými změnami.

Zákaz reformace in peius platil u odvolání podle trestního řádu z roku 1873 až do 1. ledna 1949 jen v trestu²⁵². K jeho rozšíření i na výrok o vině a výrok o náhradě škody došlo zákonem číslo 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Nutno říci, že současná právní úprava zákazu reformace in peius zakotvená v § 259 odst. 4 trestního řádu v podstatě kopíruje úpravu obsaženou v § 196 odst. 1 zákona číslo 87/1950 Sb.²⁵³

K opětovnému zúžení zákazu reformace in peius jen na výrok o trestu došlo zákonem číslo 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.²⁵⁴ Podle Baláše²⁵⁵ došlo k navrácení k původnímu stavu v důsledku zavedení revizně kasačního systému, zatímco rozšíření uvedeného zákazu bylo motivováno pravděpodobně v důsledku zavedení apelačního systému.

Zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, byla s účinností od 1. 1. 1962 ohledně zákazu reformace in peius v podstatě převzata předcházející úprava, ovšem s tím podstatným rozdílem, že tehdejší ustanovení § 264 odst. 2 umožňovalo prolomit zákaz reformace in peius i dokonce ohledně výroku o trestu (!). Tato právní úprava potlačovala smysl uvedeného zákazu, když nesplňovala to, co se od jejího uplatňování očekávalo - omezovala totiž svobodu odvolacího práva obžalovaného a osob oprávněných podat v jeho prospěch odvolání, neboť tyto osoby nejen že mohly počítat s tím, že obžalovaný může být uznán vinným těžším trestným činem, ale že mu může být dokonce uložena i přísnější trest, pokud na podkladě skutečností, které vyšly nově najevo, uznal soud obžalovaného vinným těžším trestným činem (srov. § 264 odst. 2 trestního řádu ve znění účinném před novelou provedenou zákonem číslo 178/1990 Sb., které samo o sobě bylo zákonným

²⁵¹ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1603.

²⁵² Podle § 295 odst. 2, bylo-li odvolání vzneseno jen ve prospěch obžalovaného, nemůže sborový soud druhé stolice uložit obžalovanému přísnější trest, než který byl vysloven prvním rozsudkem.

²⁵³ Podle § 196 odst. 1 mohl soud změnit rozsudek v neprospěch obžalovaného jen na základě odvolání podaného prokurátorem v neprospěch obžalovaného; ve výroku o nárocích poškozeného vzešlých z trestného činu mohl soud změnit v neprospěch obžalovaného rozsudek též na základě odvolání podaného poškozeným.

²⁵⁴ Podle § 286 byl-li rozsudek soudu první stolice zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, nemůže odvolací soud uložit obžalovanému těžší trest, než jaký mu byl uložen napadeným rozsudkem. Podle § 290 byl-li napadený rozsudek zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, nemůže být obžalovanému v novém řízení uložen těžší trest, než jaký mu byl uložen napadeným rozsudkem.

²⁵⁵ Baláš, O.: K zákazu reformatio in peius v československém trestním právu. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XVIII, číslo 7-8/1970, str. 447.

ustanovením, které obcházel ustanovení téhož zákona, zakotvující zákaz reformace in peius, čímž zákon de facto obcházel sám sebe²⁵⁶).

Striktní uplatňování zákazu reformationis in peius ohledně výroku o trestu tak, jak to bylo upraveno již v minulosti a jak je to běžné též v cizině (srov. například úpravu německou) došlo u nás opět až novelizací trestního řádu zákonem číslo 178/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990.

V souladu s obecnými trendy byl novelizací trestního řádu provedenou zákonem číslo 292/1993 Sb. v naší právní úpravě trestního řízení rozšířen zákaz reformationis in peius u rozsudku na veškeré zhoršení situace obviněného v případě podání odvolání proti rozsudku. Zákaz reformace in peius tak byl rozšířen na jakoukoliv změnu, která by byla v neprospěch obžalovaného, pokud opravné řízení probíhá na podkladě opravného prostředku, který byl podán výlučně ve prospěch obžalovaného. Podává-li však odvolání v neprospěch obžalovaného výlučně státní zástupce nebo poškozený, zákaz reformatio in peius, který pro obžalovaného představuje „reformatio in melius“, se neuplatní.²⁵⁷ Uvedený zákaz se tedy neuplatní v případě, kdy rozsudek byl zrušen pouze nebo i v důsledku odvolání, které podal státní zástupce v neprospěch obžalovaného, popřípadě jen ve výroku o náhradě škody též v případě odvolání podaného poškozeným. Avšak v případě, že státní zástupce podal odvolání v neprospěch obžalovaného, vedle odvolání podaného samotným obžalovaným nebo v jeho prospěch jinou k tomu oprávněnou osobou, zůstává zákaz reformationis in peius v platnosti, pokud odvolání podané státním zástupcem bylo odvolacím soudem zamítnuto, resp. odmítnuto.²⁵⁸ Protože se zákaz reformationis in peius vztahuje nutně na celé řízení, které následuje po zrušení původního rozsudku na základě odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, tak zákaz změny k horšímu se uplatní i v případě, když státní zástupce podá v této fázi řízení odvolání v neprospěch obviněného.²⁵⁹ V ustanovení § 260 trestního řádu²⁶⁰ je zakotven výjimečný postup odvolacího soudu, jímž se věc vrací zpět až do přípravného řízení. Odvolací soud postupuje podle tohoto ustanovení jen tehdy, nelze-li po zrušení rozsudku pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady a zároveň když není důvod pro jiné rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se zákaz reformationis in peius vztahuje, jak již bylo zdůrazněno, na celé další řízení, uplatní se i v případě, když státní zástupce opětovně podá obžalobu, ledaže došlo ke zrušení napadeného rozsudku i na podkladě odvolání podaného státním

²⁵⁶ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 112.

²⁵⁷ Schroeder F. Ch.: Straßprozessrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck. München 2001, str. 202.

²⁵⁸ Srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 574; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Pury, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1603.

²⁵⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 595.

²⁶⁰ Ustanovení § 260 trestního řádu, které navazuje na ustanovení § 258 trestního řádu a je ve vztahu speciality k ustanovení § 259 odst. 1 trestního řádu, bylo novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. změněno, a to v souvislosti s přenesením těžiště řízení z přípravného řízení před soud a požadavkem rychlosti řízení. Důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření až ze stadia odvolacího řízení již nebude požadavek náležitého objasnění věci tak, jak tomu bylo před zmiňovanou novelou, a to ani tehdy ne, jestliže by se jednalo o nedostatečná skutková zjištění znamenající obtížné a rozsáhlé došetření skutečností důležitých pro rozhodnutí ve věci, jež by soud prvního stupně nemohl provést rychleji než státní zástupce, neučinil-li tak již soud prvního stupně při předběžném projednání obžaloby nebo v hlavním líčení. Odvolací soud nemůže věc vrátit státnímu zástupci ani proto, že k závažným procesním vadám došlo v řízení před soudem prvního stupně.

zástupcem v neprospěch obžalovaného. Pro opětovné řízení před soudem prvního stupně aplikace uvedeného zákazu vyplývá z § 260 trestního řádu, který odkazuje na § 264 odst. 2 trestního řádu a stanoví, že toto ustanovení platí obdobně. V případě, že po vynesení rozsudku soudem prvního stupně dojde k podání odvolání, a to i v neprospěch obžalovaného, nebude moci odvolací soud, s ohledem na již dříve podané odvolání ve prospěch obžalovaného, v důsledku něhož došlo ke zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci státnímu zástupci k došetření, moci rozhodnout v neprospěch obžalovaného, a to právě s ohledem na trvání zákazu reformationis in peius.

Protože brojit proti rozsudku soudu prvního stupně odvoláním může státní zástupce i ve prospěch obžalovaného, není třeba zdůrazňovat, že zákaz změny k horšímu platí i zde, tak jako není třeba zdůrazňovat, že ani odvolání státního zástupce podané pouze v neprospěch obžalovaného nebrání odvolacímu soudu, jsou-li pro to podmínky, rozhodnout ve prospěch obžalovaného. Jsou-li k tomu totiž důvody, lze zlepšit postavení obžalovaného i z podnětu odvolání podaného pouze v jeho neprospěch.

Z výše uvedeného je zřejmé, že podle současné právní úpravy v případě, že je zde místo pro uplatnění principu zákazu reformationis in peius, nemůže dojít v žádném z výroků rozhodnutí k jakékoli změně, která by zhoršovala postavení obžalovaného. Tato zásada neplatí pouze v samotném opravném řízení, ale byla dovedena do důsledku a platí i pro nové řízení, které se koná poté, co byl napadený rozsudek odvolacím soudem zrušen (§ 264 odst. 2 trestního řádu). Již rozhodnutí č. 89/1952 Sb. rozh. tr., které navazuje na trestní řád č. 87/1950 Sb., prohlašuje zákaz reformace in peius za bezvýjimečně platný nejen v odvolacím řízení, ale i v případném opakovaném hlavním líčení v prvním stupni, stejně jako i v dalším případném odvolacím řízení, které by mělo být konáno na podkladě odvolání proti rozsudku vynesenému v opakovaném hlavním líčení. Uvedený zákaz se uplatní i v případě, kdy proti rozhodnutí odvolacího soudu, který rozhodoval pouze na podkladě odvolání obviněného (nebo odvolání podaného v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou), podá v neprospěch obviněného nejvyšší státní zástupce dovolání, který Nejvyšší soud shledá důvodným - pak ani v dalším řízení následujícím po zrušení rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšším soudem nemůže dojít k vydání rozhodnutí, jímž by došlo ke zhoršení postavení obviněného oproti stavu vyplývajícímu z rozsudku soudu prvního stupně. I za této situace se uplatňuje zákaz reformace in peius ve smyslu § 259 odst. 4, § 264 odst. 2 trestního řádu (srov. č. 35/2004 Sb. rozh. tr.). Každý jiný výklad by byl obcházením zákazu reformace in peius.

Ustanovení § 264 trestního řádu váže soud prvního stupně i tehdy, jestliže po částečném zrušení rozsudku soudu prvního stupně řízení o některém z trestných činů bylo vyloučeno ze společného řízení a odvolací soud za trestný čin, ohledně něhož zůstal napadený rozsudek beze změny, uložil samostatný trest a soud prvního stupně rozhodující o vyloučeném trestném činu ukládá souhrnný trest ve vztahu k trestu uloženému rozsudkem odvolacího soudu (srov. č. 47/1976 Sb. rozh. tr.).

Zhoršení postavení obžalovaného je tedy zakázáno jak v samotném opravném řízení, tak i v následujícím řízení, pokud se koná po zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci k novému projednání orgánu nižšího stupně, přičemž pro aplikaci zákazu reformationis in peius není podstatné, zda proti rozsudku soudu prvního stupně bylo podáno odvolání jak ve prospěch, tak i v neprospěch obžalovaného, ale je podstatné, v důsledku kterého opravného prostředku bylo napadené rozhodnutí zrušeno.

Již z výše uvedeného vyplývá, že postavení obžalovaného je třeba hodnotit v celém rozsahu rozsudku a jeho následků a že zákaz reformationis in peius se nevztahuje na samotné řízení, ale na jeho výsledek, tedy na rozhodnutí.²⁶¹ Proto by došlo k porušení zákazu reformationis in peius, jestliže by například odvolací soud na podkladě odvolání, které nebylo podáno v neprospěch obžalovaného, zrušil napadený rozsudek a znovu uznal obžalovaného vinným trestným činem, na nějž zákon sice stanoví stejnou sazbu trestu odnětí svobody, jenž však, na rozdíl od trestného činu, jímž byl uznán vinným soudem prvního stupně, je uveden v ustanovení § 62 odst. 1 trestního zákona, tj. takovým trestným činem, u něhož zákon jako formální předpoklad podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vyžaduje výkon dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody (srov. rozh. č. 49/2000 Sb.). Ze stejného důvodu (tedy že uvedený zákaz se nevztahuje na samotné řízení, ale na jeho výsledek) bude muset odvolací soud napadený rozsudek zrušit a věc postoupit podle § 257 odst. 1 písm. a) trestního řádu příslušnému krajskému soudu, měl-li tak již učinit soud prvního stupně, a to i když nebude možno uznat obžalovaného vinným přísnějším trestným činem zakládajícím věcnou příslušnost podle § 17 trestního řádu (srov. SR 12/2000).

Zákaz změny k horšímu znamená zákaz rozhodnout v neprospěch obžalovaného v kterémkoli výroku rozsudku, který se obžalovaného přímo dotýká. S právní úpravou zákazu reformace in peius, která byla rozšířena i na další výroky než na výrok o trestu, lze zcela souhlasit. Rozhodně by se měl zákaz reformace in peius vztahovat na *výrok o vině*, protože, i když se následek zhoršení postavení obžalovaného nemusí objevit okamžitě, ve svém důsledku to může mít pro obžalovaného význam, a to nejen v oblasti trestního práva, ale i mimo trestní řízení v jiných oblastech, jak se o tom ještě zmíním.

Ve prospěch rozšíření zákazu reformace in peius i na výrok o vině Bobek argumentuje i tím, že v případě zákazu reformace in peius pouze ohledně výroku o trestu (a nikoliv ohledně výroku o vině) byly soudy nuceny ukládat tresty, které byly v rozporu se zákonem, když soudy sice uznaly obžalovaného vinným těžším trestným činem, ale pak byly nuceny uložit i trest, který nebylo možné buďto vůbec uložit anebo ukládat trest ve výměře, který byl mimo hranici zákonné trestní sazby.²⁶² V praxi se totiž v minulosti vyskytovaly případy, kdy úprava zákazu reformace in peius omezená pouze na výrok o trestu bránila napravit taková pochybení, jejichž náprava by byla nutná. Jednalo se o

²⁶¹ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1604.

²⁶² Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII, číslo 5/1980, str. 267.

případy, kdy proti rozsudku soudu prvního stupně, kterým došlo k pochybení ve výroku o vině ve prospěch obžalovaného, bylo podáno odvolání jen ve prospěch obžalovaného. Zpravidla takové pochybení spočívalo v nesprávném právním posouzení zjištěného skutku. Odvolací soud byl povinen takovéto pochybení napravit, jestliže sám nechtěl porušit zákon, poněvadž zákazem reformace ve vině nebyl vázán. V rámci nápravy takové chyby došlo též ke zrušení napadeného rozsudku i v trestu. Na podkladě nového výroku o vině, ať tak rozhodl odvolací soud sám nebo znovu soud prvního stupně, nebylo možné obžalovanému uložit přísnější trest. Při takovémto zákonném postupu neuložení trestu, který by odpovídal výroku o vině, nešlo napravit ani cestou stížnosti pro porušení zákona, neboť odvolací soud zákon neporušil a rozsudek soudu prvního stupně byl i ve výroku o trestu zrušen.

Jiný názor byl vysloven v rozhodnutí č. 21/73 Sb. rozh. tr., které se s otázkou rozporu mezi vinou a trestem vypořádalo tak, že důsledky zákazu reformace in peius umožňovalo odstranit, v případě odvolání podaného jen ve prospěch obviněného, když byla zpřísněna kvalifikace, ale trest musel být uložen v původní výměře, cestou stížnosti pro porušení zákona. V teorii se však poukazyvalo na to, že takový postup nebylo možné použít, neboť kdyby měl zákonodárce takový postup na mysli, patrně by zákaz reformace in peius v úpravě nepoužil. Proto soud, který se řídil zákazem reformace in peius, zákaz porušit nemohl a tudíž ani výrok o trestu nemohl být chybný, neboť byl zákonný.²⁶³ Pipek²⁶⁴ uvedený postup označil jako flagrantní obcházení zákona, ke kterému dokonce sloužil opravný prostředek, který má dodržování zákona právě sloužit.

Rozhodně lze bezvýhradně souhlasit s tím, aby se zákaz reformace in peius vztahoval též na výrok o vině. Důvodem je zajištění svobody odvolacího práva bez obav z možného horšího postavení obžalovaného. Nemohu však souhlasit se shora uvedeným názorem Bobka, podle něhož je nezbytné zavedení zákazu reformace in peius i na výrok o vině z toho důvodu, aby soudy nebyly nuceny ukládat (v důsledku zakotvení uvedeného zákazu omezeného pouze na výrok o trestu) tresty, které by byly v rozporu se zákonem. Vždyť soud, který se řídí zákazem reformace in peius, nemůže ani porušit v tomto směru výrok o trestu, neboť zákon stanoví soudům v podobě zákazu reformationis in peius mantinel, který soudy nemohou překročit. Skutečnost, že tento mantinel je zakotven v procesním právu a že tak je výměra trestu modifikována procesní normou a nikoliv normou hmotněprávní, je z tohoto pohledu irelevantní.

Normativním podkladem výroku o vině v rozsudku soudu je ustanovení § 120 odst. 3 trestního řádu, podle kterého výrok, jímž se obžalovaný uznává vinným, nebo jímž se obžaloby zprošťuje, musí přesně označovat trestný čin, jehož se výrok týká, a to nejen zákonným pojmenováním a uvedením příslušného zákonného ustanovení, nýbrž i uvedením místa, času a způsobu spáchání, popřípadě i uvedením jiných skutečností, jichž je třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným, jakož i

²⁶³ srov. např. Baláš, O.: K zákazu reformace in peius v československém trestním právu. Socialistická zákonnost č. 7-8/1970, str. 449.

²⁶⁴ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 112.

uvedením všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu. Ve výroku o vině tedy rozlišujeme větu skutkovou, větu právní a ustanovení o použité kvalifikaci.

Jestliže soud prvního stupně se v rozsudku dopustí chyby spočívající v tom, že ve výroku o vině, v tzv. právní větě rozsudku, nekonkretizuje formu zavinění, přičemž v úvahu přichází alternativní forma zavinění (například trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 trestního zákona), a cituje zákon slovy „byť i z nedbalosti“, soud druhého stupně v řízení o odvolání podaného jen ve prospěch obviněného může napravit tuto vadu jen tak, že ve výroku rozsudku uvede, že tomu tak bylo z nedbalosti. To platí i v případě, že z odůvodnění napadeného rozsudku je patrné, že soud prvního stupně dovedl, že šlo o úmyslnou formu zavinění (srov. SR 136/1995).

Na první pohled je zřejmé, že změna v právní větě v neprospěch obžalovaného je v rozporu se zákazem reformationis in peius. Většinou změna v právní větě s sebou nese i změny v popisu skutku ve skutkové větě. Bylo by v rozporu se zákazem reformationis in peius, kdyby došlo například ke změně skutkových zjištění v popisu skutku spočívající v tom, že by činila skutek, jímž byl obžalovaný uznán vinným, závažnějším, byť by odvolací soud ponechal shodnou kvalifikaci tohoto skutku (srov. č. 22/1999 Sb. rozh. tr.).

Takto vymezený zákaz reformationis in peius přitom není, jak na to upozorňují Púry se Sotolářem²⁶⁵, možné chápat tak, že by snad v případě rozhodování z podnětu odvolání podaného výlučně ve prospěch obžalovaného uvedený zákaz bránil tomu, aby byl popis rozhodných skutkových zjištění ve výroku o vině napadeného rozsudku doplněn o skutkové okolnosti charakterizující určité znaky skutkové podstaty trestného činu, jehož spácháním byl obžalovaný uznán vinným, a to o takové okolnosti, které dosud nebyly v tzv. skutkové větě výroku o vině dostatečně vyjádřeny. Může se stát, že v průběhu odvolacího řízení nebo opětovného hlavního líčení před soudem prvního stupně dojde k takovým změnám v popisu skutku, které nebudou mít vliv na změnu právní kvalifikace jednání obžalovaného. Takové doplnění rozhodných skutkových zjištění totiž samo o sobě nijak nezhoršuje postavení obžalovaného, jestliže se tím nemění rozsah ani závažnost trestné činnosti, jejímž spácháním je uznán vinným, nezpřísňuje se její právní kvalifikace ani uložený trest, nebo nezvyšuje se rozsah náhrady škody apod. Pokud tedy bude použita kvalifikace správná, avšak popis skutkových okolností, které ji odůvodňují, nebude dostatečně výstižný a přesný, nic soudu nebrání v jeho doplnění a upřesnění tak, aby všechny zákonné znaky trestného činu, jímž byl obžalovaný uznán vinným, popsaný skutek náležitě vyjadřoval. Není vyloučeno ani doplnění nebo upřesnění takových skutkových okolností, které charakterizují subjekt trestného činu, jeho subjektivní stránku nebo vývojové stadium tohoto činu. Na druhou stranu ovšem porušením zákazu reformationis in peius bude

²⁶⁵ Púry, F., Sotolář, F.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 20.

i uznání viny v širším rozsahu spáchané trestné činnosti než v napadeném rozsudku, byť to neznamená změnu právní kvalifikace.²⁶⁶

S tím nepřímo souvisí i další problém, na jehož řešení v praxi nejsou shodné názory. Týká se případů, kdy stíhaný skutek nevykazuje znaky toho trestného činu, jímž byl obžalovaný uznán vinným soudem prvního stupně, nýbrž naplňuje znaky jiného trestného činu, který je postižitelný přísněji než ten trestný čin, jímž byl obžalovaný nesprávně uznán vinným. Otázka zní, zda lze obžalovaného v odvolacím řízení uznat vinným tímto přísněji trestným činem.

Púry se Sotolářem²⁶⁷ k tomu uvádějí, že v případě kladné odpovědi na položenou otázku by taková změna výroku o vině nemohla být doprovázena jakýmkoliv zpřísněním uloženého trestu. Bylo by totiž třeba vycházet z toho, že uvedeným postupem fakticky nedojde k žádnému zhoršení postavení obžalovaného. Za účelem dodržení tohoto omezení by ovšem v některých případech bylo možné nově uznat obžalovaného vinným oním přísnějším trestným činem spáchaným toliko v základní skutkové podstatě, třebaže naplnil i znaky jeho kvalifikované skutkové podstaty. To by mohlo být aktuální za situace, kdy dolní hranice zákonné trestní sazby této kvalifikované skutkové podstaty je vyšší než výměra trestu, jenž byl obžalovanému uložen soudem prvního stupně. Jestliže byl trest předtím uložen pod dolní hranici základní skutkové podstaty původního trestného činu, pak by zřejmě nezbylo nic jiného, než nový trest uložit rovněž pod dolní hranici stanovené za přísněji trestný čin.

Jako další řešení, které by mohlo řešit uvedenou situaci, uvádějí - s tím, že jde o řešení poněkud absurdní - zproštění obžaloby s argumentem, podle kterého obžalovaný nenaplnil stíhaným skutkem znaky mírnějšího trestného činu, jímž byl (nesprávně) uznán vinným soudem prvního stupně, přičemž jeho (správnému) odsouzení za přísněji trestný čin, jehož znaky skutečně naplnil, brání zákaz reformationis in peius.

Judikatura výslovně nepotvrzuje ani jedno z naznačených řešení a v praxi se z ní, podle mého názoru správně, dovozuje, že jen z podnětu odvolání podaného ve prospěch obžalovaného není možné jakékoli zpřísnění právní kvalifikace, byť by nesprávná mírnější právní kvalifikace neodpovídala znakům vyjádřeným v popisu posuzovaného skutku a v rozhodných skutkových okolnostech.²⁶⁸

Porušením zákazu reformationis in peius by byla i překvalifikace jednání obžalovaného z podnětu odvolání podaného v jeho prospěch z účastenství na trestném činu ve formě pomoci na návod, organizování či na spolupachatelství, a to proto že spolupachatelství má přede všemi ostatními formami účastenství přednost, kdežto pomoc je ke všem ostatním formám účastenství podpůrná.²⁶⁹ Obdobně by tomu bylo v relaci účastenství - pachatelství, byť účastenství na trestném činu je zásadně

²⁶⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1604.

²⁶⁷ Púry, F., Sotolář, F.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 20.

²⁶⁸ srov. judikaturu, kterou uvádějí Púry, F., Sotolář, F.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 20 v poznámce 8 a 9.

²⁶⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Linde Praha 2004, str. 299.

stejně trestné jako samotné pachatelství. V daném případě by totiž došlo obecně ke zhoršení postavení obžalovaného (srov. obdobně SR 121/1995-2).

V zájmu odstranění těchto výkladových problémů navrhuji Púry se Sotolářem zvážit změnu platné právní úpravy v § 259 odst. 3 a § 264 odst. 2 trestního řádu tak, aby za daných okolností nebránila možnosti užití přísnější právní kvalifikace stíhaného skutku a současně vylučovala zpřísnění uloženého trestu.²⁷⁰

Podle mého názoru by se zákaz reformace in peius měl i nadále vztahovat na všechny výroky, které se mohou obžalovaného bezprostředně týkat, a to bezvýhradně. Je zřejmé, že výrok o trestu bude nepochybně obviněným pocíťován jako nejzávažnější újma, kterou si bude obviněný přímo uvědomovat a proti kterému bude především opravný prostředek veden. Ovšem změna, která by mohla nastat zejména ve výroku o vině, může někdy být pocíťována, jak na to upozornil Husár²⁷¹ nebo Bobek²⁷², tíživěji než výrok o trestu, a to jak objektivně, tak subjektivně. Změna ve výroku o vině znamenající, že by obviněný byl odsouzen přísnější právní kvalifikací než v napadeném rozsudku by obviněného mohla vyloučit například z dobrodinní amnestie, přispět k přísnějšímu posouzení v pozdějším řízení (například uznání za zvlášť nebezpečného recidivistu), způsobit morální a existenční újmu, která se může projevit bezprostředně nebo i později, např. při výpisu z rejstříku trestů, což má dopad i na oblast mimo trestní, např. na oblast živnostenského práva, pracovního práva apod., kde má jiné právní důsledky odsouzení za úmyslný trestný čin a jiné za nedbalostní trestný čin.

S těmito dopady změny k horšímu se například v německé právní úpravě nepočítá. I když je tam na jedné straně zákaz změny k horšímu chápán jako dobrodinní, které se poskytuje obžalovanému proto, aby se neobával podat opravný prostředek z důvodu, aby nedopadl ještě hůře, než byl odsouzen rozsudkem soudu prvního stupně, na druhé straně se uvedený zákaz vztahuje toliko na druh a výši právních následků, nikoliv však na výrok o vině.²⁷³ V konkrétním případě tak tedy může obžalovaného přece jen obava z přísnějšího posouzení jeho skutku i přesto, že nemůže být přísněji potrestán, od podání odvolání odradit.

Vzhledem k tomu, že se trestem pachatel trestného činu působí bezprostředně určitá újma (a to v závislosti na použitém trestu buď na svobodě, na majetku či na cti), jeví se zákaz změny k horšímu *ve výroku o trestu* jako primárně nejcitelnější. Výrok o vině z toho pohledu může působit až sekundárně, a to nejen v oblasti trestního práva, ale i jinak (srov. výše).

Na výrok o trestu je třeba pohlížet jako na jeden celek, i když bylo pachatel trestného činu uloženo více druhů trestů vedle sebe. Z tohoto důvodu nemůže odvolací soud v rozsudku soudu

²⁷⁰ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 20.

²⁷¹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. SAV, Bratislava 1961, str. 284.

²⁷² Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII, číslo 5/1980, str. 267.

²⁷³ Volk, K.: Grundkurs StPo, C.H. Beck, München 2005, str. 323.

prvního stupně při nedotčeném výroku o vině zrušit výrok o uložení jednoho druhu trestu, ponechat nedotčený výrok o uložení jiného druhu trestu a vrátit věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Pokud by totiž odvolací soud svým rozhodnutím učinil pravomocným výrok o vině a výrok o některém druhu trestu, bylo by tím trestní stíhání pravomocně skončeno a nadále by bylo již nepřipustné podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, byť by mělo být vedeno jen za účelem zjištění podmínek pro uložení dalšího druhu trestu (srov. č. 10/1997 Sb. rozh. tr.).

Přísnějším trestem bude takový trest, který v době jeho uložení bude zhoršovat postavení obviněného vzhledem k trestu uloženému rozsudkem soudu prvního stupně. V praxi může být někdy problematické posouzení příznivosti trestu, o čemž svědčí i bohatá judikatura. Tak například nebude v rozporu se zákazem reformace *in peius*, jestliže odvolací soud uloží obviněnému trest propadnutí věci, který napadeným rozsudkem uložen nebyl, když současně podstatně zmírní nepodmíněný trest odnětí svobody uložený soudem prvního stupně, takže tresty uložené odvolacím soudem ve svém souhrnu nebudou zhoršovat postavení obviněného a nebudou přísnější než trest uložený soudem prvního stupně (srov. č. 1/1978 – II Sb. rozh. tr.).²⁷⁴ Obdobně to platí pro soud prvního stupně, který opětovně rozhoduje po zrušení věci a jejím vrácení.

Nebude ani porušením zákazu reformace *in peius*, jestliže například odvolací soud zruší v napadeném rozsudku výrok o trestu vyhoštění na dobu neurčitou, tento trest znovu neuloží a uloží obžalovanému ochranné léčení v ambulantní formě.²⁷⁵ Stejně tak nebude ani porušením uvedeného zákazu, když odvolací soud k odvolání obviněného uloží obviněnému navíc i trest vyhoštění, pokud zároveň podstatně sníží trest odnětí svobody uložený soudem prvního stupně (srov. č. 42/1994–III Sb. rozh. tr.).

Vztah výměry uloženého trestu odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu řešilo rozhodnutí č. 28/1968 Sb. rozh. tr. Podle tohoto rozhodnutí je rozhodující pro určení, jaký trest je přísnější, výměra trestu odnětí svobody a nikoli výměra zkušební doby. Přísnějším trestem, který, bude zhoršovat postavení odsouzeného, tak bude například trest odnětí svobody v trvání devíti měsíců, jehož výkon bude podmíněně odložen na zkušební dobu jednoho roku, než trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu dvou let.

Návod, jak postupovat v případě, má-li být z podnětu odvolání podaného jen ve prospěch obviněného uložen souhrnný trest odnětí svobody, dává rozhodnutí č. 14/1974 Sb. rozh. tr. Byl-li soudem prvního stupně uložen samostatný trest odnětí svobody, je pro jeho nejvyšší výměru z hlediska zákazu reformace *in peius* určující součet (samostatného) trestu uloženého soudem prvního stupně a trestu, který v důsledku uložení trestu souhrnného má být zrušen. Byl-li však trest odnětí svobody soudem prvního stupně uložen jako souhrnný, ale nesprávně ve vztahu k jinému trestu, než ke kterému by správně uložen být měl, je pro nejvyšší výměru souhrnného trestu z hlediska zákazu

²⁷⁴ Tímto judikátem byl překonán opačný názor vyjádřený v č. 31/1967 Sb. rozh. tr.

²⁷⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1604.

reformace in peius určující součet té části nesprávně uloženého trestu souhrnného, o kterou je nesprávně uložený trest souhrnný delší než trest při jeho uložení zrušený, a trestu, který má být při správném uložení souhrnného trestu zrušen.

Otázku, zda souhrnný trest není přísnější než tresty uložené dřívějšími rozsudky, které se týkají sbíhajících se trestných činů, je nutno řešit v konkrétním případě po zhodnocení dříve uložených trestů z hlediska jejich druhu a výměry a při zachování zásad platných pro ukládání souhrnného trestu.

Byl-li jedním rozsudkem uložen jednak trest souhrnný, jednak trest úhrnný, případně společný, je každý z těchto trestů trestem samostatným, takže ohledně každého z nich platí v odvolacím řízení zákaz reformace in peius (srov. č. 24/1966 Sb. rozh. tr.).

V případě, kdy nebude možné užít ustanovení o souhrnném trestu, neboť dřívější odsouzení bude takové povahy, že se na pachatele v době odvolacího řízení bude hledět, jako by nebyl odsouzen, nebude možné chápat zákaz reformace in peius tak, že po zrušení výroku o souhrnném trestu odnětí svobody, který byl uložen soudem prvního stupně, bude možné uložit trest jen v délce, jež tvoří rozdíl mezi délkou trestu uloženého soudem prvního stupně jako trestu souhrnného a trestu, který byl uložen dřívějším rozsudkem. Pokud jde o uvedený zákaz, odvolací soud je v tomto případě omezen při ukládání trestu pouze délkou trestu odnětí svobody, který byl uložen soudem prvního stupně jako trest souhrnný (srov. č. 4/1998 Sb. rozh. tr.).

Avšak v případě, že je v novém řízení podle § 264 trestního řádu ukládán samostatný trest odnětí svobody, ač byl v původním rozsudku, který byl zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obviněného, uložen nepodmíněný trest odnětí svobody souhrnný za současného zrušení výroku o trestu odnětí svobody uloženého dřívějším rozsudkem (§ 35 odst. 2 trestního zákona), je s ohledem na zákaz reformace in peius (§ 264 odst. 2 trestního řádu) hranicí délky trestu odnětí svobody, kterou nelze překročit, rozdíl mezi délkou trestu uloženého původním rozsudkem jako trestu souhrnného a trestu, který byl uložen dřívějším rozsudkem (č. 33/2002 Sb. rozh. tr.). Tento závěr není v rozporu s rozhodnutím č. 4/1998 Sb. rozh. tr., neboť toto rozhodnutí se zabývá, jak je výše uvedeno, obdobnou problematikou zákazu reformace in peius při ukládání samostatného trestu, kdy původním rozsudkem byl uložen trest souhrnný, který ovšem v době odvolacího řízení nelze uložit, neboť dřívější odsouzení je takové povahy, že se na pachatele již hledí, jako by nebyl odsouzen (§ 35 odst. 2 trestního zákona). Postup při ukládání samostatného trestu odnětí svobody vyjádřený v rozhodnutí č. 33/2002 Sb. rozh. tr. však platí jen za předpokladu, že jde vždy o tresty odnětí svobody nepodmíněné nebo naopak vždy o tresty odnětí svobody, jejichž výkon byl podmíněně odložen.

Zásada zákazu reformationis in peius se musí nutně uplatnit i na výrok, jímž se obžalovanému ukládají opatření, a to nejen ochranná, ale od 1. 1. 2004, kdy vstoupil v účinnost zákon číslo 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve vztahu k mladistvým obžalovaným též opatření trestní a výchovná, neboť současná právní úprava zákazu reformace in peius u odvolání

vychází z toho, že nemůže dojít k žádné změně v kterémkoliv výroku rozsudku, jenž se obžalovaného přímo dotýká, směrem k jeho horšímu postavení.²⁷⁶

Otázka, zda zákaz reformace in peius může být u ochranných opatření prolomen, byla v naší literatuře již předmětem zájmu. Husár²⁷⁷ navrhuje prolomení zákazu změny k horšímu u ochranných opatření s tím, že výroky o ochranné výchově a ochranném léčení jsou koneckonců ukládány ve prospěch obviněného, a tudíž je třeba je vyjmout z dosahu tohoto institutu.

V německé literatuře²⁷⁸ se uvádí, že zákaz reformationis in peius může být prolomen v případě nařízení umístění do psychiatrické léčebny nebo výchovného ústavu – podle naší právní úpravy se jedná o uložení ochranného opatření v podobě ochranného léčení nebo ochranné výchovy – avšak pouze u těchto dvou výslovně uvedených institutů; pro jiná opatření zákaz reformatio in peius podle německé právní úpravy platí; Roxin²⁷⁹ to odůvodňuje v podstatě ve shodě s Husárem tak, že tyto instituty jsou podle názoru zákonodárce pro samotného obžalovaného prospěšné a nikoli škodlivé.

Vzhledem k tomu, že při posuzování, zda má být zákaz reformace in peius uplatněn či nikoliv, je jediným rozhodným hlediskem skutečnost, zda dochází ke zhoršení postavení obviněného, nelze souhlasit podle mého názoru s názory prezentovanými v německé literatuře, ani s Husárem, neboť výrokiem, jímž bylo obviněnému uloženo k jeho odvolání ochranné opatření, totiž znamená vždy podstatný zásah do jeho práv a v konečném důsledku pro něj může znamenat i podstatnější újmu, než je trest. Proto uložení ochranného opatření k odvolání obviněného v jeho prospěch představuje vždy zhoršení jeho postavení, a proto by takový postup byl v rozporu se zákazem reformationis in peius. K tomuto závěru dospívá rovněž Bobek²⁸⁰, Pipek²⁸¹ i Šámal²⁸².

Ohledně zákazu reformace in peius i na výrok o náhradě škody se v teorii objevily rozdílné názory. Zatímco podle Bobka²⁸³ není nutné vztahovat zákaz reformace in peius i na výrok o náhradě škody a zákonodárce by podle něj měl připustit, aby odvolací soud směl rozhodnout ve výroku o náhradě škody i v neprospěch obžalovaného, i když projednává odvolání podané jen v jeho prospěch,

²⁷⁶ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1603.

²⁷⁷ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 296.

²⁷⁸ Beulke, W.: Strafprozessrecht. 7., neu bearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2004, str. 298; Kretschmer, J.: Das strafprozessuale Verbot der reformatio in peius und die Maßregeln der Besserung und Sicherung. 1999, str. 117; Roxin, C.: Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch. 25. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1998, str. 428.

²⁷⁹ Roxin, C.: Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch. 25. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1998, str. 428.

²⁸⁰ Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII, číslo 5/1980, str. 268 - 269.

²⁸¹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 116.

²⁸² Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999, str. 265.

²⁸³ Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII, číslo 5/1980, str. 267.

tak Baláš²⁸⁴ zastává názor opačný, když říká, že nejsprávnějším a nejspravedlivějším je zákaz reformace jak ve vině, tak v trestu, jakož i ve vztahu k jiným výrokům, které se obžalovaného dotýkají.

Zatímco Baláš argumentuje svými mnohaletými soudcovskými zkušenostmi, aniž by konkrétně vyjádřil argumenty svědčící pro zákaz reformace *in peius* i ve vztahu k jiným výrokům než je výrok o vině a trestu, tak Bobek argumentuje v podstatě tím, že jestliže poškozený v souladu se zákonem uplatnil svůj nárok na náhradu škody, většinou, když mu nebude vyhověno v rámci trestního řízení, se bude domáhat náhrady škody jinou cestou, nejčastěji řízením občanskoprávním. Je tedy podle Bobka nelogické trvat na tom, aby se zákaz reformace vztahoval i na výrok o náhradě škody. Bude-li totiž nárok poškozeného oprávněný, bude mu vyhověno, právě tak jako mu mělo být vyhověno v řízení trestním. Ve svých důsledcích bude pro obžalovaného v podstatě lhostejné, zda bude nucen uhradit škodu na základě rozhodnutí soudu rozhodujícího ve věcech trestních nebo občanskoprávních, popř. na základě rozhodnutí jiného orgánu. Jde o to, aby poškozeným byla vzniklá škoda uhrazena co nejdříve. Nelze přehlížet ani požadavek, aby se tak vždy stalo pokud možno s nejmenší ztrátou času pro účastníky a s nejmenšími náklady. Vždyť pokud bude rozhodnuto v trestním řízení, nebude obžalovaný povinen hradit náklady řízení občanskoprávního, které často nejsou opominutelné. S názorem Bobka souhlasí i Pipek²⁸⁵ a dodává k tomu, že rozhodování o náhradě škody v trestním řízení se neděje jen z motivace uplatnění trestní odpovědnosti, ale jde svou podstatou o občanskoprávní nárok.

Je zřejmé, že uvedené názory vycházejí zejména z hospodárnosti a rychlosti řízení a zcela přehlíží shora uvedený obsah institutu zákazu změny k horšímu. Při nerespektování zákazu změny k horšímu by mohlo dojít i ke zcela paradoxní situaci, na což upozorňuje Šámal²⁸⁶, kdy poškozený vzhledem k výsledkům provedení dokazování dospěje k závěru, že přiznaná náhrada škody rozsudkem soudu prvního stupně je správná a je s ní spokojen, i přesto, že mu nebylo přisouzeno tolik, kolik původně požadoval, a proto nepodá odvolání, avšak odvolací soud mu k odvolání obžalovaného přizná náhradu škody podstatně větší, kterou už nakonec poškozený ani po obžalovaném chtít nemusí. Proto se domnívám, že je správné, že se zákaz reformace *in peius* vztahuje na všechny výroky rozhodnutí, a to včetně výroku na náhradu škody, neboť uložení náhrady škody k odvolání obviněného nebo její zvýšení může být vyšší újmou než uložení trest samotný, zejména když jde o trest peněžité.²⁸⁷ Práva poškozeného tím nebudou dotčena. Poškozený totiž jako strana trestního řízení je osobou oprávněnou brojit proti rozsudku soudu prvního stupně ohledně výroku o náhradě škody, pokud tento nárok uplatnil. Pokud opravného prostředku nevyužije, je to jeho právo a rozhodně, jak

²⁸⁴ Baláš, O.: K zákazu reformatio *in peius* v československém trestním právu. Socialistická zákonnost. Časopis pro právní praxi. Ročník XVIII, číslo 7-8/1970, str. 448 a násl.

²⁸⁵ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 116 a 211.

²⁸⁶ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999, str. 266.

²⁸⁷ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999, str. 266.

z účelu trestního řízení vyplývá, nebude na místě rozhodování v neprospěch obžalovaného „proti vůli poškozeného“, když tento tím, že opravného prostředku nevyužil, jasně dal najevo, že s ním souhlasí.²⁸⁸

Ani v případě, že by poškozený své stanovisko přehodnotil, nebude na svých právech zkrácen, neboť mu nic nebrání domáhat se přisouzení další náhrady škody v řízení občanskoprávním (zde musí ale poškozený vzít v úvahu běh promlčecích lhůt), neboť uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení netvoří ani překážku litispendence, a ani překážku res iudicata ve vztahu k občanskoprávnímu řízení, domáhá-li se poškozený více než mu bylo pravomocným trestním rozhodnutím přiznáno.

Pokud se namítá, že překážkou pro poškozeného domoci se nároku na náhradu škody představují náklady občanskoprávního řízení, pak si je třeba uvědomit, že v řízení před civilními soudy (s výjimkou dovolání) se nevyžaduje povinné advokátní zastoupení a že se tak poškození mohou svých práv domáhat sami, aniž by museli nést náklady řízení v souvislosti s právním zastoupením. Navíc mnohdy i v trestním řízení budou poškození zastoupeni advokátem jako zmocněncem a prvotní náklady budou platit sami. V občanském soudním řízení v případě, že ve sporu uspějí, budou mít podle zásady úspěchu ve věci právo na náhradu nákladů řízení. Občanský soudní řád zná rovněž institut ustanovení zástupce, jakož i osvobození od soudních poplatků, takže poškozeným, u nichž budou splněny předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, může být ustanoven i zástupce (srov. § 30 o.s.ř.). Bylo by ovšem zřejmě vhodné, aby břemeno představující soudní poplatek zatěžovalo v prvé řadě odsouzeného. Možnost, jak vyřešit tento problém, vidím v novelizaci zákona číslo 549/1991 Sb., o soudních poplatcích tak, aby tento zákon zakotvil osobní osvobození od soudních poplatků pro případ, že se náhrady škody domáhá poškozený po osobě, která byla pravomocně odsouzena a na kterou by poplatková povinnost přešla v případě, že by ve sporu neuspěla (srov. současné znění § 2 odst. 3 zákona číslo 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, v platném znění). Podle současné právní úpravy je totiž od placení soudního poplatku osvobozen (z pohledu námi uvažovaného) toliko žalobce v řízení o náhradu škody na zdraví včetně náhrady škody na věcech vzniklé v souvislosti s ublížením na zdraví [srov. § 11 odst. 2 písm. c) citovaného zákona].

Porušením zákazu reformace in peius však nebude případ, kdy odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně, kterým byl přiznán nárok na náhradu škody již zaniklému poškozenému, ač podle protokolu o hlasování i protokolu o hlavním líčení je zřejmé, že rozsudek byl vyhlášen tak, že nárok na náhradu škody byl správně přiznán právnímu nástupci zaniklého poškozeného, zruší ve výroku o náhradě škody a sám tento výrok učiní. Není proto důvod napravovat takové rozhodnutí odvolacího soudu v řízení o stížnosti pro porušení zákona, když uvedený postup odvolacího soudu nelze

²⁸⁸ Ke změně k horšímu „proti vůli poškozeného“ však může dojít v případě, kdy podá odvolání do výroku o náhradě škody v neprospěch obžalovaného státní zástupce, neboť ten může v souladu s § 246 odst. 1 písm. a), odst. 2 trestního řádu napadnout rozsudek odvoláním pro nesprávnost kteréhokoliv výroku rozsudku, resp. též proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí.

považovat za odporující zákaz reformace in peius, i když bylo rozhodováno jen na podkladě odvolání, které nebylo podané v neprospěch obžalovaného, a to i přesto, že odvolací soud měl správně v souvislosti s projednáním odvolání proti takovému rozsudku nařídit opravu rozsudku podle § 131 odst. 1 trestního řádu, věty druhé (srov. NS 4/2001-T. 94).

Závěrem této podkapitoly lze tedy shrnout, že zákaz reformationis in peius vznikl jako princip opravného řízení, který má v našem právním řádu své místo, a to i přesto, že není nezbytným komponentem právního státu. Je jedním z projevů humanismu v trestním právu, stejně jako dispozitivnosti podání opravného prostředku, neboť umožňuje svobodné využití práva na přezkoumání rozhodnutí bez obav z možných nepříznivých důsledků vlastního podání takového opravného prostředku.

Zákaz změny k horšímu pro odvolací řízení je obsažen, pokud jde o odvolací soud, v § 259 odst. 4 trestního řádu, pokud jde o soud prvního stupně, v § 264 odst. 2 trestního řádu, přičemž se vztahuje na kterýkoliv výrok rozsudku, který se obžalovaného přímo dotýká, jakož i na celé řízení následující po podání opravného prostředku, a to i tehdy, když proti rozhodnutí odvolacího soudu, který rozhodoval pouze na podkladě odvolání obviněného nebo odvolání podaného v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou, podá v neprospěch obviněného nejvyšší státní zástupce dovolání, které Nejvyšší soud shledá důvodným.

Prakticky shodná právní úprava platí i ve Slovenské republice, kde je zákaz změny k horšímu zakotven, pokud jde o odvolací soud, v § 322 odst. 3 větě druhé slovenského trestního řádu a co se týče soudu prvního stupně, v § 327 odst. 2 slovenského trestního řádu.

Vzhledem k tomu, že posouzení, zda při rozhodování odvolacího soudu, případně soudu prvního stupně, nedochází k porušení zákazu reformationis in peius, nemusí být a v praxi zpravidla ani nebývá, vždy jednoduchou záležitostí, a to zejména v důsledku častých změn trestního zákona a s tím spojené nutnosti zkoumání příznivějšího zákona, jeví se v tomto ohledu zvláště důležitým požadavek na pečlivé posouzení a náležité odůvodnění každého takového rozhodnutí.²⁸⁹

²⁸⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1603.

ČÁST ZVLÁŠTNÍ

Kapitola 5. Návrh na přezkoumání

5. 1. Odvolání jako podání

Podnětem k přezkoumání rozsudku soudu prvního stupně je řádně a včas podané odvolání, které představuje *procesní úkon*, kterým se oprávněná osoba domáhá přezkoumání napadeného rozsudku odvolacím soudem v odvolacím řízení. Podané odvolání je projevem toho, že oprávněná osoba není z nějakého důvodu spokojena a že nesouhlasí s rozsudkem.

Význam podaného odvolání se ovšem přezkoumáním v odvolacím řízení nevyčerpává. Využití práva odvolání a vyvolání rozhodnutí odvolacího soudu je totiž nezbytným předpokladem k tomu, aby nejvýznamnější procesní strany (obviněný a státní zástupce reprezentovaný nejvyšším státním zástupcem) mohly ze stanovených důvodů uplatnit i mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání. Zákonodárce tímto novým institutem vyslyšel některé v teorii i praxi vznášené požadavky na úpravu systému opravných prostředků v trestním řízení zejména z hlediska rovného přístupu stran k Nejvyššímu soudu.²⁹⁰

Procesními úkony lze charakterizovat jako úkony subjektů trestního řízení, které trestní procesní právo předvídá a upravuje a kterým přiznává účinky na vznik, další rozvíjení, změnu nebo zánik trestněprocesních vztahů. K nejdůležitějším úkonům patří rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení a návrhy stran. Procesní úkony stran trestní řád označuje v § 59 jako podání.

Podání, jako každý právní úkon, je projevem vůle jednajícího subjektu. V procesním právu je sama vůle jednajícího nerozhodná, nezkoumají se náležitosti vůle ani shoda vůle s projevem, ale relevantní je pouze projev vůle, přičemž podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno (§ 59 odst. 1 trestního řádu). Proto nebude podání nikdy neplatné, může však být bezvadné - vadné, přípustné - nepřípustné, účinné - neúčinné.

Bezvadným je podání, které má všechny předepsané náležitosti obsahové i formální. Odvolání musí obsahovat jednak obecné náležitosti podání (§ 59 odst. 3 trestního řádu), jednak zvláštní obsahové náležitosti (§ 249 odst. 1, 2 trestního řádu). V případě, že je odvolání z tohoto pohledu vadné (neúplné), je úkolem předsedy senátu soudu prvního stupně, aby vyzval odvolatele k odstranění vad odvolání ve stanovené lhůtě s upozorněním, že jinak bude odvolání odmítnuto (§ 251 odst. 1, 2, § 253 odst. 3 trestního řádu).

Zejména u opravných prostředků, které jsou omezeny co do lhůt, oprávněných osob apod., se rozlišují procesní úkony přípustné nebo nepřípustné. Opravný prostředek, který neodpovídá zákonným požadavkům přípustnosti (např. odvolání podané po uplynutí odvolací lhůty, odvolání podané někým,

²⁹⁰ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia, s.r.o., Praha 1999, str. 368 a násl.; Šámal, P.: Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. C. H. Beck Praha 1999, str. 160 a násl.; Repík, B.: V diskusi na XXIX. zasedání sekce externích spolupracovníků Právníckého ústavu MS Slovenské republiky pro trestní právo. Justičná revue č. 1/1991, str. 34.

kdo k němu není oprávněn, odvolání podané proti rozhodnutí odvolacího soudu) je procesním úkonem nepřipustným. Vyvolává sice povinnost soudu o něm rozhodnout, ale zpravidla jinak, než odvolatel zamýšlel. Odvolání, které bylo podáno opožděně, osobou neoprávněnou nebo osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo znovu podala odvolání, které v téže věci již předtím výslovně vzala zpět, odvolací soud zamítne podle § 253 odst. 1 trestního řádu.

Někdy procesní právo rozlišuje procesní úkony účinné a neúčinné. Je-li podání strany neúčinné, znamená to, že nemá ty následky, které s ním jinak procesní právo spojuje. Neúčinným by bylo například zpětvzetí odvolání osobou, která podala odvolání ve prospěch obžalovaného (kromě státního zástupce) nebo za obžalovaného (obhájce nebo zákonný zástupce), aniž by s tím obžalovaný výslovně souhlasil (srov. § 250 odst. 2 trestního řádu).

Odvolání se podává u soudu, proti jehož rozsudku směřuje (§ 248 odst. 1 trestního řádu). Ustanovení § 248 odst. 1 trestního řádu se zdá být na první pohled jednoznačné a nekompromisní v tom, že odvolání lze podat pouze u soudu prvního stupně. Znamená to snad, že by podání odvolání přímo u odvolacího soudu nebylo přípustné? I když trestní řád v souvislosti s odvolacím řízením tuto otázku neupravuje, neznamená to, že by ji neřešil vůbec, neboť z § 60 odst. 4 trestního řádu vyplývá, že lhůta je zachována, je-li podání ve lhůtě podáno jako poštovní zásilka adresovaná soudu, u něhož má být podáno nebo který má ve věci rozhodnout nebo je-li učiněno u soudu, která má ve věci rozhodnout.

Avšak tím se zachování lhůty k podání odvolání nevyčerpává, neboť lhůta k podání odvolání bude zachována i v případě, že odvolatel učiní odvolání u svého náčelníka, je-li příslušníkem ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě [§ 60 odst. 4 písm. c) trestního řádu], nebo je-li odvolatel omezen na osobní svobodě, může odvolání učinit u ředitele nápravného zařízení, kde je ve vazbě nebo ve výkonu trestu [§ 60 odst. 4 písm. d) trestního řádu], případně kterýkoliv odvolatel může učinit podání ústně do protokolu u kteréhokoli okresního soudu nebo okresního státního zástupce [§ 60 odst. 4 písm. e) trestního řádu]. Odvolání podaná jinými než výše uvedenými způsoby by byla neúčinná, např. odvolání, které bylo podáno jako poštovní zásilka adresovaná soudu, u něhož nemá být podáno nebo který ve věci nemá rozhodnout [§ 60 odst. 4 písm. a) trestního řádu a contrario]. I o takovém podání musí odvolací soud rozhodnout. Vzhledem k tomu, že u takového podání není zachována lhůta k jeho podání (jde o opožděné odvolání), odvolací soud jej podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítne.

5. 2. Náležitosti odvolání

U odvolání, jako u každého procesního úkonu, lze rozlišovat jeho náležitosti po stránce obsahové a formální. Obecně lze konstatovat, že čím je procesní úkon důležitější, tím striktněji trestní řád předepisuje obsahové a formální náležitosti procesního úkonu.

5. 2. 1. Formální náležitosti odvolání

Ve zvláštních ustanoveních upravujících odvolací řízení se o formě odvolání nic nedozvíme. Danou problematiku upravuje trestní řád ve společných ustanoveních (část první trestního řádu) v hlavě třetí věnované obecným ustanovením o úkonech trestního řízení.

Forma procesních úkonů je trestním řádem upravena tak, aby zajišťovala splnění účelu trestního řízení, jakož i účelu konkrétního procesního úkonu. Každé podání lze učinit písemně, ústně do protokolu²⁹¹, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů²⁹², telegraficky, telefaxem nebo dálnopisem. Odvolání tedy může být učiněno oprávněnou osobou v jakékoli formě stanovené pro podání, přičemž se posuzuje podle obsahu, třebaže není jako odvolání označeno. Uvedený výčet možností v § 59 odst. 1 trestního řádu je taxativní, proto nelze odvolání (stejně tak jako každé jiné podání) učinit např. telefonicky. K odvolání takto vyjádřenému soud nesmí přihlížet při zkoumání, zda odvolání bylo podáno včas (B 5/1979-25).

Slovenská právní úprava jde ještě dál, neboť umožňuje učinit podání i elektronickými prostředky bez zaručeného elektronického podpisu, které však musí být ve lhůtě tří pracovních dnů (stejně jako telegrafické a telefaxové podání) buď písemně, nebo ústně do protokolu potvrzeno, jinak se o podání nejedná (srov. § 62 odst. 1 slovenského trestního řádu).

5. 2. 2. Obsahové náležitosti odvolání

Každé podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno (§ 59 odst. 1 trestního řádu). U jednotlivých podání lze rozlišovat jejich obecné náležitosti, které jsou upraveny v § 59 odst. 4 trestního řádu obecně pro všechna podání s tím, že zvláštní postavení mezi podáními zaujímá trestní oznámení nebo jiný podnět, na jehož podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu a dále podání, jejichž obsahem je opravný prostředek (srov. níže). Pokud zákon pro podání určitého druhu vyžaduje další náležitosti, musí podání obsahovat i tyto zvláštní náležitosti

Pokud podání neobsahuje obecné náležitosti podání uvedené v § 59 odst. 4 trestního řádu nebo není předloženo s potřebným počtem stejnopisů a přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u příslušného orgánu činného v trestním řízení a aby každá osoba dotčená takovým podáním dostala jeden stejnopis, je-li toho třeba, a není-li podatel znám nebo nejsou-li nedostatky ve lhůtě odstraněny, k podání se nepřihlíží. Z tohoto pravidla trestní řád vyjímá trestní oznámení nebo jiný podnět, na jehož podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu a dále podání, jejichž obsahem je opravný prostředek. Z opravného prostředku však musí být vždy patrné, které rozhodnutí napadá a

²⁹¹ Z této možnosti trestní řád v § 59 odst. 2, poslední věta, výslovně vylučuje možnost sepsat ústně do protokolu dovolání, což navazuje na ustanovení § 265d odst. 2 trestního řádu, podle něhož obviněný, jako jediná osoba oprávněná k podání dovolání (vedle nejvyššího státního zástupce), jej může podat pouze prostřednictvím obhájce, přičemž podání obviněného, které nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, se nepovažuje za dovolání, byť bylo takto označeno. Proto musí být dovolání podáno zásadně jinými způsoby uvedenými v § 59 odst. 1 trestního řádu, větě druhé.

²⁹² Zákon číslo 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), v platném znění a nařízení vlády číslo 304/2001 Sb., kterým se zákon o elektronickém podpisu provádí.

kdo jej činí. Podá-li odvolatel odvolání přímo do protokolu, požizuje tyto opisy orgán sepisující protokol.²⁹³ Vzhledem k nemožnosti podávat tzv. blanketní odvolání (v konečném důsledku by to vedlo k jeho odmítnutí) ovšem bude pravidlem, že odvolání podáváno do protokolu zpravidla nebude.

Zvláštní náležitosti odvolání souvisí s novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., kterou byl (téměř) opuštěn (omezený) revizní princip, když se nyní v odvolacím řízení primárně uplatňuje princip vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním a jím vytýkanými vadami (§ 254 odst. 1 trestního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2002), a proto je obligatorní obsahovou náležitostí kteréhokoli podaného odvolání takové jeho odůvodnění, aby z něj bylo patrné, ve kterých výrocích odvolatel napadá rozsudek soudu prvního stupně a jaké vady vytýká rozsudku nebo řízení, jež mu předcházelo (§ 249 odst. 1 trestního řádu).

Mimo těchto obligatorních náležitostí lze v odvolání fakultativně uvést nové skutečnosti a důkazy, o něž se odvolání opírá (§ 249 odst. 3 trestního řádu). Návrh věcného záměru rekodifikace trestního řádu²⁹⁴ však předpokládá, že dojde k výraznému omezení uplatňování tzv. novot v odvolacím řízení, o čemž se zmíním v závěru práce.

Před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. muselo být odůvodněno pouze odvolání podané státním zástupcem, obhájcem obžalovaného, zmocněncem poškozeného nebo zúčastněné osoby tak, aby z něj bylo patrné, v jaké části je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo (§ 249 odst. 1 trestního řádu ve znění do 31. 12. 2001). Podle ustáleného výkladu obsaženého ve všech komentářích již za platnosti trestního řádu z roku 1956, který obsahoval obdobné ustanovení jako byl § 249 odst. 1 trestního řádu ve znění do 31. 12. 2001 ve svém § 265 odst. 1, nemělo porušení povinnosti odůvodnit odvolání pro odvolatele žádné nepříznivé procesní důsledky.²⁹⁵ Lhůta uvedená v § 249 odst. 1 trestního řádu byla označována jako pořádková, protože s jejím marným uplynutím trestní řád nespojoval žádné sankční ani jiné procesní důsledky, zejm. se nejednalo o lhůtu propadnou, jejíž nesplnění by bránilo meritornímu projednání odvolání. Vycházelo se přitom z toho, že tyto osoby, s ohledem na předpokládanou kvalifikaci, mají způsobilost odvolání odůvodnit. Povinnost odůvodnit odvolání měla vést tyto osoby k tomu, aby odvolání podávaly uvážlivě.²⁹⁶

Na první pohled se tedy zdá, že citované ustanovení bylo jen „bezzubou“ procesní deklarací a že nesplnění povinnosti odůvodnit odvolání nebylo možno nijak postihnout. Podle poznámkového vydání k trestnímu řádu, které bylo vydáno nakladatelstvím Orbis v roce 1958, nedbání tehdejšího obsahově shodného § 265 odst. 1 trestního řádu mohlo mít za následek zákrok po stránce služební, popř. kárnou odpovědnost. Tentýž názor obsahoval i interní justiční materiál Et 2/57-19, na který se

²⁹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 649.

²⁹⁴ Návrh věcného záměru trestního řádu, str. 113, bod 37.

²⁹⁵ Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie 6 - 7/2000, str. 52.

²⁹⁶ Růžek, A. a kol.: Československé trestní řízení. Učebnice. Panorama, Praha 1982, str. 278.

citovaný pramen odvolával. Shodně i komentář k platnému trestnímu řádu z roku 1963 (Orbis Praha) v pozn. na straně 432 uváděl, že nedbání § 249 odst. 1 trestního řádu by mohlo mít pro osoby tam jmenované vzápětí zárok po linii služební, popř. odpovědnost kárnou. Další vydání tohoto komentáře (Panorama Praha 1981) již tuto vysvětlivku vypustilo a obdobnou zmínku neobsahuje ani 1. a 2. vydání Beckova komentáře k trestnímu řádu. Druhé vydání pouze uvádí, že nesplnění povinnosti odůvodnit odvolání nebo nedodržení lhůty uvedené v § 248 trestního řádu nelze nijak sankcionovat, čímž zřejmě má namysli procesní stránku, nikoliv případné důsledky mimoprocesní povahy, k nimž se nevyjadřuje.

Pokud šlo o státního zástupce a advokáta, bylo možné v nedodržení lhůty k odůvodnění odvolání podle § 249 odst. 1 trestního řádu (ve znění do 31. 12. 2001) spatřovat porušení služební povinnosti – u advokáta v postavení obhájce i zmocněnce porušení obecné povinnosti jednat svědomitě ve smyslu § 16 odst. 2 zákona o advokacii a u obhájce též porušení obecné povinnosti uvedené v § 41 odst. 1 trestního řádu účelně využívat k hájení zájmů obviněného prostředků a způsobu obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují. U státního zástupce šlo mimo jiné též o porušení příslušného pokynu obecné povahy, který jej zavazoval k tomu, aby opravný prostředek řádně písemně odůvodnil v souladu s § 249 odst. 1 trestního řádu.

Jiné osoby povinnost odůvodnit odvolání neměly, k čemuž bylo možné dospět výkladem § 249 odst. 1 trestního řádu a contrario. Jestliže trestní řád nespojoval žádné sankce s neodůvodněným odvoláním v případě osob, u kterých se pořádkovým ustanovením § 249 odst. 1 trestního řádu obligatorně vyžadovalo odůvodnění odvolání v minimálně určených směrech, tím spíše nemohly být spojovány žádné sankce v případě, že své odvolání neodůvodnily osoby, které tuto povinnost vůbec neměly, stejně jako nešlo spojovat žádné sankce s případem chybného odůvodnění.²⁹⁷ Fakultativnost odůvodnění odvolání bylo výrazem uplatnění revizního principu v odvolacím řízení.

V řízení o odvolání se po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. prohloubilo především prosazení dispoziční zásady proti zásadě ofiiality spojené se zvýšením úlohy stran v odvolacím řízení, s čímž souvisí kromě opuštění revizního principu při přezkoumávání napadeného rozsudku (§ 254 trestního řádu) dále zavedení obsahových náležitostí odvolání (§ 125 odst. 2, § 249 trestního řádu), včetně postupu při odstraňování vad odvolání (§ 251 odst. 1, 2 trestního řádu) a možnosti rozhodnout o odmítnutí odvolání, které neobsahuje stanovené náležitosti (§ 253 odst. 3, 4) trestního řádu).

Obsah odvolání upravuje § 249 odst. 1 trestního řádu tak, že musí být ve lhůtě uvedené v § 248 trestního řádu nebo v další lhůtě k tomu stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně podle § 251 trestního řádu také odůvodněno tak, aby bylo patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. V § 249 odst. 2 trestního

²⁹⁷ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 201.

řádu je zakotvena povinnost státnímu zástupci, který, pokud podává odvolání, je povinen v něm dále uvést, zda je podává, byť i zčásti, ve prospěch nebo v neprospěch obviněného. Označení „ve prospěch“ a „v neprospěch“ musí být uvedeno ve vztahu ke každému napadenému výroku a ohledně osoby, jíž se dotýká. Smyslem je stanovit limity pro rozhodování odvolacího soudu v neprospěch obžalovaného s ohledem na zákonný zákaz změny k horšímu pro obžalovaného (§ 259 odst. 4, 5 trestního řádu). Před 1. 1. 2002 tato povinnost neplynula ze zákona, ale z judikatury.²⁹⁸ Právní úprava se zde sjednotila s obdobnou povinností ministra spravedlnosti při podání stížnosti pro porušení zákona a nejvyššího státního zástupce v řízení o dovolání.

Protože po uvedené novele je odvolatel povinen vymezit nutný obsah odvolání, je nezbytné, aby o tom byl odvolatel řádně poučen. Úpravou obsahu poučovací povinnosti zákonodárce vytvořil podmínky pro postup soudu prvního stupně a odvolacího soudu odvolání, které nebude ani po výzvě k nápravě učiněné předsedou senátu soudu prvního stupně (srov. § 251 trestního řádu) sankcionovat i možnosti odmítnutí odvolání, které uvedené náležitosti nespĺňuje (§ 251 odst. 1, § 253 odst. 3, 4 trestního řádu).

Obsah poučení o odvolání, které musí obsahovat každý rozsudek soudu prvního stupně, uvádí ustanovení § 125 odst. 2 trestního řádu. Kromě uvedení lhůty, ve které musí být odvolání podáno (§ 248 odst. 1 trestního řádu), označení soudu, ke kterému má být odvolání podáno (§ 251 trestního řádu), označení soudu, který o podaném odvolání bude rozhodovat (§ 252 trestního řádu) a rozsahu, ve kterém mohou rozsudek napadat oprávněné osoby (§ 246 trestního řádu) musí být odvolatel poučen rovněž o vymezení nutného obsahu odvolání (§ 249 trestního řádu). Ustanovení § 249 trestního řádu je v současné právní úpravě odvolacího řízení velmi důležité s ohledem na uplatnění principu vázanosti soudu podaným odvoláním resp. vytýkanými nedostatky. Odvolatel odůvodněním odvolání v podstatně určuje rozsah přezkumu odvolacího soudu, který jeho meze, až na zákonem stanovené výjimky, nesmí překročit.

Ze zákonné dikce vyplývá, že poučení o odvolání bude muset být obsaženo i v takovém rozsudku, proti němuž se práva odvolání vzdaly všechny oprávněné osoby, resp. obžalovaný i za osoby oprávněné. Pokud však bude i přes poučení o odvolání takové odvolání podáno, bude muset být odvolacím soudem v souladu s § 253 odst. 1 trestního řádu zamítnuto jako odvolání podané neoprávněnou osobou.

Zákon vedle lhůt pro podání odvolání (§ 248 trestního řádu) nově upravuje i lhůty k odstranění vad odvolání, které jsou na lhůtách pro podání odvolání nezávislé (§ 251 trestního řádu). Jedná se o lhůty stanovené předsedou senátu v rámci řízení o odvolání před soudem prvního stupně a slouží k tomu, aby oprávněné osoby na jeho výzvu odůvodnily odvolání v rozsahu zákonem předepsaných náležitostí jeho obsahu. Lhůty k odstranění vad odvolání jsou dvojího druhu (pět dní a osm dní)

²⁹⁸ Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Trestní právo 8/2004, str. 6.

v závislosti na tom, která osoba odvolání podává. Tyto osoby lze rozdělit do tří skupin, jak bude ještě dále uvedeno v souvislosti s řízením u soudu prvního stupně po podání odvolání.

Od 1. 1. 2002 tedy musí být odvolání v osmidenní lhůtě uvedené v § 248 trestního řádu nebo v další lhůtě k tomu stanovené předsedou senátu soudu I. stupně podle § 251 trestního řádu odůvodněno tak, aby bylo patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo. O této povinnosti musí být oprávněné osoby poučeny (§ 249 odst. 1 trestního řádu).

Toto nové znění § 249 odst. 1 trestního řádu má na úpravu odvolání zásadní vliv, a to požadavkem na odůvodnění odvolání oprávněnými osobami ve stanovené lhůtě (§ 248, § 251 trestního řádu). Zejména bude-li mít obviněný obhájce, bude se předpokládat podrobné odůvodnění odvolání stejně tak, když odvolání bude podávat za poškozeného nebo zúčastněnou osobu jejich zmocněnec. Obhájce či zmocněnec (zejm. bude-li právně vzdělán) bude moci odpovědně zvážit důvodnost podání odvolání a se znalostí věci a právní problematiky v něm uvést konkrétní námitky a výtky. V návaznosti na to bude odvolací soud moci lépe reagovat na argumenty odvolání a přesvědčivě o nich rozhodnout, zejm. s ohledem na výrazné omezení rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu a nyní zakotvený převažující princip vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými vadami.

Ovšem ani v případě, že odvolání bude formulováno spíše obecně, nebude mít za důsledek procesní sankci.²⁹⁹ Vždy ovšem musí být odvolání odůvodněno tak, aby odvolacímu soudu bylo zřejmé, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou vytýkány buď rozsudku, nebo řízení, které mu předcházelo. V opačném případě nebude věcně projednáno a bude podle § 253 odst. 3 trestního řádu odmítnuto.

Vzhledem k obligatornímu odůvodnění odvolání nebude již po novele trestního řádu účinné od 1. 1. 2002 vhodné, aby obhájce podával jménem obžalovaného v zákonné lhůtě stručné písemné odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně bez toho, že by uvedl důvody odvolání, neboť pokud se obhájce obžalovaného omezí pouze na větu typu: „Odvolávám se proti rozsudku soudu prvního stupně“, potom mu po účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. odvolací soud stanoví pětidenní lhůtu a vyzve jej, aby vady odvolání odstranil a upozorní jej, že jinak bude odvolání odmítnuto vzhledem k tomu, že nesplňuje náležitosti obsahu odvolání (§ 253 odst. 3 trestního řádu). Nelze ale vyloučit, že někteří obhájci budou z taktických důvodů nadále podávat blanketní odvolání s cílem oddálit rozhodnutí odvolacího soudu.

I ve slovenské právní úpravě, ve které se již od 1. 1. 2006 neuplatňuje omezený revizní princip, se s ohledem na prosazení dispoziční zásady vyžaduje odůvodnění odvolání tak, aby v něm bylo uvedeno proti kterým výrokům směřuje a zda směřuje i proti řízení, které rozsudku předcházelo (§ 311 odst. 1 trestního řádu). Jedná se o minimální náležitosti odvolání. V kontextu § 317 odst. 1

---

²⁹⁹ Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie č. 6 – 7/2000, str. 59.

slovenského trestního řádu se však tato minimální náležitost odvolání zdá jako nedostatečná, neboť odvolací soud přezkoumává napadnuté výroky pouze z hlediska vad, které byly v odvolání vytnuty (s výjimkou vad, které by odůvodňovaly podání dovolání – tyto vady nemusí být v odvolání přímo vytýkány).

Rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu (§ 317 odst. 1, 2 slovenského trestního řádu) odpovídá povinnost prokurátora, obhájce obžalovaného a zmocněnce poškozeného nebo zúčastněné osoby odůvodnit odvolání tak, aby bylo zřejmé, ve které části se rozsudek napadá a jaké vady se vytýkají rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo (§ 311 odst. 2 slovenského trestního řádu). Pokud odvolání těchto osob nebude splňovat tyto náležitosti, je předseda senátu soudu prvního stupně povinen vyzvat odvolatele, aby nedostatek odstranil. Pokud takové výzvě nebude vyhověno, může soud odvolateli uložit pořádkovou pokutu (§ 70 slovenského trestního řádu). Odvolání je povinen minimálně v rozsahu uvedeném v § 311 odst. 1 slovenského trestního řádu odůvodnit i obžalovaný, proto pokud jím podané odvolání nebude splňovat tyto minimální náležitosti, vyzve jej předseda senátu soudu prvního stupně (zákon mu to sice výslovně neukládá, jiný postup si ale lze těžko představit), aby tento nedostatek odstranil; nemůže však vůči němu postupovat podle § 70 slovenského trestního řádu, neboť zákon výslovně zakazuje uložit pořádkovou pokutu obžalovanému (§ 311 odst. 3 slovenského trestního řádu).

Avšak i zde se objevuje nedůslednost slovenské právní úpravy, neboť za situace, kdy rozsah přezkumné povinnosti odvolacího soudu je omezen § 317 odst. 1, 2 slovenského trestního řádu a kdy zákon neumožňuje neúplné odvolání (odvolání, které nebylo v minimálním rozsahu uvedeném v § 311 odst. 1, resp. 2 slovenského trestního řádu odůvodněno) nijak sankcionovat jako tomu je v naší právní úpravě (srov. § 253 odst. 3 trestního řádu), není jasné, jak postupovat v případě, že obžalovaný výzvě k odstranění vad odvolání nevyhoví nebo v případě, že ani uložení pořádkové pokuty nepovede k odstranění vad odvolání podaného prokurátorem, obhájcem nebo zmocněncem poškozeného nebo zúčastněné osoby. Podle slovenské právní úpravy totiž neplatí, že není-li odvolání odůvodněno, má se za to, že bylo napadeno rozhodnutí jako celek (srov. § 318 německého trestního řádu) a ani se neumožňuje obžalovanému, který svou povinnost odůvodnit odvolání minimálně v rozsahu § 311 odst. 1 slovenského trestního řádu nesplní ustanovit mu za účelem odůvodnění odvolání obhájce. Obhájce by mohl být obžalovanému ustanoven podle 37 odst. 2 slovenského trestního řádu pouze tehdy, byla-li by zde pochybnost o způsobilosti obviněného se náležitě hájit.

S ohledem na výše uvedené se může stát, že se odvolací soud dostane do slepé uličky, kdy na jedné straně bude muset o odvolání rozhodnout, ale na druhé straně nebude mít vymezen rozsah své přezkumné činnosti (nebude vědět, které výroky má přezkoumat a k jakým vadám má přihlídnout).

V německé právní úpravě není odůvodnění odvolání jeho podstatnou náležitostí, což činí z odvolání velice „pohodlný“ opravný prostředek; státní zástupce je však povinen podané odvolání

odůvodnit.³⁰⁰ Pokud však odvolatel chce přezkumnou činnost odvolacího soudu omezit jen na určité výroky, musí své odvolání v tomto směru zdůvodnit, jinak se považuje rozsudek za napadený jako celek (§ 318 německého trestního řádu).

Naproti tomu u druhého řádného opravného prostředku - revize - se zdůvodnění obligatorně vyžaduje. Lhůta k podání revize běží jeden týden od doručení rozsudku (nikoli již od jeho oznámení, jako je tomu u odvolání) s tím, že do jednoho měsíce po uplynutí této lhůty musí být podaná revize zdůvodněna. Povaha této lhůty je ale v německé literatuře sporná - podle judikatury se jedná o lhůtu prekluzivní, která nemůže být po jejím uplynutí prodlužována, v teorii se ale k tomuto objevují kritické ohlasy.³⁰¹ Kühne³⁰² v této souvislosti uvádí, že v případě velkých procesů, kdy rozsudek čítá přes několik set stran a soudní spis má tisíce stran, stojí obhajoba před neřešitelným problémem při sepisu revize, a upozorňuje na rozhodnutí rakouského ústavního soudu, který podobnou rakouskou právní úpravu shledal jako protiústavní s odkazem na porušení práva na obhajobu, resp. práva na přípravu obhajoby.

Zvláštností německé právní úpravy je, že ten, kdo brojí proti rozsudku soudu prvního stupně, nemusí uvést, zda podává odvolání nebo revizi - oprávněná osoba totiž může podat opravný prostředek, aniž by jej označila s tím, že až v průběhu běhu lhůty pro odůvodnění revize si zvolí právě mezi odvoláním nebo revizí.³⁰³ Je totiž přípustné, aby byl rozsudek nejprve napaden podmíněně kvůli zachování lhůty pro podání opravného prostředku s tím, že opravný prostředek bude označen později. Pokud nedojde k přesnému označení opravného prostředku nejpozději do uplynutí lhůty pro zdůvodnění revize (§ 345 německého trestního řádu; *tzv. Revisionsbegründungsfrist*), pak se má za to, že bylo podáno odvolání, neboť odvolání je obsáhlejší opravný prostředek než revize.³⁰⁴ Vzhledem k tomu, že lhůta pro podání odvolání činí podle německého trestního řádu jeden týden a počíná běžet od oznámení rozhodnutí v přítomnosti obviněného, nikoli tedy až od doručení jeho písemného vyhotovení, v praxi se pravidelně stává, že obžalovanému uběhne lhůta k podání odvolání dříve, než je mu zpřístupněno písemné vyhotovení rozsudku. Proto byla zvolena taková právní úprava, neboť teprve až po doručení písemného vyhotovení rozsudku může obžalovaný posoudit, jaký opravný prostředek bude pro něj výhodnější: zda podání odvolání či revize. A protože lhůta k odůvodnění revize začíná běžet až od doručení písemného vyhotovení rozsudku, poskytuje se tím obžalovanému dostatečný prostor pro rozhodnutí, který opravný prostředek podat.

Ale i v případě, kdy obžalovaný opravný prostředek označí jako revizi, může v průběhu běhu lhůty pro zdůvodnění revize uvést, že měl namysli odvolání. Rovněž z důvodů procesní ekonomie („ušetří se“ tím jedna instance) se připouští, aby oprávněná osoba, která podala opravný prostředek

³⁰⁰ Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 528.

³⁰¹ Hillenkamp, T.: Die Urteilsabsetzung und die Revisionsbegründungsfrist im deutschen Strafprozess. Heidelberger Forum Band 1998, str. 102.

³⁰² Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 535.

³⁰³ Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 527.

³⁰⁴ Beulke, W.: Strafprozessrecht. 7., nebearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2004, str. 302.

jednoznačně označený jako odvolání, v průběhu doby pro odůvodnění revize, svůj názor přehodnotila a podaný prostředek přeformulovala právě na revizi.³⁰⁵

Dokonce tam, kde je proti rozsudku přípustné podání jak odvolání, tak poté ještě revize, se může oprávněná osoba rozhodnout, že podá rovnou revizi, aniž by využila svého odvolacího práva. Pokud se oprávněná osoba rozhodne takto postupovat, označuje se v německé teorii³⁰⁶ taková revize jako tzv. *Sprungrevision*, čímž se vyjadřuje skutečnost, že podání revize nepředcházelo podání odvolání (doslova, že odvolání bylo přeskočeno).

5. 3. Předmět, rozsah a důvody odvolání

5. 3. 1. Předmět odvolání

Výkon trestního soudnictví v České republice je dvoustupňový, proti rozhodnutí soudu druhého stupně není již řádný opravný prostředek přípustný; stejně tak není možné podat odvolání proti rozsudku, který vyhlásil Nejvyšší soud v řízení o stížnosti pro porušení zákona nebo v řízení o dovolání.

Předmětem odvolání tedy mohou být pouze rozsudky soudů prvního stupně, které do doby podání odvolání nenabýly právní moci. Poté, co byl novelou trestního řádu z roku 1990 zrušen institut řízení za stanného práva (§ 307 a násl. tr. řádu), lze napadnout odvoláním každý rozsudek soudu prvního stupně.³⁰⁷

Stejně tak je dvoustupňový výkon soudnictví ve Slovenské republice, kde je opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně rovněž odvolání s odkladným účinkem (§ 306 odst. 1, 2 slovenského trestního řádu). Pouze proti rozsudku, kterým soud prvního stupně potvrdí schválení dohody o vině a trestu mezi prokurátorem na jedné straně a obviněným na straně druhé, není odvolání přípustné a rozsudek nabývá právní moci vyhlášením (§ 334 odst. 4, 5 slovenského trestního řádu). Proti takovému rozsudku není přípustné ani dovolání, s výjimkou dovolání podle § 371 odst. 1 písm. c) a odst. 2 slovenského trestního řádu (srov. § 334 odst. 4 i.f. slovenského trestního řádu). Dohodu o vině a trestu, která představuje tzv. odklon v trestním řízení, je možné aplikovat v případě kteréhokoliv trestného činu (přečinu i zločinu).³⁰⁸

Soudnictví ve Spolkové republice Německo je koncipováno zpravidla jako trojstupňové, neboť proti rozsudku soudu prvního stupně lze podat odvolání a proti rozsudku odvolacího soudu pak ještě revizi. Zatímco odvolání vede k plnému přezkumu rozsudků z pohledu zjištění skutkového stavu a právního posouzení, revize vede pouze k přezkumu rozsudku z pohledu porušení práva.³⁰⁹ Nikoliv

³⁰⁵ Kühne, H. H.: *Strafprozessrecht*. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2003, str. 527.

³⁰⁶ Srov. např. Volk, K.: *Grundkurs Stpo*. Auflage C.H. Beck, München 2005; Kühne, H. H.: *Strafprozessrecht*. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2003, str. 534.

³⁰⁷ Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění*. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 639.

³⁰⁸ Minárik, Š. a kol.: *Trestný poriadok*. Stručný komentár. Iura Edition. Bratislava 2006, str. 811.

³⁰⁹ Schroeder, F. Ch.: *Strafprozessrecht*. 3., neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck, München 2001, str. 202

však všechna rozhodnutí soudu první instance lze napadnout odvoláním. Rozhodnutí okresních soudů (odhlédneme-li od tzv. bagatelních deliktů) lze napadnout odvoláním – obžalovaný však může podat přímo revizi (srov. § 335 německého trestního řádu) – rozhodne-li se tedy odvolání nevyužít, nazývá se podaná revize v německé nauce jako tzv. Sprungrevision³¹⁰; odvoláním však nemohou být napadány rozhodnutí zemských a vrchních soudů – proti rozsudku těchto soudů lze brojit již jen revizí, která představuje rovněž řádný opravný prostředek.

Jak je již výše řečeno, odvoláním lze brojit proti nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně (srov. § 247 odst. 1, 2 trestního řádu).

a) Soud prvního stupně

Soudem prvního stupně se rozumí:

- ve věcech uvedených v § 16 trestního řádu okresní a jemu na roveň postavený soud (§ 12 odst. 4 trestního řádu),
- ve věcech uvedených v § 17 trestního řádu krajský a jemu na roveň postavený soud (§ 12 odst. 4 trestního řádu).

b) Rozsudek soudu prvního stupně

Za rozsudek soudu prvního stupně, proti němuž je přípustné odvolání, je třeba považovat především rozsudek, kterým bylo v hlavním líčení rozhodnuto o obžalobě nebo o návrhu na potrestání (§ 225 a násl. trestního řádu). Předmětem odvolání může být jak rozsudek odsuzující, tak i zprošťující. Podat odvolání ve prospěch obžalovaného proti zprošťujícímu výroku je možné pouze z důvodu, pokud se oprávněná osoba domáhá zproštění obžaloby z důvodu, který je pro obžalovaného příznivější než důvod, pro který byl zproštěn. Například důvod uvedený v ustanovení § 226 písm. a) trestního řádu – nebylo-li prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán – je pro obžalovaného příznivější než důvod uvedený v ustanovení § 226 písm. b) trestního řádu – není-li tento skutek trestným činem (srov. č. 37/1989 Sb. rozh. tr). V konkrétním případě však může být zproštění obžalovaného obžaloby z důvodu, že nebylo prokázáno, že skutek spáchal právě obžalovaný [§ 226 písm. c) trestního řádu], pro obžalovaného důvodem, který je pro něj nejpříznivější (B 2/1989-7-II.). Dále může obžalovaný napadat výrok o ochranném opatření, neboť i tento výrok může být součástí zprošťujícího rozsudku.

Za rozsudek soudu prvního stupně je ovšem třeba rovněž považovat:

- rozsudek, jímž byl po povolení obnovy řízení jen ohledně některého trestného činu podle § 288 odst. 3 trestního řádu stanoven přiměřený trest za zbývající trestné činy,

³¹⁰ srov. např. Volk, K. Grundkurs StPo, 4. Auflage. C. H. Beck. München 2005, str. 325; Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 534.

- rozsudek, jímž byl po částečném zrušení odsuzujícího rozsudku kasačním nálezem Ústavního soudu stanoven přiměřený trest podle § 314j trestního řádu,
- rozsudek, kterým byl podle § 359a trestního řádu uložen trest odsouzenému, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno s dohledem (§ 26 odst. 1, 2 trestního zákona), jestliže se ve zkušební době neosvědčil (§ 26 odst. 6 trestního zákona)
- uznané cizozemské rozhodnutí podle § 449 a násl. trestního řádu, které má stejné právní účinky jako rozsudek soudu České republiky (srov. § 453 odst. 1 trestního řádu).

Odvolání nelze podat proti jiným rozsudkům, např. proti rozsudku odvolacího soudu, kterým již bylo o odvolání rozhodnuto (zde může obviněný a nejvyšší státní zástupce podat ze zákonem stanovených důvodů dovolání), proti rozsudku Nejvyššího soudu o dovolání (§ 265m odst. 1, § 265n trestního řádu), stížnosti pro porušení zákona apod.

Otázkou je, zda může být předmětem odvolání rozsudek soudu prvního stupně, který trpí takovými vadami, na základě kterých se v teorii práva nehovoří o rozhodnutí, ale o tzv. paaktech³¹¹. Německá nauka³¹² v této souvislosti rozlišuje mezi rozsudky, které nejsou rozhodnutími (tzv. „Nichturteil“, doslova „ne-rozsudek“) a nicotnými rozsudky (tzv. *nichtiges Urteil*, doslova „nicotný rozsudek“).

Jak již z označení prvního typu „Nichturteil, ne-rozhodnutí“ vyplývá, tuto skupinu tvoří rozhodnutí, které budí toliko zdání, že se jedná o rozsudky, chybí jim však procesním právem a soudní pravomocí zprostředkovaná autorita státních rozhodnutí. Jako příklad se v německé nauce uvádí texty, které slouží pouze ke vzdělávacím účelům nebo pro pobavení nebo rozsudky vynesené samozvanými tribunály apod. Těmto „rozsudkům“ se neposkytují žádné právní účinky.

Jako sporné se ale uvádí rozsudky, které sice mají formu rozhodnutí podle procesního práva a na jejichž vnesení se účastní soudce, ovšem tyto rozsudky trpí takovými vadami, pro které jsou nicotné. K řešení tohoto problému se v německé literatuře hovoří o dvou možnostech. Na jedné straně se takovým rozsudkům nepřiznávají žádné účinky (stejně jako tomu je v prvním případě), a to s odkazem na tradici správního myšlení, kde se rovněž správním aktům, které trpí tak závažnými nedostatky, pro něž se nicotnost rozhodnutí uznává. Jedná se o tak závažné právní vady rozhodnutí, které v podstatě negují kvalitu rozhodnutí a pro které jsou takovému rozhodnutí odepřeny účinky plnohodnotného rozhodnutí, a proto se na něj pohlíží jako na rozhodnutí nicotné. Na druhé straně se však uznává, že pro takové případy musí právo počítat s možností instančního přezkoumání takového rozhodnutí, která nicotnost rozhodnutí zjistí a autoritativně prohlásí. Tento závěr je v německé literatuře podpořen tvrzením, že nestačí ponechat otázku nicotnosti rozhodnutí spornou a ponechat tak účinky rozhodnutí nejistými, neboť by to mělo fatální důsledky nejen pro právní jistotu, ale i pro

³¹¹ Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva. Eurolex Bohemia 2001, str. 136.

³¹² Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag Heidelberg 2003, str. 517.

autoritu orgánů činných v trestním řízení a jejich rozhodnutí. Otázkou je, zda by měla být zakotvena právní úprava, pomocí níž by bylo možné nicotnost rozhodnutí zjistit.

Taková úprava ani v našem právu, ani v právu německém neexistuje a jak se v německé literatuře uvádí, nebylo by ani smysluplné ji iniciovat, neboť by se jí, ve srovnání s podáním opravného prostředku, ničeho jiného nedosáhlo. Z toho se dovozuje, že se v trestním právu procesním nemohou nicotné rozsudky vyskytnout.³¹³

V naší novodobé nauce se s problematikou nicotných rozsudků prakticky nesetkáváme, v minulosti se jí zabývali Růžek a Husár a poukázali na to, že z tohoto hlediska je třeba rozlišovat dva základní typy takových rozsudků:

- první skupinu tvoří rozhodnutí, které se v německé nauce označují jako „Nichturteile“, tedy takové rozhodnutí, které byly vydány jiným orgánem než soudem nebo jinou osobou než soudcem (např. přestupkovou komisí, zapisovatelem, justičním čekatelem nebo kteroukoliv jinou osobou odlišnou od soudce),
- druhou skupinu tvoří rozhodnutí, které se v německé literatuře označují jako „nichtigte Urteile“, tedy takové rozhodnutí, které byly sice vydány soudem a soudci, avšak trpí tak závažnými pochybeními a nedostatky, že zavdávají oprávněné domněnky k otázce, zda je vůbec možno v daném případě hovořit o rozsudku.

V případě rozsudků vyslovených orgány nebo osobami, které vůbec nejsou nadány soudní pravomocí a nejsou oprávněny rozsudky vyslovovat, dospívají shodně Růžek i Husár k závěru, že zde není vůbec důvod uvažovat, jakým způsobem je třeba proti nim se bránit, když z hlediska trestního práva procesního jsou neexistující, a proto z tohoto hlediska je třeba je ignorovat.³¹⁴

Ve druhém zmiňovaném případě rovněž zmiňovaní autoři dospívají ke shodnému závěru s tím, že trestní řád neuznává tzv. nicotnost (absolutní neplatnost) rozsudku a cestou k odstranění takového rozsudku, který trpí vadami, na základě kterých se v teorii práva hovoří o nicotných rozhodnutích (tzv. *paaktech*), je právě uplatnění opravných prostředků, ať již řádných či mimořádných.³¹⁵ Toto řešení oba dva autoři považují za jediné správné, neboť uznávala-li by se nicotnost rozsudků, nastala by celá řada z toho vyplývajících komplikací a těžkostí vedoucích k nedorozuměním a nesrovnalostem. Každý by vlastně sám libovolně rozhodoval, zda rozsudek uzná jako autoritativní projev vůle soudu anebo ho brát v úvahu nebude. Celý tento chaotický stav by se samozřejmě negativně odrazil v důvěře občanů a autoritě soudních rozhodnutí.

Z výše uvedeného je zřejmé, že problematika nicotných rozhodnutí je v naší starší trestněprávní nauce v podstatě řešena shodně s naukou německou.

³¹³ Kühne, H. H.: *Strafprozessrecht*. 6. Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2003, str. 517.

³¹⁴ Růžek, A.: *Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech*. ČSAV. Praha 1958, str. 58 – 59; Husár, E.: *Odvolaie v Československóm socialistickóm trestnom práve procesnom*. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 162.

³¹⁵ Růžek, A.: *Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech*. ČSAV. Praha 1958, str. 61; Husár, E.: *Odvolaie v Československóm socialistickóm trestnom práve procesnom*. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 164.

Otázka, jaký opravný prostředek podat proti rozhodnutí, které bylo vydáno v nesprávné formě, není v naší trestněprávní nauce řešena. V německé nauce byla tato otázka předmětem zájmu. Podle převládajícího názoru se má za to, že bylo vydáno rozhodnutí, které vydáno být mělo (*tzv. „Soll-Entscheidung“*), a nikoliv rozhodnutí, které skutečně vydáno bylo (*tzv. „Ist-Entscheidung“*).³¹⁶ Bylo-li tedy vydáno rozhodnutí v nesprávné formě (např. rozsudek namísto usnesení nebo usnesení namísto rozsudku), uplatní se zde ve vztahu k soudu stejný princip, který platí pro oprávněnou osobu, když se zmýlí v označení přípustného opravného prostředku – tento její omyl jí nemůže být na škodu (§ 300 německého trestního řádu). V takových případech se má za to, že rozhodnutí bylo vydáno ve správné formě. Oprávněné osoby mají však na výběr, který opravný prostředek podají. Pouze v pochybnostech platí, že byl podán opravný prostředek, který se podává proti formě rozhodnutí, v jaké rozhodnutí vydáno být mělo.³¹⁷

c) Nepravomocný rozsudek soudu prvního stupně

Základním předpokladem je dále skutečnost, že rozsudek soudu prvního stupně není v právní moci. Problematice nepravomocného rozsudku se věnují v souvislosti s objektivními podmínkami přípustnosti odvolání a částečně rovněž při výkladu suspenzivního účinku odvolání.

5. 3. 2. Rozsah odvolání

Na problematiku rozsahu odvolání lze nazírat ze dvou úhlů pohledu: jednak z pohledu, co lze odvoláním napadát (např. rozsudek jako celek, nebo jen výroky rozsudku, případně jen některé z nich, odůvodnění rozsudku apod.), jednak rozsah odvolacích práv osob oprávněných brojit proti rozsudku.

Na tomto místě rozebírám problematiku rozsahu odvolání z prvého zmiňovaného hlediska, druhému bude věnována pozornost v kapitole, ve které se zabývám subjektivními podmínkami přípustnosti odvolání.

Odpověď na otázku, do jaké míry je rozsudek předmětem odvolání, tzn. zda je jím celý rozsudek anebo jen jeho část, resp. zda některé části předmětem odvolání být nemohou, je nutno hledat v ustanovení § 246 trestního řádu, ze kterého vyplývá, že z hlediska rozsahu lze odvoláním u rozsudku soudu prvního stupně napadát:

- a) všechny výroky rozsudku, proti nimž má odvolatel právo podat odvolání [§ 120 odst. 1 písm. c), § 246 odst. 1 trestního řádu],
- b) skutečnost, že některý z výroků nebyl učiněn, ač podle odvolatele jím mělo být rozhodnuto (§ 246 odst. 2 trestního řádu),

³¹⁶ Roxin, C.: *Strafverfahrensrecht*. Ein Studienbuch. 25. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1998, str. 420.

³¹⁷ Beulke, W.: *Strafprozessrecht*. 7., neu bearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2004, str. 295 – 296.

- c) řízení, které rozsudku předcházelo, jestliže v něm podle názoru odvolatele došlo k porušení procesních ustanovení, které mohlo způsobit, že některý výrok rozsudku je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu).

Konkrétní předmět a rozsah, v němž může rozsudek napadnout určitá oprávněná osoba, se odvíjí od toho, o jakou osobu jde, jaký rozsah odvolacích práv jí trestní řád přiznává a o čem bylo rozsudkem rozhodováno.

Z § 246 odst. 1, 2 trestního řádu, jakož i § 254 trestního řádu vyplývá, že předmětem přezkumné povinnosti odvolacího soudu jsou pouze výroky a řízení rozsudku předcházející. Do přezkumné povinnosti odvolacího soudu tedy není zahrnuto odůvodnění rozsudku, které je neprávem podceňovanou částí rozsudku, neboť těžiště přesvědčivosti rozsudku spočívá právě v jeho odůvodnění.

Jen rozsudek spravedlivý (výroková část rozsudku) a přesvědčivý (odůvodnění rozsudku) může splnit svůj výchovný účinek na pachatele i na ostatní členy společnosti. Nelze ani opomíjet závažný dopad odůvodnění rozhodnutí navenek, citelné dotčení konkrétních zájmů obviněného, zejména pověsti v případě nesprávného odůvodnění, které neodpovídá skutečnosti.

Podle současné právní úpravy lze odvolání podat pouze proti výrokové části rozsudku, ale není přípustné jím napadat samotné odůvodnění rozsudku, které nenabývá právní moci. Tento závěr se vztahuje jak na rozsudek odsuzující, tak na rozsudek zprošťující. V platném trestním řádu se v § 122 odst. 2 výslovně uvádí, že ve výroku zprošťujícího rozsudku musí být uvedeno, o který z důvodů uvedených v § 226 se zproštění obžaloby opírá. Tím se stává důvod součástí výroku, a tím i možným předmětem odvolání. Proto je možné, aby obžalovaný podal odvolání i proti zprošťujícímu rozsudku, má-li za to, že měl být zproštěn z pro něj příznivějšího důvodu.

Současná právní úprava se odlišuje od úpravy zakotvené v trestním řádu z roku 1950, neboť podle tehdy platné úpravy existovala rozdílná úprava odvolacích důvodů proti odsuzujícímu a zprošťujícímu rozsudku. Součástí zprošťujícího výroku nebyl důvod, o které se zproštění obžaloby opíralo, a proto obžalovaný mohl podle § 173 odst. 2 písm. b) zákona číslo 87/1950 odporovat zprošťujícímu rozsudku nejen pro nesprávnost kteréhokoliv z výroků, ale i pro nesprávnost zjištění do odůvodnění rozsudku pojatého, které se ho přímo dotýkaly. Proto platná právní úprava, vedená snahou o jednotou úpravu, stanovila, že předmětem odvolání jak zprošťujícího, tak odsuzujícího rozsudku jsou výroky, nikoliv odůvodnění rozsudku.

Růžek³¹⁸ skutečnost, že odvoláním nelze napadat odůvodnění rozsudku, odůvodňuje tak, že zákonodárce nechce dát důvodům rozhodnutí takovou závažnost, aby musely být vzaty za základ rozhodování v jiném řízení, jehož rozhodnutí by se mělo opírat o tytéž skutečnosti. Závažnost odůvodnění by znamenalo velmi obtížné břemeno pro soudnictví. Z těchto důvodů se odůvodněním

³¹⁸ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958, str. 129.

nepropůjčuje závaznost, která by překračovala rámeček daného procesu. Význam odůvodnění je tedy omezen jen na vztah k rozhodovací části a tím se také vyčerpává.

Husár³¹⁹ skutečnost, že zákonodárce nepřipouští odvolání přímo do odůvodnění rozsudku odůvodňuje tím, že by se nápravou odůvodnění v meritu věci ničeho nedosáhlo a odvolání by se tak stalo bezúčelným. Zároveň poukazuje na to, že odůvodnění může být předmětem výhrad pouze nepřímo, ve vztahu k určitému napadenému výroku rozsudku, jehož nesprávnost, neúplnost nebo absence je odvoláním vytýkána. Pokud bude výrok rozsudku sám o sobě nesprávný, bude touto nesprávností, jako její důsledek, trpět i odůvodnění rozsudku. Proto, aby bylo možné napravit důsledky, je třeba odstranit jejich příčinu. V tomto případě útok na výrokovou část rozhodnutí zasahuje nutně i odůvodnění a nedostatky odůvodnění je třeba napravit odstraněním chybného výroku a jeho nahrazením výrokem správným a jemu odpovídajícím odůvodněním. Neboť, jak na to poukazuje Pipek³²⁰, bude-li mít odvolání do výroku rozsudku úspěch, pak dojde i ke změně jeho odůvodnění. Bude-li však napadený výrok shledán odvolacím soudem správným, a odůvodnění bude nesprávné, není možno změny odůvodnění dosáhnout. Podle Husára správnému výroku nejsou zásadně na újmu případné menší pochybení odůvodnění.

Nelze ale opominout skutečnost, že odůvodnění pojaté do rozsudku má s ohledem na obecně uznávanou autoritu rozsudku za následek tendenci, aby orgány, které se s rozsudkem seznámí, považovaly skutečnosti v něm uvedené za pravdivé. Jeho dopad všeobecně nemusí být pocíťován o nic méně nepříznivě jako tomu je u důvodů zproštění (§ 226 trestního řádu), kde se ovšem odvolání připouští. Zde však nejde o odůvodnění rozsudku ve vlastním slova smyslu, jak je o něm řeč, neboť soud musí ve výroku zproštění uvést, o který z důvodů uvedených v § 226 trestního řádu se zproštění obžaloby opírá (§ 122 odst. 2 trestního řádu).

Proto by bylo možné de lege ferenda uvažovat o tom, že s ohledem na výše popsaný význam odůvodnění rozsudku, by mohlo být do trestního řádu doplněno ustanovení, které by umožnilo nejdůležitějším stranám, tedy obžalovanému a státnímu zástupci, navrhnout opravu odůvodnění rozsudku. Princip, že odvolání nemůže směřovat do odůvodnění rozsudku, by měl zůstat stejný. Návrh na opravu odůvodnění rozsudku by nebyl odvoláním, oprávněná osoba by tímto návrhem nebrojila proti výroku rozsudku, ale pouze proti odůvodnění. Takový návrh by mohl být přípustný pouze tehdy, kdy by odůvodnění rozsudku nemělo podklad ve zjištění skutkového stavu. Co se týče lhůty k podání návrhu, lze si představit, že návrh by mohl být ohraničen lhůtou k podání odvolání. Taková lhůta by se jevila jako nejvhodnější, protože by oprávněné osobě poskytla dostatek času pro uvážení, zda takový návrh podá a zároveň by nepřekročila meze právní moci. V případě, že by návrh byl důvodný, rozhodl by o něm předseda senátu soudu prvního stupně, a to usnesením. Proti tomuto usnesení by měla být připuštěna stížnost, o níž by rozhodoval bezprostředně nadřízený soud. Pokud by soud prvního stupně

³¹⁹ Husár, E.: *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Vydavateľstvá Slovenské akadémie vied. Bratislava 1961, str. 160.

³²⁰ Pipek, J.: *Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip)*, Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 179.

návrhu, byť jen částečně, nevyhověl, předložil by věc svému bezprostředně nadřízenému soudu, který by pak o opravě odůvodnění rozhodl s konečnou platností.

Oprávněné osoby mohou napadat rozsudek nejen pro nesprávnost výroku, ale též proto, že určitý výrok učiněn nebyl, to vše v rozsahu jejich odvolacího práva. Bude to zejména poškozený, který bude namítat, že v rozsudku chybí výrok o náhradě škody přesto, že svůj nárok řádně a včas uplatnil.

Každý jednotlivý výrok rozsudku je výsledkem řízení a hodnocením důkazů, které byly v řízení provedeny, je tedy jakýmsi jeho extraktem, jeho esenciální částí. Ovšem zpětně jen z výroku rozsudku bude zpravidla jen těžko možné usoudit, zda tento výrok byl vysloven důvodně a zda byl správný rovněž i způsob řízení, ve kterém se k výroku došlo. Proto zákonodárce, aby zabezpečil nápravu případných nesprávností výroků, dává oprávněným osobám možnost brojít i proti předchozímu řízení, ovšem toliko za předpokladu, že porušení ustanovení o řízení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu). Zákon zde nestanoví jako předpoklad pro podání odvolání, aby vada řízení měla skutečně vliv na výrok a způsobila jeho nesprávnost, stačí, že tu taková možnost je. Řízením předcházejícím rozsudku tu praxe rozumí řízení od zahájení úkonů trestního řízení až do vydání napadeného rozsudku. Jde tedy nejen o vady vzniklé v hlavním líčení, nýbrž i ve všech stádiích předchozích.³²¹ Tak může být v odvolání poukazováno jak na nesprávnost procesních úkonů, které nemají charakter rozhodnutí, tak i na ty, které tento charakter mají. Předmětem odvolání se tak mohou stát i usnesení, jejichž vydání rozsudku předcházelo, a to i tehdy, když by už v době podání odvolání jinak byli nezměnitelné, ať již proto, že lhůta k podání stížnosti uplynula, nebo proto, že zákon proti nim stížnost vůbec nepřipouští; dokonce je možno poukazovat na nesprávnost rozhodnutí orgánu rozhodujícího o stížnosti ve druhém stupni.³²²

5. 3. 3. Důvody odvolání

Oprávněná osoba může zásadně napadat rozsudek z jakýchkoli důvodů, které považuje ze svého hlediska za významné. Trestní řád sice vymezuje rozsah, v němž jednotlivé osoby mohou rozsudek odvoláním napadat, důvody odvolání však ani kazuisticky nevypočítává, ani je zvláště neomezuje. Dává jen v § 246 dávat obecný rámc, z něhož lze důvody odvolání pouze vyvozovat.³²³

Odvoláním je možné napadnout rozsudek soudu prvního stupně zpravidla z těchto obecně vymezených důvodů:

- a) pro nesprávnost výroků rozsudku
- b) proto, že v rozsudku určitý výrok chybí

³²¹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Trestní řád. Komentář, II. díl. 4. vydání. Praha, C. H. Beck 2002, str. 1538 – 1539.

³²² Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 161 – 162.

³²³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 560.

c) pro porušení ustanovení o řízení, které rozsudku předcházelo

V tomto všeobecném rámci však oprávněná osoba není nijak omezená (z hlediska účelnosti snad jen tím, v jakém rozsahu může odvoláním napadenému rozsudku odporovat) a může uvádět vše, o čem se domnívá, že mohlo způsobit nesprávnost výroku nebo to, že výrok nebyl do rozsudku pojat anebo nesprávnost řízení mu předcházejícího. Na rozdíl však od právní úpravy odvolání účinné do 31. 12. 2001, nyní odvolatel musí uvést alespoň některé důvody, které ho k podání odvolání vedly, a to tak, že uvede nejen výroky, ve kterých rozsudek napadá, ale uvede i vady, které rozsudku nebo řízení mu předcházejícímu vytýká (srov. § 249 odst. 1 trestního řádu).

I když zákon blíže o konkrétních důvodech odvolání nehovoří, je nezbytné jejich bližší vymezení hledat v důvodech zrušení a změny rozsudku, neboť má-li mít odvolání úspěch, musí být na jeho základě zjištěny takové okolnosti, které vedou buď ke zrušení, nebo ke změně rozsudku. Tímto jsou důvody odvolání o něco blíže vymezeny, ovšem zároveň, jak na to poukazuje Husár³²⁴, tím i pojem důvodů odvolání v podstatě splývá, ztrácí se v pojmu důvody zrušení a změny rozsudku.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že pokud hovoříme o důvodech odvolání, hovoříme i o důvodech zrušení a změny rozsudku (blíže srov. kapitolu pojednávající o jednotlivých způsobech rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání).

Každý rozsudek představuje závěrečné zhodnocení řízení vedeného pro určitou trestní věc a jako takový v sobě zahrnuje řešení jak otázek skutkových otázek, tak otázek právních. Aby bylo možné rozsudek považovat za bezvadný, je nezbytné, aby řešení obou těchto jeho základních komponentů, otázek skutkových a právních, bylo nezávadné. Pokud tomu tak v praxi nebude, bude možné rozsudek napadnout odvoláním, a to z důvodu existence vad, které mohou být, podle povahy věci buď skutkové, nebo právní povahy. Právní vady podle toho, zda byly způsobeny nesprávným použitím hmotně právních nebo procesních předpisů, dělíme na hmotně právní vady a procesně právní vady.

ad a) Nesprávnost výroků rozsudku („error in iudicando“) může vyplývat jak z vad skutkových, tak i právních. Z toho vyplývá, že odvolací soud je oprávnou instancí jak skutkové, tak i právní povahy.

- Skutkové vady („error in facto“)

Nezbytným předpokladem pro vydání spravedlivého rozsudku je náležité zjištění skutku, tedy všech skutkových okolností důležitých pro rozhodnutí, který je předmětem obžaloby nebo návrhu na potrestání. Skutkové vady rozsudku spočívají v tom, že skutkový stav, na němž je rozsudek založen, neodpovídá zákonným požadavkům vyplývajícím zejména z § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a mohou se

³²⁴ Husár, E.: *Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Vydavateľství Slovenské akademie vied, Bratislava 1961, str. 167.

vyskytovat v několika variantách, případně i vzájemně kombinovaných. O vadné skutkové zjištění jde zejména tehdy, jsou-li taková skutková zjištění:³²⁵

- nesprávná, tzn. že tvrzená skutečnost ve výroku je v rozporu s provedenými důkazy (např. u trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona osoba, o níž soud uzavřel, že jednala v omylu, tuto skutečnost ve své výpovědi opřela a omyl nebyl doložen ani jinými důkazy),
- neúplná, tzn. že některá důležitá skutečnosti chybí ve výroku, neboť nebyl vůbec zjištěna (např. v případě odsouzení za trestný čin podvodu podle § 250 trestního zákona nebylo dokazováno, která osoba jednala v omylu),
- nejasná, tzn. že nelze zjistit, o jaké důkazy opřel soud svá skutková zjištění nebo jakými úvahami se řídil při jejich hodnocení (např. u trestního činu podvodu soud učinil souhrnné skutkové zjištění, aniž konkretizoval, z kterého důkazu vyplývá, že obžalovaný vyvolal či zneužil něčího omylu, že některá osoba jednala v omylu, že se tím někdo obohatil apod.),
- rozporná, tzn. že tvrzená skutečnost ve výroku je zároveň popírána sama sebou, tedy když v rozsudku jsou protichůdná nebo vnitřně rozporná tvrzení, jejichž současná existence je vyloučena (např. v případě trestného činu podvodu podle § 250 trestního zákona obžalovaný uvedl v omyl jinou osobu a zároveň že tatáž osoba jednala se znalostí všech okolností včetně úmyslu obžalovaného), apod.

▪ Právní vady („error in iure“)

Jak je výše uvedeno, o právních vadách hovoříme v případě, že došlo k porušení jak hmotného, tak procesního práva a podle toho, jaké předpisy byly porušeny, rozlišujeme vady hmotně právní a procesně právní.

➤ Hmotně právní vady

Hmotně právní vady se týkají zejména výkladu a aplikace trestního zákona nebo jiných předpisů hmotného práva, které jsou rovněž prameny trestního práva (v případě skutkových podstat trestných činů s tzv. blanketní dispozicí), jakož i dalších netrestních předpisů.

Hmotně právní vady se mohou projevat různými způsoby, mohou spočívat především v nesprávném právním posouzení skutku podle trestního zákona. Dojde-li v řízení k pochybením ve zjišťování skutkových otázek, pak ruku v ruce s tím bude zpravidla i nesprávně právně posouzen zažalovaný skutek. Ovšem soud může i na podkladě jinak bezvadného skutkového zjištění učinit v důsledku chybného postupu nesprávné právní závěry, které nebudou odpovídat zjištěnému skutečnému stavu věci např. tím, že zjištěný skutek nesprávně právně posoudí podle jiné skutkové podstaty, nebo sice skutek posoudí správně, ale uloží obžalovanému trest v rozporu s pravidly pro

³²⁵ Srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 560 a násl., Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 530 – 531, Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha, C. H. Beck 2002, str. 1551.

ukládání trestů (srov. § 31 a násl. trestního zákona) nebo dokonce mimo zákonné rozpětí nebo správně zjištěný skutek posoudí podle trestního zákona, kterého, vzhledem k časové působnosti (srov. § 16 trestního zákona), nebude možné v dané věci použít apod.

Hmotně právní předpisy, na něž trestní zákon odkazuje, jsou například obecně závazné předpisy v § 127 trestního zákona, daňové předpisy v § 148 trestního zákona apod. I chybná interpretace a aplikace těchto předpisů představuje vady, které lze odvoláním vytýkat. Hmotně právní vadou výroku může být i porušení jiného (netrestního) právního předpisu, např. byla-li stanovena obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu v rozporu s občanskoprávními či jinými v úvahu přicházejícími předpisy.

➤ Procesně právní vady

Procesně právní vady spočívají v porušení procesních ustanovení o rozsudku (srov. § 120 až § 125 trestního řádu) a projevují se zejména tím, že výrok rozsudku je neúplný, nejasný, nesrozumitelný, vnitřně rozporný apod. Například výrok zcela nevyčerpal podanou obžalobu nebo naopak její meze překročil, obžalovaný byl pro tentýž dílčí útok pokračujícího trestného činu současně odsouzen i zproštěn obžaloby, výrok rozsudku je v rozporu s jeho odůvodněním apod.

Nelze souhlasit s Burdou³²⁶, podle něhož skutečnost, že soud v rozsudku nevyčerpá celou obžalobu tak, že do rozsudku nepojme některý z více skutků uvedených v žalobním návrhu, není procesní právní vadou, ale má se tím za to, že soud rozhodl tak, jako by obžalovaného v tomto směru zprostil obžaloby, pokud před tím trestní stíhání pro takový trestný čin nezastavil nebo pokud věc nevyloučil k samostatnému projednání.

Opět se v konkrétním případě může vyskytnout celá řada procesně právních vad, které se s větší nebo menší intenzitou odrážejí ve vadách hmotně právních, a to jak jako nedostatky skutkového zjištění, tak jako vady právního posouzení, čímž způsobují nesprávnost výroků rozsudku. Tyto vady mají závažný, o nic menší, význam než vady hmotně právní, protože jejich porušením nedochází jen k pouhému porušení formy, ale tyto vady mají závažné důsledky pro samé meritum věci.

ad b) Chybějící výrok v rozsudku

Skutečnost, že výrok nebyl učiněn, ačkoliv podle povahy projednávané věci v rozsudku měl být, je v podstatě jednou z procesních vad výrokové části rozsudku. Typickým případem je absence výroku o náhradě škody v rozsudku, přestože poškozený včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody, která mu byla způsobena žalovaným skutkem, přičemž nebylo rozhodnuto, že se poškozený s uplatněným nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení nepřipouští.

³²⁶ Burda, A.: Rozsudek v trestních věcech a jeho vyhotovení. Socialistická zákonnost č. 10/1958, str. 616.

ad c) Porušení ustanovení o řízení, které předcházelo rozsudku („error in procedendo“)

Řízením, které rozsudku předcházelo, se rozumí celý úsek od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, popřípadě od provedení potřebných neodkladných či neopakovatelných úkonů a následného sepsání takového záznamu policejním orgánem až do vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně.

Vady vytýkané řízení, které rozsudku předcházelo, jsou namítaná porušení procesních předpisů upravujících průběh trestního řízení. Zákon zde nestanoví jako předpoklad podání odvolání, aby vytýkaná vada řízení měla skutečný vliv na výrok a způsobila jeho nesprávnost, postačí jen, že tu taková možnost existuje. Vychází se přitom z nutného předpokladu, že spravedlivého výsledku trestního řízení nelze dosáhnout bez spravedlivého průběhu tohoto řízení a postupu v něm (srov. § 246 odst. 2 trestního řádu).

Jak jsem již v souvislosti s rozsahem přezkoumávání napadeného rozhodnutí uvedl, velkou pozornost významu vad řízení věnoval v minulosti Husár³²⁷, který dělí vady řízení na podstatné a nepodstatné, a Pipek³²⁸, který je dále dělí na vady řízení relativní a absolutní povahy (v podrobnostech srov. kap. 4. 2. 2.).

³²⁷ srov. Husár, E.: Odstránenie chýb konania. § 145, § 156 písm. a). tr. por. v odvolacom konaní. Právny obzor č. 6/1956, str. 349; Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 178.

³²⁸ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 185 – 186.

Kapitola 6. Přípustnost odvolání

Odvolání je podle současné právní úpravy jediný řádný opravný prostředek, kterým lze napadnout rozsudek soudu prvního stupně. Není však opravným prostředkem jednotným (obecným), neboť jím nelze napadnout všechna rozhodnutí soudu prvního stupně (tedy jak rozsudek, tak usnesení, případně trestní příkaz).

Možnost podat odvolání je vázána na splnění určitých zákonem stanovených podmínek, které lze označit za podmínky přípustnosti odvolání. K tomu, aby se soud mohl podaným odvoláním věcně zabývat, musí být splněny předpoklady přezkumu podaného odvolání. Mezi tyto předpoklady, podmínky přípustnosti odvolání, patří jednak podmínky, které se váží k napadenému rozhodnutí, jednak podmínky vázané na subjekt, který odvolání podává. V prvním případě lze hovořit o tzv. objektivních podmínkách přípustnosti odvolání, ve druhém případě o tzv. subjektivních podmínkách přípustnosti odvolání.

Tyto podmínky však nelze chápat jako omezení možnosti napadnout rozsudek odvoláním, neboť patří k podstatě institutu odvolání a k podstatě opravného systému vůbec. Zákon však na splnění jistých předpokladů přípustnosti trvá. Je tak tomu proto, že mimo možnost všestranného a obecně přípustného přezkoumání správnosti rozhodnutí nelze pominout zájem na konečném pravomocném rozhodnutí trestní věci a zájem na co možná nejrychleji nastolené právní jistotě za plného respektování základních zásad trestního řízení.

6. 1. Objektivní podmínky přípustnosti odvolání

Objektivními podmínkami přípustnosti odvolání jsou:

- a) existence nepravomocného rozhodnutí soudu první instance,
- b) přípustnost odvolání proti rozhodnutí a
- c) dodržení lhůty.

6. 1. 1. Existence nepravomocného rozhodnutí soudu

Odvolání je přípustné pouze proti rozsudku soudu prvního stupně. Základní podmínkou je, aby rozsudek soudu prvního stupně nebyl v právní moci. Případy, kdy rozsudek nabývá právní moci, stanoví ustanovení § 139 trestního řádu. Podle odst. 1 citovaného ustanovení je rozsudek pravomocný, jestliže zákon proti němu odvolání nepřipouští³²⁹, nebo jestliže sice proti němu odvolání připouští, ale odvolání nebylo ve lhůtě pro odvolání podáno nebo se oprávněné osoby odvolání výslovně vzdaly

³²⁹ Podle současné právní úpravy zákon dovoluje napadnout odvoláním všechna rozhodnutí soudů v trestním řízení učiněná v prvním stupni. Nelze tedy napadnout odvoláním rozsudek soudu, který již o odvolání rozhodl, případně rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, který rozhodl o mimořádném opravném prostředku (dovolání nebo stížnosti pro porušení zákona). V případě, že ovšem dojde ke zrušení rozsudku, není vyloučeno, pokud bude rozhodovat v dalším řízení soud v prvním stupni, podat proti takovému rozhodnutí opět odvolání.

nebo je výslovně vzaly zpět, případně bylo-li podané odvolání zamítnuto. Ustanovení § 139 odst. 2 trestního řádu představuje výjimku ze suspenzivního účinku podaného odvolání a míří na případy, že odvolání podal jen poškozený nebo zúčastněná osoba. V takovém případě odvolání jimi podané nemá vliv na právní moc (ani vykonatelnost) ostatních částí rozsudku. Totéž platí, týká-li se podané odvolání jen některého z více obžalovaných (blíže viz suspenzivní účinek odvolání).

Právní moc lze charakterizovat jako vlastnost rozhodnutí, která má za následek, že rozhodnutí již nelze zvrátit řádným opravným prostředkem. Nelze tedy s úspěchem odporovat odvoláním proti rozsudku soudu prvního stupně, který již v právní moci je, jakož ani proti rozsudku odvolacího soudu.

Jak je již v kapitole pojednávající o suspenzivním účinku odvolání uvedeno, v plné šíři se teoretickými základy otázek právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí v trestních věcech zabýval Růžek³³⁰, jehož názory jsou dodnes, i přes to, že jeho dílo bylo vydáno v roce 1958, obecně přijímány a z nichž v této práci vycházím.

Právní moc rozhodnutí je významným institutem (nejen) trestního řízení, přičemž má i širší celospolečenský význam, který její význam pro trestní řízení překračuje - nejen že dává rozhodnutí stabilitu, propůjčuje mu sílu zákona, čímž zamezuje neustálému a nekonečnému napadání rozhodnutí a zajišťuje právní jistotu, stálost rozhodnutí, má výchovný význam, ale zároveň se stává nástrojem zabezpečení autority rozhodnutí a státních orgánů, které je vydaly, je významnou zárukou dodržování zákonnosti, občanských práv a svobod občanů, když brání opětovnému stíhání téže osoby pro týž skutek.

Právní moc má dvě stránky: stránku procesní a stránku materiální.

Procesní stránka je nazývána nezměnitelností rozhodnutí a označuje se jako právní moc formální; je výrazem definitivně skončeného procesu, což znamená, že v tom konkrétním procesu, v němž bylo rozhodnutí vydáno, nelze o věci, která byla jeho předmětem, znovu rozhodovat.

Nezměnitelnost pravomocného rozhodnutí však není absolutní, takové rozhodnutí nelze považovat za zcela nedotknutelné. Trestní řád totiž předpokládá jen relativní nezměnitelnost pravomocného rozhodnutí. V určitých případech totiž právní normy výjimečně připouštějí zrušení či modifikaci pravomocného rozhodnutí nebo jeho části, a to zejména v zájmu zajištění plné zákonnosti nebo obecné spravedlnosti rozhodnutí.³³¹

³³⁰ Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958.

³³¹ Může se tak stát především na podkladě rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích (srov. § 265a a násl., § 266 a násl., § 277 a násl. trestního řádu), podobnou povahu má i oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci (§ 174a trestního řádu). Dodatečná změna pravomocného rozhodnutí je přípustná též v případě navrácení lhůty (§ 61 odst. 2 trestního řádu), při ukládání souhrnného trestu (§ 35 odst. 2 trestního zákona, § 124 trestního řádu), při ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu (§ 37a trestního zákona), v případě použití tzv. beneficia cohaesionis (§ 26i, § 265k odst. 2, § 269 odst. 2 a § 28/5 trestního řádu) a v řízení proti uprchlému podle § 306a odst. 2 trestního řádu. Zásah do pravomocného odsuzujícího rozhodnutí připouštějí i některé rehabilitační právní předpisy (viz zejm. zákon číslo 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů) a zrušovací oprávnění vůči pravomocným rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení má i Ústavní soud, pokud rozhoduje o ústavních stížnostech podle čl. 87 odst. 1 písm. d), Ústavy a § 82 odst. 3 písm. a) zákona číslo 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (viz též § 314h až § 314k trestního řádu).

Stránka materiální je nazývána závazností rozhodnutí a označovaná jako materiální právní moc; znamená, že věc která je předmětem rozhodnutí je rozhodnuta konečně a závazně a nemůže být předmětem nového projednávání a rozhodování v jiném procesu (nebis in idem) a vzniká jí překážka věci rozhodnuté (exceptio rei iudicatae). Trestní řád ji sice neformuluje obecně, ale jen pro nejdůležitější případy v podobě zásady ne bis in idem, která znamená, že nikdo nemůže být opětovně stíhán pro týž skutek, pro nějž byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby nebo o němž bylo pravomocně rozhodnuto jiným meritorním rozhodnutím, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno [§ 11 odst. 1 písm. f), g) a h)]. Novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 283/2004 Sb. byl do trestního řádu vložen § 11a, který dále rozvíjí zásadu ne bis in idem na případy, kdy ve zkráceném přípravném řízení rozhodl státní zástupce o schválení narovnání a věc odložil nebo rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil. Ve výkladu tohoto ustanovení narazíme na problém, který lze překonat pomocí analogie a systematickým a logickým výkladem. V § 11a písm. a) ani b) trestního řádu se totiž neuvádí [tak jako v § 11 odst. 1 písm. f), g), h) trestního řádu], že rozhodnutí, které učiní státní zástupce, musí být pravomocné, aby mělo za následek nemožnost zahájit trestní stíhání proti téže osobě a pro týž skutek. Zatímco v § 11a písm. b) trestního řádu takové pravomocné rozhodnutí předpokládá to, že se podezřelý osvědčil nebo se má za to, že se osvědčil, jazykový výklad § 11a písm. a) trestního řádu by k zákazu ne bis in idem nevyžadovalo právní moc. Takový výklad ovšem přijmout nelze a je třeba konstatovat, že zmíněné ustanovení je třeba vykládat v duchu zákona a analogicky podle § 11 písm. f), g) a h) trestního řádu. K tomuto závěru lze dospět i systematickým zařazením nového ustanovení § 11a do trestního řádu.

Procesní nauka i trestní řád rozeznávají právní moc úplnou (§ 139 odst. 1, § 140 odst. 1 trestního řádu) a právní moc částečnou (§ 139 odst. 2, § 140 odst. 3 trestního řádu).

Úplná právní moc znamená, že rozhodnutí již není možno napadnut řádným opravným prostředkem v žádné jeho části, takže se stalo nezměnitelným a závazným v celém svém obsahu. Rozsudek bude v úplné plné moci v případě, že již nebude možno proti žádnému z jeho výroků podat odvolání. I kdyby proti rozsudku, který je v úplné právní moci, bylo podáno odvolání, muselo by být odvolacím soudem zamítnuto podle § 253 odst. 1 trestního řádu jako opožděné.

O částečnou právní moc jde za situace, jestliže i po podání řádného opravného prostředku existuje některý výrok rozhodnutí, který v opravném řízení nelze přezkoumat a změnit nebo zrušit. Oddělitelná část rozhodnutí, kterou se orgán druhého stupně rozhodující o řádném opravném prostředku nemůže zabývat, nabývá právní moci. Platí to např. v případě, podá-li odvolání proti rozsudku jen poškozený; právní moci nabývá rozsudek ve výroku o vině a trestu, protože tyto výroky poškozený nemůže napadat a odvolací soud je tedy k odvolání poškozené nepřezkoumává [srov. § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu a č. 1/1982 Sb. rozh. tr.].

Dále se v teorii rozlišuje právní moc rozhodnutí absolutní a relativní.

Absolutní právní moc spočívá v tom, že výrok rozhodnutí nabytí právní moci vůči všem osobám, které byly podle zákona oprávněné podat proti tomuto výroku řádný opravný prostředek. Jestliže žádná z oprávněných osob nepodá řádný opravný prostředek v zákonné lhůtě pro jeho podání nebo jej sice podá, ale řízení o něm bude pravomocně skončeno, rozhodnutí nabude absolutní právní moci. Do doby, než bude o odvoláních ostatních oprávněných osob rozhodnuto, bude rozhodnutí vůči těm z nich, které opravný prostředek nepodaly, v tzv. relativní právní moci. O relativní právní moci se hovoří proto, že celá věc ještě není pravomocně skončena napadené rozhodnutí může být z podnětu podaného opravného prostředku změněno.

6. 1. 2. Přípustnost odvolání proti rozsudku

Z ustanovení § 245 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně je odvolání, které má odkladný účinek. Odvolání je přípustné proti všem rozsudkům soudů prvního stupně bez výjimky. V současné právní úpravě se nesetkáváme s ustanovením § 312 odst. 2 trestního řádu před novelou provedenou zákonem č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád, podle něhož nebylo přípustné odvolání proti rozsudkům vyneseným ve stanném řízení. Zmiňovaná novela vypustila v hlavě devatenácté celý oddíl třetí (§ 307 - § 314) nazvaný řízení za stanného práva (viz bod 102 citovaného zákona).

Taková zákonná úprava je plně slučitelná s evropskými standarty, resp. jde nad její rámec, když naše právní úprava nevyužila benevolentního ustanovení Úmluvy u tzv. bagatelních trestných činů a z možnosti napadnout rozsudek odvoláním nepřipouští žádné výjimky.

Dále jde dle trestního řádu nad rámec Úmluvy v tom směru, že obžalovaný má (v pojmosloví úmluvy ten, koho soud uzná vinným z trestného činu) právo rozsudek napadnout odvoláním pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká (§ 246 odst. 1, 2 trestního řádu), nikoliv jen výroku o vině a trestu, jak to uvádí čl. 2 odst. 1 protokolu č. 7 k Úmluvě.

6. 1. 3. Lhůta k podání odvolání

Současná právní úprava umožňuje účinně podat odvolání ve lhůtě osmi dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku. Začátek běhu lhůty k podání odvolání je stanoven jednotně od doručení opisu rozsudku. Tato úprava je podle mého názoru správná, neboť v případě, kdy by odvolací lhůta začala plynout, tak jak tomu bylo za účinnosti trestního řádu z roku 1950, nejednotně od oznámení rozsudku, tedy buď od jeho vyhlášení nebo od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí, vedlo to někdy v praxi ke komplikacím, nedorozuměním a těžkostem.³³² Podle tehdy platné úpravy se odvolání podávalo ve lhůtě tří dnů od oznámení rozsudku a v případě, že prokurátor a obviněný, kteří byli přítomni vyhlášení rozsudku, v odvolací lhůtě požádali soud o doručení stejnopisu rozsudku, mohli odvolání podat ve lhůtě tří dnů od doručení rozsudku (§ 175 odst. 1 trestního řádu z roku 1950).

³³² Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 232.

Měl-li se stejnopis vyhotovení rozsudku doručit kromě obhájci nebo zákonnému zástupci i obviněnému proto, že obviněný nebyl při vyhlášení rozsudku přítomen, počínala lhůta od toho doručení, které bylo provedeno později (§ 175 odst. 2 trestního řádu z roku 1950).

Věcný záměr nového trestního řádu³³³ počítá s tím, že odvolací lhůta bude v souladu s trendy v Evropě prodloužena na patnáct dní s tím, že zůstane zachován rozhodný okamžik pro podání odvolání, kterým bude doručení rozsudku. S takovým návrhem lze souhlasit, neboť nejen že zůstane zachována jednota v okamžiku plynutí lhůty k podání odvolání, ale tato lhůta bude ještě prodloužena z osmi na patnáct dní. I když i dnes je lhůta osmi dní podle mého názoru dostatečně dlouhá na to, aby se odvolatel mohl seznámit s rozsudkem, přesto nyní, kdy právní úprava klade na odvolatele větší nároky stran odůvodnění jeho odvolání, bude vhodné prodloužení odvolací lhůty.

Navržené prodloužení odvolací lhůty z osmi na patnáct dní bude ještě lépe umožňovat náležitě uvážení pro podání odvolání a také uvedení jeho důvodů včetně vytýkaných vad a navrhovaných doplnění. Tím bude poskytnuta ještě větší záruka osobám oprávněným podat odvolání, neboť tyto osoby budou mít pro své rozhodnutí, zda podají či nepodají odvolání, náležitý podklad a dostatek času. Dalším kladem navrhované úpravy je skutečnost, že dojde ke sjednocení právní úpravy jak s úpravou občanskoprávní, tak s obecnou úpravou ve správním řízení (srov. § 204 odst. 1 občanského soudního řádu, § 83 správního řádu).

Proto nelze souhlasit s návrhem obsaženým v koncepci stabilizace justice³³⁴, který je však již dneska překonán věcným záměrem nového trestního řádu a podle něhož by měl běh lhůty k odvolání počít nikoliv až od doručení opisu rozsudku, ale již od jeho vyhlášení. Při odůvodnění svého odvolání odvolatel přirozeně vychází z napadeného rozsudku a zejména z jeho odůvodnění, které by měl mít v písemné formě k dispozici a proto mu musí být rozsudek doručen, aby mohl své odvolání náležitě odůvodnit.

Je zřejmé, že tento návrh byl zcela zřetelně ovlivněn jak právní úpravou z roku 1950, tak i některými zahraničními úpravami. V Německu činí lhůta k podání odvolání jeden týden od oznámení rozsudku v případě, že oprávněná osoba byla vyhlášení rozsudku přítomna; jinak běží lhůta od doručení písemného vyhotovení rozsudku. Vzhledem k tomu, že odvolání nemusí být povinně zdůvodněno (chybí-li odůvodnění, platí, že byl napaden rozsudek jako celek), nečiní běh lhůty od oznámení rozsudku (a nikoliv od jeho doručení) v německé právní úpravě potíže. Jak ale uvádí Schroeder³³⁵, tato úprava vede k podávání opravných prostředků „pro jistotu“ a následně i poměrně často ke zpětvzetí odvolání. K podání odvolání je odvolatel „nucen“ poměrně krátkou lhůtou, která činí jeden týden a běží již od oznámení rozsudku, tedy před tím, než je odvolateli doručeno písemné vyhotovení rozsudku s náležitým odůvodněním.

³³³ Srov. bod 37 věcného záměru trestního řádu.

³³⁴ srov. bod 5. 4. Koncepce stabilizace justice – nové znění (program Ministerstva spravedlnosti), uveřejněný na webové stránce Ministerstva spravedlnosti ze dne 17. 3. 2004.

³³⁵ Schroeder, F. Ch.: Strafrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck. München 2001, str. 198.

K prodloužení odvolací lhůty z původních 8 dní na 15 došlo s účinností od 1. 1. 2006 i ve slovenské právní úpravě. Odlišně od původní úpravy, která byla shodná s naší, stanovil slovenský zákonodárce i počátek běhu odvolací lhůty; lhůta počíná běžet již od oznámení rozsudku, přičemž oznámením rozsudku je jeho vyhlášení v přítomnosti toho, komu je třeba rozsudek doručit. Pokud byl rozsudek vyhlášen v nepřítomnosti takové osoby, je jeho oznámením až doručení rozsudku (§ 309 odst. 1 slovenského trestního řádu).

Ve Francii činí lhůta k podání odvolání 10 dnů a rovněž běží již od vyhlášení napadeného rozsudku. Pouze v případě, že strana nebyla přítomna vyhlášení rozsudku v hlavním líčení nebo jestliže obviněný požádal, aby byl souzen v nepřítomnosti nebo se k hlavnímu líčení nedostavil, ačkoliv byl opakovaně řádně obeslán, počíná běh odvolací lhůty až od oznámení rozhodnutí.³³⁶ Naopak ve Švédsku je lhůta k podání odvolání pouze třídenní a počíná dnem vyhlášení rozsudku. Tato poněkud krátká lhůta je kompenzována právní úpravou umožňující protistraně, která, ačkoliv nedodržela uvedenou lhůtu k odvolání, se také odvolat proti napadenému rozsudku, a to ve lhůtě jednoho týdne od uplynutí třídenní lhůty k podání odvolání za předpokladu, že se jedna ze stran odvolala.³³⁷ Jestliže však je potom vzato zpět první odvolání nebo je řízení ukončeno jinak dříve, než je odvolání meritorně projednáno, je pozdější odvolání protistrany rovněž zamítnuto. Pro nový italský model trestního procesu, který je výrazně ovlivněn anglosaským adversálním typem řízení, je příznačné, že řádným opravným prostředkem proti usnesením i rozsudkům je odvolání, které je třeba zásadně podat v patnáctidenní lhůtě od oznámení nebo doručení rozhodnutí.³³⁸ Pro některé případy však jsou stanoveny lhůty kratší (desetidenní) nebo delší (třicetidenní nebo čtyřicetipětidenní).³³⁹ Strana, která se ve stanovené lhůtě neodvolala, může podat odvolání ještě do patnácti dnů ode dne, kdy obdržela sdělení o tom, že se včas odvolala protistrana.³⁴⁰

Pro plynutí odvolací lhůty a v důsledku toho též pro právní moc a vykonatelnost rozsudku má závažný význam otázka doručování opisu rozsudku (§ 130 trestního řádu, § 67 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže v platném znění). Rozsudek se v opise doručuje obžalovanému, státnímu zástupci, zúčastněné osobě, poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, obhájci obžalovaného a jeho zákonnému zástupci. V řízení proti mladistvému se opis rozsudku doručuje vždy též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službě. Státnímu zástupci a orgánu sociálně-právní ochrany dětí běží lhůta k podání odvolání samostatně, bez vztahu na konec lhůty běžící obžalovanému (§ 248 odst. 3 trestního řádu, § 72 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže). Pokud má zúčastněná osoba anebo poškozený

³³⁶ Viz článek 411 odst. 1 a článek 411 odst. 4 francouzského trestního řádu. Obdobně jestliže byl vydán rozsudek pro nedostavení se obviněného nebo jeho opakované nedostavení se (tzv. kontumační rozsudek), odvolací lhůta běží až od jeho oznámení stranám (článek 499 francouzského trestního řádu).

³³⁷ Viz článek 2 kapitoly 51 švédského soudního trestního řádu.

³³⁸ Viz § 585 italského trestního řádu.

³³⁹ Například odvolání proti rozhodnutí o vazbě lze podat do deseti dnů od oznámení rozhodnutí, resp. jestliže obviněný nebyl přítomen jeho vyhlášení, od doručení (§ 309 a 310 italského trestního řádu).

³⁴⁰ Srov. § 595 italského trestního řádu.

zákonného zástupce, doručuje se opis rozsudku jen zákonnému zástupci a pokud mají zmocněnce, doručí se jen zmocněnci. Těmto výše uvedeným osobám se doručuje opis rozsudku vždy bez ohledu na to, zda byli přítomni při vyhlášení rozsudku a bez ohledu na to, že se práva odvolání po vyhlášení rozsudku vzdali.

Ostatním oprávněným osobám, tedy osobám uvedeným v § 247 odst. 2 trestního řádu vyjma státního zástupce, se opis rozsudku nedoručuje a lhůta k podání odvolání jim končí tímž dnem jako obžalovanému (§ 248 odst. 3 trestního řádu; srov. též č. 9/1975 Sb. rozh. tr.). Pro běh lhůty v případě, že opis rozsudku byl doručen jak obžalovanému, tak i jeho obhájci, popř. zákonnému zástupci či opatrovníkovi, je rozhodující to doručení opisu rozsudku, které bylo provedeno nejpozději. Případné vzdání se odvolání obžalovaným ihned po vyhlášení rozsudku nebo během lhůty k podání odvolání však nemá vliv na běh lhůty k podání odvolání těmito osobami, ledaže by obžalovaný po vyhlášení rozsudku prohlásil, že si nepřeje, aby odvolání v jeho prospěch podaly osoby uvedené v § 247 odst. 2 trestního řádu (vyjma státního zástupce). Neprojeví-li obžalovaný tuto vůli, končí těmto osobám lhůta k podání odvolání tímž dnem jako obžalovanému (§ 248 odst. 3 trestního řádu). Tyto osoby mohou tudíž účinně podat odvolání ještě osmý den od doručení opisu rozsudku obžalovanému (srov. shodně č. 22/1969 – I Sb. rozh. tr.), resp. jeho obhájci, pokud mu byl doručen opis rozsudku později než obžalovanému.

Vzhledem k tomu, že trestní řád je procesní předpis, je počítání času v trestním řádu upraveno jako procesněprávní. Rovněž tedy lhůta k podání odvolání je lhůtou procesní, o jejím počátku, běhu, skončení a zachování platí ustanovení § 60 trestního řádu. Proto projev vůle oprávněné osoby odvolat se proti rozsudku nemusí v této lhůtě být doručen přímo soudu prvního stupně. Stačí, když odvolání bude poslední den lhůty:

- odevzdáno jako poštovní zásilka adresovaná soudu prvního stupně nebo odvolacímu soudu,
- učiněno u odvolacího soudu,
- učiněno příslušníkem ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru v činné službě u jeho náčelníka,
- učiněno osobou, která je ve vazbě nebo ve výkonu trestu nebo u ředitele nápravného zařízení, ve kterém je odvolatel umístěn nebo
- učiněno ústně do protokolu u kteréhokoli okresního soudu nebo okresního státního zástupce.

Z nálezů Ústavního soudu České republiky (ÚS 44/2000-n.) vyplývá, že je porušením základního práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, pokud se odvolací soud spokojí při posuzování otázky včasnosti podání opravného prostředku jen s otiskem razítka podatelny soudu a nevezme v úvahu skutečnost, že toto podání zjevně bylo soudu doručeno prostřednictvím pošty, neboť lhůta k podání opravného prostředku je zachována též tehdy, jestliže podání bylo ve lhůtě dáno na poštu a adresováno soudu (§ 60 odst. 4 trestního řádu). Pokud součástí spisu není příslušná obálka, ze které by se dalo usuzovat na den podání stížnosti k přepravě poště, a pokud takto zjištěný rozpor odvolací soud neobjasní a odvolací řízení bude konat v neveřejném zasedání, bez možnosti

navrhovatele předmětnou skutečnost jakkoli osvětlit, dojde v důsledku toho k porušení jeho práva na soudní ochranu.

Pokud obžalovaný písemně podá odvolání ve lhůtě osmi dnů od doručení opisu rozsudku u ředitele věznice, případně u příslušného vychovatele ve věznici, v níž si odpykává uložený trest odnětí svobody, případně vykonává vazbu, je lhůta k podání odvolání obviněným zachována, a to i tehdy, když bylo nesprávně označeno a adresováno a příslušnému soudu došlo po lhůtě. Na zachování lhůty nebude mít vliv ani skutečnost, že vychovatel vrátí obviněnému včas podané odvolání zpět k odstranění domnělých formálních nedostatků a znovu je přijme až po uplynutí lhůty k podání odvolání (srov. č. 47/1975 Sb. rozh. tr., č. 67/1978 Sb. rozh. tr.).

Doručení opisu rozsudku je velice důležité, protože na něj trestní řád váže počátek běhu odvolací lhůty. Je ovšem možné odvolání podat již dříve, než začne plynout, a to kdykoli od vyhlášení rozsudku u hlavního líčení až do doručení jeho písemného vyhotovení. Odvolací lhůta tak představuje jen krajní hranici, dokdy nejpozději tak může odvolatel učinit. Proto osoby přítomné u hlavního líčení při vyhlášení rozsudku mohou odvolání podat ihned poté, co předseda senátu (samosoudce) skončil vyhlášení celého obsahu rozsudku (včetně jeho odůvodnění a poučení o odvolání), nikoli však před tímto okamžikem, např. už po vyhlášení výrokové části.

Trestní řád v § 64 odst. 1 písm. b), odst. 4 písm. a) stanoví, že opis rozhodnutí se doručuje osobám oprávněným podat proti němu opravný prostředek do vlastních rukou bez možnosti tzv. náhradního doručení. V případě, že bude způsobem uvedeným v zákoně doručen opis rozhodnutí vícekrát, pro počítání lhůty k podání opravného prostředku bude platit to doručení, které bylo v pořadí první (č. 41/1989 – III Sb. rozh. tr.). Vzhledem k tomu, že osoba, která se výslovně práva podat opravný prostředek vzdala, není osobou, která by byla oprávněna podat proti rozhodnutí opravný prostředek, lze v daném případě užít i tzv. náhradního doručení podle § 64 odst. 2 trestního řádu (shodně č. 63/1972 Sb. rozh. tr., č. 41/1989-II Sb. rozh. tr.).

Pokud jde o zákonného zástupce obžalovaného, povinnost doručit mu opis rozsudku trvá do doby nabytí zletilosti obžalovaným. Není-li do této doby rozsudek zákonnému zástupci doručen, nemůže lhůta k podání odvolání u obžalovaného (a jeho obhájce) uplynout dříve než po osmi dnech ode dne, kdy obžalovaný dovršil osmnáctý rok svého věku (popř. kdy obžalovaný starší šestnácti let uzavřel manželství, a to i neplatné, případně i tehdy, dojde-li k rozvodu tohoto manželství před dovršením 18. roku věku obžalovaného, neboť jednou nabytá zletilost se prohlášením manželství za neplatné, případně rozvodem takového manželství, neztrácí). Stejná lhůta k podání odvolání však běží i dřívějším zákonným zástupcům mladistvého obžalovaného (pokud jimi je některá z osob uvedených v § 247 odst. 2 trestního řádu), kteří však již nemohou podat odvolání za obžalovaného proti jeho vůli (shodně srov. č. 48/1979 Sb. rozh. tr.).

Obdobně by to platilo i při doručování opisu rozsudku zákonným zástupcům obžalovaného, který byl omezen ve způsobilosti k právním úkonům, případně byl této způsobilosti zcela zbaven a následně došlo k navrácení způsobilosti k právním úkonům, případně ke zrušení rozsudku proto, že se

později ukázalo, že pro zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nebyly podmínky (srov. § 186 odst. 3, § 190 o.s.ř.).

Počátek běhu odvolací lhůty se může ve dvou případech posunout. Bude tomu tak v případě:

- a) došlo k provedení opravy vyhotovení nebo opisu rozsudku, která se podstatně dotkla obsahu některého z výroků rozsudku (§ 133 trestního řádu) nebo v případě
- b) rozdílných dat doručení rozsudku obžalovanému, jeho obhájci a případně i zákonnému zástupci obžalovaného (§ 248 odst. 2 trestního řádu)

ad a) Dojde-li ve vyhotovení rozsudku nebo v jeho opisech k písařských chybám a jiným zřejmým nesprávnostem, může předseda senátu soudu prvního stupně (opravu mu může nařídít i soud vyššího stupně) kdykoli usnesením, proti němuž je přípustná stížnost s odkladným účinkem, tyto písařské chyby a jiné zřejmé nesprávnosti opravit tak, aby vyhotovení bylo v naprosté shodě s obsahem rozsudku, jak byl vyhlášen. Pokud se oprava vyhotovení rozsudku nebo oprava jeho opisu podstatně dotkla obsahu některého z výroků běžící státnímu zástupci a osobě opraveným výrokem přímo dotčené lhůta k odvolání od doručení opisu usnesení o opravě, a byla-li proti usnesení o opravě podána stížnost, od doručení rozhodnutí o stížnosti. Tento případ posunutí počátku lhůty k podání odvolání přichází v úvahu u všech oprávněných osob. Účelem je zabezpečení plné délky odvolací lhůty pro oprávněné osoby v případě závažných změn v rozsudku, které mají význam pro podání odvolání. O tom je nutné osobu výrokem přímo dotčenou poučit.

ad b) Z ustanovení § 248 odst. 2 trestního řádu vyplývá, že jestliže se rozsudek doručuje jak obžalovanému, tak i jeho obhájci a zákonnému zástupci, běží lhůta od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději. Dikce zákona (srov. „... jeho obhájci a zákonnému zástupci ...“) může svádět k výkladu, že lhůta k odvolání počne běžet od doručení nejpozdějšího pouze v případě, že se opis rozsudku doručuje jak obhájci, tak zákonnému zástupci. K aplikaci § 248 odst. 2 trestního řádu však postačí, doručuje-li se jen obhájci (neboť obžalovaný zákonného zástupce mít nemusí). Opačná situace, s odkazem na institut nutné obhajoby, nepřichází v úvahu.

Může ale nastat i situace, že si obžalovaný zvolí dva nebo více obhájců. V teorii se hovoří o tzv. pluralitě obhájců.³⁴¹ Důvodem pro zvolení tohoto řešení ze strany obžalovaného (případně osob, které mohou obžalovanému obhájce zvolit) bude zejména specializace obhájců v kauzách, kde jsou pro obhajobu žádoucí zvláštní znalosti, kolektivní posuzování otázek a širší konzultační činnost, rozdělení úkolů při přípravě obhajoby i při jejím provádění v různých stadiích trestního řízení. Pokud obžalovaný využije svého práva a zvolí si dva nebo více obhájců, je jeho povinností oznámit orgánům činným v trestním řízení, kterého z nich zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Pokud tak neučiní, určí jej předseda senátu. Pokud tato situace nastane již v přípravném řízení, učiní tak státní zástupce. Rozhodnutí, který z obhájců byl určen k doručování písemností a současně k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, oznámí předseda senátu (případně

³⁴¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia. Praha 2005, str. 215.

státní zástupce) všem zvoleným obhájcům (srov. § 37 odst. 3 trestního řádu). Tato úprava stanoví, s kým soud komunikuje, tedy komu doručuje rozsudek a odkdy počíná běžet lhůta k podání odvolání; nebrání však tomu, aby odvolání za obžalovaného podal i druhý nebo kterýkoliv další obhájce, ovšem pouze ve lhůtě běžící od doručení rozsudku obhájci určenému obžalovaným nebo předsedou senátu či již v přípravném řízení státním zástupcem.

Ve výjimečných případech a za podmínek § 61 odst. 1, 2 trestního řádu lze povolit navrácení lhůty k podání odvolání, pokud ji obžalovaný nebo jeho obhájce, nikoli však jiná oprávněná osoba, zmeškali z důležitých důvodů. Obhájce obviněného je oprávněn požádat o navrácení lhůty k podání odvolání proti rozsudku, byť by jinak jeho zmocnění obhajovat obviněného zaniklo skončením trestního stíhání, neboť ustanovení § 61 trestního řádu představuje speciální úpravu ve vztahu k ustanovení § 41 odst. 5 trestního řádu (srov. č. 60/2005-III Sb. rozh. tr.). Za obžalovaného, jeho jménem, může takovou žádost podat i jeho zákonný zástupce, jiné osoby tak učinit však nemohou, a to ani pro sebe, ani v případě, že by lhůtu zmeškal obžalovaný. De lege ferenda by bylo vhodné uvažovat o tom, že by se dosah tohoto ustanovení mohl rozšířit i ostatní oprávněné osoby, které mohou podat odvolání ve prospěch obžalovaného. O navrácení lhůty je třeba požádat do tří dnů od pomínutí překážky a nebylo-li ještě podáno odvolání, je třeba jej spojit s žádostí o navrácení lhůty. Odůvodnit odvolání je možno až do osmi dnů od doručení usnesení, jímž bylo povoleno navrácení lhůty nebo ještě v dalších lhůtách poskytnutých předsedou senátu soudu prvního stupně v souladu s § 251 odst. 1 nebo 2 trestního řádu odvolateli. Jestliže byla lhůta k podání odvolání zmeškána, avšak byla podána oprávněnou osobou žádost o navrácení lhůty, nelze rozsudek vykonat až do pravomocného rozhodnutí o této žádosti (§ 139 odst. 3 trestního řádu).

Rovněž výjimečně může obžalovanému začít běžet nová lhůta k podání odvolání. Bude tomu tak tehdy, kdy státní zástupce, který podal odvolání výhradně jen ve prospěch obžalovaného, jej vezme zpět bez jeho souhlasu (§ 250 odst. 3 trestního řádu). Nová lhůta (opět osmidenní) počne obžalovanému běžet od vyrozumění o zpětvzetí. Obžalovaný se o zpětvzetí odvolání podaného v jeho prospěch státním zástupcem dozví doručením opisu usnesení předsedy senátu, resp. samosoudce, o tom, že zpětvzetí odvolání bylo vzato na vědomí. O skutečnosti, že obžalovaný může podat odvolání v nové osmidenní lhůtě, musí být poučen. Toto právo náleží obžalovanému bez ohledu na to, zda předtím již odvolání podal nebo se jej výslovně vzdal.

O tom, že je možno proti rozsudku podat odvolání, se osoby, kterým se doručuje opis rozsudku, dozví z poučení, které je nezbytnou náležitostí jak vyhlášení rozsudku, tak i jeho písemného vyhotovení (srov. § 120 odst. 1 psím. e), § 125 odst. 2, § 128 odst. 2, § 129 odst. 1 trestního řádu). Poučovací povinnost soudu vůči ostatním oprávněným osobám, kterým se opis rozsudku nedoručuje, se má za splněnou tím, že se tyto osoby seznámí s rozsudkem buďto tím, že jsou přítomny při jeho vyhlášení a vyslechnou též poučení nebo tím, že se jim zpravidla od obžalovaného dostane k dispozici písemné vyhotovení rozsudku obsahující zákonné poučení.

V případě nesprávného poučení nemůže být odvolání podané oprávněnou osobou odvolacím soudem zamítnuto jako opožděné jen proto, že se tato osoba řídila nesprávným poučením soudu. O nesprávné poučení půjde například v případě, že oprávněná osoba je poučena o jiné délce lhůty (například 10 dnů), jiném běhu lhůty, označení jiného než příslušného odvolacího soudu apod. Nesprávným poučením podle § 253 odst. 2 trestního řádu není absence poučení vůbec, nebo vadné poučení o nepřipustnosti opravného prostředku. Nesprávné poučení poskytnuté jiným orgánem nemá rovněž účinky předpokládané § 253 odst. 2 trestního řádu, může však být důvodem pro navrácení lhůty k odvolání.³⁴²

K aplikaci ustanovení § 253 odst. 2 trestního řádu může dojít, jen když se oprávněná osoba nesprávným poučením skutečně řídila a v důsledku toho podala odvolání opožděně, ovšem v taktu nesprávně stanovené lhůtě. Proto nesprávným poučením není nedostatek poučení vůbec nebo poučení o nepřipustnosti odvolání. Tato okolnost by ovšem mohla být důvodem k navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 trestního řádu.

6. 2. Subjektivní podmínky přípustnosti odvolání

Subjektivní podmínky přípustnosti odvolání jsou podmínky vázané na subjekt, který odvolání podává. Jde o vymezení okruhu subjektů oprávněných k podání odvolání. Trestní řád dává oprávnění odporovat rozsudku odvoláním širokému okruhu osob, kterých se nějakým, byť i zprostředkovaným způsobem, může rozsudek dotýkat.

Cílem je umožnit důslednou nápravu nesprávných rozsudků v souladu s požadavkem zabezpečit občanům plnou možnost hájit svá zákonná práva a zájmy. Z tohoto pohledu odvolání jako řádný opravný prostředek vytváří rovné podmínky pro všechny strany řízení z hlediska jejich práva domoci se přezkoumání rozhodnutí v opravném řízení. Odvolání je vybudováno na co nejširším základě s tím, že je plně respektována obžalovací zásada.

Výčet subjektů oprávněných brojit proti rozsudku je taxativní. Osobami oprávněnými k podání odvolání jsou jen ty, kterým trestní řád toto právo výslovně přiznává. Osobám, kterým trestní řád takového právo nepřiznává, nemůže vzniknout toto právo ani tím, že by jim soud omylem doručil rozsudek nebo je nesprávně poučil o právu podat odvolání.³⁴³

Z ustanovení § 246 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že rozsudek může odvoláním napadnout státní zástupce, obžalovaný, zúčastněná osoba a poškozený. Tímto ustanovením trestního řádu se ovšem okruh oprávněných subjektů nevyčerpává. Význam mají i ta ustanovení, která opravňují osoby k podání odvolání ve prospěch obžalovaného, a to buď jejich vlastním jménem (tyto osoby mají

³⁴² Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 651.

³⁴³ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 182.

samostatné odvolací právo), nebo jménem obžalovaného, tedy v jeho zastoupení, stejně jako ustanovení opravňující podat odvolání jménem zúčastněné osoby a poškozeného.

Pokud jde o ustanovení, která vymezují osoby, které jsou oprávněny podávat odvolání ve prospěch obžalovaného svým vlastním jménem, mají význam ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu a ustanovení § 72 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Podle § 247 odst. 2 trestního řádu mohou ve prospěch obžalovaného (kromě obžalovaného samotného a státního zástupce) napadnout rozsudek odvoláním i příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh. Dále ustanovení § 72 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže zmocňuje k podání odvolání ve prospěch mladistvého příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Za osoby oprávněné k podání odvolání, jejich jménem, mohou odvolání podat podle § 34 a § 41 odst. 2 trestního řádu zákonný zástupce a obhájce obžalovaného, podle § 51 a § 51a trestního řádu zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby v jejich zastoupení (§ 51 trestního řádu), jsou-li zúčastněná osoba nebo poškozený zbaveni způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jejich způsobilost omezena, vykonává jejich práva podle trestního řádu jejich zákonný zástupce (§ 45 odst. 1 a § 42 odst. 3 trestního řádu), který je oprávněn rovněž podat odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně. Za poškozeného může podat ještě odvolání i za podmínek uvedených v § 45 odst. 2 trestního řádu ustanovený opatrovník. Ide-li o uplatnění nároku na náhradu škody, má stejná práva i právní nástupce poškozeného, což vyplývá z § 45 odst. 3 trestního řádu, případně, jak vyplývá z § 44 odst. 2 trestního řádu, společný zmocněnec poškozených.

V řízení proti uprchlému může odvolání podat i obhájce, nikoliv ovšem jménem obžalovaného, ale jménem svým, což vyplývá z § 304 trestního řádu.

Bez rozdílu, zda se jedná o osoby podávající odvolání ve prospěch svým vlastním jménem nebo o osoby podávající odvolání v zastoupení, jménem osoby, v jejíž prospěch podávají odvolání, jsou tyto osoby oprávněny napadat rozsudek v totéž rozsahu jako osoby, v jejichž prospěch, nebo jejichž jménem se odvolávají.

6. 2. 1. Státní zástupce

Podle čl. 80 Ústavy ČR zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení státní zastupitelství, které je systematicky zařazeno do oblasti výkoné moci. Výlučné postavení státního zastupitelství v trestním řízení dále vychází ze zásady legality, podle níž je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, a ze zásady obžalovací, podle níž trestní stíhání před soudy je možné jen na základě obžaloby (návrhu na potrestání) podané státním zástupcem.

Státní zástupce má v řízení před soudem postavení procesní strany a v tomto smyslu je jeho postavení zásadně rovnocenné s postavením obžalovaného. Specifikum postavení státního zástupce je dáno projevem právě zásady obžalovací. Státní zástupce na podkladě výsledků dokazování v hlavním

líčení navrhuje soudu, aby o jím podané obžalobě (návrhu na potrestání) rozhodl ve vině, event. trestu, ochranných opářeních a náhradě škody.

Z uvedeného je zřejmé, že postavení státního zástupce jistě odpovídá možnost brojit proti rozsudku, jímž soud prvního stupně některému jeho návrhu zcela nevyhověl, a že má zvýšenou odpovědnost za prokázání tvrzení v něm uvedených, a tím ve svých důsledcích i za výsledek samotného řízení před soudem, což vyplývá zejm. z ustanovení § 2 odst. 5, § 180, § 203 odst. 1, § 215 odst. 2 a § 226 trestního řádu.

Státní zástupce disponuje odvolacím právem v nejširším rozsahu. Může napadnout rozsudek pro nesprávnost kteréhokoliv výroku, nebo proto, že v rozsudku jakýkoliv výrok chybí, a rovněž pro všechny vada řízení, které mohly způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. a), odst. 2 trestního řádu]. Státní zástupce může podat odvolání jak ve prospěch, tak i v neprospěch obžalovaného, poškozeného nebo zúčastněné osoby.

Důvodem podání odvolání státním zástupcem by nemělo být sledování prospěchu či neprospěchu určité osoby (zejména obžalovaného nebo jednoho z více obžalovaných), ale výlučně porušení zákona, k němuž došlo rozsudkem soudu prvního stupně. Proto důvodem podání odvolání státním zástupcem není otázka dosažení prospěchu či neprospěchu určité osoby, ale odstranění porušení zákona, které se pak podle povahy věci jeví jako odvolání podané ve prospěch nebo neprospěch určité osoby.³⁴⁴ Při zvažování, zda má podat odvolání proti konkrétnímu rozsudku, musí být státní zástupce objektivní a nezaujatý, což vyplývá z jeho funkce jako zástupce veřejného zájmu v trestním řízení. S tím by jistě nebylo v souladu, pokud by státní zástupce usiloval o to, aby za každou cenu dosáhl odsouzení nevinné osoby. Ačkoli obžalobu sám podává a zastupuje před soudem, nemůže mít na zřeteli jen zájem obžaloby, ale musí dbát i na oprávněné zájmy obhajoby.

S ohledem na to musí mít státní zástupce nejen možnost, ale i povinnost v rámci řízení před soudem, ať už prvního nebo druhého stupně, vycházet z aktuálního hodnocení prováděných důkazů, a ačkoliv má předkládat a zpravidla i provádět důkazy svědčící ve prospěch obžaloby, nemůže mu být upřeno právo vyjádřit své stanovisko, které může být diametrálně odlišné od podané obžaloby v případě, že důkazní situace nedovoluje při objektivním posouzení věci trvat na podané obžalobě. Z postavení státního zástupce jako strany v řízení před soudem přirozeně vyplývá též jeho oprávnění napadnout rozsudek soudu prvního stupně nejen v intencích jím podané obžaloby, ale i ve prospěch samotného obžalovaného nebo i ve prospěch poškozeného, pokud to zákon vzhledem k obsahu výroku rozsudku připouští. Stejně tak může státní zástupce vzít zpět odvolání podané v neprospěch obžalovaného, případně v průběhu odvolacího řízení odstoupit od obžaloby a navrhnout zproštění obžalovaného. V praxi však takto státní zástupci vystupují jen zcela výjimečně.³⁴⁵

³⁴⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia, Praha 2005, str. 558.

³⁴⁵ Púry, F., Sotolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 18.

Státní zástupce je povinen v odvolání uvést, zda jej podává, byť i zčásti, ve prospěch nebo v neprospěch obžalovaného (§ 249 odst. 2 trestního řádu), a to ve vztahu ke všem výrokům a ke každému z případně více spoluobžalovaných. Označit jej lze samozřejmě i dílem ve prospěch, dílem v neprospěch. Právní úprava se zde sjednotila s obdobnou povinností ministra spravedlnosti při podání stížnosti pro porušení zákona (srov. § 267 odst. 1 trestního řádu, poslední věta) a nejvyššího státního zástupce v řízení o dovolání (srov. § 265f odst. 1 trestního řádu, poslední věta). Označení odvolání státního zástupce, resp. jeho vymezení ve prospěch či v neprospěch, má důležité následky, neboť tímto státní zástupce ovlivňuje možnosti rozhodnutí odvolacího soudu z hlediska zákazu reformationis in peius (§ 259 odst. 4 trestního řádu). Smyslem této úpravy je tedy stanovit limity pro rozhodování odvolacího soudu v neprospěch obžalovaného s ohledem na zákonný zákaz změny k horšímu pro obžalovaného.

Odvolací soud je vymezením odvolání podaného státním zástupcem ve vztahu k obžalovanému vázán a nelze jej dodatečně po uplynutí lhůty k podání odvolání, resp. až později, např. ve veřejném zasedání při projednání věci u odvolacího soudu, měnit.³⁴⁶ Bylo-li odvolání označeno jako podané, byť zčásti, v neprospěch obžalovaného, neplatí pro ně omezení podle zásady zákazu reformationis in peius (srov. § 259 odst. 4 trestního řádu a contrario), což umožní odvolacímu soudu rozhodnout případně i nad rámec návrhu státního zástupce v neprospěch obžalovaného. Naopak bylo-li výslovně označeno ve prospěch, pak se zásada zákazu reformationis in peius uplatní plně.

Pokud by např. státní zástupce podal odvolání výlučně v neprospěch obžalovaného a odvolací soud by je posoudil jako nedůvodné, přičemž by zároveň shledal existenci důvodů svědčících ve prospěch obžalovaného, nemohl by při absenci odvolání obžalovaného nebo některé osoby v jeho prospěch napadený rozsudek z těchto důvodů zrušit a znovu rozhodnout v neprospěch obžalovaného, neboť takovému postupu by bránil tzv. zákaz reformationis in peius; rozhodnout by mohl v případě zrušení rozsudku toliko ve prospěch obžalovaného.³⁴⁷

Tato povinnost plynula pro státního zástupce před novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. z judikatury. Pokud státní zástupce podal do 31. 12. 2001 ve lhůtě osmi dnů od doručení opisu rozsudku odvolání jen ve prospěch obžalovaného, potom po uplynutí této lhůty již nemohl podané odvolání změnit tak, že jím napadá rozsudek i v neprospěch obžalovaného.³⁴⁸

Za současné právní úpravy je vymezení, resp. zaměření odvolání ve vztahu k obžalovanému, a tudíž i možnosti zhoršení jeho postavení, též obligatorní obsahovou náležitostí odvolání, i když je (z důvodu spíše legislativní nedůslednosti, nikoliv záměru zákonodárce) oproti úpravě stížnosti pro porušení zákona a dovolání (srov. § 265f odst. 1 a § 267 odst. 1 trestního řádu) pro státního zástupce uvedena v samostatném odstavci. Proto skutečnost, že státní zástupce opomene uvést v odvolání, zda

³⁴⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1552 – 1553.

³⁴⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1536.

³⁴⁸ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 1To 129/99.

je podává, byť částečně, ve prospěch či v neprospěch obžalovaného, musí vést předsedu senátu soudu prvního stupně k obdobnému postupu podle § 251 odst. 1 trestního řádu stejně jako v případě jiných obsahových nedostatků podaného odvolání. Teprve neodstraní-li by státní zástupce ani po této výzvě zmíněný obsahový nedostatek podaného odvolání, muselo by být zřejmě odvolacím soudem odmítnuto podle § 253 odst. 3 trestního řádu, neboť jinému postupu odvolacího soudu by bránil nedostatek vymezení rozsahu přezkumné povinnosti. Takový výsledek však v praxi bude pravděpodobně ojedinělý.³⁴⁹

Ve srovnání s americkým přezkumným řízením, které vychází z historických tradic systému „common law“, nemá státní žalobce, na rozdíl od našeho procesu kontinentálního typu, právo podat odvolání do výroku poroty nebo rozsudku, kterým byl obviněný zproštěn obžaloby, neboť by to znamenalo podle americké teorie i praxe trestního procesu zcela jasné porušení zákazu „double jeopardy“³⁵⁰ (ne bis in idem) podle pátého dodatku Ústavy Spojených států. Zákaz „double jeopardy“, tzv. klauzule dvojího ohrožení, stanoví, že „žádná osoba nebude ... předmětem dvojího trestního ohrožení života nebo zdraví pro stejný trestný čin“. Tento zákaz, jehož cílem je, aby obviněný nebyl vystaven stálému znepokojení a nejistotě možností nové obžaloby pro stejný trestný čin (podle naší terminologie „skutek“) a dále aby bylo zabráněno takovému postupu, že by opakovanými obžalobami mohla být nevinná osoba shledána vinnou, je prostřednictvím klauzule řádného zákonného procesu podle čtrnáctého dodatku Ústavy USA uplatňován i ve státních trestních řízeních. Klauzule „dvojího ohrožení“ však nezakazuje přezkoumání vydaných rozhodnutí, která jsou v rozporu s obžalobou, jestliže takové přezkoumání nevyžaduje další soudní přelíčení, neboť zmíněná klauzule se aplikuje jenom tehdy, když obviněný může být předmětem druhého soudního přelíčení pro totožný trestný čin. Protože zrušení rozhodnutí soudce, kterým zrušil výrok poroty o vině nemá za následek nové soudní přelíčení, neboť zrušený výrok poroty se znovu obnoví. Stejně tak neporušuje uvedený zákaz odvolání státního žalobce proti výroku o trestu, neboť zákaz směřuje proti mnohonásobným obžalobám nebo mnohonásobným potrestáním pro totožný trestný čin a nikoliv proti úměrnosti a spravedlivosti jediného potrestání za takový trestný čin, kterého se snaží dosáhnout odvoláním státního žalobce.³⁵¹

6. 2. 2. Obžalovaný

Způsobilost osoby, proti které se trestní řízení vede, být subjektem v trestním procesu, resp. stranou (srov. § 12 odst. 6 trestního řádu) není trestním řádem omezena. Zejména nelze říci, že by

³⁴⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1553.

³⁵⁰ Podle tohoto principu osoba, která spáchala trestný čin, může být pro tento trestný čin předmětem pouze jedné obžaloby nebo potrestání pro takové jednání, což znamená, že pokud byl obviněný obžalován pro trestný čin a obžaloba vedla buď k odsouzení nebo ke zproštění obžaloby, anebo řízení dosáhlo takového stadia, že zamítnutí obžaloby a příp. propuštění obviněného by se rovnalo ukončení řízení, které je založeno na nevině obviněného, jakákoliv další obžaloba nebo potrestání pro totožný trestný čin je zásadně znemožněno, ledaže by překážka byla odstraněna nebo se obviněný vzdal tohoto ústavního práva.

³⁵¹ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 53, 1992, str. 150 a násl.

trestní řízení mohlo být vedeno jen proti tomu, kdo je způsobilý být pachatelem trestného činu. Od způsobilosti být subjektem v procesu se rozeznává procesní způsobilost, tj. způsobilost samostatně provádět vlastním jménem procesní úkony s právní účinností (činit návrhy, podávat opravné prostředky atd.). S neomezenou způsobilostí být osobou, proti které se vede trestní řízení, trestní řád spojuje i neomezenou procesní způsobilost. Tuto způsobilost tedy má i osoba, která byla podle občanského práva zbavena způsobilosti k právním úkonům, nebo jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena. Z toho vyplývá, že obžalovanému, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům je omezena, zůstává zachováno právo odvolání.³⁵²

Obžalovaný může podat odvolání pouze ve svůj prospěch (§ 247 odst. 1 trestního řádu a contrario). Rozsudek je oprávněn napadnout pro nesprávnost jen takového výroku, který se ho přímo dotýká, nebo proto, že tento výrok nebyl učiněn, popřípadě pro vady řízení, které mohly způsobit, že takový výrok je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. b), odst. 2 trestního řádu]. Obžalovaný se tedy například nemůže odvolat ve prospěch či neprospěch jiného spoluobžalovaného, anebo proti výroku o zabrání věci, která mu nenáležela. Ohledně jiných výroků, než které se ho bezprostředně dotýkají, by jeho případné odvolání muselo být posuzováno jako odvolání podané osobou neoprávněnou a jako takové by muselo být odvolacím soudem podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítnuto. Jak vidno, ve srovnání se státním zástupcem má obžalovaný podstatně užší rozsah odvolacího práva.

Obžalovaný může brojit především proti odsuzujícímu rozsudku. Výroky, jež se ho budou přímo týkat, budou výrok o vině, o trestu, o náhradě škody a o ochranném opatření (v případě zabrání věci jen v tehdy, jedná-li se o věc patřící obžalovanému). Není ovšem vyloučeno, aby obžalovaný podal odvolání i proti výroku zprošťujícího rozsudku. Napadení zprošťujícího rozsudku obžalovaným přichází v úvahu pouze pro důvod zproštění, pokud se obžalovaný domáhá zproštění z důvodu pro něj příznivějšího. Důvod zproštění podle § 226 písm. a) trestního řádu je pro obžalovaného příznivější než důvod uvedený v § 226 písm. b) trestního řádu (srov. č. 37/1989 Sb. rozh. tr.), jinak ovšem posouzení příznivosti záleží na konkrétních okolnostech případu. Zproštění z důvodu, že nebylo prokázáno, že skutek spáchal právě obžalovaný [§ 226 písm. c) trestního řádu], může v konkrétním případě být důvodem, který je pro obžalovaného nejpríznivější (srov. B 2/1989-7-II). V takovém případě nemůže obžalovaný odvolání podat, neboť by tak činil ve svůj neprospěch. Ve zprošťujícím rozsudku může obžalovaný napadat i výrok o ochranném opatření, který může být součástí zprošťujícího rozsudku (např. zabrání věci obžalovanému, která mu náležela).

Za obžalovaného, který byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena, mohou podat odvolání kromě jeho samotného dále i jeho obhájce a zákonný zástupce (opatrovník). Tyto subjekty mohou podat odvolání pouze ve prospěch

³⁵² Shodně též Roxin, C.: Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch. 25. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1998, str. 420.

obžalovaného, a to i proti jeho vůli, a to i přestože se obžalovaný práva odvolání sám vzdal (srov. č. 7/1972 Sb. rozh. tr.). Odvolání podávají jen v zastoupení obžalovaného a v jeho prospěch, tedy jeho jménem, nikoli jménem vlastním (na rozdíl od osob s tzv. samostatným odvolacím právem; srov. též č. 28/2003 Sb. rozh. tr.).

Rovněž i obhájce obžalovaného, který je plně způsobilý k právním úkonům, může za obžalovaného podat odvolání (§ 41 odst. 2 trestního řádu). Na rozdíl od předchozího případu tak ale nemůže učinit proti jeho vůli. Pokud však takový obžalovaný sám odvolání nepodal a ani se nevyjádřil, zda tak učiní, neznamená to ještě, že odvolání, které za něj podal jeho obhájce, bylo podáno proti jeho vůli (srov. č. 62/1972 Sb. rozh. tr.).

Pokud by obhájce podal odvolání vlastním jménem, nikoliv tedy za obžalovaného, je třeba toto odvolání posoudit jako odvolání podané neoprávněnou osobou a odvolací soud bude povinen takové odvolání zamítnout.³⁵³ Ovšem skutečnost, že pod textem odvolání je uvedeno pouze jméno obhájce a nikoli také jméno obviněného, není bez dalšího důvodem pro zamítnutí odvolání jako podaného osobou neoprávněnou podle ustanovení § 253 odst. 1 trestního řádu (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 3 Tdo 294/2002). Jestliže z obsahu odvolání (srov. § 59 trestního řádu) je zřejmé, že obhájce podal odvolání za obžalovaného, v jeho zastoupení jako úkon obhajoby předpokládaný ustanovením § 41 odst. 2 trestního řádu, pak nedostatky formální povahy (např. že pod text odvolání obhájce uvedl pouze své jméno a nikoliv jméno obviněného) nemohou odůvodňovat postup podle § 253 odst. 1 trestního řádu. Z tohoto pohledu je pak třeba nahlížet na usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 454/2000.

V případě, že by odvolací soud obhájcem podané odvolání bez dalšího zamítl podle § 253 odst. 1 trestního řádu, byl by z hlediska řízení o dovolání naplněn dovolací důvod podle ustanovení § 265b odst. 1 písm. 1) trestního řádu v tom, že bylo rozhodnuto o zamítnutí řádného opravného prostředku proti rozhodnutí uvedenému v ustanovení § 265a odst. 2 písm. a) až g) trestního řádu, aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí. Tento dovolací důvod dopadá právě na případy, kdy došlo k zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku bez věcného přezkoumání a procesní strana tak byla zbavena přístupu ke druhé instanci.

Z ustanovení § 41 odst. 5 trestního řádu vyplývá, že zmocnění obhájce zaniká při skončení trestního stíhání, ledaže by bylo zmocnění obhájce (zvoleného nebo ustanoveného) vymezeno jinak. Tedy i rozsah zmocnění zvoleného nebo ustanoveného obhájce může být vymezen na určitou část řízení. Pokud tedy bylo zmocnění obhájce omezeno jen na hlavní líčení, je otázkou, zda je přípustné odvolání podané obhájcem za obžalovaného či zda takové odvolání musí odvolací soud jako odvolání podané neoprávněnou osobou zamítnout. Na tuto otázku není jednoznačná odpověď, neboť její zodpovězení závisí na tom, kdy bylo odvolání podáno, případně zda nebylo zmocnění obhájce rozšířeno.

³⁵³ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvá Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 189.

Pokud obhájce podá odvolání ještě v hlavním líčení ihned po vyhlášení rozsudku, bude odvolání podáno oprávněnou osobou. V případě ovšem, že nebude obsahovat všechny zákonem stanovené náležitosti, bude soud prvního stupně jednat toliko s obžalovaným a bude povinen pokusit se postupem uvedeným v § 251 odst. 2 trestního řádu odstranit vady podaného odvolání. Pokud by však takový obhájce podal za obžalovaného odvolání po skončení hlavního líčení, jednalo by se o odvolání podané neoprávněnou osobou a v případě, že by do spisu nebyla doložena plná moc pro takového obhájce, musel by odvolací soud jím podané odvolání zamítnout podle § 253 odst. 1 trestního řádu jako odvolání podané neoprávněnou osobou.

Není sporu o tom, že obhájce není oprávněnou osobou uvedenou v ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu, tj. osobou s tzv. samostatným odvolacím právem. Samostatnost odvolacího práva osob uvedených v ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu se projevuje též v tom, že mohou podat odvolání i vedle odvolání podaného samotným obviněným. Může se ovšem stát, že odvolání proti rozsudku podá jak obžalovaný, tak jeho obhájce. V takovém případě, domnívám se, je třeba obě podání posuzovat jako jedno podání a v případě, že by jedno bylo podáno opožděně, nebude možné druhé zamítnout jako opožděné. Je totiž vyloučeno, aby odvolání té stejné osoby bylo jak přijato jako včasné, tak aby bylo jako opožděné zamítnuto. Takové podání navazuje na včasné odvolání a je třeba ho považovat za jeho doplnění. Tímto postupem ovšem nesmí být obcházena zásada vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky, a proto bude odvolací soud povinen přezkoumat napadený rozsudek jen v takovém rozsahu, který byl vymezen ve včasné odvolání. Uvádění nových skutečností však tento postup nebude na překážku.

Nastane-li rozpor v otázce podání odvolání mezi vůlí obhájce a obžalovaného v tom smyslu, že obhájce bude chtít odvolání podat, avšak obžalovaný ne, uplatní se vůle obžalovaného, protože obhájce nemá samostatné odvolací právo. Není vyloučeno, jak na to upozorňuje Husár³⁵⁴, aby v takovém případě obhájce upozornil státního zástupce na porušení zákona v neprospěch obžalovaného a požádal ho o podání odvolání v jeho prospěch.

Může ovšem nastat i situace opačná, kdy obžalovaný trvá na podání odvolání a obhájce se domnívá, že podání odvolání není namístě, protože je přesvědčený o tom, že rozsudek soudu prvního stupně je všestranně správný, spravedlivý a odůvodněný, a proto mu není možné nic vytknout a podání odvolání by na věci nic nezměnilo. Rovněž i v tomto případě je obhájce povinen respektovat vůli obžalovaného a odvolání podat, neboť by bylo v rozporu s právem obviněného na obhajobu, kdyby právě obhájce odmítl pomoci obžalovanému při výkonu jeho práva, jakož i v rozporu se zásadou presumpce nevinu. Přesvědčení obhájce o vině obviněného mu nemůže bránit v tom, aby obviněného obhajoval, neboť jeho úkolem není prokazovat nevinu obviněného za každou cenu, ale starat se o to, aby se obviněnému nepřičítalo více, než co skutečně zavinil, a aby mu nebyl uložen přísnější trest, než jaký zasluhuje.

³⁵⁴ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvá Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 190.

Obhájce obviněného nelze považovat za osobu oprávněnou podat proti rozhodnutí opravný prostředek ve smyslu ustanovení § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Stačí mu proto doručit opis rozsudku způsobem uvedeným v § 63 trestního řádu, což se však netýká obhájce obviněného v řízení proti uprchlému, který podává odvolání svým jménem za uprchlého obžalovaného, které může vzít případně i zpět (§ 304 věta druhá trestního řádu, č. 20/1973-I. Sb. rozh. tr.), a to v rozsahu ustanovení § 246 odst. 1 písm. b), odst. 2 trestního řádu. Tato úprava je logická, neboť obhájce má v tomto případě stejná práva jako obžalovaný. Rozšířený rozsah práv obhájce uprchlého obviněného, který má stejná práva jako obviněný samotný, není na úkor procesních práv jiných osob, zejména podat opravné prostředky ve prospěch obviněného.³⁵⁵

6. 2. 3. Osoby se samostatným odvolacím právem

I když je obžalovaný v řízení před soudem procesní stranou³⁵⁶, která je zásadně rovnoprávná se žalobcem, je jeho postavení přec rozdílné od postavení státního zástupce. Obviněnému mohou být totiž ukládána různá faktická omezení v zájmu úspěšného provedení trestního řízení. Je to především vazba, která oslabuje jeho postavení rovnoprávné strany.

Proto zákon dává obviněnému oprávnění, kterých se státní zástupce dovolávat nemůže. V literatuře se hovoří o tzv. favor defensionis. Účelem těchto práv je vyrovnání faktické nevýhody postavení obviněného. Jako příklad těchto práv lze uvést např. institut navrácení lhůty (§ 61 trestního řádu), úpravu pořadí závěrečných řečí (§ 216 odst. 2 a 3, § 235 odst. 3 trestního řádu) a v neposlední řadě kromě dalších rovněž obhajovací práva jiných osob ve prospěch obviněného, mezi něž se řadí i osoby s tzv. samostatným odvolacím právem (§ 34, § 37 odst. 1, § 142 odst. 1, § 247 odst. 2, § 280 odst. 3 trestního řádu, § 72 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).

Osoby se samostatným odvolacím právem mohou podat odvolání vlastním jménem a jen ve prospěch obžalovaného (srov. č. 51/1990 Sb. rozh. tr.). Samostatnost odvolacího práva těchto osob se projevuje v tom, že mohou podat odvolání i vedle odvolání podaného samotným obžalovaným, že jejich odvolání může samostatně existovat vedle odvolání obžalovaného nebo i bez něj (tedy nezávisle na něm), jakož i tím, že tyto osoby nemohou udržet v platnosti odvolání podané obžalovaným, které obžalovaný vzal zpět.

Jedná se v podstatě o dvě skupiny osob:

a) Osoby uvedené v § 247 odst. 2 trestního řádu, věta první (mimo státního zástupce)

³⁵⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář II. díl (§ 180 až 392). 4. doplněné a přepracované vydání. C. H. Beck 2002, str. 1809.

³⁵⁶ Dikce trestního řádu (srov. § 12 odst. 6), která za stranu označuje osobu, proti které se vede trestní řízení, zúčastněnou osobu a poškozeného, není zcela přesná, protože nezdůrazňuje postavení stran ve vztahu k řízení před soudem. Podle teorie trestního procesu jsou stranou totiž jen určité subjekty v řízení před soudem. U státního zástupce je formulace výstižnější, když státnímu zástupci přiznává postavení strany až v řízení před soudem. Zákon tedy formuluje pojem strany jinak než teorie a také jinak než dřívější a současné komentáře k trestnímu řádu, které pojem strany vymezují stejně jako teorie.

Jedná se o příbuzné obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozence, osvojitele, osvojence, manžela a druha. Trestní řád respektuje blízké citové a zájmové vztahy mezi těmito osobami, kterých se též značně může dotýkat újma způsobená obžalovanému a které tuto újmu mohou pocítovat jako újmu vlastní. Výčet těchto osob je taxativní a není možné jej rozšiřovat. Taktéž oprávnění podat odvolání trvá jen po dobu, po kterou trvá stav toto oprávnění zakládající. Je otázka, jak posoudit odvolání, které bylo podáváno v době, kdy stav předpokládaný v § 247 odst. 2 trestního řádu trval a v době rozhodování odvolacího soudu došlo ke změně tohoto stavu (například odvolání podala manželka obžalovaného a v době rozhodování odvolacího soudu je v právní moci rozsudek o rozvodu manželství obžalovaného apod.) Domnívám se, že by odvolací soud při posuzování oprávněnosti osoby k podání odvolání měl vycházet ze stavu, kdy bylo odvolání podáváno a nikoliv ze stavu, který zde bude v době rozhodování odvolacího soudu, neboť se může stát, že obžalovaný spoléhá na odvolání podané v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou a z tohoto důvodů sám odvolání nepodá.

Odvolací právo mají tyto osoby ve stejném rozsahu jako obžalovaný, jejich procesní způsobilost trestní řád nikde blíže nespecifikuje, a proto je ji třeba řešit samostatně pro trestní řízení. Není možné tuto procesní způsobilost řešit analogicky podle ustanovení občanského práva hmotného a procesního, i když uvedené osoby (kromě druha) jsou v civilních předpisech definovány (srov. § 116, § 117 občanského zákoníku, resp. § 1, § 11 až 17a a § 63 až 77 zákona o rodině). Poměrem druha k družce se rozumí poměr obdobný poměru manželskému. Lze jej zpravidla charakterizovat sdílením společné domácnosti, sdružováním finančních prostředků ke společné úhradě potřeb, výchovou nezletilých dětí, společným sexuálním životem apod. Při zkoumání, zda o takový vztah mezi obžalovaným a jeho partnerem (druhem/družkou) jde, je možné přihlížet k definici občanskoprávní pro osoby blízké (§ 116 občanského zákoníku, věta za středníkem).

Procesní způsobilost těchto osob se určuje podle trestního řádu, stejně tak jako je tomu u osoby obviněného. Bylo by totiž zcela proti smyslu právní úpravy, aby například družka obviněného, která je sice nezletilá, ale žije od 15 let s obviněným, se kterým má dítě, mohla podávat opravné prostředky v jeho prospěch jen se souhlasem svého zákonného zástupce.

Samostatnost odvolacího práva je oslabena ve prospěch obžalovaného tím, že tyto osoby nemohou podat odvolání proti jeho vůli (srov. § 247 odst. 2 trestního řádu, věta druhá, a *contrario*). Vůle obžalovaného, že si nepřeje, aby taková osoba podala v jeho prospěch odvolání, musí být ovšem projevena způsobem nevzbuzujícím pochybnosti. Nestačí, když obžalovaný sám odvolání nepodá nebo se ho výslovně (ovšem pouze za sebe) vzdá. Kdyby však obžalovaný po vyhlášení rozsudku a poučení o opravném prostředku proti tomuto rozsudku prohlásil, že si nepřeje, aby kterákoliv z osob uvedených v ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu podala v jeho prospěch odvolání, stačilo by

takové vyjádření obviněného soudu k závěru, že případné odvolání podané v jeho prospěch některou z těchto osob je podáno proti jeho vůli.³⁵⁷

Dále je samostatnost odvolacího práva těchto osob oslabena ve prospěch obžalovaného rovněž tím, že odvolání podané těmito osobami může být vzato zpět jen s výslovným souhlasem obžalovaného (§ 250 odst. 3 trestního řádu).

Poslední výjimku ze samostatnosti odvolacího práva těchto osob stanoví § 248 odst. 3 trestního řádu, podle kterého končí těmto osobám lhůta k podání odvolání stejný den jako obžalovanému. Těmto osobám se nedoručuje opis rozsudku. Pro běh lhůty k podání odvolání těmito osobami je rozhodující, v případě, že byl opis rozsudku doručen jak obžalovanému, tak i jeho obhájci (popř. zákonnému zástupci), ono doručení opisu rozsudku, které bylo vykonáno nejpozději (§ 248 odst. 2 trestního řádu). Případné vzdání se odvolání obžalovaným ihned po vyhlášení rozsudku nebo během lhůty k podání odvolání nemá vliv na běh lhůty k podání odvolání těmito osobami (srov. č. 22/1969–I. Sb. rozh. tr.).

b) Příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 72 odst. 1 zákona číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže)

Tento oprávněný subjekt má stejný rozsah odvolacích práv jako osoby uvedené výše pod písm. a), ale nad jejich rámec je samostatnost odvolacího práva posílena tím, že tento orgán může podat odvolání i proti vůli mladistvého obžalovaného a že lhůta k podání odvolání mu běží samostatně od doby, kdy bylo jemu (nikoli mladistvému obžalovanému nebo jeho obhájci) doručeno písemné vyhotovení rozsudku.

6. 2. 4. Zúčastněná osoba

Procesní způsobilost zúčastněné osoby je trestním řádem upravena podobně jako v občanském právu hmotném a procesním, včetně právní úpravy postavení jejího zákonného zástupce a zmocněnce.

Zúčastněná osoba je oprávněna podat odvolání pouze proti výroku o zabrání věci nebo pro vady řízení, které mohly způsobit, že je tento výrok nesprávný [srov. § 246 odst. 1 písm. c), odst. 2 trestního řádu]. Vzhledem k tomu, že zúčastněná osoba má obdobné postavení jako obviněný, nemůže podle mého názoru podat odvolání ve svůj neprospěch. Proto nemohu souhlasit s názorem vysloveným ve slovenské literatuře, že zúčastněná osoba může podat odvolání i proto, že výrok o zabrání věci nebyl učiněn, neboť by v tomto případě zúčastněná osoba podávala odvolání ve svůj neprospěch.³⁵⁸ Proto by odvolací soud takové odvolání musel zamítnout podle § 253 odst. 1 trestního řádu jako odvolání podané neoprávněnou osobou.

³⁵⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.; Komentář. II. díl (§ 180 až § 392). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1543.

³⁵⁸ Husár, E. a kol.: Trestné právo procesné. Iura Edition. Bratislava 2003, str. 219.

I když to ze zákonné dikce přímo nevyplývá, může zúčastněná osoba podat odvolání do výroku o zabrání věci, který se jí bezprostředně týká. Bylo-li rozsudkem rozhodnuto o zabrání více věcí, z nichž některé pařily obžalovanému a jiné právě této osobě, musel by odvolací soud její případné odvolání co do výroku o zabrání věci náležejících obžalovanému nebo jiné zúčastněné osobě zamítnout jako odvolání podané osobou neoprávněnou podle § 253 odst. 1 trestního řádu.

K této argumentaci lze dospět logickým výkladem § 246 odst. 1 písm. b) a písm. c) trestního řádu. Pokud totiž trestní řád dává oprávnění obžalovanému brojít proti takovému výroku, který se ho přímo dotýká, tím spíše to bude platit pro zúčastněnou osobu. Proto ani zúčastněná osoba nemůže, což již výslovně ze zákonné úpravy plyne, napadnout jiný výrok než výrok o zabrání věci, protože se jí jiný výrok přímo netýká (např. výrok o vině či trestu, popřípadě o náhradě škody).

Zúčastněná osoba může namítat např. nesplnění podmínek pro zabrání její věci podle § 73 trestního zákona, nesprávné označení zabírané věci, resp. její nedostatečnou individualizaci, nesprávně vymezený rozsah více zabíraných věcí apod.

Za zúčastněnou osobu může podat odvolání její zmocněnec (§ 51 trestního řádu). V případě, že zúčastněná osoba je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je její způsobilost omezena, vykonává za ní její práva a odvolání může podat zákonný zástupce (tedy jejím jménem a v její prospěch), což plyne z § 42 odst. 3 trestního řádu. S ohledem na vymezení procesní způsobilosti zúčastněné osoby (srov. výše) však ona sama odvolání podat nemůže. Zastoupení zmocněncem je však i zde možné, neboť zákonný zástupce zúčastněné osoby jí může též zvolit zmocněnce.³⁵⁹

6. 2. 5. Poškozený

Procesní způsobilost poškozeného je, stejně jako je tomu u zúčastněné osoby, upravena trestním řádem podobně jako v občanském právu hmotném a procesním, včetně právní úpravy postavení jeho zákonného zástupce (opatrovníka) a zmocněnce.

Právo podat odvolání má ovšem jen poškozený, který je subjektem adhezního řízení, tj. pokud včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody, jež mu byla způsobena trestným činem (§ 43 odst. 3 trestního řádu). Naopak toto právo nepřisluší poškozenému, který je nositelem pouze procesních práv podle § 43 odst. 1 trestního řádu. Bude se jednat například o poškozeného, který nebyl podle § 206 odst. 3, 4 trestního řádu s nárokem na náhradu škody připuštěn k hlavnímu líčení (viz č. 32/2003 Sb. rozh. tr.).

Poškozený je vedle státního zástupce jedinou osobou, která může podat odvolání v neprospěch obžalovaného. Rozsah jeho odvolacího práva je ovšem omezen, protože odvolání je oprávněn podat jedině pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že tento výrok učiněn nebyl, popřípadě pro vady řízení, které mohly způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. d), odst. 2 trestního řádu].

³⁵⁹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář, I. díl (§ 1 až § 179f), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 266.

Poškozený se ovšem může domáhat též změny výroku o náhradě škody ve prospěch obžalovaného, např. pokud v mezidobí od uplatnění nároku na náhradu škody došlo k úhradě dluhu a nárok mu byl přesto přisouzen nebo pokud soud závázal k povinnosti nahradit škodu jinou osobu než škůdce, případně rozhodl o solidární odpovědnosti více obžalovaných a poškozený s takovými rozhodnutími nesouhlasí apod.³⁶⁰

Nesprávnost výroku o náhradě škody lze spatřovat v tom, že poškozenému byla přiznána nižší částka, než jakou požadoval, a se zbytkem nároku byl odkázán na občanskoprávní, případně jiné řízení, nebo že byl takto odkázán s celým nárokem v případě odsuzujícího rozsudku. Stejně právo poškozenému náleží i v případě, že žádný z uvedených výroků o náhradě škody učiněn v rozsudku nebyl. Poškozený se však nemůže odvolat proti výroku zprošťujícího rozsudku, kterým byl odkázán s uplatněným nárokem na náhradu škody na jiné řízení, neboť výrok o náhradě škody lze učinit jen v rozsudku odsuzujícím, takže by se případným odvoláním vlastně domáhal odsuzujícího rozsudku.

Není-li poškozený připuštěn k hlavnímu líčení podle § 206 odst. 3 nebo 4 trestního řádu, vzniká otázka, zda tento poškozený, který jinak uplatnil řádně a včas nárok na náhradu škody, může podat odvolání proti rozsudku s odkazem na § 246 odst. 2 trestního řádu. Na řešení tohoto problému se vyskytují dva protichůdné názory. Podle jedné skupiny názorů zde poškozený může namítat porušení zákona v řízení, které předcházelo rozsudku, v ustanovení § 206 odst. 3 nebo 4 trestního řádu, jehož důsledkem je, že výrok o náhradě škody v napadeném rozsudku chybí, a proto je odvolání přípustné. Podle druhé skupiny názorů takovému poškozenému nepřísluší po rozhodnutí zejména podle § 206 odst. 3 žádná práva poškozeného, tedy ani právo podat odvolání.³⁶¹

Právní úprava, která zaručuje poškozenému brojit proti rozsudku soudu prvního stupně pouze omezeně, tedy jak co do omezení na poškozeného jako subjekt adhezního řízení a s tím souvisejícím omezením napadat pouze nesprávnost výroku o náhradě škody, není protiústavní. K tomuto závěru dospěl i Ústavní soud (ÚS 34/2000-u.), když ve své argumentaci vyšel z koncepce trestního řízení v České republice.

Charakteristickým znakem moderního právního státu v kontinentálním evropském pojetí je skutečnost, vymezení trestného činu, stíhání pachatele a jeho potrestání je věcí vztahu mezi státem a pachatelem trestného činu. Stát svými orgány rozhoduje podle pravidel trestního řízení o tom, zda byl trestní čin spáchán a kdo jej spáchal (srov. usnesení sp. zn. II. US 361/96, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 7, str. 345). Ústavně zaručené subjektivní právo fyzické nebo právnické osoby na to, by jiná osoba byla trestně stíhána, totiž neexistuje (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 84/99, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 14, str. 291, 293).

Koncepce trestního řízení v České republice ohledně postavení poškozeného vychází z toho, že poškozený je samostatnou stranou řízení s poměrně širokými procesními právy (§ 12 odst. 6

³⁶⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. II. díl (§ 180 až § 392), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1542.

³⁶¹ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář, II. díl (§ 180 až § 392), 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1538.

trestního řádu). Přitom je třeba mít na zřeteli, že své postavení v trestním řízení neztrácí tím, že mu již byla škoda plně nahrazena (např. před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu), a pojem poškozeného je proto širší než pojem subjektu adhezního řízení, neboť zahrnuje i takového poškozeného, který není oprávněn uplatit nárok na náhradu škody v trestním řízení. Přestože tedy adhezní řízení, v němž se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, je součástí trestního řízení a splývá s ním, je možno učinit dílčí závěr, že procesní práva poškozeného, jakožto strany trestního řízení, se neredukují toliko na právo na náhradu škody.

Zároveň však platí, že trestní řízení v České republice spadá do oblasti práva veřejného. V rámci trestního řízení neexistuje možnost podání tzv. soukromé žaloby, jak tomu je v některých jiných zemích (srov. např. SRN, Rakousko), nýbrž existují toliko tzv. veřejné žaloby, které podává stát proti obviněnému ze spáchání trestného činu (byť v některých případech se souhlasem poškozeného). Podle čl. 80 Ústavy ČR zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení státní zastupitelství, které je systematicky zařazeno do oblasti výkonné moci. Výlučné postavení státního zastupitelství v trestním řízení dále vychází ze zásady legality a zásady obžalovací.

Poškozený, byť je samostatnou stranou trestního řízení, nemá právo podat obžalobu, tímto „monopolním právem“ disponuje pouze stát. Logickým důsledkem výše uvedené koncepce trestního řízení v České republice je proto i ustanovení § 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu, podle něhož může rozsudek odvoláním napadnout pouze poškozený, který nárok na náhradu škody uplatnil, a to pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nikoliv tedy v dalších jeho částech. Celý rozsudek, tzn. včetně částí jeho výroku o vině a trestu obžalovaného, je oprávněn napadnout odvoláním pouze státní zástupce, a to jak ve prospěch, tak i v neprospěch obžalovaného. Obžalovaný může rozsudek odvoláním napadnout pouze pro nesprávnost výroku, který se ho přímo dotýká.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že se poškozený nemůže odvolat proti výroku o vině, třebaže jeho nárok na náhradu škody má ve výroku o vině podklad (srov. č. 43/1967 a č. 1/1982 Sb. rozh. tr.). Odvolací soud by zamítl odvolání poškozeného podle § 253 odst. 1 trestního řádu jako odvolání podané neoprávněnou osobou, pokud poškozený buď podle § 43 odst. 3 trestního řádu nárok na náhradu škody neuplatnil, nebo sice uplatnil, je-li zřejmé, že jeho odvolání směřuje výlučně proti takovým výrokům rozsudku soudu prvního stupně, které podle zákona napadnout nemůže. Z tohoto důvodu poškozený nemá rovněž právo podat odvolání ani proti zprošťujícímu rozsudku, kterým byl odkázán se svým nárokem na náhradu škody na občanskoprávní nebo jiné řízení (§ 229 odst. 3 trestního řádu), neboť výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě škody podle § 228 odst. 1 nebo § 229 odst. 2 trestního řádu lze učinit pouze v odsuzujícím rozsudku. Poškozený není oprávněn napadnout ani výrok, kterým byla obžalovanému uložena povinnost, aby ve zkušební době podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (srov. § 26 odst. 3, § 59 odst. 2 a § 60a odst. 3 trestního zákona).

Vzhledem k tomu, že každé podání (tedy i odvolání) se posuzuje podle svého obsahu, byl by odvolací soud povinen podle § 254 odst. 1 trestního řádu přezkoumat rozsudek ve výroku o náhradě

škody, kdyby z obsahu odvolání bylo patrné a možné dovést, že poškozený napadá i výrok o náhradě škody, případně že takový výrok učiněn nebyl nebo že bylo porušeno ustanovení o řízení, které předcházelo rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný nebo chybí.

Poškozený se může odvolat i tehdy, jestliže soud neučinil výrok podle § 229 trestního řádu, kterým by ho zcela nebo zčásti odkázal s uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, neboť i takový výrok může mít pro poškozeného význam, když dokládá, např. to, že poškozený řádně a včas uplatnil svůj nárok a v řízení o něm řádně pokračoval, což je důležité z hlediska promlčení nároku (srov. č. II/1962 Sb. rozh. tr).

Novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. byla posílena práva poškozeného kromě jiného též v adhezním řízení. Jestliže soud odsuzuje obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu, uloží mu zpravidla v rozsudku, aby ji poškozenému nahradil, byl-li nárok řádně a včas uplatněn. Nebrání-li tomu zákonná překážka, uloží soud takovou povinnost obžalovanému vždy, je-li výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku o vině a škoda nebyla v této výši v mezidobí uhrazena. Poškozený tedy může brojit i proti nesplnění této povinnosti soudu v rozsudku (srov. § 228 odst. 1 trestního řádu).

Zatímco státní zástupce je oprávněn napadnout rozsudek soudu prvního stupně jak v neprospěch obžalovaného, poškozeného nebo zúčastněné osoby, tak i v jejich prospěch, podá-li odvolání poškozený, bude toto odvolání podáno vždy v neprospěch obžalovaného, neboť v neprospěch obžalovaného (nikoliv ale například v neprospěch zúčastněné osoby) může odvolání kromě státního zástupce podat rovněž poškozený, ovšem jen co se týče výroku o náhradě škody, ať se nesprávnost týká jakéhokoliv rozhodnutí v adhezním řízení. Právo odvolání však nepřísluší každému poškozenému, ale pouze tomu, který uplatnil nárok na náhradu škody řádně a včas. Poškozený je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu, který mu byla způsobena trestným činem, přičemž tento návrh je povinen učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Ze samotného návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje. Takový poškozený může například podat odvolání proti výroku o úplném nebo částečném odkazu na řízení občanskoprávní nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, proti povolení splátek, určení jejich výše, úroku či podmínkám splatnosti apod., popřípadě též proto, že takový výrok učiněn nebyl. Takové odvolání bude odvoláním podaným vždy v neprospěch obžalovaného, neboť se jím poškozený domáhá zhoršení právního postavení obžalovaného. Poškozený může podat odvolání pouze pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo také proto, že takový výrok nebyl učiněn, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí [§ 246 odst. 1 písm. d), § 247 odst. 1, věta za středníkem]. Poškozenému nepřísluší právo odvolání proti rozhodnutí o vině obžalovaného (§ 246 a § 247 trestního řádu), neboť toto právo přísluší výhradně státnímu zástupci [§ 246 odst. 1 písm. a), § 247 odst. 1, věta před středníkem]. Pokud soud obžalovaného

zproští obžaloby podle § 226 trestního řádu, musí vždy obligatorně rozhodnout ohledně nároku na náhradu škody tak, že poškozeného s jeho nárokem odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních, případně na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 229 odst. 3 trestního řádu). V takovém případě poškozený výrok rozsudku účinně napadnout odvoláním nemůže, a to ani pokud se týká výroku o náhradě škody, protože případným odvoláním by se vlastně domáhal odsuzujícího rozsudku, když jen takovým rozsudkem lze nárok na náhradu škody přiznat.

Za poškozeného nebo jeho jménem může podat odvolání též jeho zákonný zástupce (§ 45 odst. 1 trestního řádu), opatrovník (§ 45 odst. 2 trestního řádu) nebo zmocněnec (§ 51, § 51a trestního řádu). Od novely trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002 tak může učinit rovněž tzv. společný zmocněnec poškozených (§ 44 odst. 2 trestního řádu).

Na rozdíl od osoby, proti které se trestní řízení vede (srov. výše), není-li poškozený plně způsobilý k právním úkonům, vykonává jeho práva v trestním řízení jeho zákonný zástupce (§ 42 odst. 3, § 45 odst. 1 trestního řádu), který tedy může za poškozeného podat i odvolání. Toto právo ovšem nepřísluší takovému samotnému poškozenému (srov. § 45 odst. 1 trestního řádu). Práva zákonného zástupce zanikají, jakmile nezletilá osoba nabude v průběhu trestního řízení zletilosti, ať již dovršením osmnácti let nebo uzavřením manželství, nebo bude-li v občanském soudním řízení takové osobě navrácena plná způsobilost k právním úkonům. V případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného (nikoliv však zúčastněné osoby) nebude moci svá práva vykonávat a bude-li tu nebezpečí z prodlení, může předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce k výkonu těchto práv poškozeného ustanovit opatrovníka (§ 45 odst. 2 trestního řádu).

Zákonný zástupce poškozeného může v rámci svých oprávnění (§ 42 odst. 3 trestního řádu) zvolit poškozenému, který není plně způsobilý k právním úkonům, zmocněnce.³⁶² Tím spíše se může dát zastoupit zmocněncem poškozený, který je plně způsobilý k právním úkonům (§ 50 odst. 1 trestního řádu).

Zmocněnec poškozeného je oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky, tedy i odvolání (srov. § 51 trestního řádu věta před středníkem). Za podmínek uvedených v § 51a odst. 1 trestního řádu ustanoví předseda senátu a v přípravném řízení soudce poškozenému zmocněnce z řad advokátů; náklady vzniklé s přibráním takového zmocněnce hradí stát.

Manželka ani jiný příbuzný poškozeného není osobou oprávněnou podat svým jménem odvolání ve prospěch poškozeného pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl. Takové odvolání by mohla podat jen jménem poškozeného jako jeho zmocněnec (srov. č. 60/1981 Sb. rozh. tr.)

V případě, kdy je v trestním řízení mimořádně vysoký počet poškozených a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, předseda senátu nebo již v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce rozhodne, že poškození svá práva mohou

³⁶² Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Komentář. I. díl (§ 1 až § 179f). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 266.

vykonávat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si sami zvolí. Jestliže si takto poškození zvolí společného zmocněnce, ten vykonává jejich práva, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení a tedy i právo podat odvolání (srov. § 44 odst. 2 trestního řádu). Pokud by v takovém případě chtěl vystupovat samotný poškozený, rozhodl by soud usnesením, že tuto osobu nepřipouští (srov. § 206 odst. 3, 4 trestního řádu), podal-li by odvolání, šlo by o odvolání podané osobou neoprávněnou a odvolací soud by je zamítl z formálních důvodů podle § 253 odst. 1 trestního řádu., a to i tehdy, kdyby si poškození žádného společného zmocněnce nezvolili.³⁶³

---

³⁶³ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář II. díl (§ 180 až 392), 4. doplněné a přepracované vydání. C. H. Beck 2002, str. 1538.

Kapitola 7. Dispozice odvolacím právem

7. 1. Oprávnění podat odvolání

Úprava přezkoumávání rozhodnutí může být založena na zásadě oficiality nebo na zásadě dispozitivní, přičemž obě tyto zásady se mohou v opravném řízení uplatnit i společně, a to v nejrůznější míře. Právní úprava odvolání vychází z toho, že podat odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně je zásadně právem odvolatele. Svoboda odvolacího práva je navíc ve vztahu k obžalovanému podpořena institutem zákazu reformationis in peius, který brání tomu, aby obžalovanému nebo osobám, jež mohou v jeho prospěch podat odvolání, nebránily ve využití tohoto opravného prostředku obavy z případné změny rozsudku v neprospěch obžalovaného.

Odvolací řízení bylo do 31. 12. 2001 vybudováno převážně na zásadě oficiality. Tato úprava vycházela z toho, že zatímco projevení vůle odporovat rozsudku bylo ovládáno zásadou dispozitivní, další průběh řízení o odvolání, včetně přezkoumávání a jeho rozsahu, byl dále ovládán již převážně zásadou oficiality. Uplatnění zásady oficiality v odvolacím řízení co do projevení vůle odporovat rozsudku soudu prvního stupně, kdy oprávněné orgány přezkoumávají rozhodnutí z úřední povinnosti bez ohledu na to, zda k němu někdo dá podnět, by znamenala příliš velké zatížení opravných orgánů, a proto je v právních úpravách využívána jen výjimečně. U nás to byl např. dříve platný institut obligatorního přezkoumání uloženého trestu smrti Nejvyšším soudem – srov. dnes již zákonem č. 178/190 Sb. zrušený § 316 trestního řádu).

Proto se zákonodárce přiklonil v tomto ohledu k principu dispozičnímu, v němž se rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení přezkoumává jen v tom případě, pokud proti němu oprávněná osoba podá opravný prostředek, čímž dává podnět k pokračování řízení před opravným orgánem. S tím souvisí i princip fakultativnosti, podle něhož jsou opravné prostředky pouze fakultativní ve smyslu, že subjekt má možnost takový prostředek podat, ale nikoli povinnost tak učinit. Může se dokonce svého práva na odvolání vzdát, nikoliv však před vyhlášením rozsudku, nebo podané odvolání vzít zpět. I v těchto institutech se projevuje dispozitivní zásada a fakultativnost odvolání.

Ze zásady oficiality existovala v právní úpravě účinné do 31. 12. 2001 ještě jedna výjimka zakotvená v § 254 odst. 2 trestního řádu. Citované ustanovení umožňovalo (a nadále umožňuje, když ustanovení shodného znění dnes nalezneme v trestním řádu v § 254 odst. 4) osobě oprávněné napadat rozsudek odvoláním ve vztahu k více osobám, o kterých bylo v rozsudku rozhodnuto, aby v odvolání buď výslovně, nebo prostřednictvím napadení určité části rozsudku určila, které osoby se odvolání týká, a tím i v jakém rozsahu bude rozsudek přezkoumán.³⁶⁴ Obě dvě zmíněné výjimky se tím spíše

³⁶⁴ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 202 – 203.

uplatní za současné právní úpravy, pro níž je typická právě zásada dispoziční (srov. § 246, § 254 odst. 4 trestního řádu).

Dispoziční zásada se tedy neprosadila, pokud šlo o určení, které konkrétní výroky rozsudku a které konkrétní části rozsudku předcházejícího řízení měly být přezkoumány, ale pouze pokud šlo o určení osoby, ohledně které k přezkoumání dojde, když rozsah tohoto přezkoumání se řídil stejnými pravidly jakoby takové odvolání podala dotčená osoba sama.

Projevem dispoziční zásady potom dále bylo již jenom právo oprávněné osoby vzdát se práva odvolání po vyhlášení rozsudku nebo zpětvzetí podaného odvolání. Tyto instituty, které nalezneme v nezměněné podobě v trestním řádu i po jeho novele provedené zákonem číslo 265/2001 Sb., jsou jedním z projevů a záruk svobody odvolacího práva.

Úprava odvolání a odvolacího řízení po novele provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. účinné od 1. 1. 2002 ještě zvýraznila dispoziitivní charakter tohoto opravného prostředku a vliv stran na obsah a rozsah přezkoumné činnosti odvolacího soudu. Nyní tedy není zásadou dispoziční ovládáno jen projevení vůle odporovat rozsudku soudu prvního stupně (soudy trestní věci v odvolacím řízení nepřezkoumávají z úřední povinnosti), ale touto zásadou je nyní ovládán též průběh řízení o odvolání, včetně přezkoumání a jeho rozsahu, což je projevem principu vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky.

S prosazením dispoziční zásady i co do rozsahu přezkoumávání napadeného rozhodnutí musel zákonodárce jako *conditio sine qua non* zavést povinnost obligatorního odůvodnění odvolání v tom směru, aby bylo z odvolání patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady mu jsou vytýkány nebo řízení, kterém napadenému rozsudku předcházelo (§ 249 odst. 1 trestního řádu). Doplnění odvolání po uplynutí lhůty k podání odvolání bude zásadně možné, zákonodárce tedy umožňuje i nadále uvádět nejen v odvolání, ale i kdykoliv později až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, tzv. nova, čímž se odvolací řízení odlišuje od řízení o dovolání (srov. § 265f trestního řádu). Odvolatel si však za současné právní úpravy musí být vědom nepříznivých důsledků v případě, že v odvoláním nenapadne ve lhůtě rozsudek prvního stupně v celém z jeho pohledu možném rozsahu a tento rozsah by chtěl poté, co mu lhůta k podání odvolání uplynula, rozšířit. Takové rozšíření zásadně nebude možné vzhledem k vůdčí zásadě vázanosti odvolacího soudu rozsahem a důvody podaného odvolání. To ovšem neznamená, že by odvolací soud nemohl napadený rozsudek přezkoumat v širším rozsahu, než bylo v odvolání namítáno, neboť uvedená vůdčí zásada se v odvolacím řízení neuplatňuje bezvýhradně. Tak jako znala předchozí právní úprava výjimky ze zásady oficiality, tak zná současná právní úprava výjimky z uplatnění zásady dispoziční, které jsou představovány přesahem vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky.

Přes uvedené obsahové požadavky na odvolání, které zavedla novelizace trestního řádu provedená zákonem číslo 265/2001 Sb. v souvislosti s posílením role stran v trestním řízení a

s omezením rozsahu přezkumné činnosti odvolacího soudu, poskytuje zákon takové záruky, aby bylo možno odvolacího práva v co nejširší míře využít. Právní úprava odvolacího řízení poskytuje dostatečnou ochranu práv procesních stran i ostatních oprávněných osob zejména tím, že tyto osoby jsou náležitě poučeny o možnosti podat odvolání, přičemž obviněnému a poškozenému musí být poskytnuta součinnost při odstraňování obsahových vad odvolání.

7. 2. Vzdání se odvolání

Charakteru odvolání jako dispozitivního procesního úkonu, v němž se projevuje svoboda odvolacího práva, odpovídá možnost tímto právem disponovat. Proto se může každá z oprávněných osob k podání odvolání tohoto práva vzdát (§ 250 odst. 1). Toto právo je třeba chápat rovněž jako součást práva na obhajobu.

Aby vzdání se práva odvolání bylo účinným procesním úkonem, vyžaduje zákon, aby prohlášení o vzdání se odvolání bylo výslovné, aby bylo učiněno až po vyhlášení rozsudku a aby bylo učiněno vůči prvostupňovému soudu, který ve věci rozhodl, anebo vůči soudu odvolacímu. Prohlášení učiněné vůči jinému subjektu (např. vůči státnímu zástupci) by bylo neúčinné.

Co se však rozumí pod výslovným vzdáním se odvolání? Musí oprávněná osoba, která se hodlá práva odvolání vzdát, použít právě slova zákona „vzdávám se odvolání“? Je třeba si uvědomit, že vzdání se odvolání je podáním ve smyslu § 59 odst. 1 trestního řádu, tzn., že musí být učiněno jednou z forem předepsanou pro podání (nebylo by účinné například telefonické zpětvzetí odvolání) a že se vždy posuzuje podle svého obsahu. Proto pro závěr, zda se oprávněná osoba vzdává odvolání, nezáleží na tom, jakými slovy svou vůli vyjádří, ovšem soud se nebude moci spokojit s jakýmkoliv projevem vůle oprávněné osoby a bude povinen vůli oprávněné osoby vzdát se bezvýhradně a úplné odvolání zjistit jasně a nepochybně. Nestačilo by například prohlášení oprávněné osoby, že s rozsudkem souhlasí, že rozsudek je spravedlivý, že uložený trest přijímá apod. Z projevu vůle oprávněné osoby musí vyplývat její vůle vzdát se odvolání bez výhrad, proto by bylo právně neúčinné podmíněčné vzdání se odvolání (např. obžalovaný se vzdá odvolání pod podmínkou, že odvolání nepodá státní zástupce či poškozený), tak jako vzdání se odvolání jen do části rozsudku.

Z komentáře³⁶⁵ rovněž vyplývá, že vzdát se práva odvolání lze jen zcela. Částečné vzdání se odvolání tedy nevyvolává právní účinky vzdání se odvolání. Rovněž i judikatura publikovaná po účinnosti tzv. velké novely trestního řádu uvádí, že vzdání se práva odvolání obžalovaným je možné jen ohledně všech výroků rozsudku, proti nimž může podat odvolání (srov. č. 54/2002-I. Sb. rozh. tr.). Skutečnost, že se nepřipouští vzdání se odvolání jen ohledně některých výroků rozsudku byla v teorii zdůvodňována existencí revizní povinnosti odvolacího soudu.³⁶⁶ Protože odvolací řízení bylo vybudováno na omezeném revizním principu, připouštělo se, aby oprávněná osoba, která měla

³⁶⁵ srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář II. díl (§ 180 až 392). 4. doplněné a přepracované vydání. C. H. Beck 2002, str. 1555.

³⁶⁶ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 239.

odvolací právo ve vztahu k více osobám, se vzdala odvolání jen ve vztahu k některým z nich, což bude možné i za současné právní úpravy.

Domnívám se, že současná právní úprava odvolacího řízení, která je vystavěna na zásadě dispoziční, hovoří spíše pro možnost vzdát se práva odvolání i jen co do části rozhodnutí. Důvodem, který mě vede k tomuto závěru, je skutečnost, že po 1. 1. 2002 odvolací soud již napadené rozhodnutí nepřezkoumává jako celek ohledně osoby odvolatele, ale jen v mezích uvedených v odvolání. Pokud oprávněná osoba může disponovat svým odvolacím právem tak, že napadne například toliko výrok o trestu, nevidím důvod, proč by se nemohla vzdát práva odvolání i co do některého či některých výroků. Samozřejmě, že v případě, kdy by se jednalo o některý z případů tzv. přesahu vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, mohl by odvolací soud takový výrok přezkoumat i bez ohledu na částečné vzdání se práva odvolání.

Účinně se oprávněná osoba může vzdát odvolání až poté, co soud prvního stupně vyhlásil rozsudek, proto prohlášení o vzdání se odvolání například v závěrečné řeči či při posledním slovu nemá žádné právní účinky a i přes takové prohlášení může oprávněná osoba odvolání podat. Právo vzdát se odvolání může oprávněná osoba využít v době kdykoliv po vyhlášení rozsudku, nejpozději však do uplynutí odvolací lhůty. Počátek běhu odvolací lhůty vliv na možnost vzdání se odvolání nemá, tzn. odvolání se lze účinně vzdát ještě před doručením písemného vyhotovení rozsudku.³⁶⁷

Prohlášení o vzdání se odvolání je neodvolatelným procesním úkonem. V případě, že by i přes to, že se oprávněná osoba platně vzdala práva odvolání, odvolání podala, odvolací soud by její odvolání musel z formálních důvodů podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítnout. Učiní tak zpravidla v neveřejném zasedání. V případě, že se odvolání vzdá obžalovaný, který byl zbaven ve způsobilosti k právním úkonům nebo jehož způsobilost k právním úkonům byla omezena, a podal-li by odvolání za něj jeho obhájce, nemohl by odvolací soud takové odvolání zamítnout podle citovaného ustanovení, neboť podle § 41 odst. 4 trestního řádu může obhájce takového obžalovaného podávat opravné prostředky a vykonávat další oprávnění uvedená v § 41 odst. 2 a 3 trestního řádu i proti vůli obžalovaného (srov. č. 28/1965 Sb. rozh. tr). Obdobně je třeba postupovat v případě, že odvolání podá zákonný zástupce obžalovaného (§ 34 trestního řádu) nebo v řízení proti mladistvému orgán sociálně-právní ochrany dětí (§ 72 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb.).

Pokud se obhájce obžalovaného nebo zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby vzdají odvolání, předpokládá se, že tak činí v souladu s vůlí obžalovaného, resp. poškozeného nebo zúčastněné osoby a tento projev se stává závazným se všemi důsledky. Jen v případě, že by tento rozpor byl soudu hned znám, uplatnila by se samozřejmě vůle obžalovaného, poškozeného nebo zúčastněné osoby. V případě, že by se tento rozpor ukázal až později, mohlo by se u obžalovaného (ale pouze jen u něj) eventuálně uvažovat o možnosti navrácení lhůty.

³⁶⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Trestní řád. Komentář II. díl (§ 180 až 392). 4. doplněné a přepracované vydání. C. H. Beck 2002, str. 1554.

Výjimkou, která umožňuje obžalovanému podat opětovně odvolání i poté, co se jej výslovně vzdal, je ustanovení § 250 odst. 3 trestního řádu, které umožňuje obžalovanému podat odvolání v nové lhůtě, která počíná běžet od vyrozumění o tom, že odvolání v jeho prospěch podané státním zástupcem bylo vzato zpět. Uvedená výjimka se uplatní jen u zpětvzetí odvolání podaného ve prospěch obžalovaného státním zástupcem, u ostatních oprávněných osob nikoliv, neboť obžalovaný může docílit projednání své trestní věci v odvolacím řízení tím, že odepře souhlas se zpětvzetím odvolání podaným v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou.

Skutečnost, že se obžalovaný účinně vzdal práva odvolání ještě neznámá, že je vyloučeno, aby bylo v jeho prospěch odvolání podáno. Předně může odvolání v jeho prospěch (ovšem i v neprospěch, což je v praxi častější) podat státní zástupce, který je v trestním řízení povinen vystupovat objektivně, a dále osoby uvedené v § 247 odst. 2 trestního řádu (včetně již zmiňovaného státního zástupce, který má ovšem od ostatních osob zde uvedených zvláštní postavení), ledaže by obžalovaný po vyhlášení rozsudku prohlásil, že si nepřeje, aby odvolání podaly osoby, které by mohly napadnout rozsudek v jeho prospěch (samozřejmě vyjma státního zástupce).

Osoby s tzv. samostatným odvolacím právem se mohou vzdát odvolání bez ohledu na vyjádření a vůli obžalovaného. Z tohoto pohledu je nezbytné rovněž vykládat ustanovení § 248 odst. 3 trestního řádu, který stanoví, že osobám uvedeným v § 247 odst. 2 trestního řádu, s výjimkou státního zástupce, končí lhůta tímž dnem jako obžalovanému. I když se tedy obžalovaný vzdal odvolání, mohou v jeho prospěch tyto osoby odvolání podat. Těmto osobám běží a končí lhůta k podání odvolání tak, jako by běžela a končila obžalovanému. Pokud se tedy opis rozsudku doručuje rovněž obhájci obžalovaného nebo jeho zákonnému zástupci, běží osmidenní lhůta k podání odvolání těmto osobám až od toho doručení, které bylo učiněno později.³⁶⁸

Osoby s tzv. samostatnými odvolacími právy ovšem mají právo podávat odvolání, nikoliv povinnost, a to ani tehdy ne, kdyby si to obžalovaný přál. Obžalovaný však může vyloučit tyto osoby z možnosti podat odvolání tak, že prohlásí, že si nepřeje, aby v jeho prospěch bylo těmito osobami odvolání podáno. V této souvislosti lze poukázat na nesprávnou praxi zejména soudů prvního stupně, které po vyhlášení rozsudku protokolují, že obžalovaný se vzdává odvolání i za osoby oprávněné. Z dikce § 247 odst. 2 trestního řádu vyplývá, že osoby obžalovanému příbuzné nemohou odvolání podat proti jeho vůli. Obžalovaný se nemůže vzdát jejich práva odvolání, neboť mu toto právo nepřísluší. Může jen projevit vůli, aby odvolání v jeho prospěch podáváno nebylo.

7. 3. Zpětvzetí odvolání

Ani již poté, co oprávněná osoba podala odvolání, neztrácí možnost dispozice s ním a může jej kdykoliv do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, vzít výslovným prohlášením zpět. V případě odvolání státního zástupce to může být i nadřízený státní zástupce, který vezme

³⁶⁸ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 241 – 242.

odvolání jím podané zpět. Ustanovení § 250 odst. 2 trestního řádu, věta druhá je výrazem vzájemné podřízenosti a nadřízenosti státních zástupců, kterou řeší zákon o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění zejm. v § 11a a 12e. Tento postup nadřízeného státního zástupce by mohl v souvislosti s novou podobou odvolacího řízení znamenající posílení apelačních prvků na úkor kasačních a rozšíření tak meritorního rozhodování odvolacího soudu přicházet častěji, než tomu bylo před novelou trestního řádu zákonem číslo 265/2001 Sb. Odvolací soud je totiž po zmiňované novele trestního řádu oprávněn provádět dokazování ve větším rozsahu, než tomu bylo do 31. 12. 2001, a dojde-li v průběhu jednání ke změně důkazní situace, bude namíste uplatnění jisté samostatnosti intervenujícího státního zástupce tak, jak mu to umožňuje ustanovení § 250 odst. 2 trestního řádu.

Vzhledem k tomu, že zpětvzetí odvolání je rovněž procesním úkonem, stejně jako vzdání se odvolání, klade zákon co do formy a obsahu na tento projev stejné nároky. Aby tedy zpětvzetí odvolání bylo účinné, musí být výslovné a toto výslovné prohlášení se musí být učiněno buď vůči prvostupňovému soudu, který rozhodl, nebo vůči příslušnému odvolacímu soudu; dále projev vůle musí mít i formu předepsanou pro podání. Požadavku zákona bude učiněno zadost, vylplyne-li z odvolateleova prohlášení jednoznačně jeho vůle, aby se podané odvolání neprojednávalo a aby se o něm nerozhodovalo. V případě, že bude mít soud pochybnosti o tom, zda oprávněná osoba vzala odvolání zpět či nikoliv, bude na místě, aby se osoby odvolatele dotázal, a to jak písemně, tak i například při veřejném zasedání, co svým projevem vůle měla na mysli.

Pokud například státní zástupce po vyhlášení rozsudku sdělí, že podává odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně v celém rozsahu a ve lhůtě jej odůvodní pouze ve vztahu k některé osobě (jednomu obžalovanému, zúčastněné osobě apod.), neznamená to, že by odvolání vůči ostatním osobám vzal zpět. Soud prvního stupně proto nebude moci vydat usnesení, kterým vezme zpětvzetí odvolání na vědomí, ale bude muset postupovat nejprve podle § 251 trestního řádu a pokud ani postupem podle citovaného ustanovení se mu nepodaří odstranit vady odvolání, předloží spis odvolacímu soudu, který pak může ve vztahu k osobám, u nichž nebyly vady odvolání odstraněny, odvolání v neveřejném zasedání odmítnout.

Je-li obžalovaný, zúčastněná osoba nebo poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jejich způsobilost k právním úkonům omezena, nemohou vzít odvolání zpět bez souhlasu zákonného zástupce nebo obhájce.³⁶⁹

Zpětvzetím odvolání, které bylo podáno ve prospěch obžalovaného osobou s tzv. samostatným odvolacím právem nebo za obžalovaného jeho obhájcem nebo zákonným zástupcem, by pro obžalovaného mohlo znamenat závažnou a citelnou újmu v podobě nemožnosti dosáhnout přezkumu rozsudku soudu prvního stupně odvolacím soudem. Bylo by tomu tak v případě, kdyby oprávněná osoba podala odvolání ve prospěch obžalovaného a on sám, vědom si toho, že v jeho prospěch již

³⁶⁹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 243.

odvolání podáno bylo, odvolání nepodal. Pak by skutečnost, že odvolání bude vzato oprávněnou osobou zpět pro něj mohlo znamenat nemožnost dosáhnout přezkoumání rozsudku. Pokud by odvolání takovou osobu bylo vzato zpět ještě v době, kdy obžalovanému neuplynula lhůta k podání odvolání, mohl by odvolání sice podat sám, nastala by zde ovšem řada komplikací se zjišťováním, zda se obžalovaný o zpětvzetí odvolání dozvěděl, kdy se tak dozvěděl apod. Pokud by oprávněná osoba vzala zpět odvolání po uplynutí odvolací lhůty obžalovanému, byl by obžalovaný bezmocný a stal by se obětí své důvěry v odvolání podané v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou. Takový postup by obžalovaného nepřipustně na jeho odvolacím právu poškodil, a proto zákon, aby předešel takovému různým komplikacím a ve snaze ochránit obžalovaného a jeho důvěru před těmito důsledky, vyžaduje k účinnému zpětvzetí odvolání souhlas obžalovaného (§ 250 odst. 3 trestního řádu). Bez jeho souhlasu nebude zpětvzetí odvolání účinné. Na druhou stranu však nemůže ani obžalovaný vzít jednou podané odvolání v jeho prospěch těmito osobami zpět, mohl by však prohlásit, že si nepřeje, aby tyto osoby v jeho prospěch odvolání podaly. Z prohlášení obžalovaného, že bere odvolání zpět, obdobně jako při vzdání se odvolání, nelze ještě vyvozovat jeho nesouhlas s tím, aby v jeho prospěch podali odvolání jiné oprávněné osoby. Avšak tyto osoby musí podat odvolání předtím, než uplyne lhůta k jeho podání samotnému obžalovanému. I když totiž oprávněné osoby mohou samy podat odvolání ve prospěch obžalovaného, nemohou udržet v platnosti odvolání podané obžalovaným, které obžalovaný vzal zpět. Pokud by oprávněné osoby podaly ve prospěch obžalovaného odvolání, které tento vzal zpět, po uplynutí odvolací lhůty obžalovanému, musel by jej odvolací soud jako opožděné podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítnout.

Podal-li by odvolání ve prospěch obžalovaného státní zástupce, pak v případě zpětvzetí takového odvolání se souhlas obžalovaného nevyžaduje, ale obžalovanému běží nová lhůta k podání odvolání od vyrozumění, že odvolání bylo vzato zpět. O novém běhu lhůty k odvolání je vždy nutné obžalovaného poučit (§ 33 odst. 3 trestního řádu). Nová lhůta k podání odvolání běží obžalovanému i v případě, že se odvolání vzdal nebo jej vzal zpět. Jinak je ale projev vůle o zpětvzetí odvolání neodvolatelný a opětovně podané odvolání osobou, která již předtím jednou podané odvolání vzala zpět, odvolací soud z formálních důvodů podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítne.

Ustanovení § 250 odst. 3 trestního řádu se nevztahuje na zúčastněnou osobu ani poškozeného, a proto, pokud bylo podáno odvolání v jejich prospěch ať již státním zástupcem, nebo jejich zákonným zástupcem, je možné jej vzít zpět i bez jejich výslovného souhlasu. Zejména ve vztahu ke zúčastněné osobě by mělo být de lege ferenda zvaženo, zda by tato problematika neměla být řešena obdobně jako u obžalovaného.

Odvolání je možné vzít zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, zpětvzetí odvolání po tomto okamžiku je právně neúčinné. Bude-li odvolání vzato účinně zpět, vezme jej předseda senátu odvolacího soudu, případně soudu prvního stupně, nebyla-li věc dosud odvolacímu soudu postoupena, usnesením na vědomí. Oznámení usnesení předsedy senátu, resp. samosoudce, o zpětvzetí odvolání bude okamžikem vyrozumění ve smyslu § 250 odst. 3 trestního řádu a od této doby

počíná obžalovanému běžet nová lhůta k odvolání v případě zpětvzetí odvolání státního zástupce v jeho prospěch. Usnesení má deklaratorní charakter a rozhodným pro nabytí právní moci rozsudku je okamžik, kdy prohlášení o zpětvzetí odvolání dojde soudu, nikoliv dnem, kdy o tomto zpětvzetí bylo rozhodnuto (B 3/1971-30).

Nebude-li se jednat o účinné zpětvzetí odvolání [např. chybí souhlas obžalovaného tam, kde jej zákon vyžaduje nebo je dán důvod bránící pokračovat v trestním stíhání uvedený v § 11 odst. 1 psím. a) trestního řádu], nemůže předseda senátu vzít zpětvzetí odvolání na vědomí a v odvolacím řízení se pokračuje. O tom, že zpětvzetí odvolání nebere na vědomí by měl rozhodnout usnesením podle § 250 odst. 4 trestního řádu per analogiam.

Domnívám se, a to ze stejných důvodů, na které jsem poukázal v souvislosti se vzdáním se práva odvolání, že by mělo být možné i částečné zpětvzetí odvolání, tedy situace, kdy dojde ke zúžení okruhu výroků, které jsou odvoláním napadány, čímž se omezí i rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu. Takový postup by měl být zásadně možný, stejně jako vzdání se odvolání jako celku, do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. V případě, že by odvolací soud při projednávání odvolání dospěl k závěru, že je namístě tzv. přesah z jeho omezené přezkumné povinnosti, nebránilo by mu to v tom, aby postupoval podle § 254 trestního řádu rozhodl nad rámec podaného odvolání.

Naopak rozšířit okruh výroků napadeného rozsudku, které jsou napadány odvoláním podle mého názoru není po lhůtě uvedené v § 248 trestního řádu nebo v další lhůtě uvedené v § 251 trestního řádu možné, neboť je třeba respektovat vůdčí zásadu vázanosti odvolacího soudu rozsahem a důvody podaného odvolání

Kapitola 8. Řízení o odvolání

Odvolací řízení není pravidelnou a povinnou součástí trestního řízení, může probíhat pouze na podkladě odvolání podaného některou z oprávněných osob. Vlastní řízení o odvolání lze rozdělit na řízení u soudu prvního stupně, kterému je z důvodů vhodnosti svěřena část řízení o podaném odvolání, a na řízení před odvolacím soudem. V literatuře, zejm. zahraniční,³⁷⁰ se soud, jehož rozhodnutí je napadáno, označuje jako *tzv. iudex a quo* a soud, který o podaném opravném prostředku rozhoduje jako *tzv. iudex ad quem*.

V závislosti na rozhodnutí odvolacího soudu je možné další řízení před soudem prvního stupně po zrušení napadeného rozsudku a vrácení věci soudu prvního stupně. V posledním případě již nehovoříme o odvolacím řízení, neboť se jedná o nové hlavní líčení, které je konáno po vrácení věci. Nové hlavní líčení se koná znovu na podkladě původní obžaloby a vykazuje oproti původnímu hlavnímu líčení určité zvláštnosti, o kterých se zmíním dále.

Trestní řád v souladu se zásadou řádného zákonného procesu vymezuje, v jakém typu jednání může soud o určité otázce rozhodovat, čímž je zároveň respektována další důležitá ústavní zásada, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích určených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 2 Listiny). Určitá rozhodnutí a opatření soud přijímá, aniž by konal jakékoli formalizované zasedání. Tak je tomu i v případě řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání, které neprobíhá formou formalizovaného zasedání, ale jde v podstatě o faktickou činnost předsedy senátu (samosoudce) směřující k odstranění nedostatků náležitostí obsahu odvolání, doručení stejnopisu a jeho odůvodnění podaného jednou stranou (resp. jejím jménem nebo v její prospěch) ostatním stranám a předložení spisů odvolacímu soudu. Řízení u odvolacího soudu však již formou formalizovaného zasedání probíhá, které je, podle povahy věci, buď neveřejné, které lze konat v omezeném rozsahu a jeho konání je fakultativní, nebo veřejné.

8. 1. Řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání

Řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání provádí předseda senátu (samosoudce) a jeho základním smyslem je zajistit odvolacímu soudu úplný podklad pro rozhodnutí o podaném odvolání a podmínky k tomu, aby odvolací soud mohl o všech odvoláních rozhodnout společně jedním rozhodnutím.

Novela trestního řádu, která byla provedena zákonem číslo 265/2001 Sb., pozměnila mimo jiné i ustanovení § 251 trestního řádu, které upravuje řízení před soudem prvního stupně po podání odvolání. Posílila, jak již bylo několikrát zdůrazněno, dispoziční zásadu, která je charakteristická pro

³⁷⁰ srov. např. Beulke, W.: Strafrechtsprozessrecht. 7., neu bearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 2004, str. 297.

opravné řízení, a zdůraznila odpovědnost odvolatele za to, jaké výroky napadne a jaké vady jsou těmto výrokům nebo předchozímu řízení vytýkány.

Soud prvního stupně není oprávněn jakkoli o podaném odvolání rozhodnout, tedy nemůže jej ani zamítnout (byť z důvodů nedostatků formálních důvodů) nebo jej odmítnout.

Na rozdíl od řízení o stížnosti není u odvolacího řízení přípustná ani autoremedura. Výjimkou je jen postup, kterým předseda senátu (samosoudce) vezme na vědomí zpětvzetí odvolání, jestliže spisy ještě nebyly předloženy odvolacímu soudu.

De lege ferenda by se dalo uvažovat o možnosti svěřit rozhodování o zamítnutí opožděného odvolání soudu prvního stupně, čímž by se dalo zrychlit rozhodování o opožděně podaných odvoláních. Podobná úprava se osvědčila v občanském soudním řízení, kde podle § 208 odst. 1 občanského soudního řádu ve znění zákona číslo 30/2000 Sb. s účinností od 1. 1. 2001 opožděně podané odvolání odmítá předseda senátu soudu prvního stupně, přičemž proti jeho usnesení je přípustné odvolání. Podobnou úpravu zná i německý trestní řád v § 319. Soud prvního stupně je oprávněn zkoumat, zda odvolání bylo podáno včas, a při překročení lhůty k podání odvolání odvolání jako nepřípustné odmítne, aniž by věc předkládal odvolacímu soudu. Proti jeho usnesení je přípustná stížnost, o níž rozhoduje odvolací soud. Podaná stížnost však nemá suspenzivní účinek.³⁷¹ Pokud považuje soud prvního stupně odvolání za včasné, předá spis odvolacímu soudu, který přezkoumává podmínky přípustnosti podaného odvolání (tedy i jeho včasnost).

Domnívám se, že v případě, kdyby zákonodárce přikročil k takovému možnému způsobu vyřízení odvolání a umožnil soudu prvního stupně rozhodnout o opožděném odvolání, rozhodně by měl, na rozdíl od německé úpravy, podané stížnosti přiznat suspenzivní účinek.

Činnost soudu prvního stupně v řízení o odvolání spočívá v tom, že:

- a) odstraňuje nedostatky náležitostí obsahu odvolání (§ 251 odst. 1, 2 trestního řádu)
- b) doručuje stejnopis odvolání a jeho odůvodnění podaného jednou stranou (resp. jejím jménem nebo v její prospěch) ostatním stranám s tím, že ostatním stranám se tak poskytuje možnost vyjádřit se k podanému odvolání³⁷² (§ 251 odst. 3 trestního řádu)
- c) předkládá spisy odvolacímu soudu (§ 251 odst. 3 trestního řádu)

ad a) Odstraňování nedostatků náležitostí obsahu odvolání

Institut odstraňování nedostatků obsahu odvolání byl do českého trestního procesu zaveden v souvislosti se zavedením principu vázanosti soudu podaným odvoláním resp. vytýkanými nedostatky a na něj navazující zákonné povinnosti odvolání kvalifikovaným způsobem odůvodnit (dispoziční povinnost), jejíž nesplnění je sankcionováno odmítnutím odvolání odvolacím soudem.³⁷³ O specifiích

³⁷¹ Kühne, H. H.: Strafprozessrecht. C. F. Müller Verlag Heidelberg 2003. 6. Auflage, str. 529.

³⁷² Audiatur et altera pars – budiž slyšena i druhá strana.

³⁷³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání. Eurolex Bohemia Praha 2005, str. 567.

slovenské právní úpravy v souvislosti s odstraňováním nedostatků obsahu náležitostí obsahu odvolání se zabývá v partii pojednávající o obsahových náležitostech odvolání (srov. kap. 5. 2. 2.).

Postup stanovený pro předsedu senátu soudu prvního stupně slouží k zamezení formálního přístupu k podanému odvolání a jeho odmítnutí bez toho, že by mohlo dojít k jeho přezkoumání po věcné stránce poté, co budou splněny všechny jeho zákonem stanovené náležitosti.

Rozsah povinnosti předsedy senátu se liší v závislosti na osobě odvolatele či jeho zástupce a předpokládané právní erudici, a zahrnuje povinnost výzvy, poučení a zajištění kvalifikované právní pomoci od předsedy senátu buď jen pro odůvodnění odvolání nebo i pro obhajování v odvolacím řízení.³⁷⁴ Zákon v této souvislosti diferencuje mezi dvěmi, resp. třemi skupinami odvolatelů a v závislosti na postavení takové osoby stanoví pro předsedu senátu soudu prvního stupně rozdílné povinnosti.

První skupinu odvolatelů (srov. § 251 odst. 1 trestního řádu) tvoří subjekty, které mají právnické vzdělání (státní zástupce, obhájce), resp. u nichž se právnické vzdělání předpokládá (zmocněnci poškozeného či zúčastněné osoby), případně osoby, které samy o sobě právnické vzdělání mít nemusí, ale v řízení jsou zastoupeny osobami, které právnické vzdělání mají nebo u nichž se alespoň předpokládá (obžalovaný, poškozený, zúčastněná osoba, jsou-li v řízení zastoupeni obhájcem, resp. zmocněncem).

Druhou skupinu odvolatelů (srov. § 251 odst. 2 trestního řádu) tvoří subjekty, u nichž se právní erudice nepředpokládá, tedy jedná se o obžalovaného, který není v řízení zastoupen obhájcem (byť by právnické vzdělání sám měl). Přiměřeně jako u takového obžalovaného se postupuje u poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce.

Vzhledem k tomu, že zákon předpokládá, že vady odvolání budou odstraňovány u všech oprávněných osob (srov. § 251 odst. 3 trestního řádu), třetí skupinu odvolatelů tvoří osoby se samostatným odvolacím právem uvedené v § 247 odst. 2 větě první (vyjma státního zástupce, který z tohoto hlediska patří k první skupině odvolatelů), zákonný zástupce obžalovaného nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Trestní řád rozlišuje lhůtu pro podání odvolání, která činí podle § 248 trestního řádu osm dnů od doručení opisu rozsudku, a lhůty pro odstranění vad odvolání, která je buď pětidenní (srov. § 251 odst. 1 trestního řádu) nebo osmi denní (srov. § 251 odst. 2 trestního řádu).³⁷⁵

První skupina odvolatelů

Nesplňuje-li odvolání státního zástupce, odvolání, které podal za obžalovaného jeho obhájce, nebo odvolání, které podal za poškozeného nebo za zúčastněnou osobu jejich zmocněnec, náležitosti obsahu odvolání podle § 249 odst. 1 trestního řádu, vyzve je předseda senátu, aby vady odstranil ve

³⁷⁴ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, J.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1559.

³⁷⁵ Pipek, J.: Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie č. 11 – 12/2001, str. 95.

Lhůtě pěti dnů, kterou jim zároveň stanoví, a upozorní je, že jinak bude odvolání odmítnuto podle § 253 odst. 3 trestního řádu. Stejně postupuje, pokud takové odvolání podal obžalovaný, který má obhájce, poškozený nebo zúčastněná osoba, kteří mají zmocněnce (§ 251 odst. 1 trestního řádu). Postup podle § 251 odst. 1 trestního řádu se uplatní i vůči státnímu zástupci, jestliže vedle obecných náležitostí obsahu podaného odvolání nedodrží svou povinnost v odvolání uvést, zda je podává, byť zčásti, ve prospěch či v neprospěch obžalovaného (srov. § 249 odst. 2 trestního řádu).

Omezení povinnosti předsedy senátu toliko na zaslání výzvy k odstranění vad odvolání je odůvodněno tím, že odvolatelé jsou zpravidla kvalifikovanými osobami. Obsahem výzvy podle § 251 odst. 1 trestního řádu musí být upozornění na zjištěné nedostatky náležitosti obsahu odvolání, jež podle názoru předsedy senátu soudu prvního stupně představují takové vady odvolání, pro které odvolací soud odvolání odmítne. I když ve srovnání s požadavky vyplývajícími z ustanovení § 251 odst. 2 trestního řádu není nutné, aby soud takovou výzvou (např. určenou obviněnému zastoupenému obhájcem) současně poskytoval i potřebné poučení o postupu, který vede k odstranění vytýkaných vad, je specifikace vad podaného odvolání předpokladem, že za splnění dalších podmínek mohou být vůči odvolateli vyvozeny z nesplnění výzvy důsledky uvedené v ustanovení § 253 odst. 3 trestního řádu (č. 60/2005-I Sb. rozh. tr.). Předseda senátu soudu prvního stupně v takové výzvě dále uvede nejen zákonnou lhůtu pěti dnů, v níž je nutno zjištěné vady odstranit, ale současně též určí konkrétní události (okamžik), která je pro počátek běhu této lhůty relevantní, např. může za takovou událost stanovit den určení takové výzvy (č. 23/2005 Sb. rozh. tr.).

Pokud ani po řízení předpokládaném v ustanovení § 251 trestního řádu, a tedy po uplynutí lhůty k odstranění vad odvolání, nejsou vady obsahu odvolání odstraněny, odvolací soud odvolání podle § 253 odst. 3 trestního řádu odmítne. Na tento postup, resp. na podmínky takového postupu, však není jednotný názor, o čemž se podrobněji zmiňuji v partii pojednávající o jednotlivých způsobech rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání, konkrétně v souvislosti s pojednáním o opožděně odůvodněném odvolání. Již na tomto místě lze ale uvést názor, se kterým lze podle mého názoru souhlasit, a který byl publikován pod č. 59/2002 Sb. rozh. tr., který se k uvedené problematice staví tak, že bude-li odvolání odůvodněno po uplynutí pětidenní lhůty uvedené v § 251 odst. 1 trestního řádu, popř. nebude-li odůvodněno vůbec, odvolací soud je podle § 253 odst. 3 trestního řádu odmítne. Uvedená pětidenní lhůta je lhůtou stanovenou zákonem, jedná se o lhůtu procesní a propadnou.³⁷⁶ Pro tento závěr svědčí i obsahová součást výzvy, totiž upozornění na následek nesplnění výzvy, kterým je odmítnutí odvolání.

Ve výjimečných případech nemožnosti dodržení lhůty lze za použití analogie § 61 trestního řádu užít institutu navrácení lhůty (č. 60/2005-II Sb. rozh. tr.). Analogickou aplikaci § 61 trestního řádu za situace, kdy v § 251 trestního řádu není řešena otázka navrácení lhůty k odstranění vad obsahu odvolání, je nutné připustit, protože jde o aplikaci ustanovení, které dopadá na případ nejpodobnější

³⁷⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1559.

případu zákonem neupravenému. Jestliže trestní řád umožňuje z důležitých důvodů (a za splnění dalších podmínek) navrácení lhůty k samotnému podání odvolání, tím spíše není vyloučeno použít analogicky tohoto ustanovení na případy, když odvolání bylo dokonce podáno v zákonné lhůtě, avšak v této lhůtě ani v další lhůtě stanovené ve výzvě podle § 251 odst. 1 trestního řádu nebylo řádně odůvodněno. Přípustnost použití analogie lze dovodit i z toho, že zákonné důsledky spojené s opožděně podaným odvoláním a s opožděně odůvodněným odvoláním jsou fakticky stejné, neboť v obou případech odvolací soud věcně nepřezkoumává rozsudek napadený odvoláním a podané odvolání zamítne, resp. odmítne. Obecná přípustnost použití analogie v trestním právu procesním je pak slučitelná tím, že možnost navrácení lhůty stanovené k odstranění vad obsahu odvolání se vztahuje toliko k obviněnému a jeho obhájci. Užití tohoto institutu ovšem bude zřejmě přicházet v úvahu jen v ojedinělých případech s ohledem na povahu věci, kdy oprávněná osoba má k dispozici nejprve zpravidla čas mezi vyhlášením rozsudku a doručením jeho písemného vyhotovení, poté zákonnou lhůtu k podání a odůvodnění odvolání a poté další lhůtu stanovenou předsedou senátu soudu prvního stupně k odstranění vad odvolání.³⁷⁷ Ustanovení § 61 odst. 2 trestního řádu opravňuje obhájce k podání žádosti o navrácení zmeškané lhůty též v případě, když odmítnutím odvolání z důvodů nesplnění jeho obsahových náležitostí trestní stíhání skončilo. Skutečnost, že s ohledem na vymezení zmocnění obhájce v plné moci (popřípadě v ustanovení) by skončením trestního stíhání jinak zaniklo jeho oprávnění obhajovat obviněného (§ 41 odst. 5 trestního řádu), je z hlediska možnosti obhájce podat žádost o navrácení lhůty právně nevýznamná. V takovém případě představuje ustanovení § 61 trestního řádu speciální úpravu ve vztahu k ustanovení § 41 odst. 5 trestního řádu, na jejímž podkladě je obhájce, jehož zmocnění obviněného obhajovat by jinak zaniklo, oprávněn podat žádost o navrácení lhůty k podání odvolání (č. 60/2005-III Sb. rozh. tr.). Nelze též přehlédnout, že žádost o navrácení lhůty je nutno podat do tří dnů od pominutí překážky, která bránila včasnému odstranění vad odvolání a už jen požadavek na opětovné zvolení obhájce k podání žádosti o navrácení lhůty by tak prakticky vyloučil možnost dodržení této zákonné podmínky, čímž by došlo k porušení zásady na obhajobu, což by v konečném důsledku znamenalo porušení práva na spravedlivý proces.

Druhá skupina odvolatelů

Druhou skupinu odvolatelů tvoří obžalovaní, kteří nemají obhájce, a poškození a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce - u nich předseda senátu postupuje přiměřeně jako u obžalovaného bez obhájce.³⁷⁸ Zákonodárce u této skupiny odvolatelů zvolil poněkud jiný postup, který zohledňuje skutečnost, že u obžalovaného (potažmo poškozeného nebo zúčastněné osoby) se nepředpokládá dostatečná způsobilost k odůvodnění odvolání. Na rozdíl od první skupiny odvolatelů je předseda senátu soudu prvního stupně vyzve k odstranění vad ve lhůtě osmi dnů a poskytne jim k odstranění

³⁷⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1560.

³⁷⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 4. vydání. Eurolex Bohemia Praha 2005, str. 568.

vad odvolání potřebné poučení. Na rozdíl od pětidenní lhůty, která je poskytována první skupině odvolatelů, osmidenní lhůta stanovená v § 251 odst. 2 trestního řádu není lhůtou propadnou, ale toliko pořádkovou, což znamená, že v případě, že k nápravě nedojde, nelze bez dalšího odvolání odmítnout tak, jak je to možné právě u první skupiny odvolatelů. Předseda senátu soudu prvního stupně je povinen v takovém případě ustanovit odvolateli obhájce (za předpokladu, že si obžalovaný obhájce sám nezvolil), a to za účelem buď jen odůvodnění odvolání nebo dokonce i obhajování v odvolacím řízení.

Potřebným poučením, které je povinen poskytnout obžalovanému, potažmo poškozenému nebo zúčastněné osobě, předseda senátu soudu prvního stupně, se rozumí objasnění zákonných náležitostí podaného odvolání tak, jak jsou uvedeny v § 249 odst. 1 trestního řádu, v konfrontaci s obsahem podaného odvolání. V poučení by mělo být upozorněno na ty nedostatky podaného odvolání, které by bránily ve vymezení rozsahu přezkumné povinnosti soudu.³⁷⁹ V žádném případě nejde o žádný „návod“ či „kritický rozbor“ vlastního napadeného rozsudku a předcházejícího řízení předsedou senátu soudu prvního stupně, nýbrž o upozornění na ty nedostatky podaného odvolání, které by bránily ve vymezení rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Obžalovaný by měl na základě takového poučení sám odstranit vytýkané vady nebo případně vyhledat právní pomoc a zvolit si obhájce.³⁸⁰

Potřebné poučení bude odvolateli poskytnuto zpravidla v písemné formě. Není ovšem vyloučeno ani ústní poučení tak, že oprávněná osoba bude předvolána a poučena o náležitostech odvolání, přičemž o tomto úkonu se sepíše protokol. Odvolatel může vytýkané vady odstranit na místě podáním učiněným ústně do protokolu. Takové poučení poskytne předseda senátu soudu prvního stupně zpravidla osobně, ovšem není vyloučeno rovněž poskytnutí poučení prostřednictvím justičního čekatele, soudního tajemníka nebo vyššího soudního úředníka.³⁸¹

V této souvislosti spatřuje Mandák úskalí této úpravy, neboť poučení a pomoc poskytuje soud, s jehož rozhodnutím není odvolatel spokojen, což u něj může vyvolat určitou nedůvěru a zábrany a na straně soudu někdy i psychologicky odůvodněný zdrženlivý postoj až po možné usměrňování odvolatele ohledně rozsudku a obsahu odvolacích výtek proti vlastnímu rozsudku, který též soud vynesl.³⁸²

Ustanovení § 251 odst. 2, věta druhá, trestního řádu, je *lex imperfecta*, neboť soudu se zde dává velký prostor pro volné uvážení a opět se vtírá mimo jiné úvaha, že soud, nebude-li mít zájem na náležitém vyřízení vad napadeného rozsudku, bude ustanovení obhájce v těchto případech užívat v rámci své volné povahy méně často, než to účel citovaného ustanovení předpokládá.

³⁷⁹ Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. *Trestní právo* č. 8/2004, str. 7.

³⁸⁰ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: *Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání.* Praha C. H. Beck 2002, str. 1560.

³⁸¹ Srov. § 6 vyhl. č. 37/1992 Sb., jednací řád pro okresní a krajské soudy, v platném znění; § 11 zákona číslo 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, v platném znění.

³⁸² Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. *Bulletin advokacie* č. 6 až 7/2000, str. 60.

Za vhodnější proto Mandák považuje úpravu, která by v případě, že by odvolání obžalovaného nesplňovalo náležitosti stanovené v § 249 odst. 1 trestního řádu, zavazovala soud, aby obžalovanému vždy obhájce ustanovil. Totéž by mělo přiměřeně platit i ohledně poškozeného a zúčastněné osoby, kteří nemají zmocněnce. Takto by byla odvolatelům zaručena kvalifikovaná pomoc ve všech případech, kdy by bylo třeba odstranit vady odvolání, soud I. stupně by nebyl zatěžován poskytováním pomoci stranám při odstraňování těchto vad a nemohly by vznikat pochybnosti o kvalitě této pomoci ani výkladové potíže v otázce, kdy povaha projednávané věci vyžaduje, aby byl příslušné straně obhájce (zmocněnec) ustanoven. Tím by také byly odstraněny potíže při rozhodování odvolacího soudu o tom, zda odvolání má být odmítnuto z hlediska řádného poučení a poskytnutí pomoci oprávněné osobě soudem prvního stupně.³⁸³

Obhájce bude obžalovanému ustanoven nejen v případě, že nedojde k nápravě, ale i tehdy, kdy to bude povaha projednávané věci vyžadovat. V praxi půjde o případy, kdy s ohledem na podané odvolání a jeho vady bude soudu zřejmé, že obžalovaný není schopen bez obhájce reálně uplatnit své právo na obhajobu, nebo jsou-li vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného pochybnosti o jeho schopnosti náležitě se hájit (§ 36 odst. 2 trestního řádu).³⁸⁴

Pochybnosti o způsobilosti se náležitě hájit mohou vzniknout např. u obviněných, u nichž jejich duševní stav vyvolává v tomto směru pochybnosti, dále u obviněných hluchých, hluchoněmých, němých, slepých, s vadami řeči nebo těžce nemocných (např. u osob s organickým onemocněním mozku, silným kornatěním apod.) anebo u obviněných, kteří neumí číst nebo psát apod. (srov. č. 27/1977 Sb. rozh. tr., č. 65/1978 Sb. rozh. tr.).

K ustanovení obhájce dochází tzv. opatřením, proti němuž není přípustný žádný opravný prostředek. Obžalovaný tudíž nemůže jakkoli brojit proti tomuto opatření, může ovšem vyloučit ustanoveného obhájce z obhajování tím, že si sám zvolí obhájce, který pak bude mít přednost před obhájcem ustanoveným.

Poté, co bude obžalovanému ustanoven obhájce, postupuje předseda senátu stejně jako u první skupiny odvolatelů, tedy podle § 251 odst. 1 trestního řádu.

Ustanovení § 251 odst. 2 trestního řádu je kompromisem mezi původním návrhem, který nepočítal s ustanovením obhájce při neodstranění vad odvolání samým obžalovaným, který dosud obhájce neměl, a doporučením České advokátní komory na zavedení obligatorní obhajoby v odvolacím řízení v takových případech.³⁸⁵ Zákonodárce se jednoznačně snaží odstranit

³⁸³ Mandák, V.: Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. Bulletin advokacie č. 6 až 7/2000, str. 60.

³⁸⁴ Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Trestní právo, č. 8/2004, str. 7.

³⁸⁵ Ve svých připomínkách k navrhované novele trestního řádu z prosince 1998 doporučovala Česká advokátní komora namísto zrušení revizního principu pečlivě uvážit pouze jeho jisté omezení. Dovožovala, že by bylo žádoucí rozlišovat mezi odvoláním, které podá obviněný prostřednictvím obhájce, a laickým odvoláním samotného obviněného s tím, že přísné formální požadavky na odvolání, zejména přesné vymezení odvolacích důvodů, nelze od laika očekávat. Proto by podle tehdy vyjádřeného stanoviska Komory bylo třeba uvážit obligatorní obhajobu v odvolacím řízení nebo alespoň obligatorní vypracování odvolání obhájcem.

znevýhodnění obžalovaného, který se i po rozsudku soudu I. stupně hájí sám, oproti obžalovanému, který má obhájce.

Požadavky na obsah odvolání obsažené v § 249 odst. 1 trestního řádu a v § 251 odst. 2 trestního řádu a důsledky spočívající v odmítnutí odvolání odvolacím soudem (§ 253 odst. 3 trestního řádu) jsou v praxi pro mnohé obžalované, kteří se hájili sami, důvodem pro zvolení obhájce. Proto ustanovování obhájce za účelem odůvodnění odvolání obžalovanému, který se hájí sám, popřípadě i pro obhajování v odvolacím řízení, není v praxi tak časté, jak se očekávalo.

Třetí skupina odvolatelů

V rámci této skupiny odvolatelů lze ještě vnitřně diferencovat.

Osobám blízkým se rozsudek nedoručuje a běh lhůty k podání odvolání se pro ně odvozuje od okamžiku rozhodného pro obžalovaného. Poučovací povinnost soudu se má za naplněnou tím, že tyto osoby se seznámí s rozsudkem buďto tím, že jsou přítomny při jeho vyhlášení a vyslechnou též poučení, nebo se jim, zpravidla od obžalovaného, dostane k dispozici písemné vyhotovení rozsudku obsahující zákonné poučení, nebo jiným způsobem.

Zákonnému zástupci se bez ohledu na to, zda byl přítomen projednávání věci v hlavním líčení a vynesení rozsudku, rozsudek doručuje. Tím se mu rovněž dostává potřebného poučení.

Orgánu sociálně-právní ochrany dětí se rovněž doručuje rozsudek, čímž se mu dostává potřebného poučení, a běží mu samostatná lhůta k podání odvolání

Všem těmto odvolatelům je společné to, že zákon v ustanovení § 251 odst. 1 a 2 trestního řádu neřeší situaci, jestliže tyto oprávněné osoby podají ve prospěch obžalovaného odvolání bez požadovaných obsahových náležitostí.

Vzhledem k nedostatku výslovné právní úpravy je třeba, aby předseda senátu soudu prvního stupně postupoval při odstraňování vad jejich odvolání analogicky podle § 251 odst. 1 a 2 trestního řádu, a to v závislosti na skutečnosti, zda má obžalovaný obhájce či nikoliv.³⁸⁶ Zde je použití analogie zcela nezbytné, neboť jinak by uvedené osoby svá oprávnění nemohly účinně realizovat a jejich právo podat odvolání by se stalo zcela formální. V některých případech by institut odstraňování nedostatků obsahu odvolání nemohl splnit svoji funkci. Výrazně by byla oslabena pozice obžalovaného, který by proto, že bylo podáno v jeho prospěch odvolání jinou oprávněnou osobou, sám již odvolání nepodal. Text ustanovení § 251 odst. 3 trestního řádu ostatně předpokládá, že budou odstraňovány vady odvolání u všech oprávněných osob, neboť váže další postup předsedy senátu na okamžik, až budou odstraněny vady odvolání u všech oprávněných osob.³⁸⁷

³⁸⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 568; Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha 2004, str. 535.

³⁸⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 568 – 569.

Naopak komentář³⁸⁸ k trestnímu řádu k tomu uvádí, že předseda senátu soudu I. stupně by v případech, kdy by odvolání podané osobou blízkou obžalovanému, jeho zákonným zástupcem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí, nesplňovalo náležitosti řádného odvolání, byl povinen postupovat s využitím analogie § 251 odst. 2 trestního řádu (tedy bez přihlídnutí k tomu, zda obžalovaný obhájce má či nikoliv), a to s jedinou výjimkou – pokud by výzva k odstranění vad odvolání ve lhůtě osmi dnů nevedla k nápravě, nemohl by předseda senátu soudu prvního stupně postupovat podle § 251 odst. 2 věty druhé trestního řádu, tedy nemohl by přistoupit k ustanovení obhájce, neboť povaha věci takový postup neumožňuje.

ad b) Doručení stejnopisu odvolání a jejich odůvodnění ostatním stranám

Úkolem soudu prvního stupně není o odvolání jakkoliv rozhodovat, nýbrž pokusit se dosáhnout stavu, aby podaná odvolání odpovídala zákonným náležitostem, a posléze dát ostatním stranám možnost vyjádření.

Ze zákonné dikce § 251 odst. 3 trestního řádu vyplývá, že stejnopis podaného odvolání každé z oprávněných osob včetně jeho (případně i dodatečného) odůvodnění se obligatorně doručí všem ostatním stranám, aby se jim tak poskytla možnost vyjádřit se k podanému odvolání podle pravidla „audiatur et altera pars“. V praxi se však stejnopis podaného odvolání doručuje pouze stranám, které mohou být podaným odvoláním přímo dotčeny.³⁸⁹ Okruh osob oprávněných podat odvolání je zpravidla širší než okruh stran, které by mohly být rozhodnutím o odvolání přímo dotčeny.

Skutečnost, zda strany mohou být podaným odvoláním přímo dotčeny, zkoumá předseda senátu soudu prvního stupně v souvislosti s jejich procesním postavením, zejména vzhledem k rozsahu jejich odvolacích práv a rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu v konkrétním případě.³⁹⁰ Státnímu zástupci je třeba opis odvolání doručit vždy, vyjma případu, kdy jde o jeho vlastní odvolání.

Vyjádřit se k odvolání je právem dotčené strany, proto se k němu nestanoví žádná lhůta. V případě, že se k podanému odvolání strana vyjádří, není již povinností soudu takové vyjádření ostatním dotčeným stranám trestního řízení doručovat, i když se tak v praxi často činí.

ad c) Předložení spisu odvolacímu soudu

Jakmile uplynuly lhůty k podání odvolání a lhůty k odstranění vad odvolání u všech oprávněných osob a poté, co byly doručeny stejnopisy odvolání a jejich odůvodnění ostatním stranám,

³⁸⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1561.

³⁸⁹ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1561 – 1562.

³⁹⁰ Obžalovaný může být přímo dotčen rozhodnutím o odvolání státního zástupce a poškozeného, nikoliv však zúčastněné osoby. Poškozený může být přímo dotčen rozhodnutím o odvolání státního zástupce nebo obžalovaného, nikoliv zúčastněné osoby. Zúčastněná osoba může být dotčena rozhodnutím o odvolání státního zástupce, nikoliv rozhodnutím o odvolání obžalovaného či poškozeného.

předseda senátu soudu prvního stupně, nevyčkáváje vyjádření stran k podanému odvolání, předloží spisy odvolacímu soudu.

Odvolacímu soudu musí předseda senátu soudu prvního stupně předložit spisy s odvoláním i tehdy, když odvolání bylo podáno zjevně opožděně či neoprávněnou osobou, osobou, která podala odvolání, ačkoliv se jej předtím výslovně vzdala. Odvolacímu soudu musí být předloženy spisy i tehdy, kdy odvolatel podal vadné odvolání, tyto vady k výzvě předsedy senátu neodstraní, a to ani po případném potřebném poučení a neučinil-li to za něho ani kvalifikovaný zástupce k tomu zvolený či soudem ustanovený.

Jedinou výjimku z tohoto postupu představuje § 250 odst. 4 trestního řádu, který stanoví, že v případě, kdy došlo ke zpětvzetí odvolání dříve, než došlo k předložení věci odvolacímu soudu, vezme to usnesením na vědomí předseda senátu soudu prvního stupně. Proti tomuto usnesení není přípustná stížnost (srov. § 141 odst. 2 trestního řádu).

Předseda senátu může před předložením spisů soudu druhého stupně opravit z podnětu podaného odvolání nebo z moci úřední zvláštním usnesením písařské chyby nebo jiné zřejmé nesprávnosti, k nimž došlo v protokolu o hlavním líčení, případně ve vyhotovení nebo opisech rozsudku. Pokud tak neučiní, může opravu nařídít případně před svým rozhodnutím nebo i po něm odvolací soud (srov. § 57, § 131 trestního řádu).³⁹¹

8. 2. Řízení u odvolacího soudu

8. 2. 1. Hlavní zásady rozhodování odvolacího soudu

Pro rozhodování odvolacího soudu, v neveřejném i ve veřejném zasedání, platí určité zásady. Zákon 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním tyto zásady upravoval v ustanoveních § 283 a § 288 pod souhrnným názvem „Společné ustanovení o rozhodování odvolacího soudu“, současný trestní řád hlavní zásady rozhodování odvolacího soudu obsahuje v § 253 a násl.

Již na jiných místech této práce se podrobně zabývám těmi nejdůležitějšími hlavními zásadami rozhodování odvolacího soudu, které uvádím na prvních třech místech. Co se týče podrobností, odkazují plně na předchozí výklad o těchto zásadách v práci, pozornost budu věnovat posledním dvěma.

Pro rozhodování odvolacího soudu jsou typické tyto hlavní zásady:

1. Pro přezkoumání napadeného rozsudku platí především *princip vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky*, který vyjadřuje ustanovení § 254 trestního řádu.
2. Při rozhodování v odvolacím řízení se uplatní ve prospěch obžalovaného tzv. *zákaz reformationis in peius*, který je obsažen, pokud jde o rozhodnutí odvolacího soudu, v ustanovení § 259 odst. 4 trestního řádu.

³⁹¹ Srov. Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha C. H. Beck 2002, str. 1562.

3. Dále při rozhodování odvolacího soudu platí *zásada tzv. beneficium cohaesionis*, vyjádřená v § 261 trestního řádu.

4. Pokud odvolací soud po přezkoumání rozsudku dojde k závěru, že z jinak správného rozsudku je nesprávná jen jeho některá relativně samostatná část, bylo by zbytečné, aby se znovu projednávala celá věc, když stačí a je možné napravit jen tuto část. Proto zákon, vycházející z této úvahy, přikazuje odvolacímu soudu v § 258 odst. 2 z důvodů procesní ekonomie, aby se omezil jen na *zrušení vadné části napadeného rozsudku*, tj. jen na část rozsudku týkající se jednoho z několika obžalovaných, o nichž se rozhodlo tímž rozsudkem, nebo jen některého výroku.

To je možné jen tehdy, lze-li vadnou část napadeného rozsudku oddělit od ostatních. V tomto případě je odvolací soud vázán ustanovením § 258 odst. 2 trestního řádu a nemůže zrušit celý výrok napadeného rozsudku, jestliže je vadná část oddělitelná od ostatních výroků (srov. č. 37/1965 Sb. rozh. tr.). Pokud však odvolací soud zruší, byť i jen zčásti, výrok o vině, zruší vždy zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. Těmito dalšími výroky jsou zejména výroky o náhradě škody a o ochranném opatření. Jde vždy o výroky téhož rozsudku, nikoliv další rozhodnutí, byť by byla též odvozena od zrušovaného výroku o vině nebo jeho části.

Problematikou oddělitelných výroků se zabývám v souvislosti s výkladem vázanosti soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky, a proto na tento výklad pouze odkazuji.

5. V ustanovení § 262 trestního řádu se řeší otázka, *který soud a v jakém složení* projednává a rozhoduje věc, která byla odvolacím soudem vrácena k novému projednání a rozhodnutí v prvním stupni.

V našem trestním řízení neplatí automaticky zásada, tak jak tomu bylo například v sovětské právní úpravě (čl. 60 trestního řádu RSFSR)³⁹², že po zrušení rozsudku odvolacím soudem nemůže dojít k novému projednání a rozhodnutí věci tím samým senátem (samosoudcem) soudu prvního stupně, který ve věci již rozhodoval. Naopak je pravidlem, že po vrácení věci soudu prvního stupně odvolacím soudem dojde k novému projednání a rozhodnutí věci tímž senátem (samosoudcem).

Má-li být věc projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu, musí o tom rozhodnout podle § 262 trestního řádu odvolací soud (srov. „může zároveň naříditi“). Pro úplnost je třeba dodat, že i bez rozhodnutí odvolacího soudu podle první věty § 262 trestního řádu může dojít k projednání a rozhodnutí věci jiným senátem (samosoudcem), a to z nejrůznějších důvodů, např. protože některému z přisedících nebo soudců v mezidobí zanikl mandát, je dlouhodobě nemocen nebo je vyloučen z projednávání věci apod. V takovém případě rozhoduje o změně předseda soudu prvního stupně (srov. § 2a vyhl. č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy).

Rozhodnutí podle § 262 trestního řádu pojme odvolací soud do svého kasačního rozhodnutí. Jazykovým výkladem ustanovení § 262 trestního řádu lze dospět k závěru, že není vyloučeno, aby se

³⁹² Na to upozornil jak Husár, tak Pipek. Srov. Husár, E.: *Odvolaie v československom socialistickom trestnom práve procesnom*. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 299; Pipek, J.: *Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení*. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 179.

nového projednání a rozhodnutí věci účastnil některý z členů původního senátu (srov. pojem „v jiném složení senátu“, nikoliv „jiným senátem“). Opačný názor však zastává Růžek³⁹³. Růžkův názor má podle mého názoru opodstatnění v případě rozhodování předsedy soudu prvního stupně podle § 2a jednacího řádu pro okresní a krajské soudy.

Postup odvolacího soudu podle § 262 trestního řádu musí být s ohledem na ústavní zásadu, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci (čl. 38 odst. 1 Listiny) výjimečný a nutně odůvodněný důležitými skutečnostmi, proto jej nelze použít pouze proto, aby bylo dosaženo za každou cenu jiného rozhodnutí soudu prvního stupně shodného s míněním odvolacího soudu. Z tohoto důvodu nemožno souhlasit ani s Pipekem³⁹⁴, podle něhož by po vrácení věci odvolacím soudem soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí měl nové řízení konat jiný senát než ten, který vydal původní napadené rozhodnutí. Svůj názor odůvodňuje především skutečností, že původní senát může být podvědomě podjatý v důsledku víry a přesvědčení ve správnost svého postupu a rozhodnutí, což s sebou může nést neochotu k nápravě jeho původního rozhodnutí. Konstrukci, kdy po vrácení věci odvolacím soudem rozhoduje též senát, považuje Pipek za výjimečnou, způsobenou v době přijetí trestního řádu nedostatkem kvalifikovaných odborníků. Je zřejmé, což s ohledem na dobu, kdy tento názor Pipek vyslovil, že si neuvědomoval (a ani objektivně nemohl) dosah dnešní ústavní zásady zákonného soudce.

Odvolací soud nařídí projednání a rozhodnutí věci v jiném složení senátu (popř. jiným samosoudcem) zpravidla tehdy, jestliže lze mít pochybnosti o nepodjatosti dosavadního senátu (samosoudce) ve vztahu k projednávané věci nebo v případě průtahů v řízení, nerespektování právního názoru vysloveného v předchozím rozhodnutí soudu druhého stupně. Naopak nesouhlasím s názorem vysloveným v komentáři³⁹⁵, že tento postup by měl být využit i v případě, kdy půjde o věc natolik skutkově nebo právně složitou, že je třeba její projednání zkušenějším soudcem, a to zejména s odkazem na již zmiňovanou ústavní zásadu zákonného soudce. Nutno podotknout, že v praxi se odvolací senáty k takovému postupu ani neuchylují.

Postup podle věty druhé § 262 trestního řádu je svou povahou odnětím a přikázáním věci (jde o průlom toliko do místní příslušnosti soudu), a proto pro tento postup musí být splněny obdobné důležité důvody jako pro postup podle § 25 trestního řádu (srov. č. 40/1991 – II Sb. rozh. tr.). Pokud pověřuje odvolací soud rozhodováním jiný soud, může to být jen soud v jeho obvodu, a to i v tom případě, když věc byla jinému soudu jako soudu odvolacímu odňatá a jemu jako soudu odvolacímu přikázána.³⁹⁶

³⁹³ Růžek, A. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha. Panorama 1981, str. 666.

³⁹⁴ Pipek, J.: Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. Univerzita Karlova. Praha 1980, str. 179.

³⁹⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1615.

³⁹⁶ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvá Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 300.

8. 2. 2. Typy jednání odvolacího soudu

Podle úpravy platného trestního řádu je možné přezkoumat správnost odvoláním napadeného rozsudku dvěma způsoby, a to tak, že podané odvolání projedná odvolací soud a rozhodne o něm buď ve veřejném, nebo v neveřejném zasedání v závislosti na způsobu, jímž hodlá o odvolání rozhodnout. Je možné, aby odvolací soud věc však vyřídil částečně v neveřejném zasedání a částečně ve veřejném zasedání.

V neveřejném zasedání ovšem nelze zrušit napadený rozsudek z důvodů uvedených v § 258 odst. 1 trestního řádu jen částečně podle § 258 odst. 2 trestního řádu, tj. za situace, je-li vadná jen část napadeného rozsudku, kterou lze oddělit od ostatních, a jestliže ve vztahu k ostatním, nezrušeným částem je třeba učinit jiné rozhodnutí ve veřejném zasedání. Odvolací soud v takovém případě projedná odvolání a rozhodne o něm ve veřejném zasedání.³⁹⁷

Mimo veřejné nebo neveřejné zasedání může předseda senátu odvolacího soudu učinit úkony, kterými věc vrátí soudu prvního stupně jako předčasně předloženou, jestliže ještě nebylo ukončeno řízení před soudem prvního stupně, resp. nebyly provedeny všechny úkony předpokládané ustanovením § 251, např. pokud odvolatel nebyl vyzván k odstranění vad odvolání, odvolání některé z oprávněných osob nebylo doručeno všem stranám apod. Poté, co předseda senátu soudu prvního stupně odstraní nedostatky ve svém postupu, předloží věc opětovně odvolacímu soudu, aby tento mohl o podaném odvolání rozhodnout.

8. 2. 2. 1. Rozhodnutí odvolacího soudu v neveřejném zasedání

Konání neveřejného zasedání odvolacího soudu je, až na jednu zákonem stanovenou výjimku uvedenou v § 452 odst. 4 trestního řádu, fakultativní. Fakultativnost neveřejného zasedání vyplývá z § 263 odst. 1 trestního řádu. Neveřejné zasedání umožňuje urychlení a zjednodušení odvolacího řízení, lze ho však konat v omezeném rozsahu, není-li nezbytné věc projednat ve veřejném zasedání, tj. pokud se odvolání meritorně neprojednává nebo není třeba provádět dokazování, přičemž zjištěnou vadu nelze odstranit ve veřejném zasedání.

Jedinou výjimkou, kdy odvolací soud projedná podané odvolání v neveřejném zasedání, je případ, kdy je podáno odvolání proti rozsudku krajského soudu o uznání cizozemského rozhodnutí. V takovém případě odvolací soud rozhodne o tom, zda se cizozemské rozhodnutí uznává či nikoli v neveřejném zasedání (§ 452 odst. 4 trestního řádu).

I když trestní řád nemá výslovnou zákonnou úpravu průběhu neveřejného zasedání, uplatňuje se ustálená praxe, podle které neveřejné zasedání zahájí a řídí předseda senátu, který také na podkladě zpráv ze spisu seznámí senát s otázkami, které je třeba řešit, a s podstatou věci, o níž má soud rozhodovat. Potom se případně provádějí důkazy přečtením protokolů a jiných písemností. Pro odvolací soud platí obecná ustanovení § 240 až § 244 trestního řádu, přičemž, na rozdíl od veřejného

³⁹⁷ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 552.

zasedání, trestní řád neobsahuje žádnou odchylku specifickou pro odvolací řízení. V neveřejném zasedání se tedy uplatní podobný postup jako u hlavního líčení či veřejného zasedání o odvolání, ovšem bez omezujících podmínek uvedených v § 211, § 213 odst. 1 a v § 263 odst. 6 trestního řádu.

Rozsah přezkumu, který může vykonat odvolací soud v neveřejném zasedání, je fakticky omezený, protože soud při přezkoumávání rozsudku je zásadně omezený na materiál obsažený ve spisech. V neveřejném zasedání se provádějí důkazy jen v omezeném rozsahu, a to pouze přečtením protokolů a jiných písemností (§ 243 trestního řádu). Skutkový stav zjištěný soudem prvního stupně tím nelze měnit ve smyslu § 259 odst. 3 trestního řádu, protože podkladem k jeho změnám nebo doplnění mohou být jen důkazy provedené ve veřejném zasedání před odvolacím soudem (§ 263 odst. 6, 7 trestního řádu).

Odvolací soud může v neveřejném zasedání učinit rozhodnutí toliko

a) podle § 253, § 255 a § 257 trestního řádu a

b) podle § 258 odst. 1 trestního řádu, je-li zřejmé, že vadu nelze odstranit ve veřejném zasedání.

Neveřejné zasedání, jak vyplývá z § 263 odst. 1 trestního řádu, bude nařízeno zejména tehdy, je-li třeba odvolání zamítnout nebo odmítnout z formálních důvodů nebo lze-li vůbec rozhodnout na podkladě spisů bez ústního jednání a provádění důkazů. Omezené rozhodování v neveřejném zasedání vychází z principu, že v této zjednodušené formě, tj. bez možnosti účastní stran při řízení, nelze odvolání zamítnout z věcných důvodů (§ 256 trestního řádu) a že odvolací soud sám nemůže svým rozhodnutím napadený rozsudek změnit tak, že by obžalovaného zprostil obžaloby nebo že by sám obžalovaného uznal vinným, popř. mu uložil sám trest.

Odvolací soud rozhoduje v neveřejném zasedání vždy usnesením. Proti usnesení odvolacího soudu není stížnost přípustná, neboť jde o rozhodnutí soudu druhé instance (srov. § 141 odst. 2 i.f. trestního řádu). Rozhodování rozsudkem je v neveřejném zasedání z povahy věci vyloučeno.

8. 2. 2. 2. Rozhodnutí odvolacího soudu ve veřejném zasedání

Pravidelnou formou projednání odvolání u odvolacího soudu je veřejné zasedání, v němž mohou být učiněna všechna rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání, která trestní řád předpokládá. Některá z nich lze učinit výlučně ve veřejném zasedání, u některých, výše zmíněných, je fakultativně přípustné i neveřejné zasedání podle uvážení odvolacího soudu.

Ohledně přípravy veřejného zasedání, přítomnosti oprávněných osob, průběhu veřejného zasedání a dalších otázek týkajících se jeho konání platí pro odvolací soud obecná úprava podle § 232 až § 238 (u mladistvého též podle § 64 odst. 2 až 4 zákona číslo 218/2003 Sb.) se specifickými odchylkami stanovenými v § 263 trestního řádu.

Ustanovení § 234 odst. 2 trestního řádu stanoví, že účast státního zástupce a obhájce při veřejném zasedání není nutná, nestanovi-li zákon něco jiného. Výjimku ze zásady nepovinné účasti státního zástupce ve veřejném zasedání představuje § 263 odst. 2 trestního řádu, který stanoví, že při veřejném zasedání konaném o odvolání je účast státního zástupce povinná. O konání veřejného

zasedání o odvolání musí být státní zástupce vyrozuměn, a to tak, aby mu zbývala od doručení vyrozumění alespoň pětidenní lhůta k přípravě, kterou lze s jeho souhlasem ovšem zkrátit (srov. § 233 odst. 2 trestního řádu).

Obžalovaný musí mít při veřejném zasedání o odvolání obhájce ve všech případech, kdy ho musí mít při hlavním líčení (§ 263 odst. 3 trestního řádu). Ustanovení § 202 odst. 4 i.f. trestního řádu stanoví, že v případech nutné obhajoby nelze konat hlavní líčení bez přítomnosti obhájce. Zda je v daném případě naplněn důvod nutné obhajoby či nikoliv, musí odvolací soud zkoumat samostatně, neboť mohou nastat situace, kdy důvody nutné obhajoby v mezidobí odpadly nebo naopak nastaly, ač do té doby neexistovaly. Rozhodná je tedy situace v době, kdy se veřejné zasedání koná.³⁹⁸

Z porovnání ustanovení § 263 odst. 2 a 3 trestního řádu na první pohled nevyplývá, že by účast obhájce obžalovaného při veřejném zasedání o odvolání byla nezbytná (u státního zástupce se hovoří o povinné účasti státního zástupce, zatímco u obhájce se o povinné účasti nehovoří, ale hovoří se pouze o povinnosti obžalovaného mít obhájce v případech, kdy ho musí mít při hlavním líčení). Výkladem ustanovení § 263 odst. 3 a § 202 odst. 4 věta druhá trestního řádu lze ovšem dospět k jednoznačnému závěru, že rovněž obhájce musí být přítomen při veřejném zasedání konaném o odvolání, neboť v případech nutné obhajoby nelze konat hlavní líčení, a tudíž ani veřejné zasedání o odvolání, bez přítomnosti obhájce, a to ani v případě, že by s tím obžalovaný souhlasil (srov. č. 33/2000 Sb. rozh. tr.). V opačném případě by došlo k porušení práva na obhajobu a důkazy provedené v nepřítomnosti obhájce obžalovaného by byly vůči tomuto obžalovanému neúčinné. Den veřejného zasedání o odvolání je třeba stanovit a obhájce o jeho konání vyrozumět tak, aby mu zbývala od doručení vyrozumění alespoň pětidenní lhůta k přípravě; se souhlasem obhájce je možné tuto lhůtu zkrátit (srov. § 233 odst. 2 trestního řádu).

Pokud jde o přítomnost samotného obžalovaného při veřejném zasedání o odvolání, lze veřejné zasedání konat bez jeho přítomnosti za předpokladu, že obžalovaný je na svobodě, o jeho konání byl řádně a včas vyrozuměn a odvolací soud dospěl k závěru, že jeho účast ve veřejném zasedání není vzhledem k povaze věci nutná (§ 205 odst. 2, § 238 trestního řádu). Účast obžalovaného je nezbytná ve všech případech, kde to odvolací soud považuje za nutné. Takový obžalovaný musí být k veřejnému zasedání o odvolání předvolán, pouhé vyrozumění o jeho konání by nestačilo (srov. též č. 38/2003-I. Sb. rozh. tr.). Pravidlem by měla být přítomnost obžalovaného též tehdy, jestliže obžalovaný projevil přání zúčastnit se veřejného zasedání. Mnohdy postupují odvolací soudy nesprávně, jestliže obviněného k veřejnému zasedání předvolají, a pokud se nedostaví, projednají odvolání v jeho nepřítomnosti, aniž učiní a řádně odůvodní rozhodnutí podle § 205 odst. 2 trestního řádu za použití § 238 trestního řádu. Často ze spisu – v důsledku použití neaktuálních nebo nesprávných tiskopisů – ani není zřejmé, zda byl obviněný k veřejnému zasedání odvolacího soudu předvolán nebo o něm jen vyrozuměn. Přesné dodržování postupu odvolacího soudu při zjišťování

³⁹⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1619.

účasti obviněného u veřejného zasedání a jasné rozlišení, zda k němu odvolací soud obviněného předvolává nebo ho o veřejném zasedání jen vyrozumí nabylo na významu v souvislosti s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. d) trestního řádu.³⁹⁹

Je-li obžalovaný ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, lze veřejné zasedání odvolacího soudu konat v jeho nepřítomnosti pouze tehdy, jestliže obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává (§ 263 odst. 4 trestního řádu). Může tak učinit písemně, ústně do protokolu nebo i jiným způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o jeho vůli. Ani takové prohlášení obžalovaného ovšem nezbavuje odvolací soud povinnosti včas jej vyrozumět o termínu konání veřejného zasedání (srov. č. 19/1977-II. Sb. rozh. tr.) a i v případě takového prohlášení musí být při veřejném zasedání o odvolání přítomen obhájce obžalovaného, neboť skutečnost, že obžalovaný je ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody, představuje důvod nutné obhajoby [§ 36 odst. 1 písm. a) trestního řádu].

Naopak případní další spoluobžalovaní, o nichž bylo zároveň rozhodnuto napadeným rozsudkem a kteří odvolání nepodali nebo ohledně nichž odvolání podáno nebylo, se k veřejnému zasedání odvolacího soudu nepředvolávají ani o něm nevyrozumívají, a to ani tehdy ne, lze-li předpokládat s ohledem na uplatnění tzv. beneficia cohaesionis rozhodnutí i v jejich prospěch.⁴⁰⁰

Vzhledem k možnosti odvolacího soudu provádět dokazování ve větší míře, než tomu bylo do 31. 12. 2001, bude nutné v případě, že odvolací soud se rozhodne doplnit dokazování, předvolat k veřejnému zasedání rovněž svědky a znalce. U těchto osob postačí zachovat třídní lhůtu. Tato lhůta má povahu lhůty pořádkové, její nedodržení nemá pro zahájení veřejného zasedání a pro jeho další průběh procesní význam. Nedodržení této lhůty ale může mít vliv na zvažování omluvitelnosti důvodu, pro který se taková osoba k veřejnému zasedání nedostavila (srov. § 66 odst. 1 trestního řádu).

V průběhu veřejného zasedání o odvolání lze rozlišit jednotlivá stádia:

- a) zahájení veřejného zasedání a přednesení napadeného rozsudku a podání zprávy o stavu věci (§ 263 odst. 5 trestního řádu)
- b) vyjádření stran k věci (§ 235 odst. 2, 263 odst. 5 trestního řádu)
- c) provedení důkazů potřebných pro rozhodnutí o odvolání (§ 263 odst. 6, 7 trestního řádu)
- d) konečné návrhy (§ 235 odst. 3 trestního řádu)
- e) rozhodnutí odvolacího soudu (§ 253 a násl. trestního řádu)

³⁹⁹ Zpráva o analýze a vyhodnocení účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. ve vztahu k soudnímu řízení (Trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 9. 2004 sp. zn. Ts 42/2003). Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek 9 – 10/2004. Ročník LV1, str. 654.

⁴⁰⁰ srov. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 548; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1620.

ad a) Po zahájení veřejného zasedání, v jehož rámci se zjišťují formální podmínky pro konání veřejného zasedání (přítomnost osob, dodržení lhůt k přípravě), přednese předseda senátu nebo jím určený člen senátu (tzv. soudce zpravodaj) napadený rozsudek a podá zprávu o stavu věci.

Přednesení rozsudku neznámá, že by napadený rozsudek měl být doslovně přečten; přednesením napadeného rozsudku se rozumí zejm. seznámení s jeho podstatným obsahem, zejména s částmi napadenými odvoláním anebo které trpí vadami, i když nebyly odvoláním vytknuty, mají-li vliv na správnost výroků, proti nimž bylo odvolání podáno (srov. § 254 odst. 1 i.f. trestního řádu).

Při oznamování obsahu dosavadního řízení se nevyžaduje, aby zpravodaj podal podrobnou zprávu o stavu věci, avšak jím podávaná zpráva musí být přehledná, musí vystihovat podstatu dosavadního řízení, jeho průběh, a to od jeho zahájení už ve stádiu přípravného řízení až dosud. Referát zpravodaje musí být věcný a objektivní, v podané zprávě o stavu věci nesmí zpravodaj zaujímat své osobní stanovisko k věci např. tím, že by vyjadřoval svůj názor o správnosti anebo nesprávnosti rozsudku, o průběhu řízení a důvodnosti a dosahu vad, které se ve věci vyskytly, aby svým osobním názorem apriori neovlivnil celý senát.⁴⁰¹ Přednesení napadeného rozsudku ani podání zprávy o stavu věci není dokazováním, proto z těchto úkonů nelze činit důkazní závěry, resp. korigovat tím skutková zjištění napadeného rozsudku.

ad b) Poté, co bude přednesen napadený rozsudek a podána zpráva o stavu věci, odvolatel přednese své odvolání a odůvodní je. O tomto přednesu platí totéž co o přednesu napadeného rozsudku. Nelze však bránit odvolateli, aby přečetl doslova celé odvolání. V případě odvolání přednášeného státním zástupcem či obhájcem by však takový způsob nepůsobil příliš přesvědčivě a jistě.

Je-li obžalovaný zastoupen obhájcem, přednese odvolání obhájce a obžalovaný bude pouze dotázán, zda jej chce případně nějak doplnit. Doplněním odvolání by neměla být obcházena, což platí pro všechny osoby oprávněné brojit proti rozsudku prvního stupně, zákonná ustanovení o povinnosti odůvodnit odvolání ve lhůtě k jeho podání, resp. v další lhůtě stanovené předsedou senátu soudu prvního stupně. I když v odvolacím řízení zásadně není vyloučeno uplatnění tzv. novot, nelze zapomínat na vůdčí zásadu vázanosti odvolacího soudu rozsahem a důvody podaného odvolání. Z tohoto pohledu by se mohlo stát, že by odvolací soud k takovému doplnění nemohl přihlídnout.

Pokud není odvolatel přítomen (z povahy věci se tento postup nemůže uplatnit u státního zástupce, který musí být při veřejném zasedání konaném o odvolání přítomen vždy), přečte odvolání včetně odůvodnění předseda senátu nebo jím určený člen senátu.

Státní zástupce a osoby, které mohou být rozhodnutím odvolacího soudu přímo dotčeny, pokud nejsou odvolateli, přednesou své vyjádření a návrhy na provedení dokazování. Není-li některá z těchto osob přítomna a je-li vyjádření obsaženo ve spise, nebo požádá-li o to, přednese obsah jejich

⁴⁰¹ Husár, E.: Odvolanie v Československém socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1961, str. 328.

podání předseda senátu nebo jím určený člen senátu. Je-li podáno více odvolání, má každá strana právo se i k dalším odvoláním nad rámec svého odvolání vyjádřit.

ad c) Po přednesu návrhů na doplnění dokazování senát odvolacího soudu rozhodne, zda řízení bude doplněno prováděním důkazů. Provádění dokazování v odvolacím řízení je, na rozdíl od hlavního líčení, fakultativní. Odvolací soud by měl rozhodnout i negativně v případě, že strany žádné důkazní návrhy nepřednesou, neboť o provedení důkazů může soud rozhodnout z úřední povinnosti (srov. § 216 odst. 1 trestního řádu).

Dokazování v odvolacím řízení je třeba chápat jako prostředek sloužící k tomu, aby výsledky původního dokazování, na nichž spočívá přezkoumávaný rozsudek, byly buď potvrzeny jako správné, anebo aby správnost původního dokazování a jeho hodnocení byly zpochybněny a umožnily nápravu vad napadeného rozsudku.

Odvolací soud není povinen vyhovět všem důkazním návrhům odvolatele či jiných stran a je-li možné o podaném odvolání spolehlivě rozhodnout i bez doplnění dokazování, na podkladě správně a úplně zjištěného skutkového stavu soudem prvního stupně, nemusí odvolací soud provádět vůbec žádné důkazy; pak s důkazními návrhy odvolatele a jiných stran je soud povinen vypořádat se ve svém rozhodnutí.

Provádění důkazů před odvolacím soudem je v případě existence vad napadeného rozsudku týkajících se skutkových zjištění po novele trestního řádu účinné od 1. 1. 2002 pravidlem. Odvolací soud je zásadně povinen řízení doplnit důkazy potřebnými k tomu, aby mohl o podaném odvolání rozhodnout. Zákon vylučuje provádění dokazování je tehdy, šlo-li by o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazování činnosti soudu prvního stupně.

Meze doplnění dokazování před odvolacím soudem jsou limitovány potřebnou spolehlivě rozhodnout o odvolání s tím, že nesmí jít o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně (§ 263 odst. 6 věta první trestního řádu).

Z těchto mezí vyplývá, že i v případě, že se odvolací soud rozhodne dokazování doplnit, může dospět k závěru, že skutková zjištění učiněná soudem prvního stupně jsou natolik nedostatečná, že je nutno napadený rozsudek zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Častější postup odvolacího soudu však po citované novele bude spočívat v odstranění těchto nedostatků s tím, že se doplněná skutková zjištění stanou podkladem pro jiné, meritorní rozhodnutí odvolacího soudu.

Při respektování výše uvedených limitů je totiž odvolací soud v zásadě oprávněn provést znovu některé důkazy podstatné pro skutková zjištění, které již byly provedeny v hlavním líčení a může dokonce provést i důkazy v hlavním líčení neprovedené [srov. § 259 odst. 3 písm. a), b) trestního řádu]. Na vytváření skutkového stavu, na němž je založen rozsudek, se tedy mohou podílet soudy obou stupňů, a to v přesně stanoveném rozsahu a za předpokladu, že v odvolacím řízení nebude

nahrazována činnost soudu prvního stupně a že zde budou přiměřeně zohledněny jak výsledky dokazování provedeného v hlavním líčení, tak i hodnocení důkazů soudem prvního stupně.

K tomu má odvolací soud dostatečné procesní prostředky, které přesně vymezeným způsobem zajišťují respektování výsledků řízení před soudem prvního stupně a jejich provázání a skloubení s výsledky jeho vlastní činnosti v druhém stupni (srov. § 263 odst. 6, 7 trestního řádu). Odvolací soud je oprávněn odchýlit se od skutkového zjištění soudu prvního stupně, ovšem z hlediska změny nebo doplnění jeho skutkových zjištění může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem. Tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením provedených důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl.

Na provádění důkazů v odvolacím řízení se užije ustanovení o provádění důkazů v hlavním líčení, včetně omezení v provádění důkazů čtením protokolů o výpovědi svědka nebo znalce (§ 235 odst. 2 trestního řádu). Není-li obviněný přítomen, ač byl řádně předvolán, stanoví trestní řád nevyvratitelnou právní domněnku udělení souhlasu obžalovaným k přečtení protokolů o výslechu svědků a znalců (§ 263 odst. 6 i.f. trestního řádu).

ad d) V případě, že odvolací soud rozhodne, že žádné důkazy prováděny nebudou, není třeba strany znovu vyzývat k vyjádření, neboť toto právo mohly uplatnit v samotném odvolání, v písemném vyjádření k odvolání či ve vyjádření ve veřejném zasedání. Proto poté, co soud rozhodne, že žádné dokazování nebude prováděno, následuje závěrečná porada senátu a po ní se vyhlásí rozhodnutí odvolacího soudu.⁴⁰²

Pokud však bylo před odvolacím soudem prováděno dokazování, musí předseda senátu udělit slovo stranám ke konečným návrhům. Pořadí konečných návrhů se zřejmě bude řídit pořadím přednesů odvolání a vyjádření k nim, předseda senátu však může stanovit i pořadí odlišné. Obžalovaný má však právo hovořit jako poslední (§ 216 odst. 2 trestního řádu).

V konečném návrhu může každá strana vyslovit svůj názor na projednávanou trestní věc, poukázat a upozornit na určité skutečnosti, zdůvodnit svůj názor, rozebrat případ jak po stránce skutkové, tak i po stránce právní, dát případně ještě návrhy na doplnění dokazování a konečně navrhnout odvolacímu soudu, jak má ve věci rozhodnout. Samozřejmě, že se strana může i svého práva konečného návrhu vzdát.

ad e) Po konečných návrzích následuje porada senátu odvolacího soudu a rozhodnutí o odvolání. Odvolací soud může rozhodnout o podaném odvolání několika způsoby, které trestní řád vymezuje taxativně (srov. níže). Co se týče formy rozhodnutí, má odvolací soud k dispozici dvě, a to buď usnesení, nebo rozsudek.

⁴⁰² Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 332.

V případech, ve kterých odvolací soud nerozhoduje rozsudkem, rozhoduje usnesením. Rozsudkem odvolací soud rozhoduje pouze v případě, jestliže po zrušení napadeného rozsudku (§ 258 trestního řádu) hned sám ve věci rozhodne (§ 259 odst. 3, 4 trestního řádu), nebo aniž napadený rozsudek zruší, sám doplní jeho chybějící nebo neúplný výrok (§ 259 odst. 2, 3 a 4 trestního řádu), přičemž taková rozhodnutí je oprávněn učinit pouze ve veřejném zasedání. Rozsudkem však odvolací soud rozhodne i za situace, kdy činí více různých rozhodnutí o jednotlivých odvoláních, pokud je třeba alespoň v jednom případě rozhodnout rozsudkem. Nic zásadně nebrání tomu, aby odvolací soud rozhodl v takovémto případě jen jedním rozhodnutím, významnějším z obou forem – tedy rozsudkem, i když se tato forma obligatorně vztahuje jen na rozhodnutí v části věci. Husár⁴⁰³ má za to, že se nejedná o obligatorní postup odvolacího soudu, ale uvádí celou řadu důvodů, pro které lze tento postup odvolacímu soudu doporučit. Na prvním místě uvádí požadavek procesní ekonomie urychlení řízení, takovýto postup znamená podle něj dále i záruku stručnosti a přehlednosti rozhodnutí odvolacího soudu, dává záruku, že ve věci se rozhodne tak, aby jednotlivá rozhodnutí vzájemně i věcně souvisela a vyčerpávala celou postatu věci jak rozsahově, tak i obsahově.

8. 2. 3. Jednotlivé způsoby rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání

Přestože odvolací soud projednává všechna odvolání podaná proti témuž rozsudku zpravidla v jednom společném odvolacím řízení (nejsou-li zde výjimečně důležité důvody k postupu podle § 23 odst. 1 trestního řádu), může o každém z více podaných odvoláních rozhodnout různými způsoby.

Způsoby, kterými může odvolací soud rozhodnout o podaném odvolání, jsou v zákoně uvedeny taxativně v § 253, § 255 až § 260 trestního řádu, přičemž, jak je výše uvedeno, rozhodnutí uvedená v § 263 odst. 1 písm. a) a b) trestního řádu může odvolací soud fakultativně učinit i v neveřejném zasedání.

Jednotlivé způsoby lze rozdělit do šesti skupin. Jejich vzájemný vztah je takový, že rozhodnutí uvedená níže pod body 2 až 6 může odvolací soud učinit jen za předpokladu, že nezjistí důvody k některému z rozhodnutí uvedených pod bodem 1 s tím, že rozhodnutí pod bodem 6 přichází v úvahu pouze tehdy, není-li důvod k žádnému z rozhodnutí uvedeném pod body 2 až 5.

1. Prvním typem je *rozhodnutí učiněné bez meritorního přezkoumání* napadeného rozsudku či řízení, jež mu předcházelo (§ 253 odst. 1, 3 trestního řádu). Jde o rozhodnutí, kterým se odvolání zamítá (z tzv. formálních, nikoliv věcných důvodů) nebo odmítá. V těchto případech chybí základní formální předpoklady k věcnému přezkoumání rozsudku soudu prvního stupně. Odvolací soud zkoumá přednostně, zda zde není překážka uvedená v § 253 odst. 1 nebo 3 trestního řádu a v případě, že ji zjistí, může již operativně rozhodnout v neveřejném zasedání.

⁴⁰³ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 335 – 336.

a) Odvolací soud zamítne odvolání, bylo-li podáno opožděně, osobou neoprávněnou (z povahy věci neoprávněnou osobou nemůže být státní zástupce) nebo osobou, která se odvolání výslovně vzdala nebo znovu podala odvolání, které v téže věci již předtím výslovně vzala zpět (§ 253 odst. 1 trestního řádu). Jako opožděné ovšem nemůže být zamítnuto odvolání, které oprávněná osoba podala opožděně jen proto, že se řídila nesprávným poučením soudu (nikoliv jinou osobou, např. obhájcem). To však platí pouze v případě, že se oprávněná osoba nesprávným poučením skutečně řídila a v důsledku toho podala odvolání opožděně, ovšem v takto (nesprávně) stanovené lhůtě.⁴⁰⁴ Proto nesprávným poučením ve smyslu § 253 odst. 2 trestního řádu není nedostatek poučení vůbec nebo poučení o nepřípustnosti odvolání – v takovém případě by zde mohl být důvod k navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 trestního řádu (srov. příměření č. 49/1998 Sb. rozh. tr.). Rovněž důvodem pro navrácení lhůty může být nesprávné poučení poskytnuté jiným orgánem.⁴⁰⁵

Pokud obviněný nebo obhájce zmeškají z důležitého důvodu lhůtu k podání odvolání, povolí jim odvolací soud na jejich žádost, kterou musí podat do tří dnů od pominutí překážky, její navrácení. Nebylo-li odvolání ještě podáno, je třeba jej se žádostí spojit. Odůvodnit odvolání mohou ještě ve lhůtě osmi dnů od doručení usnesení o povolení navrácení lhůty (§ 61 odst. 1 trestního řádu). Jestliže již předtím bylo odvolání zamítnuto jak opožděně, zruší odvolací soud současně s rozhodnutím o povolení navrácení lhůty své předchozí rozhodnutí (§ 61 odst. 2 trestního řádu). Obdobně bude odvolací soud postupovat v případě, když dodatečně zjistí, že odvolání bylo zamítnuto jako opožděně přestože lhůta k podání odvolání zmeškána nebyla (srov. § 61 odst. 3 trestního řádu).

Některé odvolací soudy postupem podle § 253 odst. 1 trestního řádu zamítají odvolání obviněného jako odvolání podané osobou neoprávněnou s argumentací založenou na tom, že opravný prostředek proti rozsudku soudu prvního stupně nepodal obhájce jménem obviněného, nýbrž jménem vlastním. Není sporu o tom, že obhájce podává odvolání vždy v zastoupení obviněného jako úkon obhajoby, nikoli vlastním jménem, neboť není osobou se samostatným odvolacím právem ve smyslu ustanovení § 247 odst. 2 trestního řádu. Pokud však pod textem odvolání je uvedeno pouze jméno obhájce a nikoli také jméno obviněného, pak tyto nedostatky formální povahy nemohou být důvodem pro zamítnutí odvolání jako odvolání podaného neoprávněnou osobou podle § 253 odst. 1 trestního řádu, jestliže z obsahu odvolání je zřejmé, že obhájce jej podal za obviněného, v jeho zastoupení jako úkon obhajoby předpokládaný ustanovením § 41 odst. 2 trestního řádu (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 3 Tdo 294/2002). Z tohoto pohledu je pak třeba nahlížet na usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 1. 2001, sp. zn. IV. ÚS 454/2000.

Pokud by odvolací soud takto nesprávně zamítl odvolání jako odvolání podané osobou neoprávněnou podle § 253 odst. 1 trestního řádu, byl by naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1

⁴⁰⁴ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1565-1566.

⁴⁰⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 651.

písm. l) trestního řádu v tom, že bylo rozhodnuto o zamítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g) trestního řádu, aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí. Tento dovolací důvod dopadá právě na případy, kdy došlo k zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku bez věcného přezkoumání a procesní strana tak byla zbavena přístupu ke druhé instanci.

b) Odvolací soud odmítne odvolání, které nespĺňuje náležitosti obsahu odvolání (§ 253 odst. 3 trestního řádu). Tento způsob rozhodnutí odvolacího soudu byl do trestního řádu vtělen novelou provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. v návaznosti na změny v rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu. Má-li totiž odvolací soud přezkoumat napadený rozsudek jen v rozsahu a z důvodů uvedených v odvolání, musí být tyto mantinely v odvolání uvedeny. Odvolací soud v návaznosti na přezkoumání formálních požadavků přezkoumá podané odvolání i z hlediska jeho obsahu, tedy zda je odůvodněno tak, aby bylo patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou z hlediska těchto výroků nebo řízení jim předcházejícího vytýkány (srov. § 249 odst. 1 trestního řádu), a jde-li o státního zástupce, zda je v něm uvedeno, že je podává ve prospěch nebo v neprospěch obviněného (srov. § 249 odst. 2 trestního řádu).

Nespĺňuje-li podané odvolání zákonem stanovené náležitosti, nemůže odvolací soud bez dalšího podané odvolání odmítnout, ale poté, co zjistí, že podané odvolání není bezvadné, zkoumá dále, jestli předseda senátu soudu prvního stupně splnil své povinnosti, tj. především správné a úplné poučení v písemném vyhotovení rozsudku. Dospěje-li k závěru, že poučení v písemném vyhotovení rozsudku není ve shodě s tím, jak byl rozsudek vyhlášen, a oprávněné osoby v něm poučeny, musí nejprve nařídít opravu vyhotovení rozsudku a vyčkat, až nastanou účinky opravy (srov. § 131 trestního řádu).

Odvolací soud dále zkoumá, zda předseda senátu soudu prvního stupně postupoval při odstraňování vad odvolání podle § 251 trestního řádu a zjistí-li, že postup předsedy senátu soudu prvního stupně nebyl v souladu se zákonem, musí předložený spis vrátit soudu prvního stupně ke splnění jeho povinností. Odvolací soud sám vady odvolání neodstraňuje, nemůže ani podané odvolání v této fázi řízení odmítnout, jinak by takovým postupem odvolacího soudu byl naplněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. l) trestního řádu (srov. č. 47/2003 Sb. rozh. tr.). Odvolací soud nemůže odmítnout ani odvolání státního zástupce z důvodu, že jeho odvolání trpí vadami obsahu, pokud předseda senátu soudu prvního stupně nečinil výzvu k odstranění vad postupem podle § 251 odst. 1 trestního řádu (srov. č. 27/2004 Sb. rozh. tr.).

Odmítnutí odvolání odvolacím soudem přichází v úvahu až poté, co odvolací soud zjistí, že podané odvolání je vadné a odvolatel zjištěné vady neodstranil ani po proběhlém postupu podle § 251 trestního řádu před soudem prvního stupně. Odmítnutí odvolání je obligatorní, neboť odvolacímu soudu chybí základní podmínka pro to, aby se odvoláním mohl věcně zabývat, totiž vymezení rozsahu přezkumné povinnosti. Odvolací soud by mohl řešit nedostatky v rozhodování soudu prvního stupně

pouze za předpokladu, že zde bude ještě odvolání podané jinou oprávněnou osobou, které spíňuje po obsahové stránce všechny zákonem stanovené náležitosti a které tak cestu k přezkumu napadeného rozsudku otevře. Takový přezkum odvolacího soudu by však nebyl revizní, ale pouze omezený ve smyslu § 254 trestního řádu.

Za neodůvodněné odvolání se považuje i odvolání, které bylo v souvislosti s postupem podle § 251 trestního řádu odůvodněno opožděně. O rozporných názorech na tuto problematiku jsem se již zmínil v partii věnované řízení u soudu prvního stupně po podání odvolání, konkrétně v souvislosti s povinností předsedy senátu soudu prvního stupně při odstraňování nedostatků náležitostí obsahu odvolání. Jak jsem již tedy uvedl, soudní praxe se kloní k názoru, že pětidenní lhůta uvedená v § 251 odst. 1 trestního řádu je lhůtou propadnou, kterou nelze prodloužit a je-li odvolání odůvodněno až po uplynutí této lhůty, musí být podle § 253 odst. 3 odmítnuto, třebaže v době takového rozhodnutí již byly vady odvolání odstraněny (srov. č. 59/2002 Sb. soud. rozh.).

S tímto rozhodnutím v podstatě koresponduje i názor Púryho se Sotolářem⁴⁰⁶, kteří uvádějí, že na rozdíl od dovolání a stížnosti pro porušení zákona trestní řád nevyklučuje možnost výjimečně doplnit odvolání i po uplynutí uvedených lhůt, nejde-li o opožděné doplnění stanovených náležitostí, které je důvodem odmítnutí odvolání za splnění podmínek § 253 odst. 3, 4 trestního řádu. Odvolací řízení je totiž řízením o řádném opravném prostředku podaném proti dosud nepravomocnému rozsudku, v němž lze uplatňovat tzv. nova, předpokládá se širší rozsah dokazování a specifický způsob rozhodování soudu druhého stupně. Uvedený názor tedy připouští změn, resp. doplnění odvolání, ale pouze za podmínky, že odvolání mělo již uplynutím lhůt pro jeho podání, případně odstranění jeho vad, všechny náležitosti obsahu odvolání.

V kontextu shora uvedeného je nutno označit za překonaný názor vyjádřený v komentáři, že důvody pro odmítnutí odvolání odvolací soud zjišťuje ke dni svého rozhodnutí a že by v případě, kdy by vady podaného odvolání byly odstraněny až po uplynutí lhůty, resp. po předložení spisů odvolacímu soudu, by odvolací soud zřejmě neodmítl podané odvolání.⁴⁰⁷ Současně však citovaný komentář zdůrazňuje, že odvolací soud může odmítnout odvolání vzápětí po předložení spisů, neboť tak činí v neveřejném zasedání, které může konat kdykoliv. Odvolatel se tedy nemůže spoléhat na časový prostor vzniklý v mezidobí, aby se nevystavil riziku újmy z odmítnutí odvolání.

Pokud by se aplikoval tento postup, bylo by jen otázkou náhody, zda strana, která odstranila vady odvolání až po příslušných lhůtách, podá odvolání účinně, anebo zda bude její odvolání odmítnuto. Svoji roli zde může hrát zatíženost soudu nebo příslušného soudce, jeho pracovní návyky apod., čímž by se mezi jednotlivými odvolateli mohla vytvářet jakási nerovnost.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Púry, F., Sokolář, A.: Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005, str. 7.

⁴⁰⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1567, marginální bod 19.

⁴⁰⁸ Rizman, S.: Několik poznámek k průzkumu účinnosti novely trestního řádu. Trestní právo 5/2005, str. 7.

Rovněž je třeba mít za překonaný i názor Vantucha⁴⁰⁹, který z uvedeného komentáře vychází a upozorňuje na to, že záleží pouze na odvolacím soudu, zda v takovém případě odvolací soud odvolání, jehož nedostatky byly odstraněny až po uplynutí lhůty, odmítne nebo zda pozdě odůvodněné odvolání projedná. V této souvislosti lze zmínit, že v publikované judikatuře⁴¹⁰ se vyskytl i ojedinělý názor, že tato další pětidenní lhůta k odstranění vad odvolání tzv. kvalifikovanými odvolateli je lhůtou pořádkovou a že rozhodující je, zda oprávněná osoba odstranila vady odvolání do doby rozhodnutí odvolacího soudu o jeho odmítnutí.

De lege ferenda lze jen doporučit, aby charakter této lhůty byl přímo vyjádřen v zákoně, aby bylo zabráněno pochybnostem a různým výkladům v této velice významné otázce.

Avšak v případě, že zákonná pětidenní lhůta k odůvodnění odvolání již uplynula, není vyloučeno, jak jsem se o tom již podrobně zmínil v partii věnované řízení před soudem prvního stupně po podání odvolání, aby pokud tuto pětidenní propadnou lhůtu k odstranění obsahových vad odvolání zmeškal obhájce obžalovaného, mu bylo ve výjimečných případech podle § 61 trestního řádu per analogiam odvolacím soudem povoleno její navrácení (to se ovšem týká jen obhájce, nikoli dalších kvalifikovaných odvolatelů, jako jsou státní zástupce či zmocněnec poškozeného nebo zúčastněné osoby, neboť ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu jej jako jeden z prvků tzv. favor defensionis poskytuje pouze straně obhajoby⁴¹¹).

Další osmidenní lhůta k odstranění obsahových vad odvolání, kterou předseda senátu soudu prvního stupně stanoví podle § 251 odst. 2 trestního řádu obžalovanému, je lhůtou pořádkovou a odvolací soud v žádném případě nemůže z důvodu jejího nerespektování obžalovaným jeho odvolání podle § 253 odst. 3 trestního řádu odmítnout, aniž by učinil opatření, aby tyto vady byly podle § 251 odst. 1 trestního řádu odstraněny obhájcem obžalovaného.⁴¹²

2. Druhým typem rozhodnutí je procesní rozhodnutí odvolacího soudu zatímní povahy. Jedná se o usnesení o přerušení trestního stíhání podle § 255 trestního řádu. Tímto usnesením není řešeno meritum věci, ale předpokládá se, že po odpadnutí překážky či překážek, které jeho vydání vyvolaly, bude v odvolacím řízení pokračováno a o odvolání rozhodnuto. Proto po odpadnutí překážky je odvolací soud povinen rozhodnout analogicky podle § 224 odst. 3 trestního řádu, že se v odvolacím řízení pokračuje.⁴¹³

Odvolací soud může přerušit trestní stíhání jednak z důvodů uvedených v § 255 trestního řádu, jednak z důvodu uvedeného v § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu. Postupuje-li odvolací soud podle

⁴⁰⁹ Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. *Trestní právo* 8/2004, str. 9.

⁴¹⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 7. 2002, sp. zn. 7 To 266/2002, publikované v *Soudních rozhledech* 1/2003, str. 20 – 23.

⁴¹¹ Fastner, J.: K odmítnutí odvolání, které nespĺňuje obsahové náležitosti. *Trestněprávní revue* 2003, č. 4, str. 128.

⁴¹² Fastner, J.: K odmítnutí odvolání, které nespĺňuje obsahové náležitosti. *Trestněprávní revue* 2003, č. 4, str. 129.

⁴¹³ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: *Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání.* Praha. C. H. Beck 2002, str. 1579.

§ 255 trestního řádu, usnesením přeruší trestní stíhání, aniž by zrušil napadený rozsudek; ke zrušení napadeného rozsudku přistoupí v případě, že postupuje podle § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu.

Podle § 255 trestního řádu odvolací soud postupuje ve čtyřech případech:

a) Odvolací soud trestní stíhání přeruší, pokud za odvolacího řízení vyjde najevo, že po vyhlášení napadeného rozsudku nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d) trestního řádu. V případě, že by tyto skutečnosti vyšly najevo již v řízení před soudem prvního stupně a nedošlo by k přerušení trestního stíhání tam, byl by namíste postup odvolacího soudu podle § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu. Důvod přerušení trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) trestního řádu se zřetelem ke své povaze nemůže v odvolacím řízení najevo vyjít.

V případě, že by některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d) trestního řádu vyšla najevo sice po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně, ale před předložením spisů odvolacímu soudu (§ 251 odst. 3 trestního řádu), je povinen o přerušení trestního stíhání rozhodnout soud prvního stupně. Tímto usnesením zůstává napadený rozsudek nedotčen. Po odpadnutí překážky a po rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání předloží předseda senátu věc odvolacímu soudu.⁴¹⁴

Jak má ale odvolací soud postupovat v případě, že soud prvního stupně trestní stíhání v takovém případě opomene přerušit a věc mu předloží? Má odvolací soud postupovat podle § 255 trestního řádu či podle § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu? V § 255 odst. 1 trestního řádu se hovoří o tom, že odvolací soud (nikoliv soud prvního stupně) přeruší trestní stíhání, vyjde-li za odvolacího řízení najevo, že po vyhlášení napadeného rozsudku nastala některá z okolností tam uvedených. Ustanovení § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu hovoří o tom, že podle tohoto ustanovení se postupuje, měl-li již tak učinit soud prvního stupně. Soud prvního stupně je povinen přerušit trestní stíhání podle § 224 odst. 1 trestního řádu, shledá-li za hlavního líčení, že zde nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až d) trestního řádu, případně tak může rozhodnout mimo hlavní líčení (§ 231 trestního řádu). I když okolnosti odůvodňující přerušení trestního stíhání nastaly po vyhlášení napadeného rozsudku, ale ještě předtím, než byl spis předložen odvolacímu soudu, měl o přerušení trestního stíhání rozhodnout již soud prvního stupně, a proto bude podle mého názoru na místě postup podle § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu.

b) Odvolací soud je povinen trestní stíhání přerušit též v případě, že obžalovanému nelze doručit předvolání k veřejnému zasedání odvolacího soudu, neboť předvolání se obžalovanému doručuje do vlastních rukou bez možnosti tzv. náhradního doručení. Důvodem přerušení trestního stíhání nemůže být zjevně (byť obtížně) odstranitelná závada v doručení.⁴¹⁵ Přerušit trestní stíhání z tohoto důvodu

⁴¹⁴ srov. Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 565; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1579

⁴¹⁵ Jellínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 656.

nepřichází v úvahu v řízení proti uprchlému (§ 302 a násl. trestního řádu), neboť předvolání se zde doručuje podle § 306 odst. 1 trestního řádu toliko obhájci a zároveň se vhodným způsobem uveřejní (§ 306 odst. 2 trestního řádu). Rovněž není možné postupovat tímto způsobem, pokud se obžalovaný k veřejnému zasedání o odvolání nepředvolává, ale pouze se o něm vyrozumívá.

c) Odvolací soud přeruší trestní stíhání též z důvodu uvedeného v § 9a trestního řádu, tedy v případě, kdy odvolací soud podá žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Soudnímu dvoru zřízenému předpisy Evropských společenství.

Trestní soudce, který se chce obrátit na Soudní dvůr s předběžnou otázkou, musí vždy zvažovat, zda se jedná o oblast pilíře prvního či třetího. Na oblast prvního pilíře se vztahuje čl. 234 Smlouvy o založení Evropského společenství (SES), na oblast třetího pilíře se vztahuje článek 35 Smlouvy o Evropské unii (SEU).

Podle čl. 234 SES má Soudní dvůr pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se výkladu Smlouvy, platnosti a výkladu aktů přijatých orgány Společenství a Evropské centrální banky a výkladu statutů subjektů zřízených aktem Rady, pokud tak tyto statuty stanoví. Vystane-li taková otázka před soudem členského státu, záleží, v jaké fázi se řízení nachází. Pokud se jedná o soud, jehož rozhodnutí lze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je postup podle čl. 234 SES pro soud členského státu jen fakultativní, pokud se však jedná o soud členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr. Běžně dostupnými opravnými prostředky nebudou v trestním řízení stížnost pro porušení zákona a obnova řízení, dále milost prezidenta republiky podle čl. 62 písm. g) Ústavy České republiky, ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky, ani žaloba k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴¹⁶ Soud členského státu, i když proti jeho rozhodnutí se nepřipouští vnitrostátní opravný prostředek, není povinen položit předběžnou otázku v případě, že otázka komunitárního práva není relevantní pro řešení daného případu, nebo v případě, kdy existuje ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce anebo rozsudek Soudního dvora týkající se v zásadě identické otázky (tzv. *acte éclairé*) nebo v případě, kdy výklad a správná aplikace komunitárního práva jsou naprosto zjevné (tzv. *acte clair*).⁴¹⁷

Článek 35 SEU vymezuje pravomoc Soudního dvora v oblasti předběžných otázek týkajících se policejní a justiční spolupráce v trestních věcech. Předmětem řízení o předběžné otázce dle čl. 35 SEU jsou však jen některé prameny unijního práva v rámci třetího pilíře, neboť předběžné otázky

⁴¹⁶ Přednáška Jana Komárka přednesená dne 10. 6. 2005 v Justiční akademii České republiky ve Stráži pod Ralskem.

⁴¹⁷ Srov. např. Bobek, M.: Které české soudy budou mít povinnost obracet se na Evropský soudní dvůr v rámci řízení o předběžné otázce? *Právní rozhledy* 5/2004, str. 173-180.

výkladu a platnosti podle článku 35 odst. 1 SEU jsou omezeny na „rámcová rozhodnutí a rozhodnutí, výklad úmluv podle této hlavy a platnosti a výkladu opatření k jejich provedení“.⁴¹⁸

Na rozdíl od článku 234 SES, článek 35 SEU nestanoví povinnost soudů členských států obrátit se na Soudní dvůr s předběžnou otázkou. Pravomoc Soudního dvora je podmíněna výslovným prohlášením daného členského státu, že jurisdikci Soudního dvora v této oblasti přijímá společně s určením jejího rozsahu.⁴¹⁹ Česká republika přijala pravomoc Soudního dvora v rámci třetího pilíře v nejširší možné podobě.⁴²⁰ To znamená, že všechny české soudy mají právo obracet se na Soudní dvůr s předběžnými otázkami v otázkách policejní a soudní spolupráce v trestních věcech. Navíc si Česká republika vymínila možnost uložit českým soudům posledního stupně (tedy soudům, proti jejichž rozhodnutí není v dané věci přípustný opravný prostředek) povinnost obracet se s předběžnými otázkami na Soudní dvůr. Taková vnitrostátní právní úprava dosud nebyla přijata. Její přijetí by znamenalo v české soudní praxi faktické srovnání režimu předběžné otázky podle čl. 35 SEU a čl. 234 SES. To znamená, že trestní soudce, který se bude chtít obrátit na Soudní dvůr s předběžnou otázkou, musí vždy zvažovat, zda se jedná o oblast pilíře první či třetího. Přestože v této oblasti neexistuje téměř žádná judikatura⁴²¹, třetí pilíř je jednou z nejrychleji se rozvíjejících oblastí unijního práva. Předběžné otázky v trestních věcech se proto časem jistě stanou každodenní realitou českých soudů. Proto nelze než se připojit k závěru, že je urychleně třeba opustit poměrně rozšířený mýtus o komunitárním právem „neohrožených“ úsecích trestních.⁴²²

d) Odvolací soud přeruší dále trestní stíhání v případě, že má za to, že zákon, jehož užil v dané trestní věci soud prvního stupně při rozhodování o vině a trestu, je v rozporu s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou, která má přednost před zákonem. Kromě přerušení trestního stíhání je odvolací soud povinen věc předložit Ústavnímu soudu. Předložením věci Ústavnímu soudu se rozumí, že předseda senátu, který taky za obecný soud v řízení před Ústavním soudem jedná (§ 30 odst. 3 zákona číslo 182/1993 Sb., o Ústavním soudu), učiní návrh na zahájení řízení před Ústavním soudem podle § 34 a 64 odst. 4 citovaného zákona.

Ustanovení, které by umožňovalo odvolacímu soudu přerušit trestní stíhání a předložit věc Ústavnímu soudu před novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. chybělo; trestní řád upravoval tento postup toliko pro soud prvního stupně.

⁴¹⁸ Srov. znění článku 35 odst. 1 SEU s čl. 34 odst. 2 SEU.

⁴¹⁹ Srov. modalitu článku 35 SEU stanovené jeho třetím odstavcem. Převážná většina členských států umožnila každému národnímu soudu postoupit Soudnímu dvoru předběžnou otázku podle čl. 35 SEU. Jedině Španělsko omezilo tuto možnost na soudy posledních stupňů.

⁴²⁰ Stalo se tak Prohlášením České republiky k článku 35 Smlouvy o Evropské unii, který je obsažen v Závěrečném aktu ke Smlouvě o přistoupení v části III, příloze G, prohlášení č. 26 Závěrečného aktu (OJ 2003 L 236/980). Česká verze je též publikována ve Sbírce mezinárodních smluv č. 44/2004, částka 15.

⁴²¹ Pouze rozsudek ve spojených věcech C-187/01 a C-385/01 Trestní řízení proti Hüseyinu Gözütokovi (C-187/01) a Klausí Brüggemu (C-385/01) [2003] ECR I-1345 (viz Bobek, M., Komárek, J., Passer, J. M., Gillis, M.: Předběžná otázka v komunitárním právu. Linde Praha, a.s., 2005, str. 15, pozn. 53).

⁴²² Passer, J. M.: Čeká české soudy záplava práva EU? Soudce 4/2003, str. 2-5, na straně 3, pozn. č. 31.

Ustanovení § 255 odst. 2 trestního řádu (stejně jako § 224 odst. 5 trestního řádu) je nutné vykládat tak, že soud zkoumá rozpor zákona, jehož užití je rozhodné, s ústavním pořádkem ve smyslu čl. 112 odst. 1 Ústavy, a nikoli s ústavním zákonem a s mezinárodní smlouvou, která má přednost před zákonem, jak z jeho dikce vyplývá. Důvodem pro tento výklad je ustanovení normy nejvyšší právní síly, neboť podle čl. 95 odst. 2 Ústavy v případě, že soud dojde k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Pojem „ústavní pořádek“ ústavodárce vymezuje v čl. 112 odst. 1 Ústavy a z jeho dikce jednoznačně vyplývá, že ústavní pořádek netvoří mezinárodní smlouvy, které mají přednost před zákonem.

Problematika mezinárodních smluv ovšem není tak jednoznačná a jednoduchá, jak by se na první pohled mohlo zdát. Podle čl. 10 Ústavy v jeho znění do 31. 5. 2002 byly ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána bezprostředně závazné a měly přednost před zákonem. Citované ustanovení upravilo inkorporaci uvedených mezinárodních smluv do českého právního řádu a ty, aniž by ztratily svoji mezinárodněprávní formu, staly se bezprostředně závaznými na území České republiky. Vztah těchto inkorporovaných mezinárodních smluv k pramenům vnitrostátního práva vyjádřila Ústava zakotvením jejich „přednostní před zákony“. Podle článku 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy v původním znění rozhodoval Ústavní soud o zrušení zákonů a jiných právních předpisů (nebo jejich jednotlivých ustanovení), pro rozpor s ústavními zákony nebo mezinárodními smlouvami podle tehdejšího čl. 10 Ústavy. Nebyla však založena jeho pravomoc posuzovat případný soulad ústavních zákonů s uvedenými mezinárodními smlouvami, z čehož se vyvozoval závěr, že důsledkem přednosti mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách podle čl. 10 Ústavy bylo jejich paralelní postavení s ústavními zákony.⁴²³

Tzv. euronovela Ústavy (ústavní zákon č. 395/2001 Sb.) novým zněním čl. 10 s účinností od 1. 6. 2002 inkorporovala do našeho právního řádu všechny vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána s tím, že stanoví-li taková smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Pod uvedený režim patří od 1. 6. 2002 všechny mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament a jeho právní předchůdci a které splňují další kritéria čl. 10 Ústavy.⁴²⁴

V souladu s uvedenou úpravou byl změněn i čl. 95 odst. 1 Ústavy, podle kterého nyní soudci posuzují soulad jiných právních předpisů se zákonem a mezinárodní smlouvou a v případě rozporu podzákonny předpis neaplikují.

⁴²³ Srov. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné. Nakladatelství Doplněk. Brno 1993, str. 62; Malenovský, J.: Případ praktické aplikace čl. 10 Ústavy České republiky: Rámcová úmluva na ochranu národnostních menšin. Právník č. 9/1995, str. 866 a násl.

⁴²⁴ Srov. např. Kysela, J., Kühn, Z.: Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. Právní rozhledy č. 7/2002, str. 304 – 305; Malenovský, J.: Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002. Právník č. 9/2002, str. 920 a násl.

Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách přestaly být jedinými inkorporovanými smlouvami a právě v této souvislosti musel Ústavní soud řešit otázku, jak se vyrovnat s novým zněním čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy, jakož i s posuzováním ústavních stížností podle písm. d) citovaného ustanovení. Při projednávání návrhu na zrušení některých ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání (nálezn Ústavního soudu 80/2002, sv. 26 – č. 403/2002 Sb.) dospěl k závěru novelu Ústavy z roku 2001 nelze především z hlediska čl. 9 odst. 2 Ústavy interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod. Proto rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. Uvedený výklad je třeba použít i při aplikaci čl. 95 odst. 2 Ústavy z hlediska povinnosti soudce předložit Ústavnímu soudu k posouzení věci, ve kterých se zákon dostává do rozporu s mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách.⁴²⁵

Stejně argumentoval Ústavní soud i při rozhodování o ústavní stížnosti (srov. I. ÚS 752/02): „Ačkoli po změně Ústavy smlouvy o ochraně lidských práv již netvoří samostatnou kategorii právních norem s aplikační předností ve smyslu dřívějšího znění čl. 10, přesto jsou zvláštní skupinou norem a zároveň představují referenční hledisko jak pro abstraktní kontrolu norem, tak pro řízení o ústavních stížnostech“.

Zákonem, jehož užití je v dané trestní věci rozhodné, se ve smyslu § 255 odst. 2 trestního řádu a čl. 95 odst. 2 Ústavy rozumí pouze takový zákon, jehož zrušení (resp. zrušení jeho části) Ústavním soudem by ve svých důsledcích mohlo mít vliv na rozhodnutí soudu o vině a trestu, nikoli například jen na rozhodnutí o náhradě škody.⁴²⁶

Důvodem k přerušení trestního stíhání a předložení věci Ústavnímu soudu podle § 255 odst. 2 trestního řádu nebude, jestliže odvolací soud dospěje k závěru o rozporu zákona s ústavním pořádkem, přičemž návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení v řízení před Ústavním soudem je nepřípustný, protože zákon již pozbyl platnosti (srov. § 66 zákona o Ústavním soudu). Bude-li třeba takový zákon přesto při rozhodování použít (zejména s ohledem na ustanovení čl. 40 odst. 6 Listiny a § 16 odst. 1 trestního zákona), jakož i v případě, kdy Ústavní soud řízení zastaví podle § 67 zákona o Ústavním soudu, je oprávněn posoudit soulad zákona s ústavním pořádkem za podmínek uvedených v § 255 odst. 2 trestního řádu odvolací soud sám, přičemž své stanovisko vyjádří v rámci právních úvah v odůvodnění svého rozhodnutí. Takto ovšem není možné postupovat, pokud Ústavní soud shledal

⁴²⁵ Srov. Filip, J.: Nález č. 403/2002 Sb. jako rukavice hosená ústavodárci ústavním soudem. Právní zpravodaj 11/2002, str. 12; Kühn, Z., Kysela, J.: Je Ústavou vždy to, co Ústavní soud řekne, že Ústavou je? Časopis pro právní vědu a praxi č. 3/2002, str. 199. Uvedené tituly dávají tušit ironickokritický vztah k nálezu, přesto však jeho odůvodnění, stejně tak jako argumentace obsažená v článku J. Malenovského (Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002. Právník č. 9/2002, str. 917) se zdají být silnější a jistější.

⁴²⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1450.

návrh odvolacího soudu nepřijatelným podle § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, protože v téže věci (o stejném návrhu) již Ústavní soud jedná. V takovém případě odvolací soud vyčká rozhodnutí Ústavního soudu o onom totožném návrhu a poté podle něj rozhodne, neboť vykonatelné rozhodnutí Ústavního soudu je závazné pro všechny orgány i osoby (srov. čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Jakmile se náleží Ústavního soudu stane vykonatelným (srov. čl. 89 odst. 1 Ústavy), odvolací soud je povinen v trestním stíhání pokračovat. Ze závaznosti vykonatelného rozhodnutí Ústavního soudu vyplývá, že obecný soud mu musí přizpůsobit svůj další postup v trestním řízení, proto pokud byl nálezem Ústavního soudu zrušen zákon nebo jeho dílčí ustanovení, jejichž užití je vadné trestní věci rozhodné pro posouzení viny a trestu, není obecný soud při pokračování v trestním stíhání již vázán zrušenými zákonnými normami a je povinen rozhodnout podle ostatních platných právních předpisů. Nedošlo-li ke zrušení zákona nebo ani jeho dílčího ustanovení, soud v trestním řízení tuto skutečnost respektuje a pokud to přichází v úvahu, podle něj postupuje, resp. ve svém rozhodnutí ho aplikuje.

Z dikce čl. 95 odst. 2 Ústavy, jakož i z ustanovení § 224 odst. 5 a § 255 odst. 2 trestního řádu vyplývá, že soud je v trestním řízení oprávněn řešit jako předběžnou otázku, zda právní předpis nižší právní síly než zákon, jehož aplikace v projednávané věci přichází v úvahu, je v souladu se zákonem, jímž se při rozhodování řídí, nebo s mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu (čl. 95 odst. 1 Ústavy). V tomto případě obecný soud nemůže přerušit trestní stíhání a je povinen pokračovat v řízení a s otázkou souladu podzákonného právního předpisu se zákonem se vypořádá v rámci právních úvah v odůvodnění svého rozhodnutí.

3. Třetí typ rozhodnutí odvolacího soudu reaguje na případy, kdy vesměs pro vydání napadeného rozsudku nebyly důvody a soud prvního stupně měl učinit jiné mezitímní či meritorní rozhodnutí, tedy buď měl rozhodnout podle § 222 odst. 1 trestního řádu o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti, nebo měl věc postoupit jinému orgánu podle § 222 odst. 2 trestního řádu, nebo měl trestní stíhání zastavit podle § 223 odst. 1, 2 trestního řádu, případně přerušit podle § 224 odst. 1, 2 nebo 5 trestního řádu.

Pokud mělo být podle výše uvedených ustanovení rozhodnuto již před soudem prvního stupně, odvolací soud napadený rozsudek nebo jeho část zruší a v rozsahu zrušení

- rozhodne o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu, který je společně nadřízený soudu prvního stupně a soudu, jenž je podle něj příslušný a pokud je tímto společně nadřízeným soudem přímo odvolací soud, rozhodne ihned sám o přikázání příslušnému soudu;
- věc postoupí jinému orgánu, bude-li mít zato, že posuzovaný skutek nenaplní znaky žádného trestného činu, ale mohl by být posouzen jako přešůpek, kázeňský přešůpek, jiný správní delikt či kárné provinění. Nebude-li však možné posuzovaný skutek v řízení před jiným orgánem vzhledem k promlčení nebo k uplynutí lhůty stanovené pro možnost postihu projednat, odvolací soud věc nepostoupí, nýbrž rozsudek zruší podle § 258 odst. 1 písm. d)

trestního řádu a obžalovaného obžaloby zproští podle § 259 odst. 3 trestního řádu z důvodu uvedeného v § 226 písm. b) trestního řádu;

- trestní stíhání zastaví, a to jak v případě, kdy okolnosti odůvodňující takový postup nastaly a byly známy v řízení před soudem prvního stupně (tedy před i po vyhlášení rozsudku), nebo nastaly až v odvolacím řízení (k tomu srov. dále níže). Rozsah jeho pravomoci je užší než při rozhodování soudu v rámci předběžného projednání obžaloby, neboť pokud by odvolací soud shledal splnění podmínek pro zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. a), b), c) e), f) trestního řádu, musí (podobně jako soud prvního stupně v hlavním líčení) po zrušení rozsudku sám rozhodnout rozsudkem a obžalovaného obžaloby zprostit podle § 259 odst. 3 a § 226 písm. a) až e) trestního řádu nebo postupovat podle § 259 odst. 1, resp. § 260 trestního řádu.

Vzhledem k doslovnému znění zákona, a zvláště po přijetí novely trestního řádu č. 152/1995 Sb., nelze v řízení před odvolacím soudem zrušit rozsudek a meritorně rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 odst. 1 trestního řádu ani o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání podle § 309 odst. 1 trestního řádu. Zatímco před přijetím citované novely část soudní praxe zastávala názor o možném použití analogie (k postupu podle § 307 odst. 1 trestního řádu), nyní s ohledem na speciální ustanovení § 223a odst. 1 trestního řádu (§ 231 odst. 1 trestního řádu), jež není zmíněno odkazem v závorce v § 257 odst. 1 písm. c) trestního řádu, nelze pomocí analogie postupovat. Ostatně povaha obou zmíněných institutů svědčí pro to, aby byly aplikovány před soudem prvního stupně.⁴²⁷ Nová slovenská právní úprava však připouští, aby odvolací soud napadený rozsudek zrušil a trestní stíhání podmíněně zastavil, měl-li tak učinit již soud prvního stupně (srov. § 320 odst. 1 zákona číslo 301/2005 Z.z., trestní řád);

- trestní stíhání přeruší – rozlišujícím momentem pro přerušení trestního stíhání podle § 257 odst. 1 písm. d) trestního řádu a podle § 255 trestního řádu (kde nedochází zároveň ke zrušení napadeného rozsudku) je, kdy nastaly okolnosti odůvodňující přerušení trestního stíhání.

Pokud výše uvádím, že rozhodnutí soudu podle § 257 reaguje na případy, kdy vesměs pro vydání napadeného rozsudku nebyly důvody a soud prvního stupně měl učinit jiné mezitímní či meritorní rozhodnutí, tak právě, jak je již výše uvedeno, se toto nedotýká okolností odůvodňujících zastavení trestního stíhání, u nichž nezáleží, kdy nastaly (zda před nebo po vyhlášení napadeného rozsudku).

Další výjimku představují okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. a), b) a i) trestního řádu, které nastaly až po vyhlášení napadeného rozsudku. Odvolací soud v takovém případě trestní stíhání zastaví, aniž by napadený rozsudek zrušil. V odvolacím řízení se

⁴²⁷ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1584.

pokračuje, pokud obviněný, který může usilovat o zproštění obžaloby a svou plnou rehabilitaci, do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení odvolacího soudu o zastavení trestního stíhání oznámeno, prohlásí, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného třeba poučit (§ 257 odst. 3 trestního řádu). Takové prohlášení je přípustné bez ohledu na to, zda s poukazem na existenci důvodů obsažených v § 11 odst. 1 psím. a), b) i) trestního řádu odvolací soud zastavil trestní stíhání proto, že tak měl učinit již soud prvního stupně [§ 257 odst. 1 psím. c) trestního řádu] nebo proto, že tyto okolnosti nastaly až po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně (§ 257 odst. 2 trestního řádu).

Pokud obžalovaný prohlásí, že na projednání věci trvá, trestní stíhání pokračuje v tom stadiu, kde bylo předtím zastaveno. Odvolací soud o tom vydá usnesení o pokračování v trestním stíhání. Usnesení o zastavení trestního stíhání se tím neruší, pouze pozbývá účinnosti. Pokud obžalovaný vezme své prohlášení zpět, vezme to odvolací soud na vědomí usnesením podle analogie § 144 odst. 4, resp. § 250 odst. 4 trestního řádu a usnesení o zastavení trestního stíhání tím opět nabude účinnosti bez dalšího.⁴²⁸

V případě, kdy obžalovaný na pokračování v trestním stíhání trval a napadeným rozsudkem byl uznán vinným, nemůže odvolací soud poté, co dospěje k závěru o nedůvodnosti podaného odvolání rozhodnout o jeho zamítnutí podle § 256 trestního řádu, ale bude muset napadený rozsudek zrušit ve výroku o trestu podle § 227 per analogiam trestního řádu znovu rozhodnout tak, že se trest neukládá.

4. Čtvrtý typ rozhodnutí představuje kasační rozhodnutí odvolacího soudu podle § 258 z důvodů taxativně uvedených v prvním odstavci pod písmenem a) až f) trestního řádu. Těmito důvody jsou:

- podstatné vady řízení, které rozsudku předcházelo, zejména proto, že v tomto řízení byla porušena ustanovení, jimiž se má zabezpečit objasnění věci nebo právo obhajoby, jestliže mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku,
- vady rozsudku spočívající zejm. v nejasnosti nebo neúplnosti jeho skutkových zjištění týkajících se přezkoumávané části rozsudku, nebo proto, že se ohledně takové části soud nevypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí
- vzniklé pochybnosti o správnosti skutkových zjištění ohledně přezkoumávané části rozsudku, přičemž k objasnění věci je třeba opakovat důkazy nebo provádět důkazy další a jejich provádění před odvolacím soudem by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně
- porušení ustanovení trestního zákona v přezkoumávané části rozsudku,
- nepřiměřený trest, který byl uložen v přezkoumávané části rozsudku
- nesprávné rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného v přezkoumávané části rozsudku.

Všem těmito kasačním důvodům je společné, že se jedná o takové zásadní vady, pro jejichž povahu a závažnost napadený rozsudek, resp. jeho vadná oddělitelná část (srov. § 258 odst. 2 trestního

⁴²⁸ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1584.

řádu) nemůže obstát, přičemž nedostatky nelze řešit pouhým vyslovením chybějícího výroku či doplněním neúplného výroku (§ 259 odst. 2 trestního řádu).

Tyto uvedené vady se týkají jen přezkoumávané části napadeného rozsudku, kterou se rozumí ty výroky rozsudku soudu prvního stupně, jejichž zákonnost a odůvodněnost, popřípadě též správnost řízení jim předcházejícího, odvolací soud posuzuje z podnětu podaného odvolání a v rozsahu uvedeném v § 254 trestního řádu.

Přestože však tyto důvody vedou ke zrušení napadeného rozsudku, nejsou samy o sobě i důvodem k vrácení věci soudu prvního stupně. V odvolacím řízení se totiž od 1. 1. 2002 uplatňuje dominantně apelační princip, jehož podstatou je, aby odvolací soud, nejde-li o důvody podle § 259 odst. 1 trestního řádu, po zrušení napadeného rozsudku zjištěné vady sám odstranil, a to i doplněním či částečným opakováním dokazování provedeného u hlavního líčení a úpravou skutkových zjištění soudu prvního stupně (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 trestního řádu).

Odvolací soud je povinen respektovat ustanovení § 258 odst. 2 trestního řádu a nemůže zrušit celý výrok nebo všechny výroky napadeného rozsudku, pokud je vadná jen část oddělitelná od ostatních výroků (srov. č. 37/1965 Sb. rozh. tr.). Zruší-li však, byť i jen zčásti, výrok o vině, zruší vždy zároveň celý výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad.

Odvolací soud nemůže napadený rozsudek zrušit z jiných důvodů [kromě případů uvedených v § 257 odst. 1 písm. a) až d) trestního řádu] než z těch, které jsou uvedeny v § 258 odst. 1 trestního řádu. Ke zrušení rozsudku (i částečnému) postačí existence byť jediné podmínky uvedené v citovaném ustanovení pod písmeny a) až f). Výklad jednotlivých kasačních důvodů je docela podrobně popsán v literatuře a judikatuře.⁴²⁹

Pokud se odvolací soud neomezí jen na zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části, protože ve věci není třeba učinit žádné nové rozhodnutí⁴³⁰ (§ 259 odst. 1 a contrario trestního řádu), na zrušení napadeného rozsudku, resp. jeho vadné přezkoumávané části podle § 258 trestního řádu navazuje další postup odvolacího soudu, kterým má být dovršena náprava vad odůvodňujících zrušující rozhodnutí. Proto v návaznosti na zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části odvolací soud:

a) *rozsudkem rozhodne sám ve věci*. Tento způsob rozhodnutí má přednost před vrácením věci soudu prvního stupně i státnímu zástupci, protože jednak odpovídá apelačnímu principu v rozhodování

⁴²⁹ Srov. zejm. Jelínek, J. a kol.: *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění*. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 659 a násl.; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: *Trestní řád. Komentář*. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1586 a násl.; Císařová, D. a kol.: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 569 a násl.; Minárik, Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Iura edition. Bratislava 2006, str. 784 až 791; z judikatury srov. zejména č. II/1966 Sb. rozh. tr., III/1966 Sb. rozh. tr., č. 34/1967 Sb. rozh. tr., č. 29/1974 Sb. rozh. tr., č. 22/1977 Sb. rozh. tr., č. 44/1978 Sb. rozh. tr., č. 62/1980 Sb. rozh. tr., č. 10/2000 Sb. rozh. tr., 16. 2006 Sb. rozh. tr., 31/2006 Sb. rozh. tr.

⁴³⁰ Zrušujícím rozhodnutím bude odstraněna vada napadeného rozsudku zcela, zpravidla půjde o zrušení výroku, který neměl být vůbec učiněn, aniž zůstane rozsudek neúplný (např. odvolací soud zruší výrok o trestu obecně prospěšných prací, který soud prvního stupně uložil vedle trestu odnětí svobody, který je přiměřený, nebo výroku o peněžitém trestu uloženém vedle propadnutí majetku apod.).

odvolacího soudu, jednak jsou uvedené jiné postupy podle § 259 odst. 1 a § 260 trestního řádu vázány jen na kvalifikované závažné vady napadeného rozsudku nebo řízení mu předcházejících, které nelze v odvolacím řízení buď napravit vůbec, nebo jejichž odstraňování by znamenalo nahrazovat činnost soudu prvního stupně.

Odvolací soud je však v možnosti, aby po zrušení napadeného rozsudku sám ve věci rozhodl, omezen ve dvou směrech:

- odvolací soud může učinit vlastní rozhodnutí ve věci
  - o jen na podkladě skutkového stavu, který byl správně zjištěn již v napadeném rozsudku soudu prvního stupně (odchylné rozhodnutí odvolacího soudu zde v podstatě spočívá v jiném právním posouzení správně zjištěného skutkového stavu, neboť soud prvního stupně provedl dokazování v dostatečné kvalitě a rozsahu a důkazy v souladu se zákonem hodnotil) nebo
  - o na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 trestního řádu). Odvolací soud se může odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně jen tehdy, jestliže v odvolacím řízení buď znovu provedl některé pro skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení, nebo provedl důkazy, které v hlavním líčení provedeny nebyly [§ 259 odst. 3 písm. a), b) trestního řádu]. Odvolací soud nemůže rozhodnout sám ve věci rozsudkem, jestliže v odvolacím řízení neprovedl žádné důkazy a vlastní rozhodnutí odchylné od rozhodnutí soudu prvního stupně by mělo být založeno na změně skutkového stavu, který byl zjištěn soudem prvního stupně, a to jen na podkladě skutečnosti, že odvolací soud jinak hodnotí důkazy provedené v hlavním líčení (srov. č. 57/1984 Sb., rozh. tr.). Z hlediska změny nebo doplnění skutkových zjištění pak odvolací soud může přihlížet jen k důkazům, které byly provedeny ve veřejném zasedání před odvolacím soudem a tyto důkazy hodnotí v návaznosti na důkazy provedené soudem prvního stupně v hlavním líčení. Odvolací soud je vázán hodnocením těchto důkazů soudem prvního stupně s výjimkou těch důkazů, které odvolací soud sám ve veřejném zasedání znovu provedl (§ 263 odst. 7 trestního řádu);
- odvolací soud nesmí, i kdyby měl dostatečný skutkový podklad pro vlastní rozhodnutí věci ve výše uvedeném smyslu, sám učinit rozhodnutí uvedená v § 259 odst. 5 trestního řádu, tedy nesmí
  - o uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn (tato překážka odůvodňuje v takové věci, ve které připadá v úvahu odsuzující rozsudek, postup podle § 259 odst. 1 trestního řádu, tedy vrácení věci soudu prvního stupně, aby ji znovu v potřebném rozsahu projednal a rozhodl – srov. č. 25/2006-II Sb. rozh. tr.). Za zproštění obžaloby nelze považovat postup soudu prvního stupně,

který neakceptoval obžalobou navrhované posouzení jednoho skutku jako více trestných činů a určitou právní kvalifikaci vypustil, aniž mohl rozhodnout zprošťujícím výrokem – srov. č. 39/1977 Sb. rozh. tr., a proto uvedené omezení nebrání odvolacímu soudu, aby z podnětu odvolání státního zástupce podaného v neprospěch obžalovaného posoudil jeden skutek, jímž byl obžalovaný již uznán vinným, též jako další trestný čin spáchaný v jednočinném souběhu s původním, nejde-li o těžší trestný čin, aniž by byl obžalovaný předem upozorněn na změnu právní kvalifikace podle § 190 odst. 2 nebo § 225 odst. 2 trestního řádu); nebo

- o jej uznat vinným těžším trestným činem, než jakým ho mohl v napadeném rozsudku uznat vinným soud prvního stupně (nikoliv tedy jen, než kterým byl soudem prvního stupně uznán vinným). Obžalovaného totiž nelze uznat vinným těžším trestným činem, než jaký mu kladla za vinu obžaloba nebo na jaký byl upozorněn soudem podle § 190 odst. 2 nebo § 225 odst. 2 trestního řádu. Takové upozornění není oprávněn učinit ani odvolací soud a proto, přichází-li v úvahu přísnější právní posouzení v odvolacím řízení, musí po zrušení napadeného rozsudku věc vrátit soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí;

b) *usnesením vrátí věc soudu prvního stupně*, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, protože po zrušení napadeného rozsudku nebo jeho části je nutno učinit ve věci nové rozhodnutí (§ 259 odst. 1 trestního řádu).

Odvolací soud je v tomto postupu po novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. podstatně omezen v tom směru, že zjištěnou vadu není možné odstranit ve veřejném zasedání odvolacího soudu, zejména jsou-li skutková zjištění tak nedostatečná, že je nutno hlavní líčení opakovat nebo provádět rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování. V kasačním rozhodnutí odvolací soud vymezí rozsah, v němž má být věc znovu projednána a rozhodnuta a dále stanoví, které úkony mají být provedeny a případně vysloví závazný právní názor, nesmí však udělovat závazné pokyny ke způsobu hodnocení důkazů (srov. č. 36/1968 Sb. rozh. tr.).

Spolu s vrácením věci k novému projednání a rozhodnutí může odvolací soud nařídit, aby věc byla projednána rozhodnuta v jiném složení senátu (resp. jiným samosoudcem), anebo aby ji projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a stupně v jeho obvodě (§ 262 trestního řádu), což by mělo představovat postup výjimečný (srov. nálezy Ústavního soudu č. 82 ve sv. 4, roč. 1995, č. 5 ve sv. 13, roč. 1999 Sb. nál. a usn. ÚS);

c) *usnesením věc vrátí státnímu zástupci k došetření* (§ 260 trestního řádu), nelze-li po zrušení rozsudku soudu prvního stupně pokračovat v řízení před soudem pro neodstranitelné procesní vady a není-li důvod pro jiné rozhodnutí. Bude se jednat o nejzávažnější procesní vady, jejichž původ bude zpravidla již v přípravném řízení, přičemž vzhledem k nim nemělo být hlavní líčení vůbec konáno, resp. nemohlo v něm být rozhodnuto napadeným rozsudkem.

Tento postup odvolacího soudu je subsidiární v tom smyslu, že je na místě až za předpokladu, že zjištěné vady nelze odstranit jiným způsobem v řízení před odvolacím soudem ani v opětovném řízení před soudem prvního stupně (např. nebyla dodržena ustanovení o nutné obhajobě, obžalovaný byl odsouzen pro skutek, pro nějž mu nebylo sděleno obvinění apod.).

V usnesení o vrácení věci státnímu zástupci je odvolací soud povinen uvést, v kterých směrech je třeba přípravné řízení doplnit a které skutečnosti je třeba objasnit, popřípadě které úkony je třeba provést (§ 191 odst. 1 trestního řádu). Právním názorem, jenž ve svém rozhodnutí vyslovil odvolací soud, státní zástupce vázán, na rozdíl od soudu prvního stupně, není, musí ale v rámci došetření věci provést všechny úkony a doplnění, jak to odvolací soud nařídil.

Pokud státní zástupce podá novou obžalobu v téže věci, je soud prvního stupně povinen projednat věc v novém hlavním líčení v celém rozsahu znovu (srov. č. 7/1967 Sb. rozh. tr.) bez ohledu na to, zda došlo oproti původnímu hlavnímu líčení ke změně ve složení senátu (srov. č. 55/1983 Sb. rozh. tr.). V dalším řízení se uplatní zákaz reformace in peius, pokud ke zrušení napadeného rozsudku a k vrácení věci státnímu zástupci došlo výlučně z podnětu odvolání podaného obžalovaným nebo v jeho prospěch (§ 264 odst. 2 trestního řádu);

d) *usnesením odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem* (§ 265 trestního řádu), pokud zruší napadený rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody a nerozhodne sám ve věci. Není totiž účelné, aby se znovu konalo před soudem prvního stupně řízení podle trestního řádu výlučně jen o otázce náhrady škody v době, kdy otázka viny a trestu již byla pravomocně vyřešena (srov. též č. 36/1980 Sb. rozh. tr.).

5. Pátý typ rozhodnutí může odvolací soud učinit podle § 259 odst. 2 trestního řádu, pokud vada napadeného rozsudku spočívá jen v tom, že některý výrok chybí nebo je neúplný.

Chybějícím výrokem se rozumí výrok, který nebyl učiněn, ač podle zákona byl soud prvního stupně povinen takovým výrokem rozhodnout, zejména jestliže jeho vyslovení některá z procesních stran navrhovala. Chybějícím výrokem bude například výrok o náhradě škody, který nebyl pojat do napadeného rozsudku, přestože poškozený svůj nárok na náhradu škody včas a řádně uplatnil, přičemž soud prvního stupně neučinil ani rozhodnutí podle § 206 odst. 3, 4 trestního řádu, výrok o ochranném opatření k návrhu státního zástupce, přičemž soud si zároveň rozhodnutí o takovém návrhu nevyhradil pro pozdější řízení nebo výrok o trestu apod. Chybějícím výrokem ovšem nebude další trest (např. trest peněžitý nebo trest zákazu činnosti), který měl soud prvního stupně k dosažení zákonného účelu trestu obviněnému uložit vedle trestu odnětí svobody.⁴³¹

O neúplný výrok se bude jednat v případě, kdy výrok rozsudku nebude obsahovat všechny zákonem stanovené náležitosti, resp. bude chybět jeho část. Musí jít o takovou chybějící část

⁴³¹ srov. např. Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 665.

některého výroku, která v rozhodnutí nutně musí být, je zákonem v případě určitého výroku požadována a bez níž zbývající část výroku v rozhodnutí obsažená nemůže sama zůstat.⁴³² Tak například bude neúplným výrokem výrok o trestu, pokud bude obžalovaný odsouzen k trestu odnětí svobody a nebude rozhodnuto o způsobu výkonu trestu, případně o tom, že se trest podmíněně odkládá a na jakou zkušební dobu, dále bude zpravidla neúplným výrok o trestu, bude-li obžalovanému uložena peněžitý trest bez stanovení náhradního trestu odnětí svobody apod.

Odvolací soud má dvě možnosti, jak v případě, když dospěje k závěru, že výroky obsažené v rozsudku a řízení jim předcházejí jsou správné, že je však třeba učinit další výrok nebo neúplný výrok doplnit, rozhodnout:

a) buď může, aniž napadený rozsudek zruší, věc soudu prvního stupně usnesením vrátit s příkazem, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný výrok doplnil (§ 259 odst. 2 trestního řádu),

b) nebo může rozsudkem rozhodnout o chybějícím výroku nebo o doplnění neúplného výroku sám, aniž by napadený rozsudek nebo jeho část zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně (§ 259 odst. 2 a simili trestního řádu).

Jak na to upozorňuje Rolenc,⁴³³ slovo „může“ uvedené v ustanovení § 259 odst. 2 trestního řádu označuje fakultativnost rozhodování soudu, který má na vůli (může, ale nemusí) buď postupovat způsobem uvedeným pod písmenem a) nebo pod písmenem b). Tento výklad je v souladu se zásadou uvedenou v návěť § 259 odst. 3 trestního řádu, podle které odvolací soud může rozhodnout sám rozsudkem ve věci, je-li možno rozhodnutí učinit na podkladě skutkového stavu, který byl v napadeném rozsudku správně zjištěn a popřípadě na základě důkazů provedených před odvolacím soudem doplněn nebo změněn.

S ohledem na posílení apelačního principu v odvolacím řízení by mělo mít doplňující rozhodnutí odvolacího soudu přednost před rozhodnutím uvedeným pod písmenem b) shora. Odvolací soud tak bude postupovat, při respektování omezení podle § 259 odst. 5 trestního řádu, pouze tehdy, jestliže vada, kterou po přezkoumání zjistil, bude záležet jen v tom, že v napadeném rozsudku některý výrok chybí nebo je neúplný; ostatní přezkoumávané výroky rozsudku (§ 254 trestního řádu), které jsou v něm obsaženy, musí odvolací soud považovat za zákonné a odůvodněné a nesmí shledat ani nesprávnost řízení, jež jim předcházelo. Dále ovšem musí odvolací soud zvažovat i charakter a závažnost uvedeného doplnění tak, aby některá ze stran neutrpěla újmu v důsledku nemožnosti podat další řádný opravný prostředek proti rozhodnutí odvolacího soudu o doplnění chybějícího či neúplného výroku, neboť pokud by věc vrátil soudu prvního stupně s příkazem, aby rozhodl o chybějícím výroku nebo neúplný výrok doplnil, soud prvního stupně po vrácení věci rozhodne o

⁴³² Srov. např. Fajstavr, L.: K problematice chybějícího a neúplného výroku rozhodnutí napadeného odvoláním nebo stížností pro porušení zákona. *Socialistická zákonost*. Ročník XXIX, č. 10/1981, str. 599.

⁴³³ Rolenc, O.: Kdy může odvolací soud rozhodovat sám rozsudkem ve věci. *Socialistické soudnictví*. Ročník VI, č. 11, str. 499.

chybějícím nebo neúplným výroku v hlavním líčení rozsudkem a poté opětovně předloží věc odvolacímu soudu k projednání již předtím podaného odvolání.⁴³⁴

V literatuře se vyskytují rozdílné právní názory na to, zda je soud prvního stupně povinen rozhodnout rozsudkem i v případě, že rozhoduje pouze o uložení ochranného opatření, případně doplnění takového výroku (např. formě výkonu ochranného léčení). Autoři komentáře⁴³⁵ se domnívají, že soud prvního stupně musí rozhodnout v takovém případě rozsudkem, neboť jde o rozhodnutí o chybějícím výroku v rozsudku nebo o doplnění rozsudku a doplňovat rozsudek usnesením, podle jejich názoru, nelze s tím, že použití analogie ustanovení § 230 odst. 2 trestního řádu nepřichází v úvahu, neboť takové rozhodování lze použít jen v situacích, které nejsou trestním řádem upraveny. Naopak autoři poznámkového vydání trestněprávních předpisů s judikaturou⁴³⁶ zastávají názor opačný. Domnívám se, že pokud soud rozhoduje ve veřejném zasedání (a nikoli v hlavní líčení) o ochranném opatření v případě, kdy odvolací soud zruší jen část napadeného rozsudku a věc vrátí soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen stran výroku o ochranném opatření (srov. č. 7/1977 Sb. rozh. tr.), pak by měl soud prvního stupně takto postupovat i v případě, kdy mu bude přikázáno, aby o chybějícím výroku rozhodl nebo neúplný výrok doplnil.

6. Konečně posledním možným typem rozhodnutí odvolacího soudu o podaném odvolání je usnesení o zamítnutí odvolání podle § 256 trestního řádu. Tento typ rozhodnutí přichází v úvahu teprve poté, co odvolací soud nezjistí, a to ani zčásti, žádné důvody k postupu uvedenému výše pod body 1 až 5. Vyhoví-li totiž odvolací soud podanému odvolání jen částečně, nemůže ho již v neakceptovaném zbytku, např. ve vztahu k jiným napadeným výrokům nebo k jiným vytýkaným vadám, zamítnout jako nedůvodné; z tohoto hlediska je odvolání nedělitelné. Není však vyloučeno, aby odvolací soud vyhověl odvolání podanému jednou stranou a odvolání druhé strany zamítl jako nedůvodné.

Odvolací soud tedy v tomto případě považuje rozsudek v přezkoumávané části a z hlediska těch vad, které mu byly vytýkány nebo k nimž byl povinen přihlížet, za zákonný a odůvodněný, přičemž správným shledal i postup řízení, které přezkoumávaným částem rozsudku předcházelo.

Rozhodnout o zamítnutí odvolání z věcných důvodů může odvolací soud, na rozdíl od zamítnutí odvolání z tzv. formálních důvodů (srov. § 253 odst. 1 trestního řádu), až na podkladě výsledků veřejného zasedání konaného o tomto odvolání. Zpravidla rozhodne formou usnesení, pokud ovšem bude rozhodovat o odvolání podaném jinou oprávněnou osobou podle § 259 odst. 3 trestního

⁴³⁴ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Linde Praha 2004, str. 558.

⁴³⁵ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha. C. H. Beck 2002, str. 1601.

⁴³⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 665.

řádu, učiní toto rozhodnutí součástí výroku tohoto rozsudku.⁴³⁷ De lege ferenda lze jen doporučit, aby odvolací soud, pokud rozhodne o zamítnutí odvolání z tzv. věcných důvodů, tak činil rozsudkem a nikoli „pouze“ usnesením, když v obou výše zmiňovaných případech jde o rozhodnutí stejně závažného dosahu. Souhlasím s Husárem,⁴³⁸ podle něhož i forma rozhodnutí by měla být stejná a přiměřená jejich závažnosti.

8. 3. Řízení u soudu prvního stupně po vrácení věci

Řízení u soudu prvního stupně přichází v úvahu

- a) postupoval-li odvolací soud podle § 259 odst. 1 trestního řádu, tedy zrušil napadený rozsudek, a to zcela nebo v jeho vadné oddělitelné části, a věc vrátil soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, nebo
- b) pokud odvolací soud postupoval podle § 259 odst. 2 trestního řádu, tedy bez zrušení rozsudku věc vrátil soudu prvního stupně, aby rozhodl o chybějícím výroku či odstranil neúplnost některého výroku.

Byla-li věc vrácena soudu prvního stupně podle § 259 odst. 1 nebo 2 trestního řádu, soud prvního stupně věc opětovně projedná a rozhodne na podkladě původní obžaloby v hlavním líčení. Pokud například poškozený v původním hlavním líčení neuplatnil svůj nárok na náhradu škody, může jej uplatnit nyní v novém hlavním líčení, a to nejpozději před zahájením dokazování (srov. § 43 odst. 3 trestního řádu)⁴³⁹. Vyjdou-li však najevo nebo nastanu po vrácení věci nové okolnosti, pro které lze učinit rozhodnutí mimo hlavní líčení (srov. § 231 trestního řádu), předseda senátu (samosoudce) hlavní líčení nenařídí a věc rozhodne mimo hlavní líčení.⁴⁴⁰

Potřebný rozsah nového projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně se odvíjí od toho, v jakém rozsahu a z jakých důvodů byl jeho původní rozsudek odvolacím soudem zrušen, anebo zda rozsudek vůbec zrušen nebyl, ale věc byla soudu prvního stupně vrácena jen k doplnění chybějícího či neúplného výroku. Tyto skutečnosti ovlivňují úvahu, zda má být provedeno hlavní líčení celé znovu či nikoli a které důkazy nebo jiné úkony mají být v řízení provedeny.

Opakovat všechny úkony provedené v předchozím hlavním líčení, nebo všechny úkony, které se týkají části původního rozsudku, která po vrácení věci odvolacím soudem může být předmětem řízení soudu prvního stupně, bude třeba jen tehdy, jestliže to bude vzhledem k okolnostem případu vyžadovat dodržení zásady bezprostřednosti. Nezbytné to bude v případě, kdy se změní složení senátu

⁴³⁷ Shodně srov. Jelínek, J. a kol.: Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005, str. 656.

⁴³⁸ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 346.

⁴³⁹ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 347.

⁴⁴⁰ Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 578.

nebo uplynula-li od původního hlavního líčení delší doba a státní zástupce nebo obviněný nebudou souhlasit se čtením protokolu o hlavním líčení (srov. § 219 odst. 3 per analogiam), a kdy podle závěrů uvedených v rozhodnutí odvolacího soudu mu bude uložena povinnost úkony, které byly provedeny vadně, provést znovu (§ 264 trestního řádu).⁴⁴¹

ad a)

I když zrušení napadeného rozsudku (zcela nebo jen v oddělitelné části) a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí samo o sobě automaticky neznámá, že je třeba provádět celé hlavní líčení znovu a opakovat všechny úkony provedené v dřívějším hlavním líčení, postup odvolacího soudu podle § 259 odst. 1 trestního řádu je po novelizaci trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. vázán na takové důvody a vady, které zpravidla vedou přímo k nutnosti opakovat celé hlavní líčení nebo provádět v něm rozsáhlé dokazování, jež se v podstatě blíží opakování hlavního líčení.

Konání hlavního líčení k tomu, aby věc byla projednána jen v potřebném a omezeném rozsahu bude spíše výjimkou, a to v případech, kdy výsledky dřívějšího hlavního líčení poskytují možnost jejich dalšího využití, třebaže na ně musí navázat rozsáhlejší a obtížnější doplnění dokazování.

Nebude-li k tomu jiný důvod, hlavní líčení nemusí být celé prováděno znovu ani tehdy, jestliže odvolací soud nemohl ve věci rozhodnout jen pro překážky uvedené v § 259 odst. 5 trestního řádu, ač mu to jinak skutkový stav dovoľoval a věc vrátil soudu prvního stupně se závazným právním názorem neumožňujícím zproštění obžaloby nebo s pokynem, aby byl obžalovaný upozorněn na možnost přísnější právní kvalifikace.

Byl-li rozsudek soudu prvního stupně zrušen odvolacím soudem jen v některé oddělitelné části (§ 258 odst. 2 trestního řádu), pak o té části rozsudku, která nebyla rozhodnutím odvolacího soudu zrušena, ani o části, v níž po jejím zrušení rozhodl sám odvolací soud (§ 259 odst. 3, 4 trestního řádu) již soud prvního stupně nemůže znovu jednat a rozhodovat, neboť uvedené části (výroky) rozhodnutím odvolacího o soudu nabyly právní moci. Proto soud prvního stupně je povinen provést příslušné úkony a doplnění jen ve vztahu k té části původního rozsudku, v níž ho odvolací soud zrušil a věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí.

Soud, který rozhoduje znovu ve věci, v níž dřívější rozsudek byl na podkladě odvolání zrušen jen částečně a věc mu byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí, pojme do nového rozsudku pouze ty výroky, stran nichž věc znovu rozhoduje. Na souvislost těchto výroků s výroky, v nichž zůstal dřívější rozsudek nedotčen, přitom poukáže ve výrok nového rozsudku (§ 123 trestního řádu).

Zrušil-li odvolací soud napadený rozsudek v celém rozsahu a aniž sám ve věci jakkoli rozhodl, vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, je soud prvního stupně povinen

⁴⁴¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 593 – 594.

učinit předmětem nového řízení všechny otázky, které na podkladě obžaloby posuzuje a o nichž musí rozhodnout.

ad b)

Hlavní líčení zpravidla nebude třeba provádět celé znovu ani za situace, jestliže odvolací soud rozhodl podle § 259 odst. 2 trestního řádu a bez zrušení napadeného rozsudku věc vrátil soudu prvního stupně k tomu, aby rozhodl o chybějícím výroku nebo doplnil neúplný výrok. Soud prvního stupně zde podle potřeby provede nezbytné důkazy nebo jiné procesní úkony směřující k vytvoření podkladu pro odstranění uvedené neúplnosti, popřípadě, poskytnou-li již takový podklad výsledky dřívějšího hlavního líčení, jen přímo rozhodne o chybějícím výroku nebo doplní neúplný výrok.

Analogicky podle § 123 trestního řádu bude postupovat soud, jemuž byla věc vrácena bez zrušení napadeného rozsudku jen k rozhodnutí o chybějícím výroku nebo k doplnění neúplného výroku. Soud prvního stupně tedy do nového rozsudku pojme chybějící výrok, případně doplnění neúplného výroku a na jejich souvislost s výroky, případně jejich částmi, které zůstaly nedotčeny, přitom poukáže.

Nové projednávání věci soudem prvního stupně vykazuje dvě zvláštnosti:

1. Při rozhodování po vrácení věci je soud prvního stupně vázán právním názorem, který vyslovil ve svém zrušujícím rozhodnutí odvolací soud, a je povinen provést procesní úkony, jejichž provedení odvolací soud nařídil (§ 264 odst. 1 trestního řádu).
2. Na nové projednávání věci soudem prvního stupně se vztahuje zákaz reformationis in peius (§ 264 odst. 2 trestního řádu).

ad. 1

Právním názorem se rozumí v kasačním rozhodnutí vyjádřené stanovisko odvolacího soudu k řešení otázek hmotného a procesního práva, jehož použití je v posuzované věci rozhodné. Může jít o právní názor k výkladu a užití trestního zákona, trestního řádu, případně jiného zákona v trestněprávní oblasti, ale i právní názor k výkladu a užití mimotrestních právních norem.

Právní názor odvolacího soudu spočívá v jeho autoritativním závěru v otázce, které právní normy mají být v určité věci aplikovány, jak mají být interpretovány a použity a případně k jakému právně významnému výsledku se má dospět.

Právní názor odvolacího soudu může být, a s ohledem na skutečnost, že předpokladem postupu odvolacího soudu podle § 259 odst. 1 trestního řádu jsou tak nedostatečná skutková zjištění, která zpravidla neumožní vyslovení jednoznačného právního názoru, zejména na aplikaci předpisů

hmotného práva, zpravidla bude formulován i alternativně, případně podmíněně podle toho, jaké skutečnosti bude třeba po správném zjištění skutkového stavu právně kvalifikovat.⁴⁴²

Závaznost právního názoru odvolacího soudu znamená povinnost soudu prvního stupně respektovat uvedený právní názor. Právním názorem odvolacího soudu je vázán soudem prvního stupně i tehdy, jestliže rozhoduje v jiném složení senátu nebo jde o jiný soud téhož druhu a stupně ve smyslu § 262 trestního řádu (srov. č. 34/2001 Sb. rozh. tr.). Ohledně právního názoru odvolacího soudu, který není v souladu se zákonem, vázanost dána není (srov. č. IV/67 Sb. rozh. tr.)

Jak již bylo řečeno, právní názor se může týkat jak otázek práva hmotného, tak práva procesního. Pokud jde o *závaznost právního názoru v otázkách hmotného práva*, ta neplatí v případě, že v řízení před soudem prvního stupně dojde k takovým změnám skutkového stavu, které odůvodňují jiný právní názor, než jaký vyslovil odvolací soud. Právní názor odvolacího soudu vždy vychází z určitého skutkového zjištění, a proto jestliže v důsledku provedení nových důkazů či změny situace ztratil vyslovený právní názor svůj skutkový základ, na němž byl založen, není jím soud prvního stupně již nadále vázán.

Pokud jde o *závaznost právního názoru v otázkách práva procesního*, tam podle názoru Husára⁴⁴³ platí názor odvolacího soudu stále pro celé řízení v první instanci. Husár tento postoj zdůvodňuje tím, že zde není důvod pro nějakou změnu anebo odchylku, protože i opakované hlavní líčení se koná na podkladě těch stejných procesních ustanovení, které byli v původním řízení porušeny. Z tohoto názoru Husára je zřejmé, že při vyslovení tohoto názoru nepočítal s možností novelizace trestněprocesních norem. Vzhledem k tomu, že se procesní úkony provádějí podle procesních předpisů účinných v době, kdy se konají, může se stát, že i názor odvolacího soudu pozbude pro soud prvního stupně závaznosti. Soud prvního stupně, jemuž byla věc vrácena k novému projednání a rozhodnutí, je povinen provést všechny úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil. Rozsah provedení úkonů a doplnění nařízených odvolacím soudem je stanoven jako minimální. Z toho plyne, že soud prvního stupně je povinen provést i další důkazy, jejichž potřeba se ukáže za účelem zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v rozsahu nezbytném pro jeho rozhodnutí (§ 2 odst. 5 trestního řádu), zejména je povinen vypořádat se s případnými novými důkazními návrhy stran a reagovat na výsledky doplněného řízení. I zde platí, že povinnost provést úkony a doplnění, jejichž provedení odvolací soud nařídil, není dána v případě těch úkonů či doplnění, jež se v důsledku podstatné změny skutkových okolností ukáží zjevně nadbytečnými anebo reálně neproveditelnými. Soud prvního stupně není vázán pokynem nebo doplněním, jež je v rozporu se zákonem (srov. č. IV/67 Sb. rozh. tr.). Svůj závazný právní názor může odvolací soud vyjádřit i ohledně provádění důkazů, tedy soud prvního stupně je vázán i tím, jaké důkazy má podle

⁴⁴² Srov. Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005, str. 594; Cisařová, D. a kol.: *Trestní právo procesní*, 4. aktualizované a přepracované vydání, Linde Praha 2006, str. 586 - 581; Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Půry, F.: *Komentář*. II. díl (§ 180 až § 392). 4. doplněné a přepracované vydání 2002, str. 1624.

⁴⁴³ Husár, E.: *Odvolaie v Československóm trestnom práve procesnom*. Vydavateľstvi Slovenské akademie věd. Bratislava 1961, str. 350.

rozhodnutí odvolacího soudu provést a s čím se při jejich provádění a hodnocení vypořádat. Odvolací soud může např. nařídit že k prokázání určité skutečnosti je třeba odborných znalostí a že pro složitost posuzované otázky nestačí vyžádat odborné vyjádření, ale je třeba přibrat znalce apod., nemůže však soud prvního stupně nařídit, jak má provedené důkazy hodnotit a k jakým závěrům má po provedení důkazů dospět. I kdyby odvolací soud nerespektoval zásadu volného hodnocení důkazů soudem prvního stupně a ve svém rozhodnutí vyslovil svůj názor ohledně toho, jak má soud prvního stupně hodnotit důkazy, nebyl by soud prvního stupně tímto názorem vázán (srov. č. 36/1968 Sb. rozh. tr., č. 57/1984 Sb. rozh. tr.).

Vzhledem k tomu, že proti rozhodnutí, které učinil soud prvního stupně po vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí, jsou přípustné řádné opravné prostředky, je otázka, zda vysloveným právním názorem je vázán i sám odvolací soud, který opětovně věc v odvolacím řízení posuzuje. Současné učebnice trestního práva procesního, ani nejnovější komentář k trestnímu řádu z Beckovy edice komentovaných zákonů se touto otázkou nezabývají. Důvodem je pravděpodobně jednoznačné znění ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu, které stanoví, že vázán právním názorem odvolacího soudu je *soud, jemuž věc byla vrácena k novému projednání a rozhodnutí*. Uvedenou otázku si kladl před více než 40 lety Husár⁴⁴⁴ a dospěl výkladem tehdejšího § 289 zákona číslo 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, který je obsahově shodný s dnešním § 264 odst. 1 trestního řádu k závěru, že odvolací soud není při eventuálním novém projednávání věci v odvolacím řízení vázán svým předchozím vysloveným právním názorem. Dále ale Husár podotýká, že změna právního názoru odvolacího soudu by měla být výjimečná, protože potřeba právní jistoty vyžaduje i v tomto ohledu stabilitu.

Otázkou vázanosti nadřízeného soudu právním názorem vysloveným v jeho vlastním kasačním rozhodnutí se zabývá i Vočka.⁴⁴⁵ Námětem k polemice nad touto otázkou se mu stalo usnesení velkého senátu Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. 15 Tdo 44/2004, ve kterém Nejvyšší soud vyslovil právní názor, dle kterého: „... právní názor vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího soudu jako soudu dovolacího je podle § 265s trestního řádu v téže věci závazný nejen pro orgán, jemuž byla věc přikázána k novému projednání a rozhodnutí, ale i pro další orgány, které budou v průběhu dalšího řízení v téže věci rozhodovat včetně Nejvyššího soudu, pokud by v téže věci znovu rozhodoval“. Redakce časopisu Orac – rozhodnutí českých soudů ve věcech trestních – 2004/7, ve kterém bylo výše citované usnesení velkého senátu publikováno pod č. 395 k právní větě připojila poznámku, že tento závěr je možno uplatnit i pro výklad ustanovení § 270 odst. 4 trestního řádu a přiměřeně i pro výklad ustanovení § 149 odst. 6 a § 264 odst. 1 trestního řádu. Prakticky stejná poznámka pak byla uplatněna v anotaci citovaného judikátu v rubrice: „Výběr z judikatury“ měsíčníku Soudní rozhledy č. 11/2004.

⁴⁴⁴ Husár, E.: Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľství Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1961, str. 355 – 356.

⁴⁴⁵ Vočka, V.: K otázce vázanosti dovolacího a odvolacího soudu právním názorem, vysloveným v jeho vlastním kasačním rozhodnutí. Bulletin advokacie 3/2005, str. 39 – 41.

Právní názor uvedený v usnesení velkého senátu se opírá o ústavní požadavky předvídatelnosti aplikace práva a právní jistoty. I když jde o právní principy, které jsou hodny vysokého respektu, souhlasím s Vočkou, že při snaze o naplňování těchto principů je nutno mít stále na zřeteli vlastní smysl soudního řízení a upřednostnit uplatnění principu spravedlnosti před zmiňovanými právními principy. Vyjdeme-li z členění spravedlnosti podle Aristotela, měla by být upřednostněna spravedlnost komutativní, která je (nebo by měla být) vlastní osou a jádrem soudcovského rozhodování, před spravedlností distributivní, která se vyznačuje stejným užitím procesních ustanovení vůči všem případům.

Přistoupili-li bychom na právní názor vyslovený v citovaném usnesení velkého senátu, zajistili bychom spravedlnost pouze zdánlivě, neboť by byla preferována a uplatněna toliko spravedlnost distributivní. Podle mého názoru nelze akceptovat, aby při střetu dvou právních názorů v téže věci u téže instance (při střetu dvou právních názorů mezi instančně nadřízeným a podřízeným soudem není sporu o tom, že musí být dominujícím názor soudu nadřízeného) rozhodovalo předstížení. Rozhodným kritériem mezi rozdílnými právními názory by neměl být čas, tedy skutečnost, že právní názor byl již jednou vysloven, ale těmito kritérii by měla být oprávněnost, správnost, spravedlnost.

Výklad, který použil velký senát Nejvyššího soudu v citovaném usnesení se zdá být natolik extenzivní, že jej, a s tím opět souhlasím s Vočkou, nelze akceptovat. Obecně totiž k němu lze přistoupit toliko ve výjimečných případech, jestliže výklad při použití všech vědeckých metod vede k nepochybnému závěru o takovém smyslu a rozsahu právní normy. Smysl ustanovení § 265s trestního řádu a ustanovení trestního řádu obdobného charakteru (§ 149 odst. 6, § 264 odst. 1, § 270 odst. 4 trestního řádu) je jasný a nezaměnitelný. Jazykovým výkladem citovaných ustanovení lze dospět k jednoznačnému závěru, že všechna citovaná ustanovení stanoví povinnost respektovat právní názor vyslovený v kasačním rozhodnutí a jednak tuto povinnost vždy stanoví orgánu trestního řízení, jemuž byla věc po zrušení přikázána k novému projednání a rozhodnutí. Ke stejným závěrům lze dospět i za použití výkladu logického prostřednictvím argumentů právní logiky. Argument a contrario, resp. per eliminationem nutně vede k závěru, že ukládá-li zákon shora definovanou povinnost výslovně orgánu trestního řízení, jemuž byla věc po zrušení přikázána k novému projednání a rozhodnutí, vylučuje z ní kohokoli jiného, tedy i orgán, který právní názor vyslovil. Logickou slabinou výkladu od silnějšího k slabšímu (argumentum a fortiori, resp. ad maiore ad minus) by byla skutečnost, že v případném dalším rozhodování v téže věci by nadřízený orgán byl vázán nejenom zákonem a vlastním přesvědčením, ale i svým předchozím právním názorem bez ohledu na jeho správnost, a tím by mohla být jeho možnost revize zákonnosti a spravedlnosti přezkoumávaného rozhodnutí výrazným způsobem omezena.

Navíc, jak výsledky z praxe ukazují, právní názor vyslovený v kasačním rozhodnutí je v naprosté většině případů v dalším řízení samotným kasačním soudem respektován, tento postoj však musí vycházet z věci samé a nelze jej institucionalizovat. V takovém případě by totiž předvídatelnost rozhodnutí byla v opravném řízení upřednostněna před spravedlností a zákonností, což nemá rozumný

smysl a v rámci aplikace práva a hledání spravedlnosti se jeví jako absurdní. S ohledem na tyto závěry mám za to, že nelze takový výklad akceptovat ani jako úvahu de lege ferenda.

ad. 2

Uvedený zákaz se uplatní jen v případě, pokud byl napadený rozsudek zrušen jen v důsledku odvolání podaného výlučně ve prospěch obžalovaného, tedy i v případě, když oprávněná osoba (z povahy věci pouze státní zástupce, příp. poškozený stran výroku o náhradě škody) podala odvolání v neprospěch obžalovaného a odvolací soud její odvolání jako nedůvodné v celém rozsahu zamítl a zároveň učinil kasační rozhodnutí spojené s vrácením věci soudu prvního stupně jen na podkladě odvolání podaného obžalovaným nebo v jeho prospěch jinou oprávněnou osobou.

Tento zákaz platí pro každé nové řízení ve věci, které se koná v důsledku zrušení napadeného rozsudku odvolacím soudem (samozřejmě za podmínky, že rozsudek byl zrušen jen v důsledku odvolání podaného výlučně ve prospěch obžalovaného), bez ohledu na to, že například nastal delší časový odklad následkem přerušení trestního stíhání anebo že se věc dostala k soudu první instance od odvolacího soudu nepřímo tak, že byla vrácena až do stadia přípravného řízení a až odsud se opětovně dostala před soud prvního stupně.

Tuto okolnost zdůraznil Husár s ohledem na vyskytující se názory, na něž upozornil Vybíral, že zákaz reformace in peius neplatí v případě, když věc byla vrácena do stadia přípravného řízení.⁴⁴⁶ Nejzásadnější argument zastánců tohoto názoru je, že při vrácení věci do přípravného řízení může dojít k podstatným změnám skutkového stavu. Shodně s Husárem považují tento názor na nesprávný, a to z několika důvodů. Z ustanovení § 264 odst. 2 trestního řádu nijak nevyplývá, že by se „novým řízením“ rozumělo bezprostředně navazující řízení u soudu prvního stupně po zrušení napadeného rozsudku; trestním řízením se v souladu s § 12 odst. 10 trestního řádu rozumí řízení podle trestního řádu a tudíž pokud dojde k vrácení věci státnímu zástupci do přípravného řízení, jedná se stále o řízení podle trestního řádu a v případě, že dojde k opětovnému podání obžaloby, musí se na toto řízení vztahovat zákaz reformace in peius stejně tak jako v případě, kdyby místo vrácení věci do přípravného řízení došlo k jeho vrácení soudu prvního stupně. Ani závažné změny skutkového stavu, ke kterým koneckonců může, zvláště nyní po novele trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb., dojít i před soudem prvního stupně, nemohou odůvodnit neuplatnění uvedeného zákazu.

Novým řízením ve smyslu § 264 odst. 2 trestního řádu se rozumí i řízení o odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně, který byl vydán po zrušení původního rozsudku odvolacího soudu. Pokud tedy původní rozsudek byl zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obžalovaného, platí pro nové řízení zákaz reformace in peius i v případě, že nový rozsudek byl napaden odvoláním státního zástupce (případně poškozeným) podaným v neprospěch obžalovaného

⁴⁴⁶ Srov. Husár, E.: Odvolanie v Československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvi Slovenské akademie vied. Bratislava 1961, str. 351 a dílo citované v poznámce 1 na straně 351: Vybíral: Upevnění socialistické zákonosti a některé aktuální otázky československé teorie trestního práva a trestního procesu. Stát a právo V. NČSAV, str. 103.

(z rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 To 54/97 ze dne 3. 6. 1997). Tímto oprávněným prostředkem se tedy oprávněná osoba nemůže domáhat rozhodnutí méně příznivého pro obžalovaného, než byl původní rozsudek soudu prvního stupně, který byl zrušen odvolacím soudem jen na podkladě odvolání podaného ve prospěch obžalovaného.

Již ve svém rozsudku ze dne 16. 10. 2001, sp. zn. 11 Tz 229/2001 (toto rozhodnutí bylo navrženo k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek), Nejvyšší soud vyslovil názor, že je-li v novém řízení podle § 264 trestního řádu ukládán samostatný trest odnětí svobody, ač byl původním rozsudkem, který byl zrušen jen v důsledku odvolání podaného ve prospěch obviněného, uložen trest odnětí svobody souhrnný za současného zrušení výroku o trestu odnětí svobody uloženého dřívějším rozsudkem (§ 35 odst. 2 tr. zák.), je v důsledku zákazu reformace in peius (§ 264 odst. 2 tr. ř.) hranicí délky trestu odnětí svobody, kterou nelze překročit, rozdíl mezi délkou trestu uloženého původním rozsudkem jako trestu souhrnného a trestu, který byl uložen dřívějším rozsudkem (srov. č. 33/2002 Sb. rozh. tr.).

Tak například pokud byl obviněnému rozsudkem soudu prvního stupně uložen souhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v délce 3 měsíců za současného zrušení výroku o trestu z jiného rozsudku, který spočíval v nepodmíněném trestu odnětí svobody na 2 měsíce, může odvolací soud po zrušení výroku o souhrnném trestu v důsledku neexistence podmínek pro jeho uložení uložit obžalovanému s ohledem na zákaz reformace in peius trest ve výměře maximálně jednoho měsíce, neboť tento trest představuje hranici délky trestu odnětí svobody, kterou nelze překročit (jedná se o rozdíl mezi délkou trestu uloženého původním rozsudkem jako trestu souhrnného a trestu, který byl uložen dřívějším rozsudkem. Pokud odvolací soud nebude respektovat horní hranici délky trestu odnětí svobody, bude uložený trest v rozporu jak s účelem trestu upraveným v § 23 odst. 1 trestního zákona, tak i s obecnými zásadami pro výměru trestu upravenými v § 31 odst. 1 trestního zákona.

Ustanovením § 264 odst. 2 trestního řádu o zákazu reformationis in peius je soud prvního stupně vázán i tehdy, jestliže po částečném zrušení jeho rozsudku bylo řízení o některém z trestných činů (skutků) vyloučeno ze společného řízení a odvolací soud za trestný čin, ohledně něhož zůstal výrok o vině beze změny, uložil samostatný trest a soud prvního stupně rozhodující o vyloučeném trestném činu ukládá souhrnný trest ve vztahu k trestu uloženému rozsudkem odvolacího soudu (srov. č. 47/1976 Sb. rozh. tr.)

Závěr

Odvolaání je jedním z řádných opravných prostředků a jediným, který lze podat proti dosud nepravomocnému rozsudku soudu prvního stupně. Stejně jako jiné opravné prostředky má povahu dispozitivního procesního úkonu učiněného osobou k tomu trestním řádem oprávněnou a jeho účinným podáním se zahajuje odvolací řízení. Podání odvolání k tomu oprávněnou osobou vede k přezkoumání správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudku i řízení mu předcházejícího, čímž se stává velmi důležitým garantem práv a svobod občanů a významným prostředkem k dodržování zákonnosti v postupu trestního řízení.

Význam odvolání se odvíjí od skutečnosti, že rozsudkem soudu prvního stupně, proti němuž odvolání směřuje, se zpravidla rozhodují nejdůležitější otázky trestního řízení, zejména otázka viny a trestu. Jde tedy o nejdůležitější opravný prostředek, protože umožňuje přezkoumat meritorní rozhodnutí soudu, kterým se zjišťuje vina či nevína obžalovaného, ukládá se trest či trestní nebo další opatření (ochranná a výchovná opatření, náhrada škody), případně se od potrestání upouští.

Platná právní úprava odvolání a odvolacího řízení poskytuje s ohledem na uvedený význam odvolání velmi široké možnosti přezkoumání rozsudků soudu první instance. A protože platná právní úprava plně vyhovuje i mezinárodním standardům, nelze ani očekávat, že v rámci rekodifikace trestního práva procesního dojde k zásadnějším změnám. Věcný záměr návrhu trestního řádu počítá s určitými změnami, nicméně odvolací řízení by mělo nadále vycházet ze současné právní úpravy, která byla zásadně pozměněna novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. účinnou od 1. 1. 2002.

Domnívám se, že nastolený trend vycházející při stanovení rozsahu přezkoumávání napadeného rozsudku ze zásady dispoziční je správný, neboť revizní přezkoumávání rozsudku vedlo strany k pasivitě; tím, že zjištění sporných bodů zákon na základě revizního principu přenášel na samotný rozhodující orgán, strany a jejich právní zástupci své opravné prostředky neodůvodňovali nebo je odůvodňovali jen zcela formálně, nedostatečně a pozdě (často až při veřejném zasedání odvolacího soudu nebo těsně před ním), když spoléhali právě na uvedený revizní princip, který váhu jejich odůvodnění opravného prostředku snižoval, neboť rozhodující orgán jím nebyl vázán.

Právě principu, který je vybudován na vázanosti odvolacího soudu podaným odvoláním, resp. vytýkanými nedostatky, je imanentní obligatorní vymezení opravného prostředku, přičemž přezkumný orgán je tímto vymezením důvodů opravného prostředku, až na zákonem stanovené výjimky, vázán. Proto zákonodárce musel zakotvit i povinnost obligatorního odůvodnění odvolání tak, aby bylo patrné, ve kterých výrocích je rozsudek napadán a jaké vady jsou rozsudku nebo řízení, které rozsudku předcházelo, vytýkány.

Proti takovému chápání přezkumného řízení bylo většinou v socialistické teorii namítáno, že chudým a práva neznalým osobám je systém opravných prostředků i různých přezkumných řízení tak nerosrozumitelný a nedostupný, že není reálné, aby tyto osoby v praxi mohly využít opravných

prostředků ve svůj prospěch, přičemž bylo poukazováno zejména na „třídní“ hlediska.⁴⁴⁷ Přitom však bylo zamlčováno, že v podstatě ve všech demokratických systémech je pro nemajetné obviněné poměrně snadno přístupný ustanovený obhájce, který má v odvolacím řízení i v ostatních opravných řízeních zásadní vliv na rozsah a kvalitu přezkoumání napadeného rozhodnutí, a to i v systému, kde je uplatňován revizní princip.

I když je třeba reviznímu principu přiznat výhodu, zamyslíme-li se nad ním po odvržení zcela zcestných a zavádějících marxisticko-leninských teorií o absolutní poznatelnosti světa a absolutní pravdě zjišťované v trestním řízení, v tom, že i obviněnému, který pouze podal odvolání, aniž ho odůvodnil, nebo ho odůvodnil pouze nedostatečně, zajišťuje poměrně široké přezkoumání napadeného rozsudku.⁴⁴⁸ Na druhé straně je nutno konstatovat, že se v praxi někdy stávalo, že se přezkumný orgán ani důvody uplatněnými v odůvodnění opravného prostředku ve svém rozhodnutí nezabýval a pouze pomocí obecných vět poukázal na to, že věc „ze všech hledisek“ přezkoumal.

Současná právní úprava zaručuje na jedné straně důslednou nápravu vad uplatněných odvolatelem, třebaže mají původ v jiném než vjím napadeném výroku, ale na druhé straně je v podstatě i respektována hranice přezkumu odpovídající konkretizaci vytykaných vad napadeného rozsudku. I když návrh věcného záměru trestního řádu s tím nepočítá, domnívám se, že de lege ferenda by bylo vhodné zvážit, zda by přezkumná povinnost odvolacího soudu neměla být upravena tak, aby se odvolací soud zabýval pouze námitkami odvolatele a nepřezkoumával správnost výroků, které nikdo nezpochybňuje. Podle mého názoru nic nebrání tomu, aby se zákonodárce inspiroval například německou právní úpravou, kde se subsidiárně v případě nevynezení důvodů považuje za napadené rozhodnutí celé (srov. § 318 německého trestního řádu).

Dispozitivní charakter odvolání by podle mého názoru měl být zvýrazněn i tím, že by mělo být právem odvolatele vzdát se práva odvolání i jen co do některého či některých výroků napadeného rozhodnutí, stejně jako by mělo být právem odvolatele vzít podané odvolání zčásti zpět. Podle současné právní úpravy, i přes podstatné omezení revizního principu přezkumu, se v teorii i judikatuře zdůrazňuje, že vzdání se práva odvolání, jakož i jeho zpětvzetí je možné jen ohledně všech výroků rozsudku, proti nimž oprávněné osoby mohou podat odvolání (srov. např. č. 54/2002 Sb. rozh. tr.). Domnívám se, že tento závěr je v rozporu se zásadou dispoziční, která se po novele trestního řádu účinné od 1. 1. 2002 prosadila i co do rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu (podrobněji srov. kap. 7.).

Podle současné právní úpravy lze odvolání opřít o nové skutečnosti a důkazy. Věcný záměr trestního řádu vychází z toho, že se uplatnění tzv. novot v odvolacím řízení podstatně omezí. De lege

⁴⁴⁷ Srov. např. Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova, Praha 1988, str. 42 – 44; Jestřáb, M.: Zásada objektivní pravdy v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica Monographia XXXV/1981, str. 11 – 16; Jestřáb, M.: Stížnost pro porušení zákona v československém socialistickém trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica č. 2/1981, str. 132 – 133

⁴⁴⁸ Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Svazek 53, str. 173.

ferenda se totiž navrhuje zavedení povinnosti stran uvést návrhy na doplnění dokazování v písemném odůvodnění odvolání a v případě, kdy nové důkazní prostředky nebo nové skutečnosti vztahující se k již provedeným důkazním prostředkům vyšly najevo až po podání odvolání, uvést je s náležitým odůvodněním takových dalších návrhů ihned po jejich zjištění, nejpozději při zahájení prvního veřejného zasedání odvolacího soudu. V takovém případě se navrhuje, aby odvolatel musel takové opožděné návrhy na doplnění dokazování v řízení před odvolacím soudem uvést s odůvodněním vysvětlujícím jejich opožděné podání. Pozdější nové důkazní prostředky či nové skutečnosti bude moci podle návrhu věcného záměru trestního řádu odvolatel navrhnout jen za podmínek obnovy řízení, což by nemělo platit, pokud potřeba provedení dalších důkazních prostředků vyjde najevo až v důsledku doplňování dokazování v řízení před odvolacím soudem.

Je na první pohled zřejmé, že návrh věcného záměru trestního řádu již nevychází z principu úplné apelace, ale pouze apelace omezené. Nejedná se o tzv. neúplnou apelaci, která je typická pro současné civilní odvolací řízení, neboť tam, ve sporných řízeních (s výjimkami uvedenými v § 120 odst. 2 občanského soudního řádu), musí účastník uvést všechny rozhodné skutečnosti a důkazy označit dříve, než ve věci soud prvního stupně vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za podmínek uvedených v § 205a občanského soudního řádu (srov. § 119a občanského soudního řádu).

Domnívám se, že by zákonodárce měl plně respektovat povahu a smysl trestního řízení a nepřistoupit k opuštění tzv. úplné apelace, která je typická pro současné odvolací řízení, a to i přesto, že návrh věcného záměru trestního řádu počítá s tím, že omezené provedení dokazování před odvolacím soudem nebude platit v případě, kdy potřeba provedení dalších důkazních prostředků vyjde najevo až v důsledku doplňování dokazování v řízení před odvolacím soudem, jakož i přesto, že nové důkazní prostředky či nové skutečnosti bude moci odvolatel navrhnout jen za podmínek obnovy řízení. Je třeba si uvědomit, že obnova řízení je mimořádným opravným prostředkem a že podmínky pro její povolení jsou omezenější.

K další podstatné změně, kterou došlo novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., bylo posílení apelačních prvků v rozhodování odvolacího soudu, čímž se podařilo bezesporu odvolací řízení zefektivnit a rychleji tak dosáhnout konečného rozhodnutí ve věci.

Jak se uvádí v návrhu věcného záměru trestního řádu, tato úprava se v zásadě osvědčuje, a proto bude jen drobnými úpravami prohloubena. Návrh věcného záměru trestního řádu tedy počítá ještě s dalším posílením principu apelace na úkor kasace, a to tak, že pokud odvolací soud bude mít za to, že skutková zjištění, z nichž vycházel soud prvního stupně, jsou neúplná, měl by zásadně dokazování doplnit sám a nevracet z tohoto důvodu věc k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně. Vracení věci soudu prvního stupně bude přicházet v úvahu pouze tehdy, jestliže bude nutno hlavní líčení opakovat nebo bude třeba provádět rozsáhlé a obtížné dokazování.

Kasace by po provedení důkazních prostředků nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu jen tehdy, když důkazy získané před soudem prvního stupně nebudou

vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu nebo nové důkazní prostředky navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav, přičemž by bylo třeba provádět rozsáhlé a obtížné dokazování.

Ovšem i v případech, kdy zákon umožní věc vrátit soudu prvního stupně, bude muset odvolací soud zvážit účelnost takového postupu zejména s ohledem na rozsah nezbytného doplnění dokazování. Vrácení věci by měl odvolací soud volit jen jako krajní možnost.

Rovněž se navrhuje ponechat možnost vrátit věc státnímu zástupci k došetření, které bude možné jen pro zásadní procesní vady, které nelze v řízení před soudem odstranit. Mělo by se jednat o výjimečné případy, přičemž podmínky pro vrácení věci státnímu zástupci budou koncipovány shodně jako v řízení před soudem prvního stupně.

Vzhledem k tomu, že již novelou trestního řádu provedenou zákonem číslo 265/2001 Sb. bylo velmi výrazně omezeno kasační rozhodování odvolacích soudů, které však nikoli všechny odvolací soudy začaly ve stejném rozsahu uplatňovat, nově se navrhuje upravit zvláštní prostředek k nápravě vad některých rozhodnutí, kterým by měla být žádost orgánu, jemuž byla věc vrácena, o revizní přezkoumání.

Tuto žádost by mělo být možné uplatnit při porušení ustanovení zákona o vrácení věci proti rozhodnutí soudu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření a rozhodnutí o zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, čímž by se měla usměrnit judikatura v této mimořádně závažné otázce trestního řízení z hlediska, ve kterých případech je třeba uplatnit apelační postup a ve kterých kasační postup a tím sjednotit rozhodování všech odvolacích soudů.

Postup navazující na žádost o revizní přezkoumání, jímž je podle návrhu jen revizní přezkoumání na podkladě spisu v neveřejném zasedání, by mělo čelit průtahům, které vznikají často i opakovaným nedůvodným vrácením věci do předchozího stadia řízení. O tomto revizním přezkoumání by měl rozhodovat Nejvyšší soud (příp. vrchní soud, jde-li o rozhodnutí krajského soudu jako soudu odvolacího), který by rozhodl jen o potvrzení takového rozhodnutí nebo o jeho zrušení a přikázání soudu, který takové rozhodnutí učinil, aby ve věci sám po doplnění dokazování rozhodl.

Ze shora uvedeného je zřejmé, že návrh věcného záměru trestního řádu počítá dále s pokračováním posilování apelačních prvků. Tento trend, jak známo, může vést k podstatným změnám ve skutkovém stavu. Proto návrh věcného záměru rovněž počítá s mimořádným opravným prostředkem, kterým by měla být kasační stížnost. Právní úprava nového mimořádného opravného prostředku by měla vycházet ze současné úpravy dovolání, která se v podstatě osvědčuje. Ke změně terminologie se v návrhu věcného záměru uvádí, že pojem „kasační stížnost“ lépe vyjadřuje povahu tohoto opravného prostředku než pojem „dovolání“, navíc jde o název, který je v trestním řízení tradiční.

V této souvislosti byla zvažována otázka, zda vůbec, a pokud ano, tak v jakém rozsahu připustit přezkoumávání skutkového stavu Nejvyšším soudem. Nakonec byla přijata koncepce, která

by neměla umožnit Nejvyššímu soudu přezkoumávat skutkový stav v rámci řízení o kasační stížnosti s poukazem, že s ohledem na apelační princip aplikovaný při vyřizování odvolání, u něhož se dále předpokládá jeho rozšíření, je další, třetí, instance zabývající se skutkovým stavem principiálně nadbytečná.

Proto by kasační stížnost měla být zachována jako formální opravný prostředek, na základě kterého by zásadně neměl být přezkoumáván skutkový stav a měla by se omezit na kvalifikované přezkoumání rozhodnutí ve věci samé po právní stránce, a tím především sloužit ke sjednocování judikatury.

Při přípravě rekodifikace byla zvažována i eventualita vytvořit z dovolání řádný opravný prostředek typu revize. Tato možnost však byla podle mého názoru správně odmítnuta, neboť by to vedlo k trojinstančnímu řízení, čímž by se výrazně prodloužila délka trestního řízení a navíc by taková právní úprava vedla k přetížení Nejvyššího soudu.

Podle současné právní úpravy rozhoduje soud v opravném řízení vždy v senátě složeném pouze ze soudců z povolání. Senátní rozhodování věci znamená, že rozhodnutí ve věci u soudu nemůže být učiněno jedinou osobou a musí být výsledkem činnosti kolegia soudců, vyjadřujícím mínění všech nebo v krajním případě většiny soudců, z něhož se kolegium skládá. Senát může být složen ze soudců z povolání nebo též z přísedících.

Podle Pipka⁴⁴⁹ by se zásada účasti lidu na výkonu soudního rozhodování měla uplatnit především tam, kde se řízení před soudem dotýká i skutkového stavu, tedy tam, kde se v opravném řízení převažují prvky apelace nad prvky kasačními.

Zásada senátního rozhodování se u nás bezvýjimečně uplatňovala až do nabytí účinnosti ústavního zákona číslo 155/1969 Sb., který změnil čl. 100 Ústavy Československé socialistické republiky (ústavní zákon číslo 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a připustil i z této zásady výjimku, aby v některých zákonem stanovených případech rozhodoval jediný soudce z povolání (samosoudce).

Na to reagoval i trestní řád, který zásadu senátního rozhodování, ač se jedná o zásadu organizace soudnictví, zařadil do katalogu svých základních zásad v § 2 odst. 9 s tím, že stanovil, že v trestním řízení před soudem rozhoduje samosoudce a to jen tam, kde to trestní řád výslovně stanoví.

Tato změna se ve prospěch výjimky ze zásady senátního rozhodování v trestním řízení dotkla pouze řízení v prvním stupni. Návrh věcného záměru trestního řádu počítá s výrazným omezením zásady senátního rozhodování v odvolacím řízení. Podle návrhu by odvolací soudy měly rozhodovat v senátě jen o odvoláních proti rozsudkům nebo stížnostech proti usnesením, které byly vyneseny v senátních věcech, zatímco pokud rozsudek nebo usnesení v prvním stupni vynesel samosoudce, měl by o něm rozhodovat samosoudce odvolacího soudu.

⁴⁴⁹ Pipek, J.: Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988, str. 97.

Je zřejmé, že navrhovaná změna v obsazení odvolacích soudů je ústavně konformní, neboť i současná Ústava stanoví ve svém čl. 94 odst. 1, že je to zákon, který stanoví případy, kdy soudci rozhodují v senátu a jaké je jeho složení. V ostatních případech rozhodují jako samosoudci. Neexistuje tedy žádné veřejné subjektivní základní právo na přezkum rozhodnutí soudem rozhodujícím v senátu.

Návrh věcného záměru trestního řádu tuto změnu odůvodňuje skutečností, že úprava rozhodování samosoudcem i u odvolacího soudu má značným způsobem snížit zatížení odvolacích soudů, neboť samosoudce odvolacího soudu může v případě neveřejného zasedání rozhodnout tzv. bez jednání.

Navrhovaná změna koncepce obsazenosti odvolacího soudu není podle mého názoru nejšťastnější. I když zakotvení senátního rozhodování je pojato jako svobodný projev zákonodárce a nikoli jako projekce případného „základního“ práva garantovaného Ústavou, Listinou základních práv a svobod či jinými součástmi ústavního pořádku, přesto význam zásady senátního rozhodování je nutno spatřovat v tom, že pohledy více osob a konfrontace jejich názorů umožňují všestrannější, úplnější a kvalitnější posouzení věci jako po stránce právní, tak i stránce skutkové.

Zejména s posílením apelačních prvků v rozhodování odvolacích soudů, kde již nyní může dojít i k podstatnému zásahu do skutkových zjištění, by zásada senátního rozhodování měla zůstat pravidlem. Na rozdíl od Pipka se ale domnívám, že by účast lidu na rozhodování soudů měla zůstat pouze v prvním stupni a že by senáty odvolacích soudů měly i nadále rozhodovat ve složení pouze ze soudců z povolání, neboť podle mého názoru účast přisedících na soudním rozhodování je v platné právní úpravě zabezpečena právě tam, kde tito mohou nejlépe uplatnit své životní zkušenosti. Vzhledem k tomu že posuzování nedostatků ve skutkovém základu pro rozhodnutí, říp. nedostatků právního posouzení je oblast již natolik odborná, účast laického prvku se podle mého názoru nejeví v tomto stadiu řízení jako nezbytná, i když možnost jejího uplatnění nelze vyloučit.

I když je lhůta k podání odvolání podle současné právní úpravy dostatečně dlouhá, činí osm dní a počíná běžet až po doručení písemného vyhotovení rozsudku, lze plně souhlasit s návrhem věcného záměru na prodloužení této lhůty na 15 dní, když zejména po novele trestního řádu účinné od 1. 1. 2002 jsou na odvolatele kladeny náročné požadavky ohledně odůvodnění jeho odvolání, jehož absence může vést až k jeho odmítnutí (srov. § 253 odst. 1 trestního řádu). Zároveň se tím sjednotí odvolací lhůta v občanském soudním řízení (srov. § 204 odst. 1 občanského soudního řádu), jakož i obecná odvolací lhůta ve správním řízení (srov. § 83 zákona číslo 500/2004 Sb., o správním řízení).

Věcný záměr trestního řádu počítá z hlediska řízení s podrobnější úpravou účasti obviněného a jeho obhájce ve veřejném zasedání, přičemž bude vycházeno ze zásady, že účast obviněného je jeho právem a nikoli povinností. Tím by mělo být čeleno obstrukčnímu jednání obviněných, kteří poté, co podají odvolání, se opakovaně omlouvají z různých důvodů, ale zároveň trvají na projednání odvolání ve své přítomnosti. Zachována by měla být úprava, podle které veřejné zasedání ve věci obžalovaného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, lze konat jen tehdy, jestliže obžalovaný výslovně prohlásí, že se účastí při veřejném zasedání vzdává. Jinak bude možno zásadně konat veřejné

zasedání v nepřítomnosti obžalovaného (bude o něm jen vyrozumíván), pokud předseda senátu nebude mít za to, že účast obžalovaného je ve veřejném zasedání vzhledem k doplňování dokazování nutná (pak ho předvolá). Povinná účast obhájce bude stejně jako za stávající právní úpravy vázána jen na důvody nutné obhajoby.

Při této úpravě se vychází z toho, že důvody odvolání je obhajoba povinna uvést písemně v odůvodnění odvolání, kdy může vyjádřit v dostatečném rozsahu i všechny námitky proti rozsudku. Tím je zajištěno, že odvolací soud bude mít náležitý podklad pro projednání věci ve veřejném zasedání. Ústní přednes, zejména není-li v průběhu veřejného zasedání doplňováno dokazování, je pak právem, nikoli povinností obviněného a jeho obhájce, a proto je stejným způsobem přístupováno i k účasti obviněného a obhájce ve veřejném zasedání odvolacího soudu. Pokud však bude prováděno dokazování, je třeba v některých případech zajistit účast obviněného ve veřejném zasedání, a proto se předpokládá i úprava této situace.

Lze tedy shrnout, že právní úprava odvolání a odvolacího řízení po novelizaci trestního řádu provedené zákonem číslo 265/2001 Sb. na jedné straně zvýraznila dispozitivní charakter tohoto opravného prostředku a vliv stran na obsah a rozsah přezkumné činnosti odvolacího soudu, na druhé straně odvolací řízení poskytuje dostatečnou ochranu práv procesních stran i ostatních oprávněných osob zejména tím, že jsou náležitě poučeny o možnosti podat odvolání, obviněnému a poškozenému musí být poskytnuta součinnost při odstraňování obsahových vad odvolání, k odvolání jedné ze stran se mohou ostatní strany vyjádřit, určité osoby, přestože se samy neodvolaly, musí být vyrozuměny o konání veřejného zasedání odvolacího soudu a mají právo se ho zúčastnit, obžalovaný zde musí být zastoupeny obhájcem ve stejném rozsahu jako u hlavního líčení. S ohledem na širší možnosti dokazování v odvolacím řízení mají strany právo aktivně ovlivnit provádění důkazů a zjištění skutkového stavu i v tomto stadiu řízení, i přes svá apelační oprávnění odvolací soud nemůže sám učinit určitá rozhodnutí v neprospěch obžalovaného, ale je povinen omezit se na kasaci, apod.

Z důvodů uvedených shora proto nelze očekávat zásadnější změny v rámci přijaté rekodifikace trestního práva procesního. Ty nejdůležitější navrhované změny byly popsány výše, jinak by mělo být vycházeno z platné právní úpravy. V rámci přípravy rekodifikace trestního práva procesního by mohlo být de lege ferenda uvažováno i o jiných změnách, které byly uvedeny na několika místech této práce.

Seznam použité literatury a pramenů:

Amelunxen, C.: Strafrechtspflege und Strafrechtsreform. Wiesbaden 1961

Amelunxen, C.: Die Berufung in Strafsachen. Lübeck 1982

Baláš, O.: K zákazu reformatio in peius v československém trestním právu. Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XVIII, číslo 7-8/1970

Barešová, Z.: K některým otázkám rozšíření apelačního principu v zamýšlené právní úpravě. Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXXII. Číslo 5/1984

Bárta, B.: Přezkumná povinnost při rozhodování o odvolání poškozeného v adhezním řízení. Socialistická zákonost. Ročník XXX. Číslo 2/1982

Boulke W.: Strafprozessrecht. 7., neu bearbeitete Auflage. C. F. Müller Verlag. Heidelberg 2004

Bobek, J.: Několik poznámek k návrhům nové úpravy odvolacího řízení v trestních věcech. Socialistická zákonost. Časopis pro právní praxi. Ročník XXVIII. Číslo 5/1980

Bobek, J.: Obhájce a nová úprava odvolacího řízení. Bulletin advokacie 5/2004

Bobek, M.: Které české soudy budou mít povinnost obracet se na Evropský soudní dvůr v rámci řízení o předběžné otázce? Právní rozhledy 5/2004, str. 173 - 180

Bobek, M., Komárek, J., Passer, J. M., Gillis, M.: Předběžná otázka v komunitárním právu. Linde Praha, a.s., 2005

Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: Teorie práva. Eurolex Bohemia 2001

Burda, A.: Rozsudek v trestních věcech a jeho vyhotovení. Socialistická zákonost č. 10/1958

Císařová, D.: Aktuální problémy dokazování v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica Monographia č. XXII/1975, Praha 1975

Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. Linde Praha 1999

Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha 2004

Císařová, D.: Trestní právo a trestní řízení na území nynější České republiky v letech 1945 – 1948 in Sborník Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945 – 1990 uspořádaný doc. JUDr. Ladislavem Soukupem, CSc. Karolinum. UK v Praze 2003

Doležel, R.: K porušení práva na projednání záležitosti v přiměřené lhůtě v trestním řízení. Trestněprávní revue č. 6/2002

Fajstavr, L., Pipek, J.: K problematice beneficia cohaesionis podle čs. trestního řádu. Socialistická zákonost. Ročník XXV. Číslo 10/1977

Fajstavr, L.: K problematice chybějícího a neúplného výroku rozhodnutí napadeného odvoláním nebo stížností pro porušení zákona. Socialistická zákonost. Ročník XXIX, č. 10/1981

Fastner, J.: K odmítnutí odvolání, které nespĺňuje obsahové náležitosti. Trestněprávní revue 2003

- Fiala, J.:** Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo, 13. Academia. Praha 1967
- Filip, J.:** Nález č. 403/2002 Sb. jako rukavice hozená ústavodárci ústavním soudem. Právní zpravodaj 11/2002
- Flégl, V.:** Člověk a lidská práva. Sbíрка úmluv a deklarácí. Spektrum Praha 1990
- Inciardi, J. A.** Trestní spravedlnost. Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy. Praha: Victoria Publishing, 1994
- Jelínek, J.:** Písemné vyhotovení rozsudku v trestních věcech. Univerzita Karlova. Praha 1993
- Jelínek, J., Sovák, Z.:** Rozhodnutí ve věcech trestních. Eurolex Bohemia 1999
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní právo procesní. 4. vydání. Eurolex Bohemia 2005
- Jelínek, J. a kol.:** Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související v úplném znění. 23. aktualizované vydání podle stavu k 1. 11. 2005 včetně novely trestního zákona a trestního řádu provedených zákonem č. 413/2005 Sb., účinných od 1. ledna 2006. Linde Praha 2005
- Jelínek, J.:** Zásada rychlosti trestního řízení. Kriminalistika. Ročník XXXVI/2003
- Jestřáb, M.:** Stížnost pro porušení zákona v československém trestním řízení. AUC-Iuridica 2/1982
- Jestřáb, M.:** Zásada objektivní pravdy v trestním řízení, AUC – Iuridica, Monographia XXXV/1981. Universita Karlova. Praha 1981
- Hillenkamp, T.:** Die Urteilsabsetzung und die Revisionsbegründungsfrist im deutschen Strafprozess. Heidelberger Forum Band 1998
- Hrušková, M. ml.:** Ochrana soukromí mladistvých a dětí řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. Trestněprávní revue č. 6/2006.
- Husár, E.:** Odvolanie v československom socialistickom trestnom práve procesnom. Vydavateľstvo SAV. Bratislava 1961
- Husár, E.:** Odstránenie chýb konania. § 145, § 156 písm. a) tr. por. v odvolacom konaní. Právny obzor 6/1956
- Husár, E. a kol.:** Trestné právo procesné. Iura Edition. Bratislava 2003
- Husár, E.:** Uplatnenie apelačného a kasačného princípu v trestnom konaní. Socialistické súdnictví 11/1983
- Husár, E.:** Význam nedostatečnosti skutkového zistenia pre odvolacie konanie. Právny obzor. SAV 1956
- Kern, E., Roxin, C.:** Strafverfahrensrecht, C. H. Beck, München 1975
- Klabouch, J.:** Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo). Praha Orbis 1967
- Kmec, J.:** Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Trestněprávní revue č. 5/2004

- Kmec, J.:** Možnost zastavení trestního stíhání z důvodu nepřiměřené délky řízení v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. *Trestní právo* č. 3/2003
- Kratochvíl, V.:** Návrh věcného záměru zákona o trestním řízení soudním (trestní řád) 2004. *Státní zastupitelství* 1 – 3/2005
- Kretschmer, J.:** Das strafprozessuale Verbot der reformatio in peius und die Maßregeln der Besserung und Sicherung. 1999
- Kysela, J., Kühn, Z.:** Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR. *Právní rozhledy* č. 7/2002
- Kučera, P., Rizman, S., Teryngel, J.:** K rekodifikaci trestního řádu. *Trestní právo* 1/1996
- Kühn, Z., Kysela, J.:** Je Ústavou vždy to, co Ústavní soud řekne, že Ústavou je? *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 3/2002
- Kühne, H. H.:** Strafprozessrecht. C. F. Müller Verlag Heidelberg 2003. 6. Auflage
- Kühne, H. H.:** Strafprozessrecht. Ein Lehrbuch zum deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht. 5., völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. C. F. Müller Verlag, Heidelberg 1999
- Látal, J.:** K rozsahu přezkumné povinnosti odvolacího soudu. *Soudní rozhledy* 2/2003
- Lněnička, J.:** Revizní princip. *Justiční praxe* č. 4/2002. *Časopis české justice*
- Malenovský, J.:** Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002. *Právník* č. 9/2002
- Malenovský, J.:** Příklad praktické aplikace čl. 10 Ústavy České republiky: Rámcová úmluva na ochranu národnostních menšin. *Právník* č. 9/1995
- Malenovský, J.:** Mezinárodní právo veřejné. Nakladatelství Doplněk. Brno 1993
- Malý, K.:** České právo v minulosti. Orac 1995
- Malý, K.:** K historickému vývoji nápravy vadných rozhodnutí v našem právu. *Problémy dějin a teorie státu a práva*. Univerzita Karlova. Praha 1982
- Mandák, V.:** Doručení odvolání ostatním přímo dotčeným stranám v trestním řízení. *Bulletin advokacie* 9/2000
- Mandák, V.:** Povinnost odůvodnit odvolání v trestních věcech. *Bulletin advokacie* č. 6 až 7/2000
- Mandák, V.:** Právo obviněného a obhájce při konečných návrzích v odvolacím řízení. *Socialistická zákonnost*. Ročník XIV. Číslo 3/1966
- Mazák, J.:** Spätvzatie riadneho opravného prostriedku a sťažnosť pre porušenie zákona. *Bulletin advokácie* 2-3/1996
- Minárik, Š. a kol.:** Trestný poriadok. Stručný komentár. Iura Edition. Bratislava 2006
- Miříčka, A.:** Trestní právo procesní. Všehrd. Praha 1932

- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.:** Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck. Praha 1999
- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.:** Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. C. H. Beck. Praha 2002
- Passer, J. M.:** Čeká české soudy záplava práva EU? Soudce 4/2003
- Pavlíček V. a kol.:** Ústavní právo a státověda. II. díl, část 1. Ústavní právo České republiky. Linde Praha 2001
- Pavlíček V. a kol.:** Ústavní právo a státověda. II. díl, část 2. Ústavní právo České republiky. Linde Praha 2004
- Peters, K.:** Der neue Strafprozess. C. F. Müller Verlag. Karlsruhe 1975
- Peters, K.:** Strafprozess, Verlag C. F. Müller, Karlsruhe 1966
- Pípek, J.:** Nad návrhem novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie 3/2001
- Pípek, J.:** Novelizace úpravy odvolání v trestním řízení. Bulletin advokacie č. 11 až 12/2001
- Pípek, J.:** Oficiální nebo dalekosáhle privatizované trestní řízení. Právník č. 12/2000
- Pípek, J.:** Principy apelace a kasace a jejich uplatnění v odvolání v československém trestním řízení. 1. vydání. Univerzita Karlova. Praha
- Pípek, J.:** Rozsah přezkoumávání rozhodnutí v trestních věcech (Revizní princip). Univerzita Karlova. Praha 1988
- Poláček, F.:** Dvě nebo tři stolice v trestním řízení? Právní praxe 1947
- Prušák, J.:** Československé řízení trestní platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Všehrd, Praha 1921
- Půry, F., Sotolář, A.:** Poznámky k rozhodování odvolacího soudu v trestním řízení po tzv. velké novele trestního řádu. Bulletin advokacie č. 3/2005
- Repík, B.:** Ľudské práva s súdnorn konaní. Bratislava. Manz, 1999
- Repík, B.:** V diskusi na XXIX. zasedání sekce externích spolupracovníků Právníckého ústavu MS Slovenské republiky pro trestní právo. Justičná revue č. 1/1991
- Rizman, S.:** Několik poznámek k průzkumu účinnosti novely trestního řádu. Trestní právo 5/2005
- Rolenc, O.:** Kdy může odvolací soud rozhodovat sám rozsudkem ve věci. Socialistické soudnictví. Ročník VI., č. 11
- Roxin, C.:** Strafverfahrensrecht. 25. Auflage. Verlag C. H. Beck. München 1998
- Rulf, F.:** Oesterreichisches Strafprozess. Tempsky-Freitag. Wien-Leipzig 1913
- Růžek, A. a kol.:** Československé trestní řízení. Učebnice. Panorama, Praha 1982

- Růžek, A.:** Je třeba nově upravit odvolání proti rozsudkům v trestních věcech? Socialistická zákonnost č. 7-8/1970
- Růžek, A.:** Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1964
- Růžek, A.:** Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV. Praha 1958
- Růžek, A. a kol.:** Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha. Panorama 1981
- Růžek, A., Císařová, D.:** Zásady rozhodování v opravném řízení. AUC-Iuridica, 2/1985
- Seiler, S.:** Strafprozeßrecht. 6., neu bearbeitete Auflage. Wien 2003. WUV Universitätsverlag
- Schroeder, F. Ch.:** Strafprozessrecht. 3. neu bearbeitete Auflage. Verlag C. H. Beck. München 2001
- Solnař, V. a kol.:** Československé trestní řízení. Orbis Praha 1963
- Solnař, V.:** Učebnice trestního řízení. Melantrich. Praha 1946
- Solnař, V. a kol.:** Trestní řízení (nástin učebnice). SPN Praha 1956
- Sokolář, A.:** K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue č. 4/2004
- Sotolář, A., Šámal, P., Sovák, Z., Král, V., Stibořík, V.:** Ke koncepci rekodifikace trestního procesu. Právní praxe. Ročník XLIV. Číslo 8 – 9/1996
- Sotolář, A., Šámal, P., Sovák, Z.:** K řízení o opravných prostředcích v trestních věcech. Právní rozhledy 5/1997
- Strumpf, M.:** Die Berufung im deutschen Strafprozess. Würzburg 1988
- Šámal, P.:** Opravné prostředky v trestním řízení. Stížnost pro porušení zákona. Obnova řízení. C. H. Beck 1999
- Šámal, P.:** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 53, 1992
- Šámal, P.:** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Codex Bohemia 1999
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.:** Trestní řád. Komentář. I. díl (§ 1 až 179f). 4., doplněné a přepracované vydání 2002
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.:** Trestní řád. Komentář, II. díl (§ 18 až 392), 4., doplněné a přepracované vydání 2002
- Šámal, P., Sotolář, A.:** Ke koncepci rekodifikace trestního řádu. Právní rozhledy 5/1996
- Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušková, M.:** Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 1. vydání. Praha. C. H. Beck 2004
- Válková, H.:** Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. Trestněprávní revue č. 4/2006

Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1964

Vaněček, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1970

Vantuch, P.: Vady odvolání a jejich důsledky pro odvolatele. Trestní právo 8/2004

Vočka, V.: K otázce vázanosti dovolacího a odvolacího soudu právním názorem, vysloveným v jeho vlastním kasačním rozhodnutí. Bulletin advokacie 3/2005

Volk, K.: Grundkurs StPo, Auflage C.H. Beck, München 2005

Waltoś, S.: Proces karny. Narys systemu. 4 vydání. Varšava: Wyd. Praw, 1998